

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίο,
ἀγόρασέ το στήν ἔντυπη μορφή του.

ΜΑΪΣΤΕΡ ΕΚΚΑΡΤ

ELPENOR IN *print*

information: www.elpenor.org

© Γεώργιος Βαλσάμης, 2020

Γιώργος Βαλσάμης

Μάιστερ "Εκκαρτ

Άνθολόγηση, μετάφραση, εισαγωγή, σημειώσεις

ELPENOR

Άθήνα 2020

Πρόλογος 19

ΠΑΙΔΕΙΑ 21

Μὲ χρυσὰ γράμματα	21
Ἄς ὁμολογεῖται ἡ ἀλήθεια ἀληθινά	22
Καὶ τὰ ἄψυχα διδάσκουν	23
Ποιὸς μπορεῖ νὰ διαβάσει τὸ Βιβλίο;	24
Τὸ ἐμπόδιο βρίσκεται μέσα σου	25
Ἕνα βέβαιο γνώρισμα προόδου	26
Μὴν ἀνησυχεῖς	27
Ἀγάπη χωρὶς ὑπερβολή, δὲν ἀρκεῖ	27
Προσανατολισμὸς	28
Ἔργο τῆς θείας χάριτος	29
Μνήμη	30
Θεολογία καὶ αὐτογνωσία	31
Ποιὸς εἶναι οἱ πραγματικὲς ἐντολές;	32
Πῶς πρέπει νὰ ζητᾶς τὸν Θεό	32
Ἀναγνώριση	33
Θεὶα ἠδονή	33
Δὲν δίνω δεκάρα γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ	34
Sequere Deum	35
Κακία	36
Προτιμᾶω τὸ φτωχὸ ροῦχο	36
Ὁ ἅγιος Πέτρος πῆγε μπροστὰ ἀπὸ τὸν Θεό	37

ΗΘΙΚΗ 39

Ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς;	39
Ὁ τέλειος ἄνθρωπος	40

Τί εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη;	40
Μπορεῖς νά διατάξεις τόν Θεό	41
Ποιά εἶναι ἡ σωστή ἄσκηση;	42
Νά ὑπερβεῖς ὅλες τίς ἀρετές	42
Οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι	43
Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ	44
Τί ἐμπιστεύεσαι;	44
Ὅταν κάποιος δέν προκόβει	45
Ὁ πνευματικός ἄνθρωπος	46
Αὐτός πού προσεύχεται γιά κάτι	47
Δῶρα πού δέν χρειάζονται	47
Πῶς ἀγαπᾶμε τόν πλησίον;	48
Πότε ἀγαπᾶς πραγματικά τόν ἑαυτό σου;	48
Ἄν εἶναι ὁ Θεός σου	49
Ποῦ βρίσκεται ὁ Θεός;	50
Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου	51
Δέν θά προσευχηθῶ γιά κανένα δῶρο	52
Ἡ πραγματική προσευχή	53
Γενηθήτω Σοῦ τὸ θέλημά μου	53
Πῶς θά ἀπομακρύνουμε τόν πόνο	54
Ποιές πράξεις εἶναι φωτεινές;	55
Ὁ μόνος σκοπός	56
Συνέχεια	57
Διῶξε χαρὰ καί λύπη	57
Προσπάθησε νά ἐργάζεσαι	58
Πότε προχωρᾶς σωστά	59
Ὁ ἴδιος ἔχει τὸ ἔργο	60
Τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ	61
Ἄν θέλει ἄς ἔρθει	61
Νά θέλεις ὅ,τι κάνεις	62
Ἐκεῖνος πού κέρδισε τόν κόσμο	62

Ἡ ἀληθινὴ σχέσηη	63
Ἡ ψυχὴ μου εἶναι λυπημένη	63
Ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς	64
Τὸ ἀγαθὸ	65
Πειρασμός	65
Ποιὸ εἶναι τὸ θεῖο θέλημα;	66
Ὁ Θεὸς ὑποφέρει περισσότερο	68
Οὐσία τῆς ἀρετῆς	69
Ὅ,τι κινεῖται ἀπὸ ἔξω δὲν εἶναι ζωντανό	70

ΑΜΑΡΤΙΑ

71

Τὸ μηδὲν καίει στὴν κόλαση	71
Πόσο καταστροφικὸς εἶναι ὁ ἄδικος ἄνθρωπος;	72
Ἡ ἀρετὴ δὲν ἀρνεῖται τὴν ἡδονή	73
Τὸ μεγαλύτερο καθῆκον	73
Ἄν ζητᾶς τὸν ἴδιο	74
Στὸ φῶς τῆς νόησης	75
Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπάει τὸν Θεό	76
Ποιοὶ τὸν ἀγάπησαν περισσότερο;	76
Ἡ ἀμαρτία εἶναι εὐλογία	77

ΜΕΤΑΝΟΙΑ

79

Γιατί ὑπάρχει ὁ κόσμος;	79
Πεῖνα ποὺ δίνει ἀπόλαυση	80
Σκοπὸς μας εἶναι τὸ ἀπλὸ τώρα	81
Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινὴ μετάνοια;	83
Συγγνώμη χωρὶς μέτρο	84
Κανεῖς δὲν βρίσκεται ὑπερβολικὰ μακριά	85
Ποιὸς δίνει περισσότερα;	86

Ποιά είναι ἡ σωστή σχέση με τὰ πράγματα;	86
Δύο εἶδη γνώσης	87
Ἐκεῖνος ποῦ θὰ ἦταν ἐντάξει	88
Ὅποιος τὸν γνωρίζει καλύτερα	89
Στὸν δρόμο γιὰ τὴν ἀλήθεια	89
Γιατί δὲν βρίσκεις τὸν Θεό	90
Γιατί σοῦ φαίνεται ἀόρατος;	91
Πνεῦμα τοῦ προσώπου μας Χριστὸς Κύριος	92
Χαρούμενος θάνατος	92
Ὅποιος βρίσκεται στὴν ἀγάπη	93
Πληρότητα	93
Γνωρίσματα τῆς ἀγάπης	94

ΘΕΙΑ ΦΥΣΗ

95

Ὁ κόσμος καὶ ἡ Τριάδα	95
Οὐσία τοῦ Θεοῦ	96
Πέρα ἀπ' ὅλα	97
Φύση τῆς πληθώρας	98
Χρόνος καὶ αἰωνιότητα	98
Ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τίποτα	99
Τί εἶναι ἡ ἀγάπη	100
Τί εἶναι τὸ ἔλεος	100
Τί εἶναι ἡ χάρη	101
Τί εἶναι ἡ δικαιοσύνη	101
Φωτισμός	102
Γιατί ὁ Θεὸς εἶναι Θεός	102
Δὲν εἶναι ἀγαθός	103
Κανένας δὲν θέλησε κάτι τόσο πολὺ	104
Δὲν μπορεῖ νὰ δώσει λίγα	104
Κανένας ἄλλος δὲν δίνει τὸ δικό του	105

Ἔχει ξεχάσει τὸν ἑαυτό Του	106
Δὲν ἀγαπάει τίποτα ξένο	106

ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

109

Τί εἶναι ὁ Λόγος	109
Γέννηση	109
Πνεῦμα τῆς Τριάδας	110
Διάδοση τῆς μίας ἀρχῆς	110
Τί σημαίνει ἡ Εἰκόνα;	111
Τί ἱκανοποιεῖ τὸν Θεό;	111
Ἡ πιὸ εὐγενικὴ λέξη γιὰ τὴν ψυχὴ	112
Ἡ πατρικὴ κίνηση	113
Ἡ οὐσία καὶ τὰ πρόσωπα	113
Διάκριση χωρὶς διάκριση	114
Γεννιέται πάντοτε	115
Στὴν μία ὁμιλία	115
Κανένας ἄλλος δὲν ὑψώθηκε	116
Ἔνα ἐνιαῖο ἕνα	117
Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία τῆς Τριάδας;	117
Ἐκδίπλωση τῆς ὑπαρξῆς	118
Τὸ κλαδὶ καὶ τὸ δέντρο	119

ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

121

Γιατί ἔγινε ὁ Θεὸς ἄνθρωπος;	121
Ποιὸς εἶναι ἕνας ἄνθρωπος;	122
Θεοτόκος	123
Αὐτὸς βρῖσκεται ἀκόμη ψηλότερα	124
Ἡ ζωὴ μου	125
Τί εἴμαστε;	125

Εἶμαι Ἐκεῖνος	126
Ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι μέσα στὸν Θεό	126

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

129

Φύση τῆς Δημιουργίας	129
Πρόσεξε τί λέει ὁ Πλάτων	130
Πότε δημιουργήθηκε ὁ κόσμος;	130
Τί ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴ Δημιουργία;	131
Ποῦ βρισκόταν ὁ Θεὸς προτοῦ δημιουργήσει;	131
Δὲν ἀπομακρύνεται	132
Γιατί ὑπάρχουν τὰ ὄντα καὶ ὄχι τὸ τίποτα;	132
Δὲν δημιούργησε καὶ ἔφυγε!	133
Στὸν χρόνο, χωρὶς χρόνο	133
Ἐν ἀρχῇ	134
Δὲν εἶμαι ἀπλῶς παιδί τοῦ Θεοῦ	134

ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΠΛΑΣΜΑΤΩΝ

135

Ἡ οὐσία ὄλων	135
Τί ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό;	135
Δύναμη	136
Ὅ,τι ὑπάρχει στὸν Θεό	136
Πρὶν ἀπὸ ἕξι χιλιάδες χρόνια	137
Ἐνσάρκωση	138
Μέσα σὲ ὅλα πέρα ἀπ' ὅλα	138
Τίποτα δὲν θὰ ἤθελε νὰ ὑπάρχει	139
Τὰ φαινόμενα ἀπατοῦν	139
Τί κάνει τὰ πλάσματα ἐλκυστικά;	140
Φύση τοῦ ἄγγελου	141
Μιὰ μῦγα μέσα στὸν Θεό	142

Γιατί ἡ ὕπαρξι εἶναι στέρεια καὶ πραγματική;	142
Ποιά εἶναι ἡ ταυτότητα τῶν πλασμάτων;	143
Μιὰ νοερὴ εἰκόνα μέσα στὸν Θεό	143
Ὅλα τὰ φύλλα τῆς χλόης	145
Δύναμη τῆς ζωῆς	145
Αὐτὸ εἶναι τελείως δικό μου	146
Κάθε τι ζητάει τὴ φύση του	147

ΤΟ ΤΕΛΟΣ

149

Ἄρχη καὶ Τέλος	149
Ἡ χάρις τῆς Παναγίας μοῦ ἀνήκει	149
Ποιά εἶναι ἡ μακαριστὴ πτωχεία;	151
Ποιὸ εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου;	151
Τί διδάσκει ὁ Θεός;	153
Σὲ ἓνα τώρα τῆς ψυχῆς	154
Μητέρα ὅλης τῆς εὐλογίας	156
Τὸ ἄλλο φῶς	156

ΘΕΙΑ ΓΝΩΣΗ

159

Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ζοῦν	159
Ποιὸς ἀκούει τὸν Λόγο;	159
Μιὰ ἡσυχία ἀκίνητη στὸν ἑαυτό της	160
Ἐκεῖ ἡσυχάζει	162
Δύο γνώσεις	163
Μιὰ διαφοροτικὴ ἀκοή	163
Πῶς πρέπει νὰ ζητᾶμε τὸν Θεό;	164
Μὴ φοβηθεῖς νὰ χάσεις τὸν ἑαυτό σου	165
Ποιά εἶναι ἡ ἀξία τῆς πίστεως;	166
Μία ζωὴ καὶ μία ὕπαρξι	166

Πότε ικανοποιεῖται πραγματικά ἡ ψυχὴ;	167
Τέσσερεις σημασίες τοῦ τίποτα	167
Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀνοίγεται στὸ Πνεῦμα	168
Δύο τρόποι νὰ ἀποφύγεις τὸν ζωντανὸ Θεό	169
Ἡ γνώση ποῦ δὲν καταργεῖται	169
Ἄγωγή	170
Ἄν μηδενίζαμε τὸν ἑαυτὸ μας	170
Εἶναι λάθος νὰ φοβᾶσαι τὸν Θεό	171
Ποῦ βρίσκεται ἡ εὐτυχία;	172
Πότε βλέπουμε τὸν Θεό;	173
Ποιά εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία;	174
Ἡ ἀκοή ποῦ εἶναι ὁμιλία	175
Ἐνα λεπτὸ ζήτημα	176
Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μὲ τὸν Θεό;	177
Στὴν ἐνότητα δὲν ὑπάρχει ἀπόσταση	178
Μιὰ τέλεια παρηγοριά	178

Η ΨΥΧΗ

181

Πῶς γεννιέται ἡ ψυχὴ;	181
Τί γνωρίζουμε γιὰ τὴν ψυχὴ;	181
Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ἄγγελος	182
Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κοιτάξει ἐκεῖ	183
Ὁ ἄνθρωπος ποῦ βρίσκεται στὴν ἀλήθεια	185
Πῶς ἐργάζεται ἡ ψυχὴ;	186
Ποιὸ εἶναι τὸ μεγάλο ἐλάττωμα;	186
Μιὰ ἐνιαία ὑπαρξη	187
Πῶς μπορεῖς νὰ σκοτώσεις τὸν Θεό	188
Ἡ καρδιά	188
Τί δίνει πραγματικὴ ικανοποίηση;	189
Πέντε ιδιότητες τῆς ὑψηλότερης νόησης	190

Ἡ φυγή καὶ ὁ κόσμος	191
Γιατί συμβαίνουν ὅσα συμβαίνουν;	191
Τὸ μεγαλύτερο καλὸ	192
Ἀμέτρητος πόνος	192
Στὸν πλοῦτο τοῦ Θεοῦ	193
Ποιά εἶναι ἡ ἡλικία τῆς φυγῆς;	194
Περνῶντας πέρα	195

Ο ΕΚΚΑΡΤ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

197

Συντμήσεις – Βιβλιογραφία

221

Ἄν δὲν φτάσει ὁ ἄνθρωπος νὰ πεῖ βαθεῖα μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του, ὅτι μόνο ἐγὼ καὶ ὁ Θεὸς ὑπάρχομε στὸν κόσμον, ἀποκλείεται νὰ βρεῖ ἡσυχία.

π. Ἀλώνιος

Πρόλογος

Τὰ κείμενα ποὺ ἀνθολογοῦνται ἐδῶ εἶχαν μεταφραστεῖ γιὰ τὰ ἔργα, *Ἡ Ἄλλη Ζωή*,¹ *Χρόνος καὶ Δημιουργία*,² *Κιβωτός*.³ Ἡ θεματολογικὴ κατάταξή τους ἄς μὴ θεωρηθεῖ αὐστηρή. Τὰ περισσότερα ἢ ὅλα θὰ μποροῦσαν νὰ ἐνταχθοῦν καὶ σὲ ἄλλες ἐνότητες. Περαιτέρω, οἱ ἴδιες οἱ ἐνότητες συναντῶνται σχηματίζοντας νέες περιοχές. Ἔτσι, μιὰ νέα ομάδα θὰ μποροῦσαν νὰ συγκροτήσουν ὅσα ἀνήκουν στὴν παιδεία καὶ τὴν θεία γνώση, μιὰ ἄλλη ἢ ψυχὴ καὶ ἡ δημιουργία, κ.λπ., καὶ φυσικὰ μὲ διάφορες καὶ πολλές μεταθέσεις κειμένων. Ὑπάρχει πλῆθος τρόπων ἀνάγνωσης ὥστε ὅποιος ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιὰ ἓνα συγκεκριμένο ζήτημα, καλὸ εἶναι νὰ διατρέξει τὸ σύνολο καὶ νὰ διαπιστώσει μὲ βεβαιότητα τί ἀκριβῶς τοῦ χρειάζεται. Οὕτως ἢ ἄλλως κανεὶς δὲν χάνει διαβάζοντας τὸν Ἐκκαρτ, καὶ εἶμαι ὁ πρῶτος εὐγνώμων γιὰ τὴν χάρη στὴν ἀνθολόγησή αὐτὴ ἀνανέωσα τὴν ἐπαφή μου μὲ μιὰ σημαντικὴ καὶ προσφιλῆ μου σκέψη.

---

¹ Γ. Βαλσάμης, *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, Ἀθήνα 2019².

² Γ. Βαλσάμης, *Χρόνος καὶ Δημιουργία στὸν Γρηγόριο Νύσσης καὶ τὸν Μάιστερ Ἐκκαρτ*, Ἀθήνα 2018².

³ Γ. Βαλσάμης, *Κιβωτός*, Ἀθήνα 2019.

Οί σημειώσεις που προσθέτω διευκρινίζουν πλευρές ίσως δυσνόητες για όσους αγνοούν τον Έκκαρτ, ή αναδεικνύουν διαστάσεις που θεωρώ πιο σημαντικές. Συχνά έκρινα πώς ή προσθήκη τίτλου, απαραίτητη για μία πρώτη ‘ταυτοποίηση’, αρκούσε μόνη της εφόσον ούτως ή άλλως σκοπός δεν ήταν ο υπομνηματισμός αλλά μερικές απαραίτητες διευκρινίσεις.

Μολονότι τα ολόκληρα έργα δεν γίνεται να παρακάμπτονται, ή ίδια ή συντομία έχει δικά της πλεονεκτήματα, όπως γίνεται φανερό και από τις συλλογές πατερικών αποφθεγμάτων. Όμως εκείνα διακρίνονται για την φυσική τους άκεραιότητα ενώ τα εδώ αποσπώνται, όποτε είμαι υπεύθυνος όχι μόνο για την ποιότητα τής μετάφρασης και των σχολίων αλλά επίσης για την άκεραιότητα και λειτουργικότητα τής νέας μορφής τους ως αποσπασμάτων.

Έλπίζω και ή ανθολογία αυτή να συμβάλει στην μεγαλύτερη δυνατή οικειοποίηση από την γλώσσα μας του Μάιστερ Έκκαρτ, μιᾶς προσωπικότητας τόσο σημαντικῆς όσο είναι οί κορυφαῖες μορφές τής ‘κλασικῆς’ Ὁρθοδοξίας. Όμως περισσότερα για τον Έκκαρτ λέγονται μετά τὸ τέλος τής ανθολόγησης, είναι προτιμότερο νὰ ἀρχίζει κανεὶς μὲ τὸν δικό του λόγο.

ΠΑΙΔΕΙΑ

Μὲ χρυσὰ γράμματα

Στὸ ἕβδομο βιβλίο τῶν *Ἐξομολογήσεων* ὁ Αὐγουστῖνος λέει ὅτι διάβασε τὸ *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος* κι ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ πρώτου κεφαλαίου τοῦ Ἰωάννη στὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος. Στὸ δέκατο βιβλίο τῆς *Πολιτείας τοῦ Θεοῦ* μιλάει γιὰ ἓνα πλατωνιστὴ ὁ ὁποῖος ἔλεγε πὼς ἡ ἀρχὴ τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ὡς τὴ φράση, *ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ*, θὰ ἔπρεπε νὰ γραφεῖ μὲ χρυσὰ γράμματα σὲ κεντρικὰ σημεῖα τῆς πόλης.⁴

---

⁴ *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, LW III, σ. 4. Ἴσως μὴν ὑποτιμηθεῖ ἡ ἄνεση μὲ τὴν ὁποία τόσοι δυτικοὶ Πατέρες, ἤδη τοὺς πρώτους αἰῶνες, ἀναφέρονται στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ σκέψη ὅχι ἀπλῶς χρησιμοποιώντας τὴν ἀλλὰ καὶ ὁμολογώντας ἀνοιχτὰ καὶ καθαρά τὸν θαυμασμό τους, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐν γένει μικρόψυχη ἀντιμετώπιση τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἐλληνόφωνους Πατέρες, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους σπουδαία ἐξαίρεση ἀποτελεῖ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ γράφω περισσότερο στὸν *Χρόνο καὶ Δημιουργία*, σ. 67 κ.έ.

Ὡς ὁμολογεῖται ἡ ἀλήθεια ἀληθινά

Ἄν ὑπάρχει κάποιος πὸν παρεξηγεῖ τὰ λόγια μου, τί σημαίνει αὐτὸ γιὰ ἐκεῖνον πὸν λέει τὴν ἀλήθεια ἀληθινά; Ὁ ἅγιος Ἰωάννης διηγεῖται τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιό του γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ ἐπίσης γιὰ ὅλους τοὺς ἄπιστους, γιὰ νὰ πιστέψουν, καὶ ὅμως, ἀρχίζει τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὶς πιὸ ὑψηλὲς σκέψεις πὸν μπορεῖ νὰ προφέρει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν Θεό. Καὶ συχνὰ τὸν λόγο του καὶ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου μας δὲν τὸν καταλαβαίνουν ἀληθινά.⁵

---

⁵ *Βιβλίο τῆς θείας παράκλησης, DW V, σ. 61.* Ὁ Ἔκκαρτ εἶχε κατηγορηθεῖ ὅτι σὲ πολλὰ σημεῖα τὴν σκέψη του θὰ μποροῦσαν νὰ παρεξηγήσουν οἱ ‘ἀπλοῖκοί’. Ἡ εἰρωνία εἶναι πὸς οἱ ‘εὐφυεῖς’ κατήγοροί του δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντιληφθοῦν ἀκόμη καὶ μερικὲς ἀπὸ τὶς πιὸ εὐληπτες θέσεις τοῦ Ἔκκαρτ, ὀδηγῶντας οἱ ἴδιοι μὲ τὶς ὀρθὲς καὶ ἀπλὲς ἀπόψεις τους σὲ αἰρετικὴ θεολογία! Ἴσως γι’ αὐτὸ στὴν ἀπολογία του στὸν παπικὸ θρόνο ὁ Ἔκκαρτ φάνηκε τόσο δραματικὰ ἀνεπαρκῆς. Οἱ κατήγοροί του φρόντισαν νὰ τὸν πείσουν ὅτι δὲν ὑπάρχει περιθώριο συνεννόησης μὲ τὴν μικρόνοια. Ἡ κατανόηση τῶν σημαντικῶν ζητημάτων ἔχει προϋποθέσεις συγγένειας, δὲν ἀρκεῖ οὔτε ἡ κατάρτιση οὔτε ἡ λογιστικὴ δεξιότητα, τὸ λεγόμενο IQ. Δὲν γίνεται μὲ κανένα τρόπο νὰ μηδενιστοῦν οἱ ἐρμηνευτικοὶ κίνδυνοι, κι ἔτσι τὸ ἴδιο τὸ Εὐαγγέλιο εἰδοποιεῖ γιὰ τὸ ἀναπόφευκτο: ὁ νοῶν νοεῖτω.

Και τὰ ἄψυχα διδάσκουν

Ὅ,τι λέει καὶ ἐξηγεῖ τὸ στόμα μου γιὰ τὸν Θεό, τὸ ἴδιο γίνεται ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς πέτρας, καὶ ὁ ἄνθρωπος κατανοεῖ τὸ ἔργο καλύτερα ἀπὸ τὶς λέξεις.⁶ Αὐτὸς ποὺ δὲν θὰ γνώριζε τίποτα παρὰ μόνον τὰ πλάσματα, δὲν θὰ χρειαζόταν ποτὲ νὰ σκεφτεῖ ἐπάνω σὲ καμμιά κατήχηση, γιατί κάθε πλάσμα εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἓνα βιβλίο.⁷

⁶ Ὁμιλία 53, *DW II*, σ. 535.

⁷ Ὁμιλία 9, *DW I*, σ. 156. Ἡ παρατήρηση μοιάζει ἐξωφρενική. Πῶς θὰ μάθαινε κανεὶς ἀπὸ μία πέτρα ὅτι ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος; Περαιτέρω, γιατί ὑπάρχουν διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς πολιτισμοὺς καὶ ἀκόμη ἀνάμεσα στοὺς σοφοὺς τοῦ ἴδιου πολιτισμοῦ, καὶ δὲν ὀδηγοῦνται ὅλοι στὰ ἴδια συμπεράσματα, ὅταν τὰ ὄντα εἶναι κοινὰ γιὰ ὅλους; Ὁ Ἔκκαρτ δὲν ἀναφέρεται ἐδῶ στὸ ζήτημα τῆς παρερμηνείας ἀλλὰ στὴν διπλὴ δυνατότητα γιὰ γνώση — μέσα ἀπὸ λόγια καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ‘σιωπηλὴ’ παρουσία τῶν πραγμάτων, ἢ δὲ παρατήρησή του ἀγγίζει τὰ ὅρια τοῦ αὐτονόητου. Δὲν προῆλθαν τὰ πάντα ἀπὸ μιὰ ἐξήγηση, δὲν ὑπῆρχαν πάντα βιβλία, δὲν ὑπῆρχε πάντα ἡ ἀποκάλυψη τῶν λόγων: ἡ ἄμεση σχέση μὲ τὰ ὄντα προηγεῖται. Πρωταρχικὴ σὲ κάθε πολιτισμό, ἡ σχέση αὐτὴ εἶναι ἐπίσης γιὰ καθέναν προσωπικὰ ἢ πιὸ σημαντικὴ, ὅπου θεμελιώνεται ἡ γλῶσσα καὶ ὅλες οἱ σχετικὲς γνώσεις.

Ποιός μπορεί να διαβάσει το Βιβλίο;

Αυτό είναι το μόνο και μόνιμο παράπονό μου, ότι χυδαῖοι ἄνθρωποι, ἄδαιοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, θέλουν νὰ κρίνουν μὲ τὴ γυμνὴ ἀνθρώπινη σκέψη ὅ,τι ἀκοῦν ἢ διαβάζουν στὴν Βίβλο, ἢ ὁποῖα ἔχει εἰπωθεῖ καὶ γραφεῖ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ μέσα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα.⁸

---

⁸ *Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης, DW V*, σ. 43. Γι' αὐτὸ καὶ εὐφρεῖς ἄνθρωποι δὲν ἀποφεύγουν οὔτε κἂν τὸ ἄτοπο τῆς ἀθείας, ἔστω κρυφῆς μερικὲς φορὲς ὑπὸ τὰ τυπικῶς ἀποδεκτὰ ὡς εὐλογα προσχῆματα τοῦ ἀγνωστικισμοῦ. Προϋπόθεση ἀναγκαία γιὰ τὴν ἐκτίμηση καὶ κατανόηση τῆς Βίβλου δὲν εἶναι μιὰ ἰσχυρὴ καὶ καλοδουλεμένη λογιστικὴ ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο τῆς χυδαιότητος καὶ τῆς σκληρότητος. Γι' αὐτὸ δὲν ἔχει κἂν οὐσιαστικὴ σημασία ἂν διαβάζω μόνο τὴν Βίβλο ἢ καὶ ἐρμηνευτὲς τῆς ἢ ἐκείνους μόνο ἀντὶ ἄλλων ἐρμηνευτῶν, τοὺς μεγάλους Πατέρες, κ.λπ. “Ἄν κάποιος ἐρμηνεύει σωστά, γιατί θὰ τὸν ἀγνοήσω; Ἄν δὲν μπορῶ νὰ διακρίνω τὶς παρερμηνεῖες, τί βεβαιώνει τὴν ἀξία τῆς δικῆς μου ἐρμηνείας, ἢ πῶς γίνεται νὰ σφάλουν οἱ πάντες ἐκτὸς ἀπὸ μένα; [...] Μὲ ποιὸ τρόπο ἐξασφαλίζεται ἡ σωστὴ ἐρμηνεία καὶ τὸ μέτρο τῆς συζήτησης; [...] Κι ἂν δὲν μπορῶ νὰ διακρίνω καὶ νὰ ἀξιολογήσω τὶς ποιότητες, ποιά λογοκρισία θὰ μὲ προφύλασσε, ποιά προφύλαξη θὰ εἶχε νόημα;” (βλ. Γ. Βαλσάμης, *Ἀσκητικὴ*, σ. 254/6).

Τὸ ἐμπόδιο βρίσκεται μέσα σου

Ἡ προσευχή εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὸ τρέξιμο καὶ ὁ ναὸς εἶναι πιὸ εὐγενικὸς τύπος ἀπὸ τὸν δρόμο. Ἀλλὰ στὶς πράξεις σου ἔχε ἴσο νοῦ, ἴση πίστη, ἴση ἀγάπη γιὰ τὸν Θεό σου, καὶ ἴση σοβαρότητα. Νὰ εἶσαι βέβαιος, ἂν κράταγες τὸν νοῦ σου ἔτσι ἴσο, κανεὶς δὲν θὰ σὲ ἐμποδίζε νὰ ἔχεις συνέχεια τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἂν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἔτσι ἀληθινὰ στὸν ἄνθρωπο, καὶ πρέπει νὰ μπεῖ ἀπὸ ἔξω, ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἂν γυρεύει τὸν Θεὸ χωρὶς ἴσο νοῦ, εἴτε σὲ συγκεκριμένες πράξεις εἴτε σὲ ἀνθρώπους ἢ σὲ τόπους, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν βρῆκε τὸν Θεό, [...] καὶ ἔτσι δὲν ἐμποδίζεται μόνο ἀπὸ τὴν κακὴ παρέα, ἀκόμα καὶ ἡ καλοσύνη τοῦ εἶναι ἐμπόδιο, ὄχι μόνο ὁ δρόμος ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ὄχι μόνο οἱ κακὲς κουβέντες καὶ πράξεις ἀλλὰ ἐπίσης οἱ καλὲς κουβέντες καὶ πράξεις. Γιατὶ τὸ ἐμπόδιο εἶναι μέσα του, γιατί μέσα του ὁ Θεὸς δὲν ἔχει γίνεῖ ὅλα τὰ πράγματα.⁹

⁹ Ὅροι 6, *DW V*, σ. 203 κ.έ. Πῶς ἐμποδίζουν ὅλα, ἂν κάποιος κατορθώνει νὰ πλησιάσει τὸν Θεὸ ἔστω μόνο τὴν ὥρα τῆς Λειτουργίας; Ὅλα ἐμποδίζουν, ἐπομένως καὶ ἡ Λειτουργία, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν πλησιάζει πραγματικὰ οὔτε στὴν Λειτουργία. Ἡ 'εὐσεβής' ἀπόσταση, ἡ 'εὐλάβεια', τὰ σταυρωμένα χέρια καὶ τὸ βλοσυρὸ πρόσωπο, θὰ προειδοποιῶσαν, ἂν κάποιος πρόσεχε, ὅτι ἀπὸ ἐνὸς σημείου πνευματικῆς ἐξέλιξης καὶ πέρα ὁ ναὸς φθάνει νὰ χωρίζει περισσότερο ἀπ' ὅσο ἐνώνει. Ὁ Χριστὸς δὲν μίλησε γιὰ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν Καίσαρα, μίλησε ὅμως γιὰ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν ναό. Ἡ χριστιανοσύνη γεννήθηκε σὲ καιροὺς ἀκραῖα αὐταρ-

Ένα βέβαιο γνώρισμα προόδου

Έχε το αυτό σαν βέβαιο σημάδι, οποιοδήποτε αγαθό, αν δεν ανέχεται ή αν καταστρέφει ένα άλλο αγαθό, ακόμη κι ένα μικρότερο αγαθό, δεν είναι από τον Θεό. Θα έπρεπε να φέρει αύξηση, όχι καταστροφή.¹⁰

χικούς, μέσα από σκληρές διώξεις που υπέμεινε για αιώνες, και ή δύναμή της δεν κάμφθηκε, όμως ο Χριστός δεν σταυρώθηκε από τον άρχοντα του κόσμου τούτου αλλά από το Ιερατείο της Ίδιας της δικής Του θρησκευτικής παράδοσης, με την σύμπραξη του 'εύσεβοῦς' λαού.

¹⁰ Όροι 22, DW V, σ. 287. Αν είναι αγαθό, έστω μικρότερο, καλύπτει άληθινές ανάγκες και σημαντικές επιθυμίες, και όταν δεν είναι ανώτερες από τις επιθυμίες που καλύπτει κάποιο άλλο αγαθό. Καταστρέφοντας το μικρότερο άρνούμαι την δυνατότητα βελτίωσης και οδηγούμαι στην ούτοπία. Τί γίνεται όμως όταν δύο αγαθά αντιτίθενται και το ένα δεν μπορεί να υπάρχει μαζί με το άλλο; Πώς θα άνεχθώ τον θόρυβο του διπλανού σχολείου, που έμποδίζει την περισυλλογή μου; Αν πράγματι αξίζει ή ήσυχία που χρειάζεσαι, συμβουλεύει ο Έκκαρτ, θα κατάλαβες επίσης την αξία του σχολείου, έπομένως θα φορέσεις ώτοασπίδες, θα κλείσεις τα παράθυρα, ακόμη και θα μετακομίσεις! Τα πνευματικά αγαθά, οί αξίες, οί γνώσεις, οί άρετές, δεν γίνεται να έπιβληθούν με τη βία χωρίς να έχουν ήδη χάσει την φύση τους και καταντήσει δεινά άντι για αγαθά, μιá έξωτερικότητα χωρίς ουσία. Αυτό είναι γνωστό ήδη από Πλάτωνος και έξής, και είναι ανάγκη να μήν το ύποτιμοῦν ιδίως όσοι άσχολοῦνται με την έκπαίδευση.

Μὴν ἀνησυχεῖς

Ἄσε τὸν Θεὸ νὰ ἐργαστεῖ μέσα σου, δῶσε τὸ ἔργο στὸν Θεὸ καὶ ἔχε εἰρήνη. Μὴν ἀνησυχεῖς ἀν ἐργάζεται μετὰ τὴ φύση σου ἢ πάνω ἀπὸ τὴ φύση σου, ἀφοῦ καὶ τὰ δύο δικά Του εἶναι, καὶ ἡ φύση καὶ ἡ χάρη.¹¹

Ἀγάπη χωρὶς ὑπερβολή, δὲν ἀρκεῖ

Τῆς εἶπε: *Μαρία!* Κι ἐπειδὴ εἶχε ἀκούσει συχνὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ μετὰ τρυφερότητα ἀπὸ τὸ στόμα Του, τὸν ἀναγνώρισε, ἔπασσε στὰ πόδια Του καὶ ἤθελε νὰ τὸν ἀγκαλιάσει. Ἀλλὰ Ἐκεῖνος ἀπομακρύνθηκε λέγοντας: *Μὴ μ' ἀγγίζεις, ἀκόμη δὲν ἔχω πάει στὸν Πατέρα μου. Γιὰ ποιὸ λόγο εἶπε, Ἀκόμη δὲν ἔχω πάει στὸν Πατέρα μου;* Ἀφοῦ ποτὲ δὲν εἶχε ἀφήσει

¹¹ Ὅροι, *DW V*, σ. 307. Βλ. ἐπίσης, *Α' Κορ.* 12, 4–18. Γιατί θὰ ἀνησυχῶσα ἀν ἐργάζεται φυσικὰ ἢ ὑπερφυσικὰ; *Καὶ τὰ δύο εἶναι δικά Του*, σημαίνει μὴν ὑποτιμᾶς τὴν φύση ἐπειδὴ τὴν συνήθισες, μὴν σὲ καταπλήσσουν τὰ ἄλλα ἐπειδὴ εἶναι πρωτόγνωρα ἢ πιὸ σπάνια. Ἡ σκέψη σώζεται ὅσο κατευθύνεται στὸν ἴδιο μόνον Του, πέρα ἀπ' ὅλα τὰ χαρίσματα καὶ τὰ ἀγαθὰ, 'φυσικά', 'ὑπερφυσικά', ἢ ὅποιαδήποτε.

τὸν Πατέρα! Ἐννοοῦσε, *Ἀκόμη δὲν ἔχω ὑψωθεῖ μέσα σου πραγματικά.*¹²

Προσανατολισμός

Ἐπειδὴ κάτι ἐπιθυμητὸ φανερόνεται στὰ διάφορα πλάσματα, οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν τώρα αὐτὸ καὶ μετὰ ἐκεῖνο: ἄσε

---

¹² Ὅμιλία 55, *DW II*, σ. 576. Δὲν θὰ χρειαζόταν νὰ τὸν ἀναγνωρίσει ἀπὸ τὸν τόνο τῆς φωνῆς, ἂν δὲν εἶχε διαφορετικὴ μορφή. Γι' αὐτὸ ἄς μὴ δίνει κανεὶς μεγάλη σημασία στὶς μαρτυρίες ἀγίων ποὺ ἔχουν δεῖ τὸν Χριστό, πὼς ἡ μορφή Του εἶναι ἡ ἐξῆς. Ἴσως δὲν εἶναι πάντα ἴδια, ἴσως ἀλλάζει ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις. Ὅμως γιατί νὰ τὸν ἀγγίξει μόνο ἀφοῦ προηγουμένως ὑψωθεῖ μέσα της; Ἡ μήπως δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγγίξει ποτέ; *Ἀκόμη δὲν ἔχω πάει στὸν Πατέρα μου*, σημαίνει δὲν εἶμαι γιὰ σένα ὅποιος εἶμαι πραγματικά, δὲν εἶσαι ἀκόμα ὁ ἑαυτός σου. Ἀνέχεται τὴν ἀτέλεια, καὶ ἡ τρυφερότητα χάρη στὴν ὁποία τὸν ἀναγνώρισε, εἶναι μιὰ ἀπόδειξη τῆς ἐπιεικειᾶς Του, ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παραμείνει σὲ ἀνύπαρκτη σχέση. *Μὴ μ' ἀγγίζεις*, σημαίνει προσπάθησε νὰ ἔρθεις πιὸ κοντὰ στὴν πραγματικότητα, μόνο ἔτσι θὰ μοῦ ἐπιτρέψεις νὰ σὲ πλησιάσω περισσότερο.

στην ἄκρη τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐκεῖνο, καὶ ὅ,τι μένει εἶναι καθαρὰ ὁ Θεός.¹³

Ἔργο τῆς θείας χάριτος

Καμμιά ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι χωρὶς ἁμαρτία, ἐκτὸς ἂν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔρθει μέσα της. [...] Ἔργο τῆς χάριτος εἶναι νὰ κάνει τὴν ψυχὴ γρήγορη καὶ ἔτοιμη γιὰ ὅλα τὰ θεῖα ἔργα, ἐπειδὴ ἡ χάρις πηγάζει ἀπὸ τὴν θεία πηγὴ καὶ εἶναι μιὰ ὁμοίωση μὲ τὸν Θεό, ἔχει τὴ γεύση τοῦ Θεοῦ καὶ κάνει τὴν ψυχὴ ἴδια μὲ τὸν Θεό.¹⁴

---

¹³ Ὀμιλία 63, *DW* III, σ. 78. Ἀφαιρῶντας μὲ τὴ σκέψη καιροῦς καὶ ἐποχές, ἀπομένει ὁ καθαρὸς χρόνος, ἀφαιρῶντας τὰ ὄντα ἀπομένει τὸ ἀπλὸ εἶναι, ἀφαιρῶντας τὶς ἔννοιες ἀπομένει τὸ ἀπλὸ νοεῖν. Στὴν πράξη καὶ στὸ βίωμα δὲν μπορεῖ καὶ δὲν χρειάζεται νὰ εἶναι συνεχῶς ὀλοκληρωτικὴ ἢ ἀφαίρεση. Ἡ ψυχὴ προχωράει πέρα ἀπὸ τὶς μερικότητες, χωρὶς νὰ καταργεῖ τὶς ἴδιες οὔτε κάθε δυνατὴ σχέση μαζί τους.

¹⁴ Ὀμιλία 33, *DW* II, σ. 152. Στὴν ἁμαρτία δὲν ἀντιτίθεται τὸ ἠθικὸ κατόρθωμα ἀλλὰ ἡ θεία χάρις, καὶ πάλι ἡ χάρις δὲν εἶναι μιὰ ιδιότητα, περιουσία ἢ δύναμη, ἀλλὰ μιὰ σχέση.

Μνήμη

Ὁ Πλάτων λέει καὶ μαζί του ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος,¹⁵ πὼς ἡ ψυχὴ ἔχει μέσα της ὅλη τὴ γνώση, καὶ ὅτι ὅλα ὅσα κάνουμε ἔχουν μοναδικὸ σκοπὸ νὰ ἀφυπνισθεῖ ἡ γνώση αὐτή.¹⁶

¹⁵ Βλ. παραπομπὴ τοῦ Κουίντ, *DW II*, σ. 192, εἰς *Πολιτεία τοῦ Θεοῦ*, βιβλ. 8, κεφ. 7.

¹⁶ Ὁμιλία 36a, *DW II*, σ. 192–3. Ἦδη μὲ τὸν Πλάτωνα ὁ ἐλληνόφωνος πολιτισμὸς καὶ ὅσοι πολιτισμοὶ ἐμπνέονται καὶ προέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, γνωρίζουν ὅτι τὸ ἰδανικὸ δὲν βρίσκεται σὲ μιὰ προσθήκη ἀλλὰ σὲ μιὰ ‘ἐπιστροφή’ ποὺ ξεπερνάει τὸν ἱστορικὸ χρόνο. Ἔτσι ὅμως ὁ ἄνθρωπος σὰν νὰ ‘ἀφαιρεῖται’ ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ του παρόν. Ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στὴν ἐφήμερη δημιουργικότητα καὶ τὴν πιὸ ὑψηλὴ συνείδηση, ἀνάμεσα στὴν ἐνδοϊστορικὴ ἰσχὺ καὶ τὴν σχέση μὲ τὸν Θεό, φαίνεται ἀναπόφευκτος, γιατί ἀκόμα καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ ‘εὐγενοῦς’, ὅπως τὸν ὀνομάζει ὁ Ἔκκαρτ (ἕνας εὐγενὴς ἔφυγε σὲ μακρινὴ χώρα νὰ κερδίσει ἕνα βασίλειο καὶ μετὰ ἐπέστρεψε: *DW V*, σ. 20), δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ ἀπὸ τὴν ἀφύπνιση ἀκόμα περισσότερων καὶ ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τὸ σπήλαιο τῶν σκιῶν καὶ τῆς ἄγνοιας.

Θεολογία και αὐτογνωσία

Κανείς δὲν μπορεί νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ ἂν δὲν ἔχει γνωρίσει πρῶτα τὸν ἑαυτό του.¹⁷

Ἡ ἴδια ἡ σκέψη μας εἶναι ὄψη τοῦ Θεοῦ ἢ θέωση, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νοεῖν, ὄχι τὸ εἶναι.¹⁸

---

¹⁷ Ὀμιλία 54b, *DW II*, σ. 566. Ἀλλιῶς: κανείς δὲν μπορεί νὰ γνωρίσει τὸν Θεὸ χωρὶς νὰ γνωρίσει τὸν ἑαυτό του. Ὁ Ἔκκαρτ προτάσσει τὴν αὐτογνωσία, μολονότι εἶναι ἀδύνατο νὰ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου χωρὶς νὰ γνωρίσεις τὸν Θεό, ἐννοῶντας τὴν ἀρχικὴ ἐκτίμηση κάποιων δυνάμεων καὶ ἀρετῶν. Ἀρχίζει κανείς νὰ συνειδητοποιεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ νὰ θαυμάζει, ἀποκτῶντας μιὰ προϋπόθεση αὐτογνωσίας πὺ ἀπὸ μόνη της δὲν εἶναι ἰκανή. Ὅσο ἀγνοεῖται ἢ σκανδαλίζει ἡ οὐσιώδης ταύτιση θείας καὶ ἀνθρώπινης νόησης, δὲν ἔχει ὑπάρξει ἀκόμη αὐτογνωσία.

¹⁸ *Παρισινὰ ἐρωτήματα 3,9, LW V*, σ. 60. Τὸ ἀπλὸ νοεῖν ἐνώνει ἄμεσα Θεὸ καὶ ἄνθρωπο, πέρα ἀπὸ κάθε δυνατὴ ἔννοια καὶ συλλογισμό. Περαιτέρω, ἡ ἀντίθεση μὲ τὸ εἶναι δὲν σημαίνει ὅτι τὸ εἶναι ἔχει δαιμονικὴ σύσταση, ἀλλὰ ὅτι ἀνάγεται στὸ νοεῖν χωρὶς νὰ ἀποτελεῖ 'ἐναλλακτικὴ' παρὰ μόνον κατώτερη πραγματικότητα.

Ποιές είναι οι πραγματικές εντολές;

Ὁ Θεός δὲν ἐντέλλεται κατὰ κύριο λόγο ἐξωτερικὲς πράξεις, ἐπειδὴ ὅποιαδήποτε ἐξωτερικὴ πράξη μπορεῖ νὰ ἐμποδιστεῖ. [...] Ἡ ἐξωτερικὴ πράξη δὲν εἶναι κυρίως ἀγαθὴ οὔτε θεία, καὶ ὁ Θεός δὲν τὴν ἐνεργεῖ οὔτε τὴν γεννάει κυρίως.¹⁹

Πῶς πρέπει νὰ ζητᾶς τὸν Θεό

Ἄν κάποιος νομίζει ὅτι θὰ πάρει περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἐνδοσκόπηση, τὴν κατάνυξη, τὴν γλυκύτητα ἢ μὲ εἰδικὴ ἀποκάλυψη ἀπ' ὅσο κοντὰ στὴ φωτιὰ ἢ μέσα στὸν στάβλο, αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ πάρω τὸν Θεό, νὰ τυλίξω τὸ κεφάλι Του μ' ἓνα μανδύα καὶ νὰ τὸν χώσω κάτω ἀπ' τὸν πάγκο. Γιατὶ ὅποιος ζητᾶει τὸν Θεὸ σ' ἓναν εἰδικὸ τρόπο, παίρνει τὸν τρόπο καὶ χάνει τὸν Θεό, τὸν κρύβει μέσα

¹⁹ Παραβολὲς τῆς Γενέσεως 165, LW I,1, σ. 634–635. Δὲν χρειάζεται νὰ κάνεις ἀλλὰ νὰ γίνεις ἐκεῖνο ἢ τὸ ἀντίθετο, ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ πράξη εἶναι ἐλεύθερη καὶ αὐθόρμητη, δὲν διατάσσεται οὔτε μεθοδεύεται: θὰ γίνεις ὅ,τι θέλεις. Μὲ τὴν ἐπίγνωση ἀποφεύγεις ἀνώφελες ταλαιπωρίες, δῆθεν μεταμέλειες, ὑποκρισία καὶ διχασμούς.

στον τρόπο. Ἄλλὰ ὅποιος ζητάει τὸν Θεὸ χωρὶς κανέναν εἰδικὸ τρόπο, τὸν βρίσκει ὅπως εἶναι στὸν ἑαυτό Του, καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ζεῖ μὲ τὸν Υἱὸ καὶ εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή.²⁰

Ἀναγνώριση

Τὸ ἀνώτερο βλέπει καὶ ἐξετάζει τὸ πρόσωπο τοῦ κατώτερου ἐνῶ ἐκεῖνο ἀνταποδίδει τὸ βλέμμα.²¹

Θεία ἡδονή

Θαῦμα μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα τὰ θαύματα!²² Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος ποὺ βρίσκεται στὴ ζωὴ αὐτὴ νὰ δώσει χαρὰ σ' ἐκεί-

---

²⁰ Ὀμιλία 5b, *DW* I, σ. 91.

²¹ *Παραβολὲς τῆς Γενέσεως*, *LW* I,1, 3.146, σ. 616. Ἡ ἀνταπόδοση σημαίνει ἀνοιχτότητα, διαθεσιμότητα, βούληση γιὰ γνώση. Διαφορετικὰ τὸ ἀνώτερο δὲν ἔχει οὔτε κἀν δυνατότητα νὰ συμπαρασταθεῖ.

vous που είναι στην αιώνια ζωή; Ναι, πραγματικά! Κάθε άγιος έχει τόσο μεγάλη ήδονη και τόσο ανείπωτη χαρά με την αγαθότητα μιας πράξης! Έχουν τόσο μεγάλη χαρά με κάθε αγαθή επιθυμία ή πρόθεση! Καμμιὰ γλώσσα δὲν μπορεί νὰ τὴν ἐκφράσει καὶ καμμιὰ καρδιὰ δὲν μπορεί νὰ συλλάβει τὴ χαρὰ που ἔχουν ἀπὸ αὐτό. Γιατί; Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τους γιὰ τὸν Θεὸ εἶναι τόσο μεγάλη, πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο, ὥστε ἀγαποῦν τὴ δόξα Του περισσότερο ἀπὸ τὴ δική τους μακαριότητα. Ἀλλὰ ὄχι μόνο οἱ ἅγιοι καὶ οἱ ἄγγελοι — ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς παίρνει τόση ἡδονὴ ἀπὸ αὐτό, σὰν νὰ ἦταν δική Του μακαριότητα, καὶ ἡ ὑπαρξὴ Του στηρίζεται σὲ αὐτό, ἢ ικανοποίησή Του καὶ ἡ ἀπόλαυσή Του.²³

Δὲν δίνω δεκάρα γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ

Ὅ,τι κι ἂν ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ κάνει ἢ νὰ δώσει σὲ κάποιον, θὰ ἤμουν τόσο εὐχαριστημένος καὶ δὲν θὰ ἐκτιμοῦσα τὸ θέλημά Του αὐτὸ καθόλου λιγότερο ἀπ' ὅσο ἂν ἔδινε σὲ μένα τὸ χάρισμα κι ἂν ἐνεργοῦσε σὲ μένα ἐκεῖνο τὸ ἔργο. Τότε ὅλα

²² Μεγαλύτερο, ἐπειδὴ ἀφορᾷ τὴν τελειότητα τῆς ἄλλης ζωῆς, που δὲν χρειάζεται θαύματα.

²³ Ὁμιλία 6, DW I, σ. 101.

τὰ χαρίσματα καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ θὰ ἦταν δικά μου. [...] Γιὰ ποιό λόγο θ'ἄπρεπε νὰ παραπονοῦμαι ὅταν τὰ χαρίσματα ὅλων τῶν ἀνθρώπων εἶναι δικά μου; Πραγματικά, θὰ ἤμουν τόσο ἱκανοποιημένος μὲ ὅ,τι κι ἂν μοῦ ἔκανε ὁ Θεὸς ἢ μὲ ὅ,τι κι ἂν μοῦ χάριζε ἢ δὲν μοῦ χάριζε, ὥστε δὲν θ'ἄδυνα οὔτε δεκάρα γιὰ νὰ ἀποκτήσω τὸ εἶδος τῆς ζωῆς ποὺ μπορεῖ νὰ μοῦ φαινόταν καλύτερο.²⁴

Sequere Deum

Κι ἂν εἶναι ἀτίμωση, δουλειὰ ἢ ὁποιοδήποτε εἶδος πόνου, νὰ τὸ δεχόμαστε μὲ χαρὰ καὶ εὐχαριστία, ἀφήνοντας τὸν ἑαυτό μας νὰ τὸν ὀδηγεῖ ὁ Θεὸς μᾶλλον, παρὰ νὰ εἴμαστε κολλημένοι στὸν ἑαυτό μας. Ἄρα, ἀπλῶς διδάχθεῖτε ὅλα τὰ πράγματα μὲ χαρὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀκολουθεῖστε τον, καὶ ὅλα θὰ πᾶνε καλὰ μὲ σᾶς.²⁵

²⁴ *Κατηχήσεις, DW V*, σ. 303–4. Ἄν γνωρίζεις ἀληθινὰ ὅτι σὲ φροντίζει ὁ Θεός, εἶναι δυνατὸ νὰ σκέφτεσαι ὅτιδήποτε σοῦ δίνει ἢ δὲν σοῦ δίνει, περισσότερο ἀπ' ὅσο σκέφτεσαι τὸν ἴδιο;

²⁵ *Κατηχήσεις, DW V*, σ. 256–7. *Διδάσκομαι* σημαίνει προσέχω, παρακολουθῶ, κατανοῶ, ἐξηγῶ — οἰκειοποιῶμαι τὸν βίο μου, δὲν σύρομαι, δὲν κάνω ἀπλή ὑπομονή οὔτε ἀπλῶς ἐμπιστεύομαι.

Κακία

Μερικοί τρέχουν μπροστά από τὸν Θεό, μερικοί πλάι Του, ἄλλοι ἀκολουθοῦν ἀπὸ πίσω Του. Ὅσοι τρέχουν μπροστά Του εἶναι ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸ δικό τους θέλημα καὶ δὲν νοιάζονται γιὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι τελείως κακό.²⁶

Προτιμάω τὸ φτωχὸ ροῦχο

Ἄν ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω κάποιον καὶ νὰ γίνω ἀρεστὸς σὲ αὐτὸν εἰδικά, ὅ,τι θὰ ἤθελε γιὰ νὰ εὐχαριστηθεῖ μαζί μου, θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσα περισσότερο ἀπ' ὅλα. Κι ἂν τὸν εὐχαριστοῦσα μὲ φτωχὰ ροῦχα περισσότερο ἀπ' ὅσο μὲ τὸ μετᾶξι, τότε σίγουρα θὰ φοροῦσα τὸ φτωχὸ ροῦχο μᾶλλον παρὰ ὅτι-δήποτε ἄλλο. Ἔτσι συμβαίνει μὲ ὅσους χαίρονται μὲ τὸ θεῖο θέλημα. Ὅ,τι κι ἂν τοὺς δίνει ὁ Θεός, ἀρρώστια ἢ φτώχεια ἢ

---

²⁶ Ὅμιλία 59, *DW II*, σ. 633. Στὸ πλάι, σημαίνει μὲ μισή καρδιά.

ότιδῆποτε, τὸ προτιμοῦν περισσότερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. Ἐπειδὴ εἶναι τὸ θέλημά Του, τοὺς ἀρέσει πιὸ πολὺ ἀπ' ὅλα.²⁷

Ὁ ἅγιος Πέτρος πῆγε μπροστὰ ἀπὸ τὸν Θεό

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης λέει στὸ βιβλίο τῶν μυστικῶν, *Αὐτοὶ ἀκολουθοῦν τὸ Ἄρνιον ὅπου κι ἂν πηγαίνει.*²⁸ Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἀκολουθοῦν τὸν Θεὸ ὅπουδῆποτε τοὺς ὀδηγεῖ, σὲ ἀρρώστια ἢ ὑγεία, σὲ εὐημερία ἢ δυστυχία. Ὁ ἅγιος Πέτρος πῆγε μπροστὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τότε ὁ Κύριος τοῦ εἶπε, *Πῆγαινε πίσω μου σατανᾶ.*²⁹ Ὁ Κύριος λέει, *Εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα μου καὶ ὁ Πατέρας μου εἶναι μέσα σὲ μένα.*³⁰ Ἔτσι εἶναι ὁ Θεὸς μέσα στὴν ψυχὴ καὶ ἡ ψυχὴ μέσα στὸν Θεό.³¹

---

²⁷ Ὁμιλία 41, *DW II*, σ. 290–1. Γνωρίζω μὲ σιγουριὰ ὅτι εἶναι θέλημά Του, ιδίως ὅταν ἐξαντλήσω κάθε δυνατὴ προσπάθεια γιὰ τὸ ἀντίθετο.

²⁸ Ἀποκ. 14, 4.

²⁹ Ματθ. 16, 23.

³⁰ Ἰω. 14, 11.

³¹ Ὁμιλία 59, *DW II*, σ. 634–635.

ΗΘΙΚΗ

Ποιός είναι ο σκοπός τῆς ζωῆς;

Ὁ Χριστός ὁ Κύριός μας, μόνο αὐτός εἶναι τὸ τέλος τὸ ὁποῖο νὰ ἀκολουθοῦμε καὶ ὁ σκοπός στὸν ὁποῖο νὰ διαμένουμε, με τὸν ὁποῖο θὰ ἐνωθοῦμε, ἴσοι μαζί Του σὲ ὅλη Του τὴ Δόξα.³² [...] Δὲν ὑπάρχει κανένας ἅγιος στὸν οὐρανὸ πού νὰ εἶναι τόσο τέλειος, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖς ἔτσι νὰ διασχίσεις τὴν ἀγιότητά του με ἀγιότητα καὶ ζωή, καὶ ἀκόμη πιὸ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ νὰ ἔρθεις καὶ αἰώνια νὰ παραμείνεις.³³

---

³² Ὅταν ἡ σκέψη βρίσκεται στὸν Λόγο, ὑπάρχει ἀπόβλεψη μέσα στὴν ἡσυχία, ἀνανέωση τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἡσυχία μέσα στὴν κίνηση.

³³ Ὅμιλία 49, *DW* II, σ. 449–50. Μόνο ὄριο εἶναι ἡ ἐλευθερία καθενός. Ἀγιότητα εἶναι ἡ ἐνότητα με τὴν θεία φύση, καὶ εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ ἡ φύση τοῦ κόσμου.

Ὁ τέλειος ἄνθρωπος

Γιὰ τὸν τέλειο ἄνθρωπο θὰ ἦταν τόσο δυσάρεστο νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ μία ὥρα, ὅσο χίλια χρόνια. Ὡστόσο, ἂν ἦταν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ νὰ στερηθεῖ τὸν Θεό, τότε χίλια χρόνια ἢ ἀκόμα καὶ ἡ αἰωνιότητα θὰ τοῦ ἦταν τόσο εὐκόλα ὅσο μία μέρα ἢ μία ὥρα.³⁴

Τί εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη;

Ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι μιὰ ρίζα στὸ ἔδαφος τῆς θεότητας, καὶ φυτρώνει ἔτσι πὺρ ἔχει τὴν οὐσία της μόνο στὸ αἰώνιο ἔνα, πουθενὰ ἄλλοῦ.³⁵

---

³⁴ Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης, DW V, σ. 40.

³⁵ Ὁμιλία 15, DW I, σ. 247. Στὴν ἐνότητα δὲν ὑπάρχει τιμὴ μου καὶ τιμὴ σου.

Μπορείς να διατάξεις τον Θεό

Ἄν κάποιος εἶναι πραγματικά ταπεινός δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ προσευχηθεῖ στὸν Θεὸ γιὰ τίποτα. Μπορεῖ νὰ διατάξει τὸν Θεό, ἐπειδὴ τὸ ὕψος τῆς θεότητας δὲν ζητάει τίποτα παρὰ μόνο τὸ βάθος τῆς ταπεινοφροσύνης. [...] Ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἓνα. Ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος ἔχει τόση δύναμη ἐπάνω στὸν Θεό, ὅση ἔχει ὁ Θεὸς ἐπάνω στὸν ἑαυτό Του, καὶ ὅ,τι ὑπάρχει στοὺς ἄγγελους, αὐτὸ ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος τὸ ἔχει δικό του. Ὅ,τι ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς τὸ ἐνεργεῖ ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος, καὶ ὅ,τι εἶναι ὁ Θεὸς εἶναι αὐτός: μία ζωὴ καὶ μία ὕπαρξη. Γι' αὐτὸ ὁ ἀγαπημένος μας Κύριος εἶπε:³⁶ ‘Μάθετε ἀπὸ μένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά’.³⁷

---

³⁶ *Ματθ.* 11, 29.

³⁷ *Ὁμιλία* 14, *DW I*, σ. 235–6.

Ποιά είναι η σωστή άσκηση;

Ὁ Θεός είναι πιό ἔτοιμος νά προσαρμόσει τόν ἑαυτό Του σέ μένα καί μπορεῖ πιό εὐκολά νά ἐνωθεῖ μαζί μου ἀπ’ ὅσο μπορῶ ἐγὼ νά ἐνωθῶ μαζί Του.³⁸

Νά ὑπερβεῖς ὅλες τῖς ἀρετές

Νά εἶσαι σταθερός καί ἀμετακίνητος, νά στέκεσαι ὁ ἴδιος στήν χαρά καί τήν λύπη, στήν εὐτυχία καί τήν δυστυχία,³⁹ νά ἔχεις τήν εὐγένεια τῶν πολύτιμων λίθων, ὅλες οἱ ἀρετές νά εἶναι κλεισμένες μέσα σου καί νά πηγάζουν ἀπό τήν οὐσία σου. Νά διατρεῖς καί νά ὑπερβεῖς ὅλες τῖς ἀρετές, νά πάρεις τήν ἀρετή μόνο στό θεμέλιό της ὅπου εἶναι ἓνα μέ τή θεία φύση. Καί ὅσο εἶσαι ἐνωμένος μέ τή θεία φύση περισ-

---

³⁸ *Γιά τήν ἀπόσπαση, DW V, σ. 402–3.*

³⁹ Ὑπομονή δέν χρειάζεται στή χαρά, ἡ ἐμπιστοσύνη περιττεύει ὅταν ὑπάρχει ἡ βεβαιότητα τῆς γνώσης. Ἡ ταυτότητα χρειάζεται ἐνότητα, οἱ δέ ἀρετές πληθύνονται ἀκολουθώντας περιστάσεις. Ὅταν ἡ σκέψη ἡσυχάζει στήν ἀρχή της, εὐχαριστία, προσευχή καί ἐπιθυμία δέν διακρίνονται.

σότερο από τον άγγελο, τόσο ο άγγελος οφείλει να πάρει την άρετή μέσα από σένα.⁴⁰

Οί άνόητοι άνθρωποι

Άν έδιναν στον Θεό όλα όσα έχουν και όλα όσα μπορούν να κάνουν, κι αν έξαντλούσαν τελείως τον έαυτό τους για τον Θεό, δέν θα ήταν καθόλου υποχρεωμένος να δώσει ή να κάνει οτιδήποτε, εκτός αν τον εύχαριστούσε και ήθελε από μόνος Του να κάνει κάτι. Γιατί αυτό που οί ίδιοι είναι, είναι από τον Θεό, και αυτό που έχουν, τó έχουν από τον Θεό, όχι από τον έαυτό τους. [...] Οί άνόητοι άνθρωποι θέλουν να κάνουν παζάρια με τον Κύριο, λίγο καταλαβαίνουν την αλήθεια ή καθόλου. Γι' αυτό τους πέταξε ο Κύριός μας έξω από τον ναό και τους έδιωξε μακριά.⁴¹

---

⁴⁰ Όμιλία 16b, DW I, σ. 276.

⁴¹ Όμιλία 1, DW I, σ. 7–8.

Ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ

Εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀγκαλιάζει ὅλες τὶς δοκιμασίες, ὅλους τοὺς πειρασμούς, ὅλες τὶς θλίψεις, πρόθυμα καὶ ὀλόφυχα, μὲ χαρὰ καὶ λαχτάρα.⁴²

Τί ἐμπιστεύεσαι;

Μερικοὶ δοξάζουν τὸν Θεὸ κι ἔχουν πίστη ὅταν ὅλα πᾶνε καλὰ γι' αὐτούς, ἐσωτερικὰ ἢ ἐξωτερικὰ, ὅπως ὅταν κάποιος λέει, *Τὴ χρονιὰ αὐτὴ εἶχα δέκα τέταρτα καλαμπόκι καὶ ἄλ-*

---

⁴² *Γιὰ τὸν Εὐγγενῆ, DW V, σ. 111–112. Ποιὸς θὰ δεχόταν μὲ λαχτάρα τὸν θάνατο τοῦ παιδιοῦ του; Ὁ Ἔκκαρτ δὲν εἶναι ποτὲ παράλογος, οὔτε ἐδῶ. Δὲν ἀναφέρεται στὸν πόνο γιὰ τὶς ἀπώλειες ἀλλὰ στὸν πόνο γιὰ τὸν ἑαυτό. Εἶναι ἄλλο νὰ μοῦ λείπει κάποιος, καὶ τελείως ἄλλο νὰ κλαίω τὴ μοῖρα μου. Ἔτσι γίνεται δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ἢ πιὸ βαθειὰ θλίψη γιὰ κάποιον χωρισμό, καὶ ταυτόχρονα ὀλόφυχη χαρούμενη λαχτάρα γιὰ τὸ θεῖο θέλημα ποὺ ἀποφάσισε ἀκόμα καὶ τὸν χωρισμό.*

λα τόσα κρασί: ἐμπιστεύομαι τὸν Θεό! — Ναί, λέω ἐγώ, ἐμπιστεύεσαι πολὺ τὸ κρασί καὶ τὸ καλαμπόκι!⁴³

Ὅταν κάποιος δὲν προκόβει

Εἶναι μεγάλη βλακεία αὐτὸ ποὺ συμβαίνει συχνά, ὅταν κάποιος νηστεύει πολὺ, προσεύχεται, κάνει μεγάλα ἔργα καὶ μένει μοναχὸς τοῦ ὅλο τὸν χρόνο, ἂν δὲν προκόβει καὶ εἶναι ἀνήσυχος καὶ θυμωμένος. Θᾶπρεπε νὰ βρεῖ ποιὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀδυναμία του καὶ νὰ στρέψει ὅλη τὴν προσοχή του ἐκεῖ, πῶς θὰ ξεπεράσει τὴν ἀδυναμία αὐτή.⁴⁴

---

⁴³ Ὅμιλία 62, *DW* III, σ. 63. Συμφορές, ἀρρώστιες, θάνατοι, ταλαιπωρίες, ἀτιμώσεις, χωρισμοί, δὲν ἔρχονται ἀπὸ ἄλλο Θεό, ὁ ἴδιος στέλνει καὶ αὐτά.

⁴⁴ Ὅμιλία 33, *DW* II, σ. 154–5.

Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος

Ἄν ἓνα βουνὸ ὑψωνόταν δύο λεῦγες πάνω ἀπὸ τὴ γῆ κι ἂν κάποιος σχεδίαζε ἐκεῖ χαρακτῆρες στὴ σκόνη ἢ τὴν ἄμμο, θὰ παρέμεναν ἀκέραιοι, ἀνέγγιχτοι ἀπὸ ἄνεμο ἢ βροχή. Ἀκριβῶς ἔτσι ὁ γνήσιος πνευματικὸς ἄνθρωπος πρέπει νὰ ὑψωθεῖ στὴν ἀληθινὴ εἰρήνη, ἀκέραιος καὶ ἀναλλοίωτος, ἐνεργούμενος ἀπὸ τὸν Θεό. Κάθε πνευματικὸς ἄνθρωπος ἔχει ἰκανὴ ἀφορμὴ γιὰ ντροπὴ μὲ τὸ νὰ ταραζέται τόσο εὐκόλα ἀπὸ θλίψη, θυμὸ ἢ ὀργή. Τέτοιος ἄνθρωπος δὲν ἦταν πράγματι πνευματικὸς.⁴⁵

---

⁴⁵ Ὁμιλία 60, *DW III*, σ. 26–27. Θλίψη, θυμὸς, ὀργή, δὲν δείχνουν πάντα προσκόλληση στὸ ἀσήμαντο, γι' αὐτὸ ὁ Ἔκκαρτ δίνει ἔμφαση στὴν εὐκολία. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν μικρὸ ἑαυτὸ εἶναι ἡ συνεχῆς ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα.

Αὐτὸς ποὺ προσεύχεται γιὰ κάτι

Αὐτὸς ποὺ ζητάει ἢ σκοπεύει σὲ κάτι, ζητάει καὶ σκοπεύει στὸ τίποτα, καὶ αὐτὸς ποὺ προσεύχεται γιὰ κάτι, δὲν θὰ ἔχει τίποτα.⁴⁶

Δῶρα ποὺ δὲν χρειάζονται

Συχνὰ φαίνεται κάποιος νὰ δίνει ἐνῶ στὴν πραγματικότητα δὲν δίνει τίποτε ἀπολύτως! Ἄνθρωποι ποὺ δίνουν τὰ ἀγαθὰ τους σὲ ὅποιους ἔχουν μεγαλύτερη περιουσία ἀπὸ τὴ δική τους, ὅπου τὸ δῶρο τους μᾶλλον δὲν χρειάζεται, ἢ τὸ δίνουν ἐκεῖ ποὺ θὰ ἔχουν κάποια ὑπηρεσία γιὰ τὸ δῶρο τους ἢ ὅπου τοὺς δίνουν κάποιο ἀντάλλαγμα ἢ περιμένουν νὰ τοὺς τιμήσουν. Τέτοιων ἀνθρώπων τὰ δῶρα πιὸ σωστὰ πρέπει νὰ ὀνομάζονται ἐπαιτεία, ὄχι δόσιμο, γιὰτὶ στὴν πραγματικότητα δὲν δίνουν τίποτα.⁴⁷

---

⁴⁶ Ὅμιλία 11, *DW I*, σ. 187. Δὲν θὰ ἔχει τίποτα, ἀκόμη κι ἂν ἐκπληρωθεῖ ἡ ἐπιθυμία του. Ὅτιδήποτε λαχταράω, ἂν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος, προετοιμάζει θλίψη καὶ ἀπογοήτευση: ὁ εὐρών τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν (*Ματθ.* 10, 39).

⁴⁷ Ὅμιλία 49, *DW II*, σ. 430.

Πώς αγαπάμε τον πλησίον;

Οί περισσότεροι γενικά λένε πως θ'άπρεπε να αγαποῦν τὸν ἀδελφὸ τους γιὰ τὸ καλὸ ποὺ ἔχει, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀγαπᾶμε καὶ τὸν ἑαυτὸ μας. Δὲν εἶναι καθόλου ἔτσι! Θ'άπρεπε νὰ τὸν ἀγαπᾶμε ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ὅπως τὸν ἑαυτὸ μας, κι αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολο. [...] Νὰ χαίρεται μὲ τὴ χαρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του σὰν νὰ ἦταν δική του, νὰ θέλει τὴν τιμὴ ἐκείνου ὅσο θέλει τὴ δική του τιμὴ, νὰ ἀγαπάει τὸν ξένο ὅσο τὸν δικό του.⁴⁸

Πότε αγαπᾶς πραγματικὰ τὸν ἑαυτὸ σου;

Ὅσο ἀγαπᾶς ἔστω ἓναν ἄνθρωπο λιγότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου, ποτὲ δὲν ἔμαθες νὰ ἀγαπᾶς πραγματικὰ τὸν ἑαυτὸ σου.⁴⁹

---

⁴⁸ Ὅμιλία 4, *DW I*, σ. 67–68. Τὸν πλησίον ἀγαπάω ὅπως τὸν ἑαυτὸ, ὅμως ἡ ἀγάπη ἔχει καὶ μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις: ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν (*Ματθ.* 10, 39 — δὲν θὰ βρῶ μόνο κάτι ἀνώτερο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποὺ ἔχασα).

⁴⁹ Ὅμιλία 12, *DW I*, σ. 195.

Ἄν εἶναι ὁ Θεός σου

Ἄν ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Κύριός σου, τότε πρέπει νὰ εἶσαι ὁ ὑπερήτης Του, κι ἂν δουλεύεις γιὰ τὸ καλὸ σου ἢ γιὰ τὴν εὐχαρίστησή σου ἢ γιὰ τὴ σωτηρία σου, δὲν εἶσαι πραγματικὰ ὑπερήτης Του, γιατί δὲν ζητᾶς μόνο τὴ δόξα Του ἀλλὰ τὸ καλὸ σου. Γιὰ ποιὸ λόγο λέει, *Ὁ Κύριος ὁ Θεός του;*⁵⁰ Ὁ Θεὸς θέλει νὰ εἶσαι ἄρρωστος καὶ σὺ θέλεις νὰ εἶσαι καλά, ὁ Θεὸς θέλει ὁ φίλος σου νὰ πεθάνει καὶ σὺ θέλεις νὰ ζήσεις, ἐνάντια στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἀλήθεια, ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὁ Κύριός σου. Ἄν ἀγαπᾶς τὸν Θεὸ καὶ εἶσαι ἄρρωστος — στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Πεθαίνει ὁ φίλος σου — στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Χάνεις ἓνα μάτι — στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Μ' ἓνα τέτοιο ἄνθρωπο θὰ ἦταν πράγματι ὅλα σωστά. Ἀλλὰ ἂν εἶσαι ἄρρωστος καὶ προσεύχεσαι στὸν Θεὸ γιὰ τὴν ὑγεία σου, ἀγαπᾶς τὴν ὑγεία σου πιὸ πολὺ ἀπ' τὸν Θεὸ — δὲν εἶναι ὁ Θεός σου. Εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ ὄχι ὁ Θεός σου.⁵¹

⁵⁰ Ἔξ. 32, 11.

⁵¹ Ὁμιλία 4, *DW I*, σ. 62–64. Ὁ Ἐκκαρτ συνηθίζει νὰ ἀπομονώνει πλευρὲς μιᾶς ἐνότητας γιὰ νὰ τις ἀναδεικνύει μὲ μιὰ ιδιαίτερη σαφήνεια, ἐπομένως χρειάζεται κανεὶς νὰ ἐντοπίζει τὸ σημεῖο ὅπου τὰ παράδοξα ἐπιλύονται. Ἡ σημασία τοῦ κειμένου δὲν εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ἀδιαφορῶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου — ὅταν ἀρρωσταίνω νὰ μὴν προσπαθῶ νὰ γίνω καλά, ὅταν πεινάω νὰ κάθομαι μὲ σταυρωμένα χέρια, νὰ μὴ νοιάζομαι γιὰ τοὺς φίλους μου καὶ σὲ ὅλα νὰ ζῶ παθητικὰ καὶ μοιρολατρικά... Ὅμως γιὰ τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ στὸ βάθος καὶ τῆς πιὸ σκληρῆς θλίψης, πὺ προσπάθησε ἀλλὰ δὲν μπόρε-

Ποῦ βρίσκεται ὁ Θεός;

Ὁ Πατέρας γεννάει τὸν Υἱό Του στὴν ψυχὴ μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο ποὺ τὸν γεννάει στὴν αἰωνιότητα, ὄχι διαφορετικά. [...] Μὲ γεννάει ὄχι μόνο Υἱό Του ἀλλὰ ἐαυτό Του καὶ τὸν ἐαυτό Του ἐμένα — μὲ γεννάει δική Του ὑπαρξὴ καὶ φύση. [...] Ὅταν ἔχει γεννηθεῖ ὁ Υἱός, δὲν παίρνει τίποτα ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιατί τὰ ἔχει ὅλα. Ὅταν γεννιέται παίρνει ἀπὸ τὸν Πατέρα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θᾶπρεπε νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅπως ἀπὸ ἓνα ξένο. [...] Εἶπα κάποτε ἐδῶ, καὶ εἶναι ἀλήθεια, πὼς ὅτιδήποτε φέρνει ἢ παίρνει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἔξω, εἶναι λάθος. Δὲν θᾶπρεπε νὰ παίρνομε τὸν Θεὸ ἀπὸ ἔξω ἢ νὰ νομίζομε πὼς βρίσκεται ἔξω. Νὰ παίρνομε τὸν Θεὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς δικό μας καὶ μέσα μας.⁵²

σε νὰ ἀποφύγει, ὑπάρχει μιὰ ‘διάσταση’ καθαρῆς ἐμπιστοσύνης καὶ ἡσυχίας — τόσο καθαρῆς καὶ ἀπόλυτης ὅσο εἶναι ἐκείνη τῶν ἄψυχων, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

⁵² Ὁμιλία 6, *DW I*, σ. 109 καὶ 113. Ἡ κατ’ εἰκόνα δημιουργία προϋποθέτει συμμετοχὴ τῆς ψυχῆς στὶς τριαδικές σχέσεις. Πρωταρχικὰ καὶ θεμελιακὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Θεὸ, διαφορετικὰ δὲν θὰ μπορούσε νὰ δημιουργηθεῖ ὡς ἄνθρωπος. *Μὲ γεννάει ἐαυτό Του*: εἶναι αἰτία μου ἢ ὑπαρξή Του, ὅμως εἶναι ἡ ἴδια ἢ δική μου ὑπαρξὴ.

Γενηθήτω τὸ θέλημά Σου

Ξεκουφαίνουμε τὸν Θεὸ νύχτα μέρα καὶ λέμε *Κύριε, γενηθήτω τὸ θέλημά σου!* Καὶ ὅταν γίνετὶ τὸ θέλημά Του θυμώνουμε, κι αὐτὸ εἶναι τελείως ἄδικο. Ἐάν τὸ θέλημά μας γίνεται θέλημα τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ εἶναι καλὸ. Ὅμως ἂν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γίνεται θέλημά μας, αὐτὸ εἶναι πολὺ καλύτερο. Ἐάν τὸ θέλημά σου γίνεται θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε, ἂν εἶσαι ἄρρωστος δὲν θέλεις, πηγαίνοντας ἀντίθετα στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ γίνεις καλά, ἂν καὶ θὰ εὐχόσουν νὰ ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ ἦσουν καλά. [...] Ὅμως ὅταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι θέλημά σου, τότε εἶσαι ἄρρωστος στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. [...] Ἐάν εἶχε σκοτωθεῖ ἀπὸ τὸ χέρι μου ὁ πάπας, κι ἂν αὐτὸ δὲν εἶχε γίνετὶ μὲ τὴ θέλησή μου, θὰ ἀνέβαινα στὸ θυσιαστήριον καὶ θὰ τελοῦσα τὴ Θεία Λειτουργία ὅπως πάντα.⁵³

---

⁵³ Ὁμιλία 25, *DW II*, σ. 7 κ.έ. Θάνατος, ἀρρώστειες, κακουχίες, ταλαιπωρίες, εἶναι δεινὰ καὶ ὁ Ἐκκαρτ δὲν προτείνει νὰ θεωροῦνται ἀγαθὰ οὔτε νὰ γίνουσι ἐπιθυμητά. Ἐάν ἔκανα ὅ,τι μπορῶ γιὰ νὰ τὰ ἀποφύγω καὶ ὅμως μὲ βρῆκαν, δὲν γίνονται ξένα γιὰ μένα, ἀναγνωρίζω μέσα τους τὸν Ἰδιο κι ἔτσι τὰ ἔχω ὡς δικό μου θέλημα, ἀκόμη κι ἂν πρὸς τὸ παρὸν φαίνονται ἀκατανόητα καὶ βιώνονται μὲ ὀδύνη.

Δὲν θὰ προσευχηθῶ γιὰ κανένα δῶρο

Δὲν θὰ προσευχηθῶ ποτὲ στὸν Θεὸ γιὰ τὰ δῶρα Του, [...] ἐπειδὴ πρέπει νὰ δίνει, ὅμως σίγουρα θὰ προσευχηθῶ νὰ μὲ ἀξιώσει νὰ πάρω τὰ δῶρα Του, καὶ θὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰτὶ εἶναι τέτοιος ποὺ πρέπει νὰ δίνει.⁵⁴

---

⁵⁴ Ὁμιλία 63, *DW III*, σ. 81. Οἶδεν ὁ πατήρ ὑμῶν ὧν χρειαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν (*Ματθ.* 6, 8), καὶ γνωρίζει καλύτερα ἀπὸ κανένα τὶς ἀνάγκες κάθε στιγμῆς. “Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον — μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ καὶ ἰχθὺν αἰτήσῃ — μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτουῦσιν αὐτόν (*Ματθ.* 7, 9—11). Αἴτημα εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἀνάγκης, καὶ ἰκανοποίησις τοῦ αἰτήματος ἓνα δῶρο. Σίγουρα θὰ προσευχηθῶ νὰ μὲ ἀξιώσει νὰ πάρω τὰ δῶρα Του, σημαίνει ὅτι καὶ ἡ συνειδητότητα εἶναι ἓνα χάρισμα, συναίσθησις τῆς παρουσίας Του ποὺ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ δώσει ἂν δὲν θελήσω νὰ τὴν ἔχω. Θὰ τὸν εὐχαριστήσω γιὰτὶ εἶναι τέτοιος ποὺ πρέπει νὰ δίνει, σημαίνει θέλω τὸν ἴδιο περισσότερο ἀπὸ τὰ δῶρα Του, ἀλλὰ καὶ ἔχω καταλάβει πὼς Ἐκεῖνος μὲ θέλησε πρῶτος.

Ἡ πραγματική προσευχή

Ὅποιος προσεύχεται ζητάει ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ τοῦ δώσει ἢ νὰ τοῦ ἀφαιρέσει κάτι. Ὅμως ἡ καρδιὰ ποὺ ἔχει ἐλευθερία δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτα ἀπολύτως, οὔτε ἔχει ὀτιδήποτε ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ ἤθελε νὰ ἐλευθερωθεῖ. Γι' αὐτὸ στέκεται ἐλεύθερη ἀπ' ὅλες τὶς προσευχές, καὶ προσευχή της εἶναι ποὺ ἔχει ἐνωθεῖ μὲ τὸν Θεό. Αὐτὸ εἶναι ὅλη ἡ προσευχή της.⁵⁵

Γενηθήτω Σοῦ τὸ θέλημά μου

Ἦμουν χθὲς κάπου καὶ εἶπα ἓνα λόγο ποὺ βρίσκεται στὸ *Πάτερ ἡμῶν* καὶ λέει, *γενηθήτω τὸ θέλημά Σου*. Ὅμως θὰ ἦταν ἴσως καλύτερα νὰ λέει, *γενηθήτω Σοῦ τὸ θέλημά μου*, γιατί αὐτὸ ποὺ σημαίνει ἡ προσευχή τοῦ Κυρίου εἶναι ὅτι ἡ

---

⁵⁵ *Γιὰ τὴν ἀπόσπαση, DW V, σ. 426–7. Ἡ καρδιὰ ποὺ ἔχει ἐλευθερία, δηλαδή ζωντανὴ καὶ συνειδητὴ ἐνότητα μαζί Του, ἀπ' ὅπου καταρρέουν οἱ ἐξαρτήσεις ἀπὸ κτιστὲς πραγματικότητες, σημαντικὲς ἢ ἀσήμαντες.*

θέλησή μου θ'άπρεπε νὰ γίνει δική Του, ὅτι θ'άπρεπε νὰ γίνω Ἐκεῖνος.⁵⁶

Πῶς θὰ ἀπομακρύνουμε τὸν πόνο

Νὰ ἀρνηθεῖς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ σηκώσεις τὸν Σταυρό σου.⁵⁷ Οἱ δάσκαλοι λένε πῶς αὐτὸ σημαίνει ὅτι θὰ πονέσουμε, μὲ τὴ νηστεία καὶ ἄλλους πόνους. Ἐγὼ λέω πῶς αὐτὸ σημαίνει ὅτι θὰ ἀπομακρύνουμε τὸν πόνο, ἐπειδὴ τίποτε ἄλλο δὲν ἀκολουθεῖ τὴν πράξη αὐτὴ παρὰ μόνο χαρά.⁵⁸

⁵⁶ Ὁμιλία 30, *DW II*, σ. 99. Ἡ τελευταία πρόταση μοιάζει νὰ εὐνοεῖ σύγχυση ταυτοτήτων, ὅμως ὅταν τὸ θέλημα τοῦ ἄλλου εἶναι δικό σου, εἶσαι ἐκεῖνος *παραμένοντας* ὁ ἑαυτός σου, μοιράζεσαι μιὰ πραγματικότητα. Ἴσως μοιάζει ἀφηρημένο ἀλλὰ ὅποιος ἔχει φίλους γνωρίζει τὸ περιεχόμενο, τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἔντασή του. Ὁ Ἔκκαρτ ἐξωθεῖ στὴν ἐπίγνωση ὅτι πραγματικὴ εὐσέβεια δὲν εἶναι νὰ σύρεσαι ἀπὸ τὴν θεία βούληση ἀλλὰ νὰ τὴν οικειοποιεῖσαι ἐνωμένος μαζί Του. Τότε εἶσαι Ἐκεῖνος καὶ εἶναι ἐσύ. Δὲν ὑπάρχει σύγχυση ἀλλὰ οὔτε ἀπόσταση.

⁵⁷ *Λουκ.* 9, 23.

⁵⁸ Ὁμιλία 59, *DW II*, σ. 630. Ἡ ἄρνηση τοῦ ἑαυτοῦ δίνει χαρὰ μόνο ὅταν εἶναι ἐξοδος πρὸς τὸν ἄλλο. Βλ. *Ματθ.* 14, 29: *καταβάς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα καὶ ἤλθεν*

Ὁ ἄνθρωπος πού ἀγαπάει τὸν Θεὸ θὰ μποροῦσε νὰ ἀφήσει ὅλο τὸν κόσμο τόσο εὐκόλα ὅσο ἓνα αὐγό. Ὅσο περισσότερα ἀφήνει τόσο πιὸ εὐκόλο γίνεται νὰ ἀφήνει, ὅπως οἱ Ἀπόστολοι, ὅσο πιὸ σκληρὸς ἦταν οἱ λύπες τους τόσο πιὸ εὐκόλα τὶς ὑπέμεναν.⁵⁹

Ποιές πράξεις εἶναι φωτεινές;

Δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχοῦμε τόσο τί πρέπει νὰ κάνουμε, ἀλλὰ νὰ ἀνησυχοῦμε μᾶλλον τί εἴμαστε. Ἄν οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ δρόμοι τους ἦταν καλοὶ, οἱ πράξεις τους θὰ ἦταν πολὺ φωτεινές. Ἄν εἶσαι δίκαιος τότε οἱ πράξεις σου θὰ εἶναι δίκαιες. Μὴ σκέφτεσαι πῶς θὰ βάλεις ἀγιότητα στὴν πράξη, θὰ πρεπε νὰ βάζεις ἀγιότητα στὸ νὰ εἶσαι, γιατί δὲν εἶναι τὰ ἔργα πού μᾶς ἀγιάζουν ἀλλὰ ἐμεῖς ἀγιάζουμε τὰ ἔργα, [...] εἶτε

πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Τὸ βάδισμα στὸ νερὸ σημαίνει εὐκολία, ἡσυχία, ἄνεση, ἐμπιστοσύνη, θάρρος καὶ ἀφοβία. Ὅταν ἀποξενώθηκε ἀπὸ τὸν Λόγο, ἄρχισε νὰ προσπαθεῖ, νὰ ἀγωνιᾷ καὶ νὰ βυθίζεται.

⁵⁹ Ὅμιλία 30, *DW II*, σ. 106. Ἄρνηση τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ἡ ἀπεξάρτηση πρὸς τὸν Θεὸ ἀπ' ὅτιδήποτε δὲν εἶναι ὁ ἴδιος. Γι' αὐτὸ ὑπομένονται περισσότερο τὰ μεγαλύτερα δεινά, ἐπειδὴ ὠφελοῦν περισσότερο, καταργοῦν τὶς πιὸ ἐπίμονες ἐξαρτήσεις.

πρόκειται για τὸ φαγητὸ εἴτε για τὸν ὕπνο, τὸ ξύπνημα ἢ ὀτιδήποτε. Ὅσοι δὲν ζοῦν σημαντικά, ὀτιδήποτε κι ἂν κάνουν ἀξίζει ὅσο τὸ τίποτε.⁶⁰

Ὁ μόνος σκοπός

Οὔτε κἂν τῇ σωτηρία οὔτε αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο, παρὰ μόνον τὸν Θεὸ ὡς Θεὸ και τὴν ἴδια τῇ θεότητα. Γιατὶ μὲ ὀτιδήποτε κι ἂν ἀσχολεῖστε, ἀναμιγνύετε μὲ αὐτὸ τὴν θεότητα. Ἐπομένως, σκορπίστε ὅλες τὶς προσμίξεις ἀπὸ τὴν θεότητα και πάρτε τὴν γυμνὴ ὅπως εἶναι στὸν ἑαυτὸ της.⁶¹

⁶⁰ *Κατηχήσεις, DW V, σ. 197–8. Οἱ ἄνθρωποι και οἱ δρόμοι τους, δηλαδή οἱ φόβοι και οἱ ἐπιθυμίες τους, τὰ συναισθήματα και οἱ εὐαισθησίες τους, ὅπου ἐκδηλώνεται ὁ χαρακτήρας, ἡ ποιότητα και ἡ ἀξία τους διαμορφώνοντας τὶς σχετικὲς (ἀντιληπτὲς ὡς ἀρετὲς ἢ κακίες) προσεγγίσεις στὴν θεία φύση ἢ ἀπομακρύνσεις. Τὰ ὑπόλοιπα, εὐφυΐα, ἱκανότητες, συγκυρίες, εἶναι ἀπλὰ χαρίσματα.*

⁶¹ Ὀμιλία 77, *DW III, σ. 344. Ἡ ἐστίαση αὐτὴ εἶναι ἡ σωτηρία, τὴν ὀποία, ἐπομένως, κερδίζεις σὰν μιὰ παρενέργεια, ὅταν δὲν τὴν ἀναζητᾷς ὡς σωτηρία. Ὑπάρχει πάντα τὸ ἐνδεχόμενο ἰδεολογικῆς, πλαστῆς, συμμόρφωσης, νὰ πράττεις ὡς εἰάν δὲν σὲ ἐνδιέφερε νὰ ‘σωθεῖς’, ὅταν ἡ ἴδια ἢ ‘ἀδιαφορία’ δὲν εἶναι στὸ βᾶθος παρὰ ἄλλη μιὰ προσπάθεια. Καὶ ἡ ὕπουλη αὐτὴ ὕποκρισία καταρρέει*

Συνέχεια

Εἶναι ὅπως μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει διψήσει πολὺ. Μπορεῖ νὰ κάνει ἄλλα πράγματα καὶ νὰ μὴν πίνει νερό, καὶ ἀκόμη νὰ σκέφτεται ἄλλα πράγματα, ὡστόσο, ὅ,τι κι ἂν κάνει καὶ μὲ ὅποιους ἂν βρίσκεται μαζί, σὲ ὅ,τι κι ἂν θέλει ἢ σκέφτεται ἢ κάνει, ὅσο διψάει ποτὲ δὲν χάνει τὴ σκέψη του νὰ πιεῖ νερό. Κι ὅσο μεγαλύτερη ἢ δίψα, τόσο πιὸ μεγάλη, βαθιὰ, ἐπιτακτικὴ καὶ ἐπίμονη θὰ εἶναι ἡ λαχτάρα του γιὰ νερό.⁶²

Διῶξε χαρὰ καὶ λύπη

Ἄν ἔμπαινε τὸ παραμικρὸ ἀνάμεσα στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχή, ἀκόμη καὶ τὸ μέγεθος μιᾶς τρίχας, δὲν θὰ μποροῦσαν

στὴν προσωπικὴ σχέση μαζί Του. Χωρὶς τὴ σχέση αὐτὴ καμμιά συμβουλή, εἴτε ἡ ἀποσιώπησή της, δὲν ἐνδιαφέρει πραγματικά.

⁶² *Κατηχήσεις*, DW V, σ. 206. Ἔτσι θὰ μποροῦσε νὰ περιγραφεῖ ἡ λεγόμενὴ ἀδιάλειπτη προσευχή, ἡ συνεχὴς ζωντανὴ σχέση μαζί Του, μόνη δυνατότητα νὰ βιώνονται καὶ οἱ πιὸ ἄσχετες δραστηριότητες σὲ μιὰ ἱερὴ τάξη ἀντὶ νὰ ἀποπλανοῦν καὶ διασκορπίζουν.

ποτέ να ένωθοῦν σωστά. Ἄν αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὰ σωματικὰ πράγματα, ἰσχύει πολὺ περισσότερο γιὰ τὰ πνευματικὰ. Ὁ Βοήθιος λέει, ἂν εἶναι νὰ μάθεις καθαρὰ τὴν ἀλήθεια, διῶξε χαρὰ καὶ λύπη, τὸν φόβο, τὴν ἐπιθυμία ἢ τὴν ἐλπίδα. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη εἶναι ἓνα μέσο, ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι ὅλα μέσα. Ὅσο τὰ βλέπετε καὶ σᾶς βλέπουν, δὲν μπορεῖτε νὰ δεῖτε τὸν Θεό.⁶³

Προσπάθησε νὰ ἐργάζεσαι

Ὅποιος δὲν ἔχει ἢ δὲν θέλει νὰ κάνει κανένα ἔργο, θὰ ἦταν καλὸ νὰ ἐξαναγκάσει τὸν ἑαυτὸ του νὰ κάνει ὅτιδήποτε, ἐσωτερικὸ ἢ ἐξωτερικὸ, νὰ μὴν ἀρκεῖται σὲ τίποτε, ὅσο καλὸ κι ἂν φαίνεται ἢ εἶναι. Ἔτσι, ὅταν καταλαβαίνει τὸν ἑαυτὸ

⁶³ Ὁμιλία 69, *DW III*, σ. 165–7. Ὁ Κούντ, *DW III*, σ. 166 ταυτίζει τὴν ἀναφορὰ στὸν Βοήθιο μὲ τὸ *I m. VII, CSEL LXVII 20,3–10* ἀπὸ τὴν *Παράκληση Φιλοσοφίας*: καὶ σύ, ἂν θέλεις / σὲ καθαρὸ φῶς / νὰ δεῖς τὴν ἀλήθεια, / [...] διῶξε τὴ χαρὰ, / διῶξε τὸν φόβο / κι ἂν φύγει ἢ ἐλπίδα / οὔτε ὁ πόνος μένει. Ὁ Ἔκκαρτ τὸ ἀλλάζει ἐλαφρὰ ὥστε νὰ γίνῃ φανερὸ ὅτι ζητούμενο δὲν εἶναι τὸ παυσίπονο. Ἡ ἐνότητα μὲ τὸν Θεό, στὸν βαθμὸ ποὺ ὑπάρχει, βρῖσκεται πέρα ἀπ' ὅλα τὰ συναισθήματα καὶ ὅλες τὶς σχέσεις καὶ ἐπιθυμίες.

του να πονάει ή να πιέζεται, γίνεται φανερό ότι δεν εργάζεται τόσο ο ίδιος όσο τον εργάζεται ο Θεός. Τότε διδάσκεται πώς να συνεργάζεται με τον Θεό του. [...] Μόνο αν το εξωτερικό έργο πάει να καταστρέψει το έσωτερικό, χρειάζεται κανείς να αφήνει το εξωτερικό και να παραμένει αποκλειστικά στο έσωτερικό. Αν όμως μπορούν τα δύο να είναι ένωμένα, αυτό θα ήταν το καλύτερο, να είχε ο άνθρωπος συνεργασία με τον Θεό.⁶⁴

Πότε προχωράς σωστά

Σε όλα όσα κάνει κάποιος πρέπει να στρέφει το θέλημά του προς τον Θεό και κρατώντας μόνο τον Θεό στον νοῦ του, να προχωρεί χωρίς άγωνία αν κάνει σωστά ή αν κάνει κάποιο λάθος. Αν ένας ζωγράφος έπρεπε να σχεδιάσει όλες τις πινελιές με την πρώτη πινελιά, δεν θα ζωγράφιζε τίποτα. Και αν πηγαίνοντας κάπου, έπρεπε να ρυθμίσουμε πρώτα πώς θα πατήσουμε το μπροστινό πόδι, δεν θα πηγαίναμε πουθενά.

---

⁶⁴ *Κατηχήσεις, DW V, σ. 290–1. 'Ο πατήρ μου έως άρτι εργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι (Ίω. 5, 17). 'Όταν αγαπᾶς κάποιον προτιμᾶς να συμμετέχεις όσο γίνεται περισσότερο στη ζωή του και τή θέλησή του.*

Ἀκολουθήστε λοιπὸν τὸ πρῶτο βῆμα καὶ συνεχίστε. Θὰ φτάσετε στὸ σωστὸ μέρος καὶ ὅλα εἶναι καλὰ.⁶⁵

Ὁ Ἴδιος ἔχει τὸ ἔργο

Ἐργάζεται ὁ Θεὸς καὶ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ. Ὁ Ἴδιος ἔχει τὸ ἔργο καὶ ἡ ψυχὴ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴ δύναμη νὰ γεννηθεῖ μέσα τῆς ὁ Θεὸς καὶ ἐκείνη μέσα Του. Ἐργάζεται ὁ Θεὸς γιὰ νὰ γίνεῖ ὅμοια μαζί Του ἡ ψυχὴ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχει ὑπομονὴ ἡ ψυχὴ γιὰ νὰ γεννηθεῖ μέσα τῆς ὁ Θεός, γιὰ νὰ ἔχει στὸν Ἴδιο τὸ στήριγμά τῆς, καὶ πρέπει νὰ θέλει τὴν ἔνωση, ἂν εἶναι νὰ στεριώσῃ μέσα Του.⁶⁶

---

⁶⁵ Ὁμιλία 62, *DW III*, σ. 73. Ὁ Ἴδιος εἶναι ὁ προορισμὸς πέρα ἀπ' ὅλα, γι' αὐτὸ ὅταν κάποιος ζεῖ σωστά, ἔχει στὸ βάθος καὶ τῶν πρὸ δυσάρεστων ἐμπιστοσύνη, χαρὰ καὶ εἰρήνη.

⁶⁶ Ὁμιλία 44, *DW II*, σ. 342. Ἡ γέννηση συμβαίνει σὲ ὅλους ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν ἴδια ἔνταση καὶ μορφή. Εἶναι ὅπως ὁ ἥλιος, ποὺ δὲν γίνεται ὁρατὸς στοὺς τυφλοὺς, ἔστω κι ἂν ἀπολαμβάνουν τὴ θερμότητά του, ἐνῶ ἄλλοι δὲν ἀπολαμβάνουν οὔτε αὐτήν. Ἡ ψυχὴ ἔχει τὴ θέληση καὶ τὴ δύναμη: ἡ δύναμη στρέφεται ἀλλοῦ χωρὶς τὴ θέληση, χωρὶς τὴ δύναμη ἡ θέληση ματαιώνεται. Δύναμη εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ δυνατότητα νὰ οἰκαιοποιηθῶ τὴν θεία φύση.

Τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ

Ὄταν ἡ χάρη αὐτὴ καὶ ἡ γεύση τῆς πηγάζουν στὴ θέληση, αὐτὸ ὀνομάζεται ἀγάπη· ὅταν ἡ χάρη καὶ ἡ γεύση τῆς πηγάζουν στὴ σκέψη, αὐτὸ ὀνομάζεται φῶς τῆς πίστεως· καὶ ὅταν ἡ ἴδια αὐτὴ χάρη καὶ ἡ γεύση τῆς πηγάζουν στὴν ἐπιθυμία, ποὺ διαρκῶς ὑψώνεται, αὐτὸ ὀνομάζεται ἐλπίδα. Ὄνομαζονται λοιπὸν θεῖες ἀρετές, ἐπειδὴ ἐνεργοῦν τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχὴ.⁶⁷

Ἄν θέλει ἄς ἔρθῃ

Ἄν θέλει ὁ Θεὸς νὰ μοῦ μιλήσῃ ἄς ἔρθῃ σὲ μένα, δὲν θὰ βγῶ ἔξω.⁶⁸

---

⁶⁷ Ὀμιλία 33, *DW II*, σ. 152–3. Οἱ τρεῖς θεμέλιες ἀρετές δὲν διδάσκονται, δὲν εἶναι ὅμως οὔτε ‘κατορθώματα’ τῆς ψυχῆς ἀλλὰ θεῖα δῶρα ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεχτεῖ ἢ νὰ περιφρονήσει.

⁶⁸ *Γιὰ τὴν ἀπόσπαση*, *DW V*, σ. 409. *Νόμος νόμων*: ἡ βούληση ἀρκεῖ καὶ περισσεύει, δὲν ὑπάρχει οὔτε χρειάζεται νὰ κάνουμε τίποτε ἀπολύτως γιὰ νὰ ‘βροῦμε’ ἢ νὰ ‘κερδίσουμε’ τὸν Θεό.

Νὰ θέλεις ὅ,τι κάνεις

Εἶναι πολὺ πιὸ ἀναγκαῖο γιὰ Ἐκεῖνον νὰ δώσει ἀπ' ὅσο γιὰ μᾶς νὰ πάρουμε ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ προσπαθοῦμε, γιὰτι ὅσο λιγότερο τὸ προσπαθοῦμε⁶⁹ ἢ τὸ θέλουμε,⁷⁰ τόσο περισσότερο δίνει ὁ Θεός.⁷¹

Ἐκεῖνος ποὺ κέρδισε τὸν κόσμο

Κανεῖς δὲν ἔχει πιὸ δικό του τὸν κόσμο ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἐγκατέλειψε ὅλο τὸν κόσμο.⁷²

---

⁶⁹ Δὲν προσπαθῶ, σημαίνει δὲν κάνω τίποτα 'τεχνητό', κάνω ὅ,τι θὰ ἔκανα οὔτως ἢ ἄλλως. Ἄν κάνοντας αὐτὸ ἀπομακρύνομαι, θὰ μὲ διορθώσει ἢ ἴδια ἢ ἀπόσταση, θὰ ὑποφέρω ἕως ὅτου αὐθόρμητα ἀλλάξω, ἂν θελήσω νὰ ἀλλάξω. Ὁ δρόμος γιὰ τὸν Θεὸ περνᾷ ἀπ' ὅπου δὲν ὑπάρχει πλαστικότητα.

⁷⁰ Ἡ θέληση ἐδῶ σημαίνει τὴν ἐπιδίωξη, χρησιμοποιεῖται ὡς συνώνυμη τῆς προσπάθειας, ἀλλὰ ἐστιάζοντας στὶς ἀρχές της.

⁷¹ Ὁμιλία 41, *DW II*, σ. 297.

⁷² Ὁμιλία 38, *DW II*, σ. 241. Κάθε ἰδιοκτησία εἶναι περιορισμένη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἐκτὸς ἂν βρῖσκεται στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας.

Ἡ ἀληθινὴ σχέσηη

Εἶναι μερικοὶ ποὺ ἐγκαταλείπουν πράγματα γιὰ τὴν ἀγάπη, ὅμως ἐκτιμοῦν πολὺ ὅ,τι ἄφησαν. Ἄλλὰ ὅποιος γνωρίζει ἀληθινὰ πὼς ἀκόμη κι ἂν ἀφήσει τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα τὰ πράγματα, αὐτὸ δὲν παύει νὰ εἶναι ἀπολύτως τίποτα, ἂν ὄντως ζεῖ ἔτσι κάποιος, ἔχει ἀληθινὰ δικά του ὅλα τὰ πράγματα.⁷³

Ἡ ψυχὴ μου εἶναι λυπημένη

Στὸν Χριστὸ ἐπίσης ὑπῆρχε ὁ μέσα καὶ ὁ ἔξω ἄνθρωπος, καὶ ἀκόμη στὴν Θεοτόκο. Ὅτιδὴποτε μπορεῖ νὰ ἔλεγαν γιὰ τὰ ἔξω πράγματα ὁ Χριστὸς ἢ ἡ Θεοτόκος ἐνεργοῦσαν σύμφωνα μὲ τὸν ἔξω ἄνθρωπο ἐνῶ ὁ μέσα ἄνθρωπος ἔμενε ἀμε-

---

⁷³ Ὁμιλία 42, *DW II*, σ. 306. Ἄς προσεχθεῖ ἡ ἔμφαση στὴν γνησιότητα ὄχι τῆς ἀκτημοσύνης ἀλλὰ τῆς ιδιοκτησίας. Ἡ πρώτη εἶναι μέσο γιὰ τὴν δεύτερη, ἡ ιδιοκτησία εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνη. Ἐπιστροφὴ στὰ πράγματα μετὰ τὴν γνήσια ἐγκατάλειψή τους εἶναι σὰν ἐπιστροφὴ τῶν ἴδιων τῶν πραγμάτων στὴν ἀρχή τους, ὅποτε ἡ ιδιοκτησία δὲν σημαίνει τὴν ἐξάρτηση ἀλλὰ τὴν ἄνεση ποὺ ἔχει κανεὶς ἀπολαμβάνοντας τὴ σχέση μέσα στὴν ὁποία δίνεται ἓνα δῶρο.

τακίνητος και ανεξάρτητος.⁷⁴ Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μίλησε ὁ Χριστός, ὅταν εἶπε, *Εἶναι λυπημένη ἡ ψυχὴ μου ὡς τὸν θάνατο*. [...] Σκέψου μιὰ παρομοίωση γι' αὐτό, μιὰ πόρτα ποὺ ἀνοίγει καὶ κλείνει σὲ μιὰ βάση. Παρομοιάζω τὴν ἔξω μεριὰ τῆς πόρτας μὲ τὸν ἔξω ἄνθρωπο καὶ τὴν βάση μὲ τὸν μέσα ἄνθρωπο. Ὅπως ἡ πόρτα ἀνοίγει καὶ κλείνει, τὰ ξύλα κινῶνται μπροστὰ καὶ πίσω, ἀλλὰ ἡ βάση παραμένει ἀκίνητη στὸ ἴδιο μέρος, καὶ τὸ ἀνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμο δὲν τὴν ἐπηρεάζει. Τὸ ἴδιο συμβαίνει κι ἐδῶ, ἂν μπορεῖς νὰ τὸ καταλάβεις σωστά.⁷⁵

Ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς

Ἡ συνομιλία αὐτὴ γίνεται ἀνάμεσα σὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἅγιο καὶ στὸ ἅγιο τῶν ἁγίων, ἀνάμεσα στὸν ἅγιο καὶ τὴν ἀγιότητα, στὸν ἀγαθὸ καὶ τὴν ἀγαθότητα, στὸν δίκαιο καὶ τὴ δικαιοσύνη. [...] Τί θὰ ἦταν πιὸ ἀγαπητὸ στὸν δίκαιο ὡς δίκαιο ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δικαιοσύνη;⁷⁶

---

⁷⁴ in einer unbeweglichen abegescheidenheit.

⁷⁵ *Γιὰ τὴν ἀπόσπαση*, DW V, σ. 421–2.

⁷⁶ *Παραβολὲς τῆς Γενέσεως* LW I,1, 3.139, σ. 607. Ἀρετὴ δὲν εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἡθικῶν ἀρχῶν καὶ δὲν ἔχει σχετικὴ μόνο ἀξία, ἢ

καλό, τὸ θεῖο, ἐνάρετο, οὐράνιο καὶ αἰώνιο. Τὸ δαιμονικὸ πνεῦμα συμβουλεύει καὶ ἐξωθεῖ διαρκῶς στὸ ἐφήμερο, παροδικό, ἐφάμαρτο, διαβολικὸ καὶ δαιμονικό.⁷⁸

Ποιό εἶναι τὸ θεῖο θέλημα;

Ἄλλὰ μπορεῖ νὰ πεῖτε, *Πῶς γνωρίζω ἂν εἶναι ἢ δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ;* Νὰ εἶστε σίγουροι: ἂν δὲν ἦταν θέλημα τοῦ Θεοῦ δὲν θὰ συνέβαινε. Δὲν ἔχετε οὔτε ἀρρώστια οὔτε τίποτε, ἂν δὲν τὸ θέλει ὁ Θεός. [...] Θᾶπρεπε νὰ τὸ δεχόσαστε ἀπὸ τὸν Θεό, ὡς τὸ πιὸ καλὸ ἀπ' ὅλα, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ μόνο τὸ πιὸ καλὸ γιὰ σᾶς. Γιατὶ ἡ ἴδια ἢ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτό, ἀπ' τὸ νὰ θέλει τὸ καλύτερο. [...] Ἄλλὰ μερικὲς φορές σκεφτόσαστε καὶ λέτε, *Θὰ ἦταν καλύτερα ἂν γινόταν ἀλλιῶς, ἢ, Ἄν δὲν γινόταν αὐτό, τὰ πράγματα μπορεῖ νὰ ἦταν καλύτερα.* Ὅσο σκέφτεστε ἔτσι, ποτὲ δὲν θὰ βρεῖτε εἰρήνη. Πρέπει νὰ καταλαβαίνετε πῶς

⁷⁸ *Γιὰ τὸν Εὐγενῆ, DW V, σ. 109–110.* Ὁ διχασμὸς ποὺ οὕτως ἢ ἄλλως ὑπάρχει στὸν ξεπεσμένο ἄνθρωπο, συμφέρει νὰ ἀποκτήσει τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἔνταση. Ἔτσι παίρνει κανεὶς δύναμη νὰ βεβαιωθεῖ γιὰ τίς ἐπιλογές του καὶ νὰ τελειοποιήσει τὴν φύση του.

ὅλα εἶναι τὰ καλύτερα.⁷⁹ Ἄν εἶχε σκοτωθεῖ ἀπὸ τὸ χέρι μου ὁ πάπας, καὶ ἂν αὐτὸ δὲν εἶχε γίνει μὲ τὴν θέλησή μου, θὰ ἀνέβαινα στὸ θυσιαστήριο καὶ θὰ τελοῦσα τὴ Θεία Λειτουργία ὅπως πάντα.⁸⁰

⁷⁹ Ὀμιλία 4, *DW I*, σ. 62–64. Ἦδη ὁ πληθυντικός μαρτυρεῖ τὴν σχετικὴ μόνον ἀξία τῶν ‘καλύτερων’, εἶναι τὰ καλύτερα δυνατά, τὰ καλύτερα τὸν συγκεκριμένο καιρὸ γιὰ τὸν συγκεκριμένο ἄνθρωπο καὶ τὸ περιβάλλον του — ὁ σκοπὸς τους δὲν βρίσκεται στὸν ἑαυτό τους.

⁸⁰ Ὀμιλία 25, *DW II*, σ. 7 κ.έ. Τὰ δεινὰ δὲν ἀνήκουν κατὰ κύριο λόγο στὸ θεῖο θέλημα. Δίνουν στὸν ἄνθρωπο εὐκαιρία ἀκεραιότητας. Γιὰ ὅτιδήποτε συμβαίνει χωρὶς νὰ τὸ ἔχω θελήσει ἢ προκαλέσει, μπορῶ νὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐκδηλώνει πλευρὲς τῆς θείας βούλησης, μόνιμες ἢ περιστασιακές. Ὅπως φαίνεται μὲ τὸ παράδειγμα γιὰ τὸν θάνατο τοῦ πάπα, ὁ Ἐκκαρτ δὲν ἐξωθεῖ σὲ μοιρολατρικὴ κατάφαση τοῦ παντός. Ὁ φόνος καθ'ἑαυτὸν δὲν γίνεται ἀγαθὸς ἐπειδὴ τὸν θέλησε ὁ Θεός, ὅμως ἡ ἀναγνώριση τῆς ἀρχῆς του ἐμποδίζει τὶς δικές μας ἐνοχές. Στὴν καλύτερη περίπτωση ἡ συμφορὰ συμβάλλει στὸ ἀγαθὸ — παραμένοντας πάντα συμφορὰ: ὁ σκοπὸς δὲν ἀγιάζει τὰ μέσα. Ὅταν προτάσσεται κάποιον ἀγαθὸ εἰς βάρους ἄλλου ἀγαθοῦ, ὅπως ὅταν στὴν αὐτοάμυνα προτάσσεται ἡ σωτηρία τῆς πατρίδας ἢ τῆς οἰκογένειας εἰς βάρους τοῦ ἐπιτιθέμενου, ὁ ξεπεσεμὸς εἶναι ἀναπόφευκτος, ὅσοδήποτε ἐπιθυμητὸς ἢ ἀναγκαῖος καὶ δικαιολογημένος ἂν κρίνεται σὲ σχέση μὲ ἄλλες δυνατότητες, καλῶς ἢ κακῶς. Μὲ ὅλες τὶς συμφορὰς πού δὲν θέλει, δὲν ἐλέγχει καὶ δὲν προκαλεῖ ὁ ἄνθρωπος, ξεπέφτει ὁ ἴδιος ὁ Θεός, μὲ μιὰ διαφορὰ, Ἐκεῖνος ἔχει δύναμη νὰ ξαναδώσει ὅ,τι στερεῖ — νὰ ξαναδώσει ζωὴ, νὰ τερματίσει χωρισμούς.

Ὁ Θεὸς ὑποφέρει περισσότερο

Ὅσο μεγάλος κι ἂν εἶναι ὁ πόνος, ἂν ἔρχεται μέσα ἀπὸ τὸν Θεό, τότε ὁ Θεὸς ὑποφέρει πρῶτος. Πραγματικά, μὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια πού εἶναι ὁ Θεός: ὁ παραμικρότερος πόνος πού ἦρθε ποτὲ σὲ ἄνθρωπο, κάθε πόνος πού ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀληθινὰ μέσα στὸν Θεό, ἢ παραμικρότερη συμφορὰ ἢ ἀναποδιά, ταλαιπωρεῖ τὸν Θεὸ ἀσύγκριτα περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, καὶ εἶναι στὴν πραγματικότητα γιὰ Ἐκεῖνον πολὺ περισσότερο ἀναποδιά ἀπ' ὅσο γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ἄν ὅμως ὁ Θεὸς πονάει, προνοῶντας γιὰ τὴν εὐεργεσία σου μέσα ἀπὸ τὸν πόνο αὐτό, κι ἂν ἀντέξεις ὅ,τι ὁ ἴδιος ἀντέχει, τὸ ὁποῖο ἀπὸ μέσα Του ἔρχεται σὲ σένα, τότε αὐτὸ ἀναγκαῖα γίνεται θεϊκό. Ἡ ἀτίμωση γίνεται σὰν τιμὴ, ἢ πίκρα σὰν γλυκύτητα, καὶ τὸ μεγαλύτερο σκοτάδι σὰν τὸ λαμπρότερο φῶς. Παίρνει ὅλη τὴ γεύση του ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γίνεται θεϊκό. Ἀναστοιχειώνεται θεϊκὰ ὅτιδήποτε ἔρχεται σὲ ἓνα τέτοιο ἄνθρωπο, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν σκέφτεται τίποτε ἄλλο καὶ δὲν ἔχει αἴσθησι γιὰ τίποτε ἄλλο. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς παίρνει τὸν Θεὸ σὲ ὅλη τὴν πικρία ὅπως ἀκριβῶς στὴν πιὸ ὑψηλὴ γλυκύτητα.⁸¹

⁸¹ *Κατηχήσεις, DW V*, σ. 229–30. Ἡ ἐγγύτητα στὸν Θεὸ παρηγορεῖ ἐπειδὴ συμβάλλει νὰ ἐρμηνεύεται ὁ πόνος σὲ προοπτικὴ πού τὸν ξεπερνάει. Μὲ τὴν θεία ἐγκατάλειψη δὲν ἀπελπίζομαι, ἐξακολουθῶ νὰ βρίσκομαι κοντὰ Του μέσα ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν λογικὴ, γνωρίζοντας ὅτι ὄχι μόνο συνεχίζει νὰ ὑπάρχει ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀδιάφορος — ἐπιτρέπει, ἀνέχεται, προνοεῖ,

Οὐσία τῆς ἀρετῆς

Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, στὸν βαθμὸ πού εἶναι ἀγαθός, εἶναι ἀδημιούργητος καὶ ἄκτιστος, γεννημένο παιδί καὶ υἱὸς τῆς ἀγαθότητας. [...] Ὅταν μιλοῦμε γιὰ ἕναν ἀγαθὸ ἄνθρωπο ἐννοοῦμε πὼς ἡ ἀγαθότητά του ἔχει δοθεῖ, ἔχει πηγᾶσει καὶ γεννηθεῖ μέσα του ἀπὸ τὴν ἀγέννητη ἀγαθότητα. [...] Ὅ,τι ἔχω πεῖ γιὰ τὸν ἀγαθὸ καὶ τὴν ἀγαθότητα, ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὸν ἀληθινὸ καὶ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸν δίκαιο καὶ τὴν δικαιοσύνη, γιὰ τὸν σοφὸ καὶ τὴν σοφία, γιὰ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν Θεὸ Πατέρα, γιὰ ὅλους ὅσοι γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ δὲν ἔχουν πατέρα στὴν γῆ, στοὺς ὁποίους ἐπίσης τίποτα δὲν γεννιέται πὺ νὰ εἶναι κτιστὸ καὶ νὰ μὴν εἶναι ὁ Θεός, καὶ πὺ μέσα τους δὲν ὑπάρχει καμμιά εἰκόνα παρὰ ὁ Θεὸς ἀπλὸς, καθαρὸς καὶ μόνος.⁸²

δημιουργεῖ... Γνωρίζοντας ὅτι ὑποφέρει πρῶτος καὶ ὅτι θὰ προτιμοῦσε νὰ μὲ εὐχαριστεῖ ἀντὶ νὰ μὲ στενοχωρεῖ, περνᾶω πέρα ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία. Ὅσο πιὸ κοντὰ Του βρίσκομαι τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀνεξαρτησία ἀπὸ τίς συνθηῆκες τοῦ βίου στὸ σύνολό τους, θλιβερὲς καὶ εὐχάριστες.

⁸² *Βιβλίο τῆς θείας παράκλησης, DW V, σ. 9–10.* Ἡ τελειότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσης εἶναι μιὰ οικειοποίηση ἄκτιστης παρουσίας. Ὁ νοῦς δὲν προσκολλᾶται σὲ κτιστὲς πραγματικότητες ἀν ἔχει συγκεντρωθεῖ στὴν ἀρχή του.

Ὅ,τι κινεῖται ἀπὸ ἔξω δὲν εἶναι ζωντανό

Τίποτα δὲν θέλουμε περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωὴ. Τί εἶναι ἡ ζωὴ μου; Αὐτὸ ποὺ κινεῖται ἀπὸ μέσα του, ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ὅ,τι κινεῖται ἀπὸ ἔξω δὲν εἶναι ζωντανό. [...] Ἄν λοιπὸν εἶναι νὰ ζήσουμε μέσα Του καὶ ἀπὸ μέσα Του, πρέπει νὰ εἶναι δικός μας, καὶ πρέπει νὰ ἐργαζόμαστε ἀπὸ τὸ δικό μας. Ἀκριβῶς ὅπως ὁ Ἰδιος κάνει ὅλα τὰ πράγματα ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του καὶ μέσα ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του, ἔτσι πρέπει νὰ ἐργαζόμαστε ἀπὸ τὸ δικό μας, ποὺ εἶναι ὁ Ἰδιος μέσα μας. Εἶναι τελείως δικός μας, καὶ ὅλα τὰ πράγματα εἶναι δικά μας μέσα Του.⁸³

⁸³ Ὅμιλία 5a, DW I, σ. 80–81. Πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐργάζεται ἔτσι, ἂν ἔμαθε νὰ δημιουργεῖ τὴν ὑψηλότερη σχέση σὰν μιὰ ὑποχρέωση ποὺ πιέζει γιὰ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο; Εἶμαι μαζί Του μὲ χαρὰ καὶ ἡσυχία, κάνοντας ὅτιδήποτε χωρὶς νὰ καταργεῖται ἡ συνείδηση αὐτή, ὅταν πάψω νὰ νομίζω ὅτι βρίσκεται κάπου μακριὰ ἢ ὅτι δὲν ἔχει ἄλλο νὰ κάνει ἀπ' τὸ νὰ κρίνει καὶ νὰ κατακρίνει.

ΑΜΑΡΤΙΑ

Τὸ μηδὲν καίει στήν κόλαση

Υπάρχει ἓνα ἐρώτημα, τί εἶναι αὐτὸ ποὺ καίει στήν κόλαση. Οἱ δάσκαλοι γενικὰ λένε πὼς εἶναι τὸ ἴδιον θέλημα, ὅμως λέω ἀλήθεια: τὸ μηδὲν καίει στήν κόλαση. Νὰ μιὰ παρομοίωση. Πάρε ἓνα ἀναμμένο κάρβουνο καὶ βάλτο στὸ χέρι μου. Ἄν ἔλεγα πὼς τὸ κάρβουνο μὲ ἔκαψε θὰ εἶχα τελείως ἄδικο. Θᾶλεγα ἀλήθεια τί εἶναι αὐτὸ ποὺ μὲ καίει ἂν ἔλεγα πὼς εἶναι τὸ μηδὲν, ἐπειδὴ τὸ κάρβουνο ἔχει κάτι ποὺ τὸ χέρι μου δὲν ἔχει. Τὸ δὲν αὐτό, εἶναι ποὺ μὲ καίει. Ἄν ὅμως τὸ χέρι μου περιεῖχε ὅ,τι εἶναι καὶ κάνει τὸ κάρβουνο, θὰ εἶχε τὴ φύση τοῦ κάρβουνο. Ἐπειτα ἂν κάποιος ἔπαιρνε ὅλη τὴ φωτιά ποὺ ἄναψε ποτὲ καὶ τὴν ἔριχνε στὸ χέρι μου, δὲν θὰ μ' ἔβλαπτε.⁸⁴

---

⁸⁴ Ὅμιλία 5b, *DW I*, σ. 88–89. Συχνὰ ὁ Ἔκκαρτ ἐπαναλαμβάνει μιὰ παραδοσιακὴ ἄποψη μὲ τρόπο τόσο νέο, ποὺ μοιάζει ἀκόμα καὶ ἀνατρεπτικός. Εἶναι προσπάθεια νὰ μεταδοθεῖ μὲ δύναμη ἢ σημασία. Τὸ ἴδιον θέλημα ὡς ἀρνητικὴ πραγματικότητα δὲν εἶναι τὸ ἀπλῶς δικό μου ἀλλὰ ὅποιο ἀναπτύσσεται σὲ ἀποξένωση ἀπὸ τὸ θεῖο θέλημα, καὶ εἶναι μιὰ συνωνυμία γιὰ τὸ μηδὲν, τὴν παραφροσύνη, τὴν διαίρεση καὶ τὴν ἄρνηση. Ἐπιλέγοντας νὰ ἀναφερθεῖ εἰδι-

Πόσο καταστροφικὸς εἶναι ὁ ἄδικος ἄνθρωπος;

Ὁ ἄδικος ἄνθρωπος ὑπηρετεῖ τὴν ἀλήθεια, θέλει δὲν θέλει, ὑπηρετεῖ τὸν κόσμον καὶ ὅλα τὰ πλάσματα, καὶ εἶναι δοῦλος τῆς ἁμαρτίας.⁸⁵

καὶ στὸ μηδέν, ὁ Ἐκκαρτ ἐπιμένει στὴν φύση τῆς ἁμαρτίας ὡς μετὰ ἀλλαγῆς, ὅτι δὲν ἔχει τόση σημασία νὰ σκεφτόμαστε ἂν κάνουμε κάποια λάθη, ἔστω σοβαρά, ἀλλὰ ἂν ἔχουμε δημιουργήσει ἀντὶ ἐαυτοῦ μιὰ ὀλόκληρη ἀπάνθρωπη φύση, ἂν ἔχει διαστραφεῖ ἢ ἴδια ἢ οὐσία μας. Ἡ μεταφορὰ τῆς φωτιᾶς ἐπενδύει τὶς ἔννοιες μὲ τὴν ἔνταση τῆς ἐμπειρικῆς ἀμεσότητος καὶ μεγαλώνει τὴ δύναμη τοῦ λόγου.

⁸⁵ Ὀμιλία 28, *DW II*, σ. 63. Γιὰ παράδειγμα ὁ ψεύτης συμβάλλει ἔμμεσα στὴν ἀνάδειξη τῆς ἀλήθειας. Ὁ Θεὸς “γνωρίζει τὸ κακὸ ὡς ἀγαθὸ [μολονότι δὲν τὸ δημιουργεῖ ὁ ἴδιος, ὅχι ἐπειδὴ τὸ κακὸ ‘ἐξαγιαζέται’ ἀλλὰ ἐπειδὴ τὸ χρησιμοποιεῖ μὲ τρόπο ποῦ ὑπηρετεῖ τὸ ἀγαθὸ], καὶ γι’ αὐτὸν οἱ αἰτίες τῶν κακῶν εἶναι ἀγαθοποιῆς δυνάμεις [ὅχι ἐπειδὴ οἱ ἴδιες ποιοῦν τὸ ἀγαθὸ ἢ ἐπειδὴ εἶναι στὴν φύση τους νὰ συμβάλλουν στὸ ἀγαθὸ, ἀλλὰ ἐπειδὴ Ἐκεῖνος χωρὶς νὰ δημιουργεῖ χρησιμοποιεῖ σὲ ἀγαθὴ κατεύθυνση τὸ κακὸ τους ὡς τέτοιο]”, παρατηρεῖ ὁ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης (*Περὶ θείων ὀνομάτων*, σ. 175). Βλ. ἀκόμη ὅσα γράφω στὴν *Ἄλλη Ζωή*, σ. 124 κ.έ.

Ἡ ἀρετὴ δὲν ἀρνεῖται τὴν ἡδονή

Τὸ μέγεθος τῆς ἡδονῆς δὲν λείπει ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποῦ ἔχει σύνεση καὶ ἀρετὴ, ἀλλὰ τοῦ λείπει ἡ φωτιὰ τῆς λαγνείας, ἡ ἀνησυχία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ταραχὴ τοῦ πάθους.⁸⁶

Τὸ μεγαλύτερο καθῆκον

Ἄρχισε πρῶτα μὲ τὸν ἑαυτό σου καὶ παραιτήσου ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου. Ἀλήθεια, ἂν πρῶτα δὲν φύγεις ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, ὅπου κι ἂν πᾶς θὰ βρεῖς ἐμπόδια καὶ πόλεμο, ὅπουδῆποτε. Ὅσοι γυρεύουν εἰρήνην σὲ ἐξωτερικὰ πράγματα, σὲ τόπους ἢ σὲ τρόπους καὶ μεθόδους, σὲ ἀνθρώπους ἢ ἔργα, στὴν ἀναχώρηση ἢ τὴν ἀπομόνωση, στὴν πενία ἢ τὴν ταπείνωση, σὲ ὅτιδῆποτε, ὅσοδῆποτε μεγάλο κι ἂν εἶναι, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει καμμιά ἀξία καὶ δὲν φέρει καθόλου εἰρήνην. Ὅσοι ζητοῦν ἔτσι, δὲν ζητοῦν σωστά. Ὅσο πιὸ μακριὰ πηγαίνουν τόσο λιγότερο βρίσκουν ὅ,τι ζητοῦν. Πηγαίνουν ὅπως ἐκεῖνος ποῦ ἔχασε τὸν δρόμο του. Ὅσο προχωράει τόσο μεγαλώνει ἡ πλάνη του. [...] Ὅμως, ἂν κάποιος ἐγκαταλείψει τὸν ἑαυτό του, ὅ,τι ἄλλο κι ἂν κρατήσῃ, πλούτη ἢ τιμὲς ἢ ὅτιδῆποτε,

⁸⁶ Παραβολὲς τῆς Γενέσεως LW I,1, 3.155, σ. 626.

ἔχει ἐγκαταλείψει ὅλα τὰ πράγματα. [...] Παρατήρησε τὸν ἑαυτό σου καὶ ὅπου τὸν βρεῖς παράτησέ τον. [...] Ὅσο βγαίνεις ἔξω ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα τόσο ἀκριβῶς, οὔτε λιγότερο οὔτε περισσότερο, ἔρχεται μέσα σου ὁ Θεὸς μὲ ὅλα τὰ δικά Του. [...] Ἄρχισε ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἄσε νὰ σοῦ κοστίζει ὅλα ὅσα ἀντέχεις.⁸⁷

Προφύλαξε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, καὶ θὰ ἔχεις φυλαχτεῖ καλά.⁸⁸

Ἄν ζητᾶς τὸν Ἴδιο

Στρέψε ὅλη σου τὴ ζωὴ νὰ ἀφήσεις τὸν Θεὸ νὰ μεγαλώσει μέσα σου, ἔτσι πὺ ὅλη σου ἡ σκέψη καὶ ἡ προσπάθεια νὰ ἀποβλέπει σ' Ἐκεῖνον σὲ ὅλα ὅσα κάνεις ἢ δὲν κάνεις. [...] Ἄν ζητᾶς τὸν Θεό, θὰ βρεῖς τὸν Θεὸ καὶ ὅλη τὴν καλωσύνη. Πραγματικά, ἂν ἦσουν ἔτσι καὶ πάταγες ἓνα πετραδάκι, θὰ

---

⁸⁷ Ὅροι 3–4, *DW V*, σ. 193–194, 196–197. Ἡ ἀσκητικὴ ἐπικρίνει τὴν ἀπουσία ἐπιθυμιῶν ὡς θανάσιμο ἀμάρτημα. Ἐξοδος ἀπὸ τὸν ἑαυτό εἶναι ἡ ἐλευθερία ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς πιὸ ἄξιες καὶ ἀνώτερες ἐπιθυμίες, ὅταν ἡ ἐμπιστοσύνη στὴν θεία βούληση δὲν ἐπισκιάζεται ἀπὸ τίποτα.

⁸⁸ Ὅμιλία 5a, *DW I*, σ. 82.

ἦταν πιὸ θεϊκὴ πράξη ἀπ’ τὸ νὰ μεταλάβεις τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ὅταν σὲ νοιάζουν περισσότερο οἱ ὑποθέσεις σου ἢ ὅταν ὁ νοῦς σου εἶναι λιγότερο ἐλεύθερος.⁸⁹

Στὸ φῶς τῆς νόησης

Ὅταν ἡ ψυχὴ ἔρχεται στὸ φῶς τῆς νόησης, δὲν βλέπει πιὰ καμμιά σύγκρουση καὶ καμμιά ἀντίφαση. Ὅτιδῆποτε φεύγει ἀπὸ τὸ φῶς αὐτό, πέφτει στὴ θνητότητα καὶ πεθαίνει.⁹⁰

---

⁸⁹ *Κατηχήσεις*, DW V, σ. 199 κ.έ. Ἡ Θεία Κοινωνία δὲν εἶναι φάρμακο, μεταλαμβάνω ὅταν ἤδη ἔχω τὴν συνείδηση ποῦ θέλω, ὄχι μήπως τὴν ἀποκτήσω.

⁹⁰ Ὅμιλία 8, DW I, σ. 136. Παραλογισμὸς ταιριάζει στὴ σκέψη ποῦ ἀγνοεῖ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς πραγματικότητας καὶ μάλιστα τὸ πιὸ σημαντικὸ. Ἡ πίστη στὸν Χριστὸ δὲν περιέχει κανενὸς εἶδους καὶ βαθμοῦ παραλογισμὸ, ὅσο ἀκατανόητη ἢ παράδοξη κι ἂν μοιάζει σὲ μερικούς. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος παρατηρεῖ, “στὸν χριστιανισμὸ οἱ ἀποδείξεις ὑπάρχουν καὶ περισσεύουν, γι’ αὐτὸ ἔλα νὰ κατατροπώσουμε τοὺς εἰδωλολάτρες μὲ τὴν λογικὴ” (*Κατὰ Ἑλλήνων* 41, 2). Τὸ γνωστὸ ἀπόφθεγμα, πιστεύω ἐπειδὴ εἶναι παράλογο (*credo quia absurdum*), κακῶς ἀποδιδόμενο στὸν Τερτυλλιανὸ καὶ ἄλλοτε στὸν Αὐγουστῖνο, ἀποτελεῖ οὐρανομήκη ἀνοησία.

Ὁ ἄνθρωπος πὸν ἀγαπάει τὸν Θεό

Ὅσο μπορείτε καὶ κάνετε ὀτιδήποτε ἀντίθετο στὸν Θεὸ καὶ τὴν ἐντολὴ Του, δὲν ἔχετε τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, κι ἂν ἴσως ξεγελάτε τὸν κόσμο νὰ πιστεύει ὅτι τὴν ἔχετε. [...] Ὅπως εἶναι κάποιος μὲ δεμένα τὰ πόδια, ἔτσι πὸν νὰ μὴ μπορεί νὰ περπατήσει, ἔτσι ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος πὸν κάνει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεί νὰ κάνει κακό.⁹¹

Ποιοὶ τὸν ἀγάπησαν περισσότερο;

Ποιὸς ἦταν πιὸ ἀγαπητὸς Του καὶ εἶχε πιὸ στενὴ σχέση μὲ τὸν Κύριο ἀπὸ τοὺς Ἀπόστολους; Καὶ ὅμως κανένας τους δὲν γλύτωσε ἀπὸ τὴ θανάσιμη ἁμαρτία, ἦταν ὅλοι θανάσιμα ἁμαρτωλοί. Τὸ ἔχει δείξει αὐτὸ συχνὰ στὴν Παλαιὰ καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη, γιὰ ὅσους κατόπιν θὰ ἀγαποῦσε πολὺ περισσότερο. Καὶ τώρα ἀκόμη σπάνια βρίσκει κανεὶς ἀνθρώπους πὸν φτάνουν στὴ μεγαλωσύνη χωρὶς πρῶτα νὰ σφάλουν. Ἡ πρόθεση τοῦ Κυρίου σὲ αὐτὸ εἶναι νὰ καταλάβουμε τὸ μεγάλο Του ἔλεος. Θέλει νὰ μᾶς παρακινήσει ἔτσι σὲ μεγάλη καὶ ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη καὶ πίστη. Γιατὶ ὅταν

⁹¹ Ὁμιλία 29, *DW II*, σ. 79.

ἀνανεώνεται ἢ μετάνοια, ἢ ἀγάπη ἐπίσης μεγαλώνει πολὺ καὶ ἀνανεώνεται.⁹²

Ἡ ἁμαρτία εἶναι εὐλογία

Ὅποιος ἔχει στεριώσει ἀληθινὰ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ ἤθελε νὰ μὴν εἶχε κάνει τὴν ἁμαρτία στὴν ὁποία ἔπεσε. Ὅχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι στρεφόταν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γιατί ἀπὸ αὐτὴν ἀφοσιώθηκε σὲ μεγαλύτερη ἀγάπη καὶ ἔγινε ταπεινότερος. [...] Μπορεῖς μὲ ἀσφάλεια νὰ ἐμπιστευτεῖς τὸν Θεό, ὅτι δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἁμαρτία αὐτή, ἂν δὲν ἤθελε νὰ τὴν στρέψει σὲ ὄφελός σου.⁹³

---

⁹² *Κατηχήσεις, DW V, σ. 235.* Ἡ πρόθεσή Του σὲ αὐτό, δηλαδή στὴν ἐπιλογή ὡς Ἀποστόλων ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν ξεπέσει ἢ θὰ ξέπεφταν σὲ βαρειές ἁμαρτίες. Οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἦταν ‘ὑπεράνθρωποι’, τοὺς δόθηκαν τὸν συγκεκριμένο καιρὸ γιὰ συγκεκριμένο σκοπὸ χαρίσματα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν δοθεῖ, καὶ εἶχαν δοθεῖ καὶ μέχρι σήμερα δίνονται, σὲ πάρα πολλοὺς ἄλλους.

⁹³ Ὅροι 12, *DW V, σ. 233.* Φαινομενικὰ σκανδαλώδης παρατήρηση, ἂν τὴν διαβάσει κανεὶς σὰν μιὰ ἔγκριση τῆς κακίας. Ἡ ἁμαρτία δὲν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν Θεὸ ἀλλὰ μόνο ἐκδηλώνει τὴν ἀπόσταση, δίνοντας ἔτσι μεγαλύτερη εὐκαιρία αὐτογνωσίας καὶ διόρθωσης.

ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Γιατί υπάρχει ο κόσμος;

Ἄν κάποιος μὲ ρωτοῦσε γιατί προσευχόμαστε, γιατί νηστεύουμε, γιατί κάνουμε ὅλα τὰ ἔργα μας, γιατί βαπτίζομαστε, γιατί ἔγινε ὁ Θεὸς ἄνθρωπος, πὺ εἶναι καὶ τὸ ὑψηλότερο, θὰ τοῦ ἔλεγα, γιὰ νὰ γεννηθεῖ ὁ Θεὸς στὴν ψυχὴ καὶ νὰ γεννηθεῖ ἡ ψυχὴ στὸν Θεό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ γράφηκε ὅλη ἡ Βίβλος, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ὅλες τὶς ἀγγελικὲς φύσεις.⁹⁴

Ὁ κόσμος ἔγινε γιὰ τὴν ψυχὴ, γιὰ νὰ ἀσκήσει καὶ νὰ στηρίξει τὸ μάτι τῆς ψυχῆς, νὰ ἀντέξει τὸ θεῖο Φῶς.⁹⁵

---

⁹⁴ Ὁμιλία 38, *DW II*, σ. 227–8.

⁹⁵ Ὁμιλία 32, *DW II*, σ. 134–135. Ὅπως γνώριζε ὁ Πλάτων (*Θεαίτητος* 176a–177a), “δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ χαθεῖ τὸ κακὸ [...] ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἔχει τὴν διαμονὴν τοῦ ἀνάμεσα στοὺς Θεούς. [...] Ἄν ὅμως τοὺς ποῦμε, ὅτι χωρὶς νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κακία τοὺς δὲν θὰ τοὺς δεχτεῖ ὅταν πεθάνουν ὁ τόπος ἐκεῖνος πὺ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κακία, [...] κακοὶ ὅπως εἶναι καὶ πανοῦργοι θὰ τὰ ἀκούσουν αὐτὰ σὰν λόγια ἀνόητων.” Βλ. καὶ ὅσα γράφω στοὺς *Ἀρχαίους Ἑλληνας*, σ. 260 κ.έ.

Πεῖνα πού δίνει ἀπόλαυση

Εἶναι φανερό ὅτι ὅσοι ἀγαποῦν τὸν Θεὸ δὲν πεινοῦν ἐπειδὴ δὲν χορταίνουσι, ὅπως λέγεται συνήθως,⁹⁶ ἀλλὰ ἀντίθετα, δὲν χορταίνουσι ἀκριβῶς ἐπειδὴ πεινοῦν, ἐπειδὴ τὸ νὰ πεινάς εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ νὰ τρώς. [...] Στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει μικρότερο ἢ μεγαλύτερο, προηγούμενο ἢ ἐπόμενο. [...] Τρώγοντας λοιπὸν πεινάει, πεινῶντας τρώει, καὶ πεινάει τὴν ἴδια τὴν πεῖνα.⁹⁷

⁹⁶ Σύμφωνα μὲ τὸν ἐκδότῃ τοῦ κειμένου ὑπονοεῖται ὁ Ἀκινάτης, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ κοινὸ τρόπο, τὸν ὁποῖο ὁ Ἐκκαρτ ἔχει ἤδη χρησιμοποιήσει καὶ τώρα διευκρινίζει.

⁹⁷ *Εἰς Σοφίαν Σειράχ*, LW II, σ. 286–287, σχόλιο στὸ ἐδάφιο Σοφ. Σειρ. 24, 21 (οἱ ἐσθίωντές με ἔτι πεινάσουσιν καὶ οἱ πίοντες με ἔτι διψήσουσιν), ὅπου ἤδη προβάλλεται τὸ παράδοξο τῆς ἀπουσίας κορεσμοῦ. Ἡ σχέση μὲ τὰ πλάσματα δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ποτὲ ἀρκετὰ σημαντικὴ γιὰ νὰ μὴν ὀδηγεῖ σὲ κορεσμό. Μιὰ σχέση πού ἀνανεώνεται μέσα στὴν ἴδια τὴν ἱκανοποίησή της, εἶναι ἰλιγγιώδης. Δὲν προϋποθέτει μόνον τὴν θεία ἀπειρία ἀλλὰ ἐπίσης τὴν ἀπειρία τῆς ἀνθρώπινης ἐπιθυμίας, πού δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν περατότητα τῶν πλασμάτων. Ὅμως ἡ ἐπιθυμία εἶναι μορφή τῆς νόησης, καὶ ἡ νόηση χαρακτηρίζει τὴν θεία φύση. Γι' αὐτὸ δὲν ἱκανοποιεῖ οὔτε ἂν ἡ ἀπειρία τῆς ἀγάπης ὅσο βιώνεται ὡς ἀνθρώπινη σχέση, μὲ τὴν ἀρχὴ της νὰ ἀγνοεῖται καὶ τὴν ἀπειρία της νὰ ἀποκρύβεται καὶ νὰ μειώνεται.

Σκοπός μας είναι τὸ ἀπλὸ τώρα

Εἶναι μερικοὶ ποὺ [...] ἔχουν ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν ἄσκηση καὶ τὶς ἐξωτερικὲς πράξεις, δίνοντάς τους μεγάλη σημασία. Ὁ Θεὸς νὰ λυπηθεῖ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ποὺ καταλαβαίνουν τόσο λίγα ἀπὸ τὴν θεία ἀλήθεια. [...] Θαυμάζονται πολὺ ἀπ' ὅσους δὲν γνωρίζουν τίποτα καλύτερο, ἀλλὰ λέω πὼς εἶναι στάχτη καὶ δὲν καταλαβαίνουν καθόλου τὴν θεία ἀλήθεια. Ἴσως κερδίσουν τὸν οὐρανὸ μὲ τὶς καλὲς προθέσεις, ὅμως γιὰ τὴν πτωχεία ποὺ θὰ ποῦμε τώρα, δὲν ἔχουν ἰδέα.⁹⁸

Ἡ ἀφοσίωση στὴν προσευχή, τὴ νηστεία, τὶς ἀγρυπνίες καὶ σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἐξωτερικῶν ἀσκήσεων καὶ νεκρώσεων, ἢ ἀφοσίωση σὲ ὅποιοδήποτε ἔργο, σοῦ στερεῖ τὴν ἐλευθερία νὰ ὑπηρετήσεις τὸν Θεὸ σὲ αὐτὸ ἐδῶ τὸ τώρα καὶ νὰ τὸν ἀκολουθήσεις, τὸν ἴδιο μόνο, μέσα στὸ φῶς μὲ τὸ ὁποῖο σὲ ὀδηγεῖ τί νὰ κάνεις καὶ τί νὰ ἀφήσεις — σὲ κάθε τώρα ἐλεύθερο καὶ νέο, σὰν νὰ μὴν εἶχες οὔτε νὰ ἤθελες οὔτε νὰ μπορούσες νὰ κάνεις ὅτιδήποτε ἄλλο.⁹⁹

Κάθε ἀφοσίωση ἢ κάθε προσχεδιασμένο ἔργο ποὺ σοῦ στερεῖ τὴν συνεχῶς καινούρια αὐτὴ ἐλευθερία, τὸ ὀνομάζω τώρα ἓνα ἔτος. Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ δὲν φέρει κανένα καρπὸ, ὅσο δὲν ἔχει κάνει ἀκόμη τὴ δουλειὰ στὴν ὁποία ἀφοσιώθηκε. Καὶ δὲν ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, οὔτε στὸν ἑαυτὸ σου,

---

⁹⁸ Ὅμιλία 52, *DW* II, σ. 489–491.

⁹⁹ Ὅμιλία 2, *DW* I, σ. 28–9.

μέχρι να ἔχεις τελειώσει τὴ δουλειὰ πὸ ἐπιασες μὲ ἀφοσίωση. Διαφορετικὰ δὲν θὰ ἡσυχάσεις. [...] Ἔτσι πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὸ τὸ ἔτος. Ἀλλὰ καὶ τότε ὁ καρπὸς εἶναι μικρὸς, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀφοσίωση στὴ δουλειὰ καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἐλευθερία.¹⁰⁰

Τὸ ἔχω πεῖ καὶ ἄλλοτε: ὅσοι νηστεύουν πολὺ, τηροῦν ἀγρυπνίες καὶ κάνουν ‘καλὲς πράξεις’, ἀν ἀποτύχουν νὰ διορθώσουν τὶς ἀδυναμίες τους καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, ἀπ’ ὅπου ἐξαρτᾶται ἡ ἀληθινὴ προκοπὴ, κοροϊδεύουν τὸν ἑαυτὸ τους κι ἔχουν γίνῃ παίγνιο τοῦ σατανᾶ.¹⁰¹

Ὅσο ἔχετε τὸ θέλημα γιὰ νὰ κάνετε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅσο ἔχετε τὸ θέλημα γιὰ τὴν αἰωνιότητα καὶ γιὰ τὸν Θεό, τόσο δὲν εἶσατε φτωχοί. Γιατὶ φτωχὸς εἶναι μόνον ὁποῖος δὲν θέλει τίποτα καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ τίποτα.¹⁰²

¹⁰⁰ Ὁ.π.

¹⁰¹ Ὁμιλία 32, *DW* II, σ. 139. Σκληρὴ διατύπωση, ὅμως τί εἶναι πιὸ σκληρὸ ἀπὸ μιὰ ἐθιμοτυπικὴ καθήλωση; Τὸν λόγο μαρτυρεῖ ἡ πρόοδος. Ἄν δὲν προοδεύεις, τότε ὅσο καλὸ κι ἂν νομίζεις πὼς εἶναι αὐτὸ πὸ εἶσαι ἢ κάνεις, χρειάζεται νὰ τὸ ξανασκεφτεῖς.

¹⁰² Ὁμιλία 52, *DW* II, σ. 491–2. Πὼς θὰ προχωροῦσες χωρὶς ἐπιθυμίες; Ὁ Ἐκκαρτ συμβουλεύει, οὔτε κἂν τὴ σωτηρία οὔτε αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο, παρὰ μόνον τὸν Θεὸ ὡς Θεὸ καὶ τὴν ἴδια τὴ θεότητα! Ἡ ἀσκητικὴ πτωχεία δὲν σημαίνει ἀπουσία ἐπιθυμιῶν ἀλλὰ ἀπουσία ἐξάρτησης ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες, ἀκόμα καὶ τὶς ὑψηλότερες: γιὰ τὸν τέλειον ἄνθρωπο θὰ ἦταν τόσο δυσάρεστο νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ μία ὥρα, ὅσο χίλια χρόνια. Ὡστόσο, ἂν ἦταν θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ

Ποιά είναι η αληθινή μετάνοια;

Πραγματικά, μπορείτε να αποστραφείτε γρήγορα, καλά και σε σύντομο χρόνο απ' όλη την αμαρτία, τόσο δυνατά και με τέτοια αποστροφή, και να στραφείτε τόσο δυνατά στον Θεό, ώστε, ακόμη κι αν είχατε κάνει όλες τις αμαρτίες που έγιναν ποτέ ή θα γίνουν από τον καιρό του Άδάμ, θα σ'αυ συγχωροῦνταν όλες και μαζί ή τιμωρία τους, ἔτσι που ἂν ἐπρόκειτο να πεθάνετε τώρα, θα ἐρχόσασταν στο πρόσωπο του Θεοῦ. Αὐτή είναι ἡ αληθινή μετάνοια, [...] μιὰ κατάσταση του νοῦ ὑψωμένη στον Θεό μακριὰ ἀπ' ὅλα τὰ πράγματα, και σε ὅποια ἔργα βλέπετε πῶς μπορείτε να τὴν ἔχετε περισσότερο, και να τὴν ἔχετε ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔργα, κάντε τα ὅσο θέλετε. Κι ἔπειτα, ἂν κάποιος ἐξωτερικὸ ἔργο σ'αυ ἐμποδίζει σ' αὐτό, νηστεία ἢ ἀγρυπνία, ἀνάγνωση ἢ ὀτιδήποτε, μπορείτε με ἀσφάλεια να τὸ ἀφήνετε, χωρίς να σ'αυ νοιάζει μήπως ἀθετεῖτε τὴ μετάνοιά σας. Γιατί ὁ Θεὸς δὲν νοιάζεται για τὰ ἔργα ἀλλὰ μόνο για τὴν ὄψη τῆς ἀγάπης, τῆς ἀφοσίωσης και του πνεύματος που εἶναι στα ἔργα. Λίγο τὸν νοιάζει για τὰ ἔργα μας ἀλλὰ μόνο για τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς μας στα ἔργα μας. Να ἀγαπᾶμε Ἐκεῖνον μόνο, μέσα σε ὅλα τὰ πράγματα.¹⁰³

δόξα του Θεοῦ να στερηθεῖ τὸν Θεό, τότε χίλια χρόνια ἢ ἀκόμη και ἡ αἰωνιότητα θα του ἦταν τόσο εὔκολα ὅσο μιὰ ἡμέρα ἢ μιὰ ὥρα (Βιβλίο τῆς Θείας Παράκλησης, DW V, σ. 40).

¹⁰³ Κατηγήσεις, DW V, σ. 245–7.

Συγγνώμη χωρίς μέτρο

Όσο μεγαλύτερη αισθανόμαστε οι ίδιοι πώς είναι ή άμαρτία μας, τόσο πιο έτοιμος είναι ο Θεός να τη συγχωρήσει και να μπει στην ψυχή μας να τη διώξει. Γιατί καθένας βιάζεται περισσότερο να ξεφορτωθεί ό,τι τον πληγώνει περισσότερο. Έτσι, όσο πιο πολλές και μεγάλες είναι οι άμαρτίες, τόσο πιο χαρούμενος χωρίς μέτρο και γρήγορος είναι ο Θεός να τις συγχωρήσει, γιατί Έκείνον τον πληγώνουν ακόμη περισσότερο.¹⁰⁴ Και όταν η θεία αυτή μετάνοια ύψωθεί προς τον Θεό, όλες οι άμαρτίες έχουν εξαφανιστεί μέσα στην άβυσσο του Θεού, πιο γρήγορα απ' όσο μπορώ να ανοιγοκλείσω τα μάτια μου, κι έχουν τελείως καταστραφεί στο τίποτα, σαν να

---

¹⁰⁴ Είναι αδύνατο, αλήθεια αδύνατο, αν το θελήσουμε να μη το κατορθώσουμε: επειδή δεν θέλουμε να γιατρευτούν τα πάθη τῆς ψυχῆς, γι' αὐτὸ συνηθίζουσι νὰ ἐπιμένουν μέσα μας. [...] Κανείς δὲν βρίσκειτὶς σὲ ἀπόγνωσι, παρὰ μόνο ὅποιος νομίζει ὅτι τοῦ ταιριάζει νὰ βρίσκειτὶς σὲ ἀπόγνωσι. [...] Ἀκόμη κι ἂν κάποιος ξεπεράσει τὴν ἁμαρτία ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ γεννήθησαν μέχρι σήμερα, καὶ θὰ προσθέσω, καὶ ὅλους ὅσοι θὰ γεννηθοῦν ὡς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, καὶ πάλι εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνῃ μισητὸς γιὰ τὸν Θεό: Μα-νουήλ Β' Παλαιολόγος, *Περὶ ἀρετῆς καὶ ἀγαθοῦ ἄρχοντος πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην*, λόγος στ', PG 156, 485 / 492 / 505.

μὴν ἔγιναν ποτέ, μετὴν προϋπόθεση πὼς ἡ μετάνοια εἶναι τέλεια.¹⁰⁵

Κανείς δὲν βρίσκεται ὑπερβολικὰ μακριά

Μὴν εἴσαστε φοβισμένοι. Γιατὶ ἡ χαρὰ αὐτῆ¹⁰⁶ εἶναι κοινὰ σας καὶ εἶναι μέσα σας. Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἓνας ἀνάμεσά σας τόσο ἄγριος οὔτε τόσο μικρὸς στὸν νοῦ οὔτε τόσο μακριὰ της, ποὺ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ βρεῖ μέσα του τὴ χαρὰ αὐτή. [...] Προτοῦ ἀκόμη φύγετε ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἢ καὶ προτοῦ τελειώσει ἡ ὁμιλία, μπορεῖ νὰ τὴ βρεῖ μέσα του, νὰ τὴ ζεῖ καὶ νὰ τὴν ἔχει, τόσο ἀληθινὰ ὅσο ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς κι ἐγὼ ἄνθρωπος. Νὰ εἴστε βέβαιοι γι' αὐτό, γιατί εἶναι ἀληθινὸ καὶ τὸ λέει ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια.¹⁰⁷

---

¹⁰⁵ *Κατηχήσεις*, DW V, σ. 237–8. Μετάνοια δὲν εἶναι ἡ ἐπίγνωση τῆς κατάντιας μας καὶ οἱ ἐνοχές, ἀλλὰ ἡ χαρὰ τῆς ζωντανῆς ἐνότητας μαζί Του.

¹⁰⁶ Τῆς ἐπίγνωσης τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνότητας μαζί Του.

¹⁰⁷ Ὅμιλία 66, DW III, σ. 113–4.

Ποιός δίνει περισσότερα;

Ἄκουσε ἓνα λόγο ἀληθινό. Ἄν ἓνας ἄνθρωπος ἔδινε χίλια χρυσὰ μάρκα γιὰ νὰ χτίσει ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια, αὐτὸ θὰ ἦταν κάτι σπουδαῖο. Ὡστόσο, θὰ ἔδινε πολὺ περισσότερα ἐκεῖνος ποὺ θὰ θεωροῦσε τὰ χίλια μάρκα σὰν ἓνα τίποτα. Αὐτὸς θὰ ἔκανε πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα ὁ ἄλλος.¹⁰⁸

Ποιά εἶναι ἡ σωστὴ σχέση μετὰ τὰ πράγματα;

Ὅσοι κανονίζουν ὅλα τὰ ἔργα τους μ' ἐκείνη τὴν ὁμορφιὰ καὶ τάξη ποὺ βλέπουν στὴν εἰκόνα τοῦ αἰώνιου φωτός, μένουν ἀνεμπόδιστοι. Τέτοιοι ἄνθρωποι βρίσκονται μαζί μετὰ τὰ πράγματα καὶ ὄχι μέσα στὰ πράγματα.¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ Ὅμιλία 4, *DW I*, σ. 71. Θὰ ἔκανε πολὺ περισσότερα, σημαίνει πὼς ἡ πράξη του περιέχει ὑψηλότερη συνείδηση, ἀπαιτῶντας ἀπὸ μᾶς ἀνάλογο ὕψος, βοηθῶντας νὰ γίνουμε πολὺ καλύτεροι.

¹⁰⁹ Ὅμιλία 86, *DW III*, σ. 485. Ἡ ὁμορφιὰ καὶ τάξη ποὺ βλέπουν εἶναι ὁ ἴδιος ὅπως παρουσιάζεται στὴ σχέση Του μαζί τους.

Δύο είδη γνώσης

Υπάρχουν στη ζωή αυτή δύο είδη γνώσης για την αιώνια ζωή. Ένα είναι, όταν ο Θεός τὸ λέει σὲ κάποιον ὁ ἴδιος ἢ μὲ ἄγγελο ἢ μὲ κάποιον εἰδικὸ φωτισμό. Αὐτὸ συμβαίνει σπάνια καὶ σὲ λίγους. Τὸ ἄλλο εἶναι ἀσύγκριτα καλύτερο, συμβαίνει συχνά, καὶ συμβαίνει σὲ ὅσους ἔχουν τέλεια ἀγάπη. Εἶναι ὅταν ἡ ἀγάπη ἐνὸς ἀνθρώπου γιὰ τὸν Θεὸ καὶ ἡ παρρησία μὲ τὸν Θεὸ εἶναι τέτοιες, ὥστε ἔχει τόσο τέλεια ἐμπιστοσύνη καὶ σιγουριά σὲ Ἐκεῖνον, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλει, κι ἔτσι εἶναι τελείως βέβαιος, ἀγαπῶντας Τον χωρὶς διάκριση σὲ ὅλα τὰ πλάσματα. [...] Μιὰ ἀποκάλυψη μπορεῖ νὰ εἶναι παραπλανητικὴ καὶ μπορεῖ νὰ εἶναι ψεύτικος φωτισμός. Ὅμως, αὐτὴ τὴν βεβαιότητα τὴ νοιώθουν ὅλες οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαπατήσει ὅσους ἀγαπᾶνε ἀληθινὰ τὸν Θεό.¹¹⁰

---

¹¹⁰ Κατηχήσεις, DW V, σ. 240–2. *Ἀγαπῶντας Τον χωρὶς διάκριση σὲ ὅλα τὰ πλάσματα:* δὲν ὑπάρχει ἐλκυστικότητα τῶν ἰδίων τῶν πλασμάτων, ἀλλὰ μόνο μιὰ ἀσθενέστερη ἔμμεση δική Του παρουσία καὶ ἐκδήλωση.

Ἐκεῖνος πού θὰ ἦταν ἐντάξει

Πραγματικά, ὅσο λάθος κι ἂν ἔχουμε, ἂν δεχτοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅ,τι μᾶς κάνει ἢ δὲν μᾶς κάνει, καὶ ὑποφέρουμε γιὰ χάρη τῆς δικαιοσύνης, εἴμαστε εὐλογημένοι. Ἄρα μὴ θλίβεστε γιὰ τίποτα, ἀλλὰ μετανοιῶστε μόνο πού ἀκόμη θλίβεστε καὶ δὲν εἶστε εὐχαριστημένοι. Θὰ ἔπρεπε νὰ θλίβεστε μόνο ἐπειδὴ ἔχετε πάρα πολλά. Γιατὶ ἐκεῖνος πού θὰ ἦταν ἐντάξει θὰ τὰ δεχόταν ὅλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, τὸ νὰ ἔχει καὶ τὸ νὰ μὴν ἔχει.¹¹¹

---

¹¹¹ *Κατηχήσεις, DW V, σ. 305–6.* Τὰ δέχεσαι ὅλα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅταν δὲν ἀσχολεῖσαι μὲ τὸν τρόπο, ὅταν σκέφτεσαι τὸν ἴδιο. Ὅσο λάθος κι ἂν ἔχουμε: ποτὲ δὲν ξεπέφτει κανεὶς ἀρκετὰ γιὰ νὰ μηδενιστοῦν οἱ ἀντικειμενικὲς δυνατότητες ἐπιστροφῆς. *Γιὰ χάρη τῆς δικαιοσύνης:* οἱ συμφορὲς δὲν εἶναι τιμωρίες, δικαιοσύνη εἶναι ἡ ἀποκατάσταση μιᾶς ποιότητος πού εἶχε διαστραφεῖ. *Εἴμαστε εὐλογημένοι:* δὲν ἔχει συμβεῖ ἁμαρτία. *Μετανοιῶστε μόνο πού ἀκόμη θλίβεστε:* ἡ ἁμαρτία εἶναι σύμπτωμα, μαρτυρεῖ τὴν αἰτία καὶ συμβάλλει στὴ μετάνοια. *Θὰ ἔπρεπε νὰ θλίβεστε μόνο ἐπειδὴ ἔχετε πάρα πολλά:* ὅσαδήποτε εἶναι πολλά ὅταν χρειάζεται μόνο ἓνα.

Ὅποιος τὸν γνωρίζει καλύτερα

Ἐνας δάσκαλος λέει ὅτι γνωρίζει τὸν Θεὸ σωστὰ ὅποιος τὸν γνωρίζει τὸ ἴδιο σὲ ὅλα τὰ πράγματα. Κι ἐγὼ κάποτε εἶπα, εἶναι καλὸ νὰ ὑπηρετοῦμε τὸν Θεὸ μὲ φόβο· νὰ τὸν ὑπηρετοῦμε μὲ ἀγάπη εἶναι καλύτερο· ἀλλὰ ἂν μέσα στὸν φόβο ἔχουμε ἀγάπη, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ καλὸ ἀπὸ ὅλα. Ἐπειδὴ εἶναι καλὸ νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰρήνη στὴ ζωὴ του· ἂν ἔχει τὸν πόνο μέσα σὲ ὑπομονὴ εἶναι καλύτερο· ἀλλὰ ἂν ἔχει εἰρήνη μέσα στὸν πόνο, αὐτὸ εἶναι τὸ πιὸ καλό.¹¹²

Στὸν δρόμο γιὰ τὴν ἀλήθεια

Ἡ Γραφή λέει: *κανεῖς δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα παρὰ μόνον ὁ Υἱός.*¹¹³ Γι' αὐτό, ἂν εἶναι νὰ γνωρίσετε τὸν Θεό, δὲν

---

¹¹² Ὁμιλία 68, *DW* III, σ. 142–3. Ἡ ἰσχυρότερη συνείδηση τῆς ἐνότητας, ὅταν τὰ κατώτερα δὲν χωρίζονται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο, τὸ ἀνώτερο δὲν ἀγνοεῖ τὰ κατώτερα, σημαίνει μεγαλύτερη ἀποδέσμευση ἀπὸ τὸ ἐφήμερο, ἐπομένως βαθύτερο σεβασμὸ τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἔκκαρτ ἐπιμένει στὴ συνέχεια τῆς θετικῆς ὄψης μέσα στὰ δεινά, ἐπειδὴ ἡ ὄψη αὐτὴ ἰδρύει τὴν ἐλευθερία στὴν ἐνότητα μαζί Του καὶ ἐπιτρέπει ἀληθινὴ ἰκανοποίηση.

¹¹³ *Ματθ.* 11, 27.

πρέπει να είσαστε μόνο ὅμοιοι με τὸν Υἱό, πρέπει να είσαστε ὁ ἴδιος ὁ Υἱός. Ἄλλα μερικοὶ θέλουν να δοῦν τὸν Θεὸ ὅπως βλέπουν μιὰ ἀγελάδα, καὶ θέλουν να ἀγαπᾶνε τὸν Θεὸ ὅπως ἀγαπᾶνε μιὰ ἀγελάδα. Ἀγαπᾶς τὴν ἀγελάδα για τὸ γάλα της, τὸ τυρί της καὶ τὸ ὄφελός σου. Αὐτὸ κάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεὸ για τὸν ἐξωτερικὸ πλοῦτο ἢ τὴν ἐσωτερικὴ παρηγοριά. Δὲν ἀγαποῦν τὸν Θεὸ σωστά, ἀγαποῦν τὸ ὄφελός τους. Ἀληθινὰ μιλάω, ὅ,τι κι ἂν βάλετε στὴ σκέψη σας, ἂν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅσοδήποτε καλὸ κι ἂν εἶναι, στέκεται ἐμπόδιο στὸν δρόμο για τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἀλήθεια.¹¹⁴

Γιατί δὲν βρίσκεις τὸν Θεό

Μάθε πὼς ὅσο ζητᾶς ὅτιδήποτε δικό σου, τόσο δὲν βρίσκεις τὸν Θεό. Ἐπειδὴ δὲν ζητᾶς καθαρὰ τὸν Θεὸ ἀλλὰ ζητᾶς κάτι με τὸν Θεό. Πραγματικά, κάνεις τὸν Θεὸ σὰν ἓνα κερὶ, ποὺ μ' αὐτὸ γυρεύει κανεὶς κάτι. Καὶ ὅταν βρεῖ ὅ,τι ζητοῦσε, τότε πετάει τὸ κερὶ. Ἔτσι κάνεις καὶ σύ. Ὅ,τι γυρεύεις με τὸν Θεὸ εἶναι ἓνα τίποτα, ὅτιδήποτε — κέρδος, ἀμοιβή, ἐσωτερικότητα, ἢ ὅτιδήποτε. Ζητᾶς τὸ τίποτα κι ἐπο-

---

¹¹⁴ Ὁμιλία 16b, DW I, σ. 273–274.

μένως βρίσκεις τὸ τίποτα. [...] Ἔχω πεῖ μερικὲς φορές, καὶ εἶναι ἀληθινό, πὼς αὐτὸς ποὺ θὰ εἶχε ὅλο τὸν κόσμον καὶ μαζὶ τὸν Θεό, δὲν θὰ εἶχε τίποτα περισσότερο, ἀπ’ ὅσο ἂν εἶχε τὸν Θεὸ μόνο Του. Ὅλα τὰ πλάσματα, ὅποιαδήποτε, μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν ἔχουν τίποτα παραπάνω ἀπ’ ὅ,τι θὰ εἶχε μία σκνίπα μόνη της μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό — ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο.¹¹⁵

Γιατί σου φαίνεται ἀόρατος;

Ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη εἶναι ἓνα μέσο, ὁ φόβος καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι ὅλα μέσα. Ὅσο τὰ βλέπετε καὶ σᾶς βλέπουν, δὲν μπορείτε νὰ δεῖτε τὸν Θεό.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Ὁμιλία 4, *DW I*, σ. 69–70.

¹¹⁶ Ὁμιλία 69, *DW III*, σ. 165–7. *Εἶναι ὅλα [ἐνδιά]μεσα*: συνδέουν ἀλλὰ καὶ χωρίζουν, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ διατρέξω καὶ νὰ τὰ ὑπερβῶ.

Πνεῦμα τοῦ προσώπου μας Χριστός Κύριος

Κανείς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα παρὰ μόνο μέσα ἀπὸ μένα.¹¹⁷ Κανείς δὲν ἔχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἂν δὲν εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱός.¹¹⁸

Χαρούμενος θάνατος

Ὅλα εἶναι νέα στὸν Υἱό, ἐπειδὴ γεννιέται σήμερα ἀπὸ τὸν Πατέρα σὰν νὰ μὴν εἶχε γεννηθεῖ ποτέ. Κι ὅπως πηγάζει ὁ Θεὸς στὴν ψυχὴ, ἔτσι πηγάζει πάλι ἡ ψυχὴ στὸν Θεό. Καὶ ἀκόμη: ὅπως ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ πεθάνει κάποιος ἀπὸ φόβο, προτοῦ ἀκόμη δοθεῖ τὸ χτύπημα, ἔτσι μπορεῖ νὰ πεθάνει ἀπὸ ἀγαλλίαση. Ἔτσι πεθαίνει ἡ ψυχὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της προτοῦ εἰσελθεῖ στὸν Θεό.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Ἰω. 14, 3–7.

¹¹⁸ Ὀμιλία 29, *DW* II, σ. 83–84.

¹¹⁹ Ὀμιλία 84, *DW* III, σ. 463–4.

Ὅποιος βρίσκεται στὴν ἀγάπη

Εἶναι στὴ φύση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ φλέγομαι μέσα Του, νὰ λιώνω καὶ νὰ ἐλαττώνομαι μέχρι πού νὰ μὴν εἶμαι τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο ἀγάπη. Κάποιος πού εἶναι ἔτσι στὴν ἀγάπη καὶ εἶναι ὅλος ἀγάπη, νοιώθει ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπάει αὐτὸν μόνο, καὶ δὲν γνωρίζει κανέναν πού νὰ ἀγάπησε ἢ νὰ ἀγαπήθηκε ἀπὸ ὅποιονδήποτε παρὰ μόνο ἀπὸ Ἐκεῖνον.¹²⁰

Ὅταν ἡ ψυχὴ πνέει ὀλόκληρη στὸν Θεὸ μὲ ἀγάπη, δὲν ἔχει κανενὸς συνείδηση παρὰ μόνο τῆς ἀγάπης. Πιστεύει ὅτι ὅλοι τὸν γνωρίζουν ὅπως ἐκείνη. Ἄπορεῖ, πῶς γίνεται νὰ γνωρίσει κανεὶς ὀτιδήποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό.¹²¹

Πληρότητα

Ὅτιδήποτε ἔκανε ποτὲ ὁ Θεὸς ἢ θὰ κάνει, ἂν τὸ ἔδινε ὅλο αὐτὸ στὴν ψυχὴ μου καὶ μαζί τὸν ἑαυτό Του, κι ἂν ἀπέμενε μόνο μιᾶς τρίχας τὸ πλάτος, ἡ ψυχὴ δὲν θὰ εἶχε ικανοποίηση, δὲν θὰ ἤμουν εὐτυχισμένος. Ἄν εἶμαι εὐτυχισμένος ὅλα

---

¹²⁰ Ὁμιλία 39, *DW* II, σ. 264.

¹²¹ Ὁμιλία 71, *DW* III, σ. 222.

τὰ πράγματα εἶναι μέσα μου καὶ μαζί ὁ Θεός. Ὅπουδήποτε εἶμαι, ἐκεῖ εἶναι ὁ Θεός. Τότε εἶμαι μέσα στὸν Θεὸ καὶ ὅπουδήποτε εἶναι ὁ Θεός, ἐκεῖ εἶμαι ἐγώ.¹²²

Γνωρίσματα τῆς ἀγάπης

Στὴν ἀγάπη δὲν ὑπάρχει μόνο ἐμπιστοσύνη, ὑπάρχει ἀληθινὴ γνώση, καὶ ἀκόμη βεβαιότητα χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία.¹²³

---

¹²² Ὁμιλία 65, *DW III*, σ. 100.

¹²³ Ὅροι, *DW V*, σ. 239. Ὁ πραγματικὸς ἔρωτας εἶναι τυφλὸς γιὰ τὸ ἀσήμαντο, ἐστιάζει πλήρως στὴν ἀξία, δὲν χρειάζεται τὴν ἐμπιστοσύνη, ἀπολαμβάνει τὴν σιγουριὰ ποὺ ὑπάρχει στὴ γνώση.

ΘΕΙΑ ΦΥΣΗ

Ὁ κόσμος καὶ ἡ Τριάδα

Κτίσις εἶναι ἡ γένεσις ἐκ τοῦ μηδενός. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ εἶναι τὸ ὄν αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, ἐνῶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶναι ὄν αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, ἀλλὰ ἀπλὸ εἶναι, ὁλόκληρο καὶ πλήρες εἶναι.¹²⁴

---

¹²⁴ Παραβολὴς τῆς Γενέσεως 9, *LW* I,1, σ. 481. Κάθε ὄν προϋποθέτει τὸ μηδὲν ἀκόμη καὶ συνυπάρχοντας: ὅπου εἶναι τὰ ἄλλα δὲν ἔχει θέση τὸ ἴδιο, κυκλώνεται συνεχῶς ἀπὸ τὴν ἀπουσία του. Τὸ μηδὲν προηγεῖται τῶν ὄντων ἀλλὰ ὄχι τοῦ εἶναι καθεαυτό. Περαιτέρω, μηδὲν γιὰ τὰ ὄντα δὲν εἶναι μόνο ἡ παρουσία τῶν ἄλλων καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ εἶναι, ἀλλὰ ἐξίσου ἡ διαφορὰ τῆς ἀπλότητος τοῦ καθαρῦ εἶναι ἀπὸ τὴν μερικότητα καὶ συνθέσεις τῶν δικῶν τους ἀτομικῶν οὐσιῶν.

Οὐσία τοῦ Θεοῦ

Οὐσία τοῦ Θεοῦ¹²⁵ εἶναι τὸ νοεῖν καὶ γι' αὐτὸν νὰ εἶναι σημαίνει νὰ νοεῖ,¹²⁶ ἐπομένως παράγει τὰ πράγματα στὸ εἶναι διὰ τῆς νοήσεως. Κατὰ συνέπεια, ὅπως δὲν ἀντιβαίνει στὴ θεία ἀπλότητα ὅτι ὁ Θεὸς νοεῖ πολλὰ πράγματα, ἔτσι οὔτε ὅτι παράγει ἄμεσα πολλὰ πράγματα.¹²⁷ Τὸ εἶναι καὶ τὸ ζῆν τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνα νοεῖν. [...] Νοεῖ χωρὶς καμμιά προσθήκη.¹²⁸

---

¹²⁵ Οὐσία εἶναι αὐτὸ στὸ ὁποῖο κάτι ὀφείλει τὴν ταυτότητά του — ὅ,τι κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ εἶναι ἄνθρωπος, τὸν Θεὸ νὰ εἶναι Θεός, τὸν ἄγγελο νὰ εἶναι ἄγγελος.

¹²⁶ Δὲν ὑπάρχει σὰν ἓνα ὄν. Ὅπως θὰ ἦταν ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀπλὸς νοῦς — χωρὶς σῶμα, ὄργανα, μορφή... — ἔτσι εἶναι ὁ Θεὸς χωρὶς τὸν κόσμο καὶ τὰ πλάσματα.

¹²⁷ *Εἰς τὴν Γένεσιν 6, LW I, 1, σ. 194–195.*

¹²⁸ Ὅμιλία 54, *LW IV, σ. 445.* Χωρὶς προσθήκη: ὅ,τι γνωρίζει τὸ γνῶριζε πάντα, ὅ,τι μπορούσε νὰ δημιουργήσει τὸ δημιούργησε ἀμέσως μαζὶ μὲ ὅτιδήποτε ἄλλο.

Πέρα απ' όλα

Όσο παίρνουμε τὸν Θεὸ στὸ εἶναι τόσο παίρνουμε τὴ θεότητα¹²⁹ στὸ προαύλιό της,¹³⁰ ἐπειδὴ τὸ εἶναι εἶναι τὸ προαύλιό Του, ἐκεῖ διαμένει. Ποῦ λοιπὸν βρίσκεται μέσα στὸν ναὸ Του καὶ λάμπει ἅγιος; Ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ νόηση. Πουθενὰ δὲν κατοικεῖ περισσότερο ἀληθινὰ ἀπ' ὅσο στὸν ναὸ Του, στὴ νόηση, [...] ὅπου ποτὲ τίποτα δὲν τὸν ἄγγιξε, γιατί ἐκεῖ εἶναι μόνος μέσα στὴν ἀκίνησιά Του. Ὁ Θεὸς στὴν ἴδια τὴ γνώση Του γνωρίζει τὸν ἑαυτό Του μέσα στὸν ἑαυτό Του.¹³¹

---

¹²⁹ Δηλαδή τὴν θεία φύση, ποὺ εἶναι ἡ νόηση.

¹³⁰ Χωρὶς διαίρεση, ὅμως πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅσο εἶναι ὁ Ἰδιὸς στὸν ἑαυτό Του. Τὸ προαύλιο σημαίνει μιὰ ἔξοδο καὶ μιὰ δυνατότητα εἰσόδου.

¹³¹ Ὅμιλία 9, *DW I*, σ. 150. Βρίσκεται πέρα ἀπ' ὅλα, χωρὶς νὰ διαιρεῖται ἀπὸ τίποτα, ὅπως τὸ νοεῖν περιέχει σὲ μιὰ ἀπλότητα ὅλες τὶς δυνατὲς ἔννοιες, καὶ βρίσκεται πέρα ἀπ' ὅλες.

Φύση τῆς πληθώρας

“Όσο πιὸ τέλειο καὶ ἀπλὸ εἶναι κάτι στὴν φύση του, τόσο πιὸ πλούσιο σὲ λόγους καὶ δυνάμεις. [...] “Όσο πιὸ τέλειο τὸ σύμπαν ἢ ὁ κόσμος, τόσο πιὸ ἀπλὴ ἡ φύση του καὶ τόσο μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ποικιλία τῶν μερῶν του.¹³²

Χρόνος καὶ αἰωνιότητα

Φέροντας τὴν αἰωνιότητα στὸν χρόνο, καὶ μὲ τὸν ἑαυτό Του φέροντας τὸν χρόνο στὴν αἰωνιότητα, ὁ Θεὸς ἀνανεώνει τὸν ἑαυτό Του.¹³³ Αὐτὸ γίνεται μὲ τὸν Υἱό. “Όταν ὁ Υἱὸς πηγάζει στὴν αἰωνιότητα, ὅλα τὰ πλάσματα πηγάζουν μαζὶ Του.¹³⁴

---

¹³² *Εἰς τὴν Γένεσιν 12, LW I,1, σ. 196.* Ἡ πολλαπλότητα εἰσάγει περιορισμούς. Γιὰ παράδειγμα, τὸ εἶναι περιέχει ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ ἐπιπλέον προηγεῖται θεμελιώνοντας, ἐνῶ στὴ φύση ὁποιουδήποτε ὄντος δὲν ἀνήκει παρὰ μόνο ἓνα μέρος τῶν δυνάμεων.

¹³³ sich selber verniuwet. Ἡ ἀνανέωση εἶναι μιὰ ἐπιστροφή στὴν ἀρχή.

¹³⁴ Ὀμιλία 91, *DW IV, σ. 96.* Ἡ δημιουργία ὄχι μόνο δὲν σημαίνει κάτι ‘ἐξωτερικὸ’ ἀλλὰ ἀφορᾷ κατὰ κύριο λόγο τὴν ἴδια τὴν

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τίποτα

Ἰω. 8, 24: ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι...

Ἡ λέξη ἐγὼ σημαίνει πὼς ἡ ὕπαρξη εἶναι ὕπαρξη τῆς θείας ἀλήθειας, βεβαιώνει τὴ μία ὕπαρξη, βεβαιώνει πὼς μόνο Ἐκεῖνος ὑπάρχει. Καὶ ἀκόμα σημαίνει πὼς ὁ Θεὸς ὑπάρχει μέσα σὲ ὅλα ἀδιαίρετος, γιατί ὑπάρχει στὰ πάντα καὶ βρίσκεται μέσα τους περισσότερο ἀπ' ὅσο τὰ ἴδια.¹³⁵ [...] Ἐπομένως ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τίποτα, ἀντλεῖ τὴ θεότητα ἀπ' ὅπου τὴν ἀντλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός.¹³⁶

θεία ὕπαρξη. Ἡ ἐκπήγαση τῶν πλασμάτων στὴν αἰωνιότητα φανερώνει τὴν φύση τοῦ χρόνου, ὕπαρξη τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐπιστροφή στὴν ἀρχή του.

¹³⁵ Περισσότερο ἀπ' ὅσο τὰ ἴδια, ἐπειδὴ καμμιά ιδιότητα καὶ δύναμή τους δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους: *nihil enim in nobis est a nobis*: Ὁμιλία 2, 2, *LW IV*, σ. 20.

¹³⁶ Ὁμιλία 77, *DW III*, σ. 339–340. Ἡ ἀναφορὰ εἶναι στὶς φύσεις, ὄχι στὴ διαστροφή τους. Ἀντλῶ τὴν θεότητα ἀπ' ὅπου ὁ ἴδιος, ἔχοντας ἐνωθεῖ μὲ τὴ γνήσια φύση τῶν πραγμάτων, ὄχι μὲ τὴ διαστροφή τους.

Τί είναι ἡ ἀγάπη

Τί είναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; Ἡ φύση καὶ ἡ ὑπαρξή Του, αὐτό είναι ἡ ἀγάπη Του.¹³⁷

Τί είναι τὸ ἔλεος

Ὅτι ἐργάζεται ὁ Θεός, ἡ πρωταρχική Του ἀνάβλυση, εἶναι τὸ ἔλεος. Ὅχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι συγχωρεῖ τὶς ἀμαρτίες τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὅπως ἓνας ἀνθρωπος δείχνει ἔλεος στὸν ἄλλο. [...] Πὼς ὑψηλότερο ἔργο Του εἶναι τὸ ἔλεος, σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς στερεώνει τὴν ψυχὴ στὸ ὑψηλότερο καὶ καθαρότερο μέρος ποὺ μπορεῖ νὰ πάει, στὸ διάστημα, σὲ θάλασσα μὲ ἀπέραντο βυθό, ἐκεῖ ἐργάζεται ὁ Θεὸς ἔλεος.¹³⁸

---

¹³⁷ Ὁμιλία 41, *DW* II, σ. 287. Ἡ ἀγάπη ταυτίζεται μὲ τὴ νόση καὶ δὲν εἶναι μιὰ ἐνέργεια.

¹³⁸ Ὁμιλία 7, *DW* I, σ. 121.

Τί είναι ἡ χάρη

Ἡ ἡσυχία τοῦ Θεοῦ εἶναι καθαρὴ καὶ χωρὶς προσμίξεις, τέλεια καὶ πλήρης, καὶ θέλει τόσο νὰ στη δώσει, πὺ ἀνυπομονεῖ νὰ σοῦ δώσει τὸν ἑαυτό Του πρὶν ἀπ' ὄλα.¹³⁹

Τί εἶναι ἡ δικαιοσύνη

Βρῆκε τὴ δικαιοσύνη ἀπὸ μέσα του. Τὸ σῶμα μου εἶναι περισσότερο μέσα στὴν ψυχὴ, ἀπ' ὅσο εἶναι ἡ ψυχὴ στὸ σῶμα. Τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ μου εἶναι περισσότερο μέσα στὸν Θεό, ἀπ' ὅσο εἶναι στὸν ἑαυτό τους. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι αὐτό, ἡ πρωταρχὴ ὄλων τῶν πραγμάτων στὴν ἀλήθεια.¹⁴⁰

---

¹³⁹ Ὁμιλία 79, DW III, σ. 367.

¹⁴⁰ Ὁμιλία 10, DW I, σ. 161.

Φωτισμός

Ἐποκαλύπτει ὅλα ὅσα ἔχει: ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικὰ μου, ὅλα ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου σᾶς τὰ εἶπα. Ἐποκαλύπτει λοιπὸν ὁ Ἰδιος τὸν ἑαυτό Του. Αὐτὸ εἶναι ποὺ λένε οἱ δάσκαλοι, πὼς οἱ ἀνώτεροι ἄγγελοι φωτίζουν τοὺς κατώτερους σὲ ὅλα ὅσα γνωρίζουν ἀπὸ τὴ φύση τους.¹⁴¹

Γιατί ὁ Θεὸς εἶναι Θεός

Ἡ θεότητά Του κρέμεται ἀπὸ τὴν δύναμή Του νὰ μοιράζει τὸν ἑαυτό Του σὲ ὅτιδήποτε μπορεῖ νὰ τὸν δεχτεῖ. Ἄν δὲν μοίραζε τὸν ἑαυτό Του, δὲν θὰ ἦταν Θεός.¹⁴²

---

¹⁴¹ Παραβολὴ τῆς Γενέσεως LW I,1, 3.146, σ. 615–6.

¹⁴² Ὀμιλία 73, DW III, σ. 265. Δημιουργεῖ ὅτιδήποτε μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ὅπουδήποτε μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο.

Δέν εἶναι ἀγαθός

Μᾶλλον ἐγὼ εἶμαι ἀγαθός, ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀγαθός. Θὰ πάω πιὸ πέρα καὶ θὰ πῶ ὅτι εἶμαι πιὸ ἀγαθός ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί αὐτὸ πού εἶναι καλὸ μπορεῖ νὰ γίνει καλύτερο, κι αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ γίνει καλύτερο μπορεῖ νὰ γίνει τὸ πιὸ καλὸ ἀπ' ὅλα. [...] Τὰ τρία αὐτά, καλὸ, καλύτερο, τὸ πιὸ καλὸ, εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα. Τὸ ἴδιο ἂν πῶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι σοφός: δὲν εἶναι ἀληθινό. Εἶμαι πιὸ σοφός ἀπὸ αὐτόν. Τὸ ἴδιο, ἂν πῶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἓνα ὄν.¹⁴³

Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἓνα ὄν οὔτε ἀγαθός. Ἡ ἀγαθότητα ἀφορᾷ τὸ εἶναι καὶ δὲν πάει πιὸ πέρα, γιατί ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ εἶναι, δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀγαθότητα, καὶ τὸ εἶναι εἶναι πιὸ καθαρὸ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι οὔτε ἀγαθός, οὔτε ἀγαθότερος, οὔτε ὁ πιὸ ἀγαθός. Ὅποιος θάλεγε πῶς ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, θὰ τὸν ἀδικοῦσε ὅσο θὰ ἀδικοῦσε τὸν ἥλιο ἂν τὸν ἔλεγε μαῦρο.¹⁴⁴

¹⁴³ Ὁμιλία 83, *DW* III, σ. 441.

¹⁴⁴ Ὁμιλία 9, *DW* I, σ. 148. Οὐδεὶς ἀγαθός εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός (*Μάρκ.* 10, 18). Τὸ οὐδεὶς ἀφαιρεῖ τὴν ἀγαθότητα ἀπὸ τὰ πλάσματα. Ἄν εἴμαστε ἀγαθοί, ὁ ἴδιος βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸ ἀγαθό. Ἄν ἕκείνος εἶναι ἀγαθός, τὸ ἀγαθὸ μας εἶναι κάτι διαφορετικό, ἢ ἀλλιῶς ἢ δική μας ἀγαθότητα δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ ἓνα καθρέφτισμα τῆς δικῆς Του. Τὸ εἶναι εἶναι πιὸ καθαρὸ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα ἐπει-

Κανέννας δὲν θέλησε κάτι τόσο πολύ

Κανέννας δὲν θέλησε κάτι τόσο πολύ ὅσο θέλει ὁ Θεὸς νὰ κάνει ἕναν ἄνθρωπο νὰ τὸν γνωρίσει.¹⁴⁵

Δὲν μπορεῖ νὰ δώσει λίγα

“Ὅλα ὅσα ἔδωσε ποτὲ ὁ Πατέρας στὸν Υἱό του Ἰησοῦ Χριστὸ μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση Του, τὰ ἤθελε περισσότερο γιὰ μένα καὶ μὲ ἀγάπησε περισσότερο. Τὰ ἔδωσε σὲ μένα μᾶλλον παρὰ σ’ Ἐκεῖνον. Πῶς αὐτό; Τὰ ἔδωσε σ’ Ἐκεῖνον γιὰ χάρη μου, ἐπειδὴ ἐγὼ ἤμουν πού δὲν τὰ εἶχα. [...] Δὲν ἐξαιρῶ τίποτα, οὔτε τὴν ἔνωση, οὔτε τὴν ἀγιότητα τῆς θεότητας, οὔτε τίποτε ἄλλο. “Ὅλα ὅσα Τοῦ ἔδωσε ποτὲ στὴν ἀνθρώπινη φύση Του, δὲν εἶναι περισσότερο μακρινὰ ἢ ξένα γιὰ μένα ἀπ’ ὅσο γιὰ Ἐκεῖνον, γιατί ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ δώσει λίγα, πρέπει νὰ δώσει ὅλα ἢ τίποτα. Τὸ δόσιμό Του εἶ-

---

δὴ περιέχει τὴν ἴδια τὴν ἀπλὴ δυνατότητα νὰ ὑπάρχουν τὰ πλάσματα.

¹⁴⁵ Ὁμιλία 68, DW III, σ. 152, καὶ πιὸ κάτω: “ὁ Θεὸς εἶναι πάντα ἔτοιμος, ἀλλὰ ἐμεῖς εἵμαστε ἀνέτοιμοι. Εἶναι κοντά μας, ἀλλὰ ἐμεῖς μακριὰ Του. Εἶναι μέσα, ἀλλὰ ἐμεῖς ἔξω”.

ναι απόλυτα απλό και τέλειο, αδιαίρετο, όχι μέσα σε χρόνο αλλά όλόκληρο στην αιωνιότητα.¹⁴⁶

Είναι στη φύση τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ τίποτα, πρέπει ὅλα νὰ τὰ δώσει, ὅλα ὅσα ἔχει ποτὲ δημιουργήσει, καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ Του.¹⁴⁷

Κανένας ἄλλος δὲν δίνει τὸ δικό του

Τί εἶναι ἀγαθό; αὐτὸ εἶναι ἀγαθό, πὺ μοιράζεται τὸν ἑαυτὸ του. [...] Κανένα πλάσμα δὲν μοιράζεται τὸ δικό του, γιατί ὅλα τὰ πλάσματα ἀπὸ μόνα τους εἶναι τὸ τίποτα. Ὅ,τι μοιράζονται τὸ ἔχουν ἀπὸ ἀλλοῦ. Οὔτε δίνουν τὸν ἑαυτὸ τους. Ὁ ἥλιος δίνει τὴν ἀκτινοβολία του, παραμένει ὅμως ἐκεῖ πὺ βρίσκεται [μόνο αὐτὸς εἶναι ἥλιος], ἢ φωτιὰ δίνει θερμότητα, ἀλλὰ παραμένει [μόνο αὐτὴ] φωτιὰ. Ὅμως ὁ Θεὸς δίνει τὸ δικό Του, γιατί ἀπὸ μόνος Του εἶναι ὅ,τι εἶναι, καὶ σὲ ὅλα τὰ χαρίσματα πὺ δίνει, πρὶν ἀπ' ὅλα δίνει τὸν ἑαυτὸ Του, [...] στὸν βαθμὸ πὺ μπορεῖ κάθε πλάσμα νὰ τὸν δεχτεῖ.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Ὅμιλία 5a, DW I, σ. 77–8.

¹⁴⁷ Ὅμιλία 40, DW II, σ. 280–1.

¹⁴⁸ Ὅμιλία 9, DW I, σ. 149.

Ἔχει ξεχάσει τὸν ἑαυτό Του

Ἡ ἡσυχία τοῦ Θεοῦ εἶναι καθαρὴ καὶ χωρὶς προσμίξεις, τέλεια καὶ πλήρης, καὶ θέλει τόσο νὰ στή δώσει, πὺ ἀνυπομονεῖ νὰ σοῦ δώσει τὸν ἑαυτό Του πρῶτον ἀπ' ὅλα. Ὁ Θεὸς ἔχει τόσο μεθύσει στὴν ἀγάπη Του γιὰ μᾶς, εἶναι ἀκριβῶς σὰν νὰ εἶχε ξεχάσει τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ, ὅλη Του τὴ μακαριότητα καὶ ὅλη Του τὴ θεότητα, καὶ νὰ μὴν εἶχε τίποτε ἄλλο νὰ κάνει, παρὰ νὰ ἀσχολεῖται μόνο μαζὶ μου, νὰ μοῦ δώσει ὅτιδήποτε γιὰ νὰ μὲ ἡσυχάσει, καὶ τὸ δίνει πλήρως, τὸ δίνει τέλεια, τελείως ἀγνά, ὅλο τὸν χρόνο συνεχῶς, καὶ τὸ δίνει σὲ ὅλα τὰ πλάσματα.¹⁴⁹

Δὲν ἀγαπάει τίποτα ξένο

Ὁ Θεὸς δὲν ἀγαπάει τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του, καὶ ὅ,τι ὅμοιό Του βρίσκει σ' ἐμένα, κι ἐμένα σ' Αὐτόν.¹⁵⁰

---

¹⁴⁹ Ὁμιλία 79, *DW* III, σ. 367.

¹⁵⁰ Ὁμιλία 41, *DW* II, σ. 285. Δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβαίνει διαφορετικὰ ἐφόσον στὸν ἴδιο ἀνήκει ὅτιδήποτε δίνεται ὅπουδήποτε. Ἐξω ἀπὸ τὸν ἴδιο ὑπάρχει μόνο τὸ μηδὲν καὶ ἡ διαστροφή.

Ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζει τίποτα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του, ἄρα δὲν μᾶς βλέπει ὅταν εἴμαστε μέσα στὴν ἁμαρτία, [...] μᾶς γνωρίζει στὸν βαθμὸ πὺ εἴμαστε μέσα Του, δηλαδὴ στὸν βαθμὸ πὺ δὲν ἔχουμε ἁμαρτία.¹⁵¹

---

¹⁵¹ Ὁμιλία 5α, *DW* I, σ. 78.

ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

Τί εἶναι ὁ Λόγος

Ἴσχύει καθολικὰ πὼς ὅ,τι παράγεται ἀπὸ κάτι ἄλλο εἶναι ὁ λόγος του — λέγει, ἀνακοινώνει καὶ ἀποκαλύπτει ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο προβαίνει. Γι' αὐτὸ λέει, *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*.¹⁵²

Γέννηση

Πὼς γεννάει εἶναι ἡ ὁμιλία τοῦ Πατέρα, πὼς γεννιέται εἶναι ἡ ἀκοή τοῦ Υἱοῦ.¹⁵³

---

¹⁵² *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, 1, 1–5, *LW* III, σ. 6.

¹⁵³ *Ὁμιλία 27*, *DW* II, σ. 53.

Πνεῦμα τῆς Τριάδας

Ἵπάρχει κατ' ἀνάγκη ἡ ἀγάπη τοῦ γεννήτορα γιὰ τὸ γέννημα καὶ τοῦ γεννήματος γιὰ τὸν γεννήτορα, ἡ ὁποία προβαίνει καὶ πηγάζει ἀπὸ τοὺς δύο σὰν ἀπὸ ἓνα.¹⁵⁴ Ἄν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν εἶχε προέλθει ἀπὸ τὸν Υἱό, δὲν θὰ ὑπῆρχε καμμία διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.¹⁵⁵ Ὅταν ὁ Πατέρας γεννάει τὸν Υἱό, τοῦ δίνει ὅλη τὴν φύση καὶ οὐσία Του. Στὸ δόσιμο αὐτὸ ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.¹⁵⁶

Διάδοση τῆς μίας ἀρχῆς

Ὁ Πατέρας εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ πηγὴ ὅλων τῶν θείων ἔργων. [...] Ἡ θεία δύναμη προχωρᾷ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τὸν βραχίονα στὸ χέρι.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ ab utroque tamquam ab uno: *Εἰς Σοφίαν Σολομῶντος*, C. 5 v. 16, *LW* II, σ. 393.

¹⁵⁵ Ὁμιλία 27, *DW* II, σ. 51.

¹⁵⁶ Ὁμιλία 11, *DW* I, σ. 180: in dem gebenne quillet ūz der heilige Geist.

¹⁵⁷ Ὁμιλία 82, *DW* III, σ. 423.

Τί σημαίνει ἡ Εἰκόνα;

Τὸ ἐνδιάμεσο πρόσωπο, ὁ Υἱός, ὑποδέχεται τὴν πρώτη ἔξοδο τῆς φύσης, γι' αὐτὸ Ἐκεῖνος κυρίως ἀποκαλεῖται Εἰκόνα τοῦ Πατέρα.¹⁵⁸

Τί ικανοποιεῖ τὸν Θεό;

Ὁ Θεὸς ἔχει χαρὰ καὶ ικανοποίηση ὅπου βρίσκει ἐνότητα.¹⁵⁹ Ἔχει χαρὰ ὅταν μεταδίδει στὴν ἐνότητα ὀλόκληρη τὴ φύση καὶ οὐσία Του, γιατί Ἐκεῖνος εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ἐνότητα.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Ὁμιλία 16b, *DW I*, σ. 267.

¹⁵⁹ glâcheit.

¹⁶⁰ Ὁμιλία 12, *DW I*, σ. 200.

Ἡ πιὸ εὐγενικὴ λέξι γιὰ τὴν ψυχὴ

Τώρα πρόσεξε καὶ δὲς καλά! Ἄν ὁ ἄνθρωπος παρέμενε πάντα παρθένος, δὲν θᾶδιε κανένα καρπό. Ἄν πρόκειται νὰ δώσει καρπό, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεῖ νύμφη. Νύμφη εἶναι ἡ πιὸ εὐγενικὴ λέξι πὺ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὴν ψυχὴ, καὶ εἶναι πολὺ πιὸ εὐγενικὴ ἀπὸ τὴ λέξι παρθένος. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέχεται μέσα του τὸν Θεό, αὐτὸ εἶναι καλό, καὶ στὴν ὑποδοχὴ αὐτὴ εἶναι παρθένος. Ὅτι ὅμως ὁ Θεὸς καρποφορεῖ μέσα του, αὐτὸ εἶναι καλύτερο. Γιατὶ ἡ καρποφορία τοῦ δῶρου εἶναι ἡ μόνη εὐχαριστία γιὰ τὸ δῶρο. Καὶ μόνο ἐκεῖ τὸ πνεῦμα μας εἶναι νύμφη, στὴν εὐχαριστία πὺ ἀνταποδίδει τὴ γέννηση, ὅταν εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ γεννῶντας μὲ τὴ σειρά του τὸν Ἰησοῦ στὴν πατρικὴ καρδιά.¹⁶¹

¹⁶¹ Ὁμιλία 2, DW I, σ. 27.

Ἡ πατρικὴ κίνησις

Ὁ Πατέρας προβαίνει με ὅλη Του τὴν πληρότητα στὴν γέννησι τοῦ Υἱοῦ, καὶ προβαίνει με ὅλη Του τὴν πληρότητα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα με ἀγαθότητα μέσα σὲ ἀγάπη.¹⁶²

Ἡ οὐσία καὶ τὰ πρόσωπα

Δὲν ὑπάρχει καμμία διαφορὰ στὴ θεία φύσις ἢ στὰ πρόσωπα ὡς πρὸς τὴν ἐνότητα τῆς θείας φύσις. Ἡ θεία φύσις εἶναι ἓνα, καὶ ἐπίσης κάθε πρόσωπο εἶναι ἓνα καὶ εἶναι τὸ

---

¹⁶² Wie der vater sich ergiuzeit mit aller volkommenheit in der geburt als in den sun und sich ergiuzeit in den heiligen geist mit einer güete als in einer minne: Ὁμιλία 57, *DW* II, σ. 597.

ἴδιο ἓνα ποὺ εἶναι ἡ φύση.¹⁶³ Ἡ διάκριση τῆς οὐσίας ἀπὸ τὴν παρουσία της, ὀνομάζεται ἓνα καὶ εἶναι ἓνα.¹⁶⁴

Διάκριση χωρὶς διάκριση

Οἱ ἄπιστοι καὶ μερικοὶ ἀμαθεῖς χριστιανοὶ ἀποροῦν γι' αὐτό, ἀκόμα καὶ μερικοὶ ἱερεῖς γνωρίζουν τόσο λίγα γι' αὐτὸ ὅσα μιὰ πέτρα. Σκέφτονται τὴν Τριάδα σὰν τρεῖς ἀγελάδες ἢ τρεῖς πέτρες. Ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει διάκριση στὸν

---

¹⁶³ Βλ. τὴν παραπομπὴ τοῦ Κουῖντ στὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἔκκαρτ στὸν Ἰωάννη, n. 548: tertio sic: unitas, ut dictum est, appropriatur patri; consummatio autem et beatitudo nostra consistit in uno. Unde pater et filius et spiritus sanctus beatificant, ut unum sunt. *In uno enim nulla distinctio prorsus est. Propter quod et ipsae relationes personarum non sunt distinctae in essentia nec ab essentia, iuxta illud in figura Genesis: 'tres vidit et unum adoravit'.*

¹⁶⁴ *Γιὰ τὸν εὐγενῆ, DW V, σ. 115: unterscheid enist noch in der natûre gotes noch in den persônen nâch der natûre einicheit. Diu götliche natûre ist ein, und ieglichiu persône ist ouch ein und ist daz selbe ein, daz diu natûre ist. Unterscheid in wesene und in wesunge wirt genomen ein und ist ein.*

Θεὸ χωρὶς ἀριθμὸ ἢ ποσότητα, γνωρίζει πὼς τὰ τρία πρόσωπα εἶναι ἓνας Θεός.¹⁶⁵

Γεννιέται πάντοτε

Συνεχῶς γεννιέται ὁ Υἱός. [...] Ἡ δὲν γεννιέται ποτὲ ἢ γεννιέται πάντοτε, ἀφοῦ ἡ ἀρχὴ ἢ τὸ ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει πάντοτε.¹⁶⁶

Στὴν μία ὁμιλία

Ἡ ὁμιλία Του δὲν εἶναι παρὰ μόνο μία. Στὴν μία ὁμιλία Του μιλάει τὸν Υἱὸ Του καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ μαζὶ ὅλα τὰ πλάσματα, καὶ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνο μία ὁμιλία στὸν Θεό.¹⁶⁷

---

¹⁶⁵ Ὁμιλία 38, *DW* II, σ. 234.

¹⁶⁶ *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, 1, 1–5, *LW* III, σ. 9.

¹⁶⁷ Ὁμιλία 30, *DW* II, σ. 98.

Κανένας ἄλλος δὲν ὑψώθηκε

Βγές τελείως ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου πρὸς τὸν Θεό, καὶ ὁ Θεὸς θὰ βγεῖ τελείως ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του πρὸς ἐσένα. Ὅταν ἔχουν βγεῖ ἔξω τὰ δύο αὐτά, ὅ,τι μένει εἶναι ἕνα καὶ ἀπλό. Στὸ ἕνα αὐτὸ ὁ Πατέρας γεννάει τὸν Υἱό Του, στὴν ἐσώτατη πηγῆ. Ἐδῶ ἀνθίζει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ πηγάζει στὸν Θεὸ ἕνα θέλημα ποὺ ἀνήκει στὴν ψυχῆ. Ὅσο τὸ θέλημα αὐτὸ μένει ἀνέγγιχτο ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα καὶ ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι ἐλεύθερο. Ὁ Χριστὸς λέει, *Κανείς δὲν ἔχει ἀνεβεῖ στὸν οὐρανὸ παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό.*¹⁶⁸

---

¹⁶⁸ Ὁμιλία 5b, DW I, σ. 93–94. Βγές, δηλαδή μὴν ἐνδιαφέρεσαι γιὰ τὸν ἑαυτό σου, φέρε τὴ σκέψη σου στὸν Ἴδιο. Ἐνα θέλημα ποὺ ἀνήκει στὴν ψυχῆ: εἶναι ἡ δωρεὰ τῆς Εἰκόνας, ἡ μετάδοση τῆς θείας φύσης. Ἀνέγγιχτο ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα: μέσα ἀπὸ τὸ ἄγγιγμα τῶν πλασμάτων δημιουργεῖται ὁ κτιστὸς ἑαυτὸς μικραίνοντας καὶ περιορίζοντας.

Ἔνα ἐνιαῖο ἔνα

Ἀπὸ τὸ ἴδιο βάθος ἀπ' ὅπου ὁ Πατέρας γεννάει τὸν αἰώνιο Λόγο του, ἀπὸ ἐκεῖ [ἢ ψυχῇ] καρποφορεῖ καὶ τὸν γεννάει μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ὁ Ἰησοῦς, τὸ φῶς καὶ ἀπαύγασμα τῆς πατρικῆς καρδιάς — ὅπως λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, εἶναι δόξα καὶ ἀπαύγασμα τῆς πατρικῆς καρδιάς, καὶ φωτίζει μὲ δύναμη τὴν πατρικὴ καρδιά — ὁ Ἰησοῦς ὁ ἴδιος ἔχει ἐνωθεῖ μὲ τὴ νύμφη καὶ ἐκείνη μαζὶ Του, καὶ φέγγει καὶ λάμπει μαζὶ Του σὰν ἓνα ἐνιαῖο ἔνα, καὶ σὰν ἀγνὸ καὶ καθαρὸ φῶς μέσα στὴν πατρικὴ καρδιά.¹⁶⁹

Ποιά εἶναι ἡ αἰτία τῆς Τριάδας;

Πρέπει κατ' ἀνάγκη ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὑπάρχει γονιμότητα καὶ διάχυση στὴν θεότητα νὰ βρίσκεται στὴ σχέση.¹⁷⁰ Ὁ Πατέρας δὲν προφέρει τὸν Λόγο, δὲν γεννάει τὸν

¹⁶⁹ Ὁμιλία 2, *DW* I, σ. 31.

¹⁷⁰ Oportet igitur necessario quod relatio sit, ratione cuius est fecunditas et diffusio in divinis: *Εἰς Σοφίαν Σειράχ*, C. 24 v. 23, *LW* II, σ. 241. Βλ. ἀκόμη τὴν παράθεση τοῦ Λόσκυ, *Théologie négative*, σ. 65, σημ. 93 (*Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, C., f. 122rb, II. 51–

Υιὸ στὸν βαθμὸ ποὺ εἶναι οὐσία ἀλλὰ στὸν βαθμὸ ποὺ εἶναι ἀρχή.¹⁷¹

Ἐκδίπλωση τῆς ὑπαρξεως

Τὸ ἀγαθὸ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἓνα μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ ἀληθινοῦ.¹⁷²

---

55): deus sub ratione esse et essentie est quasi dormiens et latens absconditus in se ipso, nec generans nec genitus, ut supra dictum est. Sub ratione vero patris sive paternitatis primo accipit et induit proprietatem fecunditatis, germinis et productionis.

¹⁷¹ Pater enim non dicit verbum nec generat filium, in quantum essentia sive substantia, sed in quantum principium: ὁ.π. Ἀφήνω τὴν substantia ἀμετάφραστη ἐπειδὴ στὴν ἐλληνικὴ παράδοση ἡ ὑπόσταση σημαίνει συνήθως τὸ πρόσωπο ἐνῶ στὴν δυτικὴ τὴν οὐσία. Ὁ Ἔκκαρτ χρησιμοποιοεῖ δύο λέξεις γιὰ τὴν ἴδια ἔννοια. Δὲν γεννάει τὸν Υἱὸ στὸν βαθμὸ ποὺ εἶναι οὐσία: τότε ἡ γέννηση θὰ ἦταν μιὰ ‘τυφλὴ’, ἀναγκαία, διαδικασία, καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος νὰ παύει στὴν Τριάδα. Βλ. ὅσα γράφω στὴν ἐνότητα ‘Κυκλικὴ Δόξα’: *Χρόνος καὶ Δημιουργία*, σ. 435 κ.έ.

¹⁷² bonum autem ab uno mediante vero: *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, C. 10 v. 30, *LW* III, σ. 448. Τὸ ἓνα, τὸ ἀληθές καὶ τὸ εἶναι ἢ ἀγαθὸ ταυτίζονται. Χάρη στὴν ταυτότητά τους ἀποκρίνονται στὴν

Τὸ κλαδὶ καὶ τὸ δέντρο

Ὄταν ἓνα κλαδὶ φυτρώνει ἀπὸ τὸ δέντρο, φέρει καὶ τὰ δύο, τὸ ὄνομα καὶ τὴν οὐσία τοῦ δέντρου. Ὅ,τι προβάλλει ἐξωτερικὰ εἶναι ὅ,τι μένει μέσα, καὶ ὅ,τι μένει μέσα εἶναι ὅ,τι προβάλλει ἐξωτερικὰ. Ἐπομένως τὸ κλαδὶ εἶναι μιὰ φανέρωση τοῦ ἑαυτοῦ του.¹⁷³

βούληση τῆς ψυχῆς γιὰ ἀκεραιότητα: “ἂν ἦταν στὸν Θεὸ ἄλλο ἢ ἀγαθότητα καὶ κάτι ἄλλο ἢ σοφία, ἢ ψυχὴ δὲν θὰ ἔβρισκε καμμιά ἱκανοποίηση στὸν Θεό” (Ὁμιλία 84, *DW* III, σ. 459). Τὴν διάκριση χωρὶς διάκριση τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν χρησιμοποιοῦ ἔδῳ ὁ Ἕκκαρτ σὰν μιὰ μεταφορὰ γιὰ τὶς αἰτιώδεις ὑποστατικὲς σχέσεις στὴν Τριάδα. Τὸ ἓνα ἀνάγει στὴν κοινὴ ἀρχή, στὴν ἐνότητα, ἀπλότητα καὶ ταυτότητα τῆς ὑπαρξῆς. Τὸ ἀληθὲς ἀνακοινώνει τὴν φύση τῆς ὑπαρξῆς, καὶ τὸ ἀγαθὸ τὴν καταφάσκει ὡς ἀγαθὴ φανέρωση τοῦ ἐνὸς στὴν καρποφορία.

¹⁷³ Ὁμιλία 16a, *DW* I, σ. 258. Ἔτσι προσεγγίζεται καλύτερα ἡ σχέση οὐσίας καὶ προσώπων στὴν Τριάδα ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου.

ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Γιατί ἔγινε ὁ Θεὸς ἄνθρωπος;

Ἀπορῶ, πῶς μερικοὶ ἱερεῖς, πολὺ μορφωμένοι καὶ φιλότιμοι, ἱκανοποιοῦνται τόσο εὐκόλα καὶ ἀφήνονται νὰ παρεξηγοῦν τὸν λόγο ποὺ εἶπε ὁ Κύριός μας, *Ὅλα ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, σᾶς τὰ γνώρισα.*¹⁷⁴ Θέλουν νὰ τὸ κατανοοῦν αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἐξηγοῦν ἔτσι, ὅτι μᾶς ἀποκάλυψε ἐν παρόδῳ ὅσα ἦταν ἀναγκαῖα γιὰ τὴν αἰώνια μακαριότητά μας. Δὲν δέχομαι τὴν ἐρμηνεία αὐτῆ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι καθόλου ἀληθινή. Γιατί ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Θεός; Γι' αὐτὸ ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ γεννηθῶ ἐγὼ Θεός. Γι' αὐτὸ πέθανε ὁ Θεός, γιὰ νὰ πεθάνω ἐγὼ γιὰ ὅλο τὸν κόσμον καὶ γιὰ ὅλα τὰ δημιουργημένα πράγματα. Ἔτσι πρέπει νὰ καταλαβαίνουμε αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριός μας, *Ὅλα ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, σᾶς τὰ ἀποκάλυψα.* Τί ἀκούει ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα του; Ὁ Πατέρας δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γεννάει, ὁ Υἱὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γεννιέται. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας καὶ ὅλα ὅσα εἶναι, τὴν ἀπύθμενη θεία φύση καὶ οὐσία, τὴν γεννάει ἀμέσως στὸν μονογενῆ Υἱό του. Αὐτὸ λοιπὸν ἀκούει ὁ Υἱὸς ἀπὸ

---

¹⁷⁴ Ἰω. 15, 14.

τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸ μᾶς ἔχει ἀποκαλύψει, γιὰ νὰ γίνουμε ὁ ἴδιος Υἱός. Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Υἱός, τὰ ἔχει ἀπὸ τὸν Πατέρα Του, οὐσία καὶ φύση, γιὰ νὰ γίνουμε ὁ ἴδιος ὁ μονογενῆς Υἱός. Κανείς δὲν ἔχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἂν δὲν εἶναι ὁ μονογενῆς Υἱός.¹⁷⁵

Ποῖός εἶναι ἓνας ἄνθρωπος;

Ἄν σὲ χτυπήσω, πρῶτα χτυπάω ἓνα Μπούρκαρντ ἢ ἓνα Χάινριχ, καὶ μόνο μετὰ ἓναν ἄνθρωπο. Ὅμως δὲν ἔκανε τὸ ἴδιο ὁ Θεός. Πρῶτα προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ποῖός εἶναι ἓνας ἄνθρωπος; Κάποιος ποὺ ἔχει τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριός μας στὸ Εὐαγγέλιο, ὅποιος ἀγγίζει ἓναν ἀπὸ αὐτούς, ἀγγίζει τὴν κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ μου.¹⁷⁶

Δὲν προσέλαβε ἐκεῖνον ἢ τὸν ἄλλον ἄνθρωπο ὁ αἰώνιος Λόγος, ἀλλὰ τὴν μία, ἐλεύθερη καὶ ἀμερῆ ἀνθρώπινη φύση, καθαρὴ καὶ χωρὶς εἰκόνες, γιὰτὶ ἡ ἐνιαία μορφή τῆς ἀνθρωπότητας εἶναι χωρὶς εἰκόνες. Κι ἐπειδὴ μέσα στὴν πρόσληψη αὐτῆ, ὁ αἰώνιος Λόγος πῆρε τὴν ἀνθρώπινη φύση ἐνιαία καὶ

---

¹⁷⁵ Ὁμιλία 29, *DW* II, σ. 83–84.

¹⁷⁶ Ὁμιλία 25, *DW* II, σ. 15–16.

χωρίς εικόνες, ἡ Εἰκόνα τοῦ Πατέρα, πού εἶναι ὁ αἰώνιος Υἱός, ἔγινε ἡ Εἰκόνα τῆς ἀνθρώπινης φύσης. [...] Ὅπως ὁ Υἱός ἔχει τὴν ἴδια οὐσία καὶ φύση μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι καὶ σὺ ἔχεις τὴν ἴδια οὐσία καὶ φύση μαζί Του, τὸ ἔχεις ὅλο αὐτὸ μέσα σου, ὅπως ὁ Πατέρας τὸ ἔχει μέσα Του: δὲν τὸ ἔχεις δανεικὸ ἀπὸ τὸν Θεό, γιατί ὁ Θεός εἶναι δικός σου. Ἐπομένως, ὅ,τι ἔχεις, τὸ ἔχεις δικό σου, καὶ ὅσα ἔργα δὲν προσέρχονται ἀπὸ τὸ δικό σου, τὰ ἔργα αὐτά, ὅλα, εἶναι νεκρά γιὰ τὸν Θεό.¹⁷⁷

Θεοτόκος

Ἄν ἡ Μαρία δὲν εἶχε πρῶτα γεννήσει τὸν Θεὸ πνευματικά, ποτὲ δὲν θὰ τὸν εἶχε γεννήσει σωματικά.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Ὁμιλία 46, *DW* II, σ. 379–380 καὶ 383. Ἀνθρώπινη φύση εἶναι ἡ τέλεια ἔνωση μὲ τὸν Λόγο. Ὁ νοῦς παραμένει ἀπλὸς ὅσο δὲν δεσμεύεται στὶς ἔννοιες. Ἐνωμένος μὲ τὸν Χριστὸ ἀπολαμβάνει τὴν θεία γνώση σὲ μιὰ ἐνιαία ἀπλότητα. Γιὰ νὰ ‘σωθεῖ’ ὁ ἄνθρωπος δὲν χρειάζεται κάτι πού δὲν ἔχει ἀλλὰ τὸ οἰκεῖο, τὴν ἴδια τὴ φύση του, νὰ ἀφαιρέσει τὸ ξένο καὶ τὸ ἄσχετο, νὰ ἐπιστρέψει στὸν ἑαυτό του.

¹⁷⁸ Ὁμιλία 22, *DW* I, σ. 375. Στὶς συνηθισμένες γεννήσεις τὸ παιδί καὶ ἡ μητέρα μπορεῖ νὰ διαφέρουν οὐσιαστικά, καὶ ἴσως φθάσουν ἀκόμη καὶ νὰ γίνουν ἐχθροί. Ἡ Μαρία γέννησε τὸν Θεὸ οὐσια-

Αὐτὸς βρίσκειται ἀκόμη ψηλότερα

Ἄν τὸ εἶχα πεῖ ἐγὼ κι ἂν ἦταν δικές μου οἱ λέξεις, ὅτι ὅποιος ἀκούει τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κρατάει εἶναι πιὸ εὐλογημένος ἀπὸ τὴν Μαρία πὸ τὸν γέννησε καὶ ἦταν ἡ σαρκικὴ μητέρα τοῦ Χριστοῦ, ἂν ἐγὼ τὸ εἶχα πεῖ, οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶχαν μεγάλη ἐκπληξη. Ὅμως τὸ ἔχει πεῖ ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, καὶ νὰ πιστεύουμε πὼς εἶναι ἀληθινό, γιατί ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια. [...] Ἄν ἡ ἅγια χριστιανοσύνη τιμᾶει τόσο πολὺ τὴ Μαρία, ὅπως πραγματικὰ ταιριάζει, ὡστόσο θ'ἄπρεπε νὰ τιμᾶει ἀκόμη περισσότερο καὶ νὰ δοξάζει ἀκόμη περισσότερο τὸν ἄνθρωπο πὸ ἀκούει τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κρατάει, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς εἶπε, γιατί ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι πιὸ εὐλογημένος ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴ Δέσποινά μας, πὸ ἔγινε ἡ σαρκικὴ Του μητέρα. Ὅλη αὐτὴ ἡ τιμὴ καὶ ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ταιριάζει στὸν ἄνθρωπο πὸ ἀκούει τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν κρατάει.¹⁷⁹

στικὰ καὶ ἀληθινὰ, δηλαδὴ πνευματικὰ. Ὅχι ἐπειδὴ Τοῦ μετέδωσε κάποια πνευματικότητα ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐνώθηκε μαζί Του, ὁδήγησε τὴν ἀνθρώπινη φύση στὴν ἀρχὴ της. Ἡ Παναγία δὲν ἔκανε τίποτα περισσότερο ἢ ἀνώτερο ἀπ' ὅ,τι καθέννας πὸ ἐπιστρέφει στὸν ἀληθινό ἐαυτό του, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα γέννηση, πὸ ἀπὸ μόνη της εἶναι ἀσήμαντη.

¹⁷⁹ Ὁμιλία 49, *DW II*, σ. 428 καὶ 432. Ὅπως ἔχει ὑπενθυμίσει ἀλλοῦ ὁ Ἐκκαρτ, οὔτε ἡ Μαρία ἦταν μόνο σαρκικὴ μητέρα Του. Ἐπιμένει τώρα στὴν συγκεκριμένη διάσταση ἐπειδὴ μόνο ἔτσι διαφέρει ἡ Παναγία ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἀκούει τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ

Ἡ ζωή μου

Τί εἶναι ἡ ζωή μου; Ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ζωή μου. Ἄν ζωή μου εἶναι ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ, τότε τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ εἶναι μου, καὶ παρουσία μου ἢ παρουσία τοῦ Θεοῦ, οὔτε λιγότερο οὔτε περισσότερο.¹⁸⁰

Τί εἴμαστε;

Αὐτὸς ποὺ ἀκούει εἶναι τὸ ἴδιο μὲ αὐτὸ ποὺ ἀκούγεται στὸν αἰώνιο Λόγο. Ὅλα ὅσα διδάσκει ὁ αἰώνιος Πατέρας, εἶναι ἡ φύση καὶ ἡ οὐσία Του καὶ ὁλόκληρη ἡ θεότητά Του

ζεῖ μέσα στὸν Λόγο. Τήρηση τοῦ Λόγου δὲν εἶναι μιὰ τυπικὴ ὑπακοή ἀλλὰ ἡ πληρότητα τῆς ἔνωσης μαζί Του, ἡ γνήσια ἀνθρώπινη φύση.

¹⁸⁰ Ὁμιλία 6, *DW I*, σ. 106–107. Χρησιμοποιεῖ καὶ τοὺς τρεῖς ὄρους — *wesen, sîn, isticheit* — ὡς συνώνυμους τοῦ εἶναι, ἐκφράζοντας ἔτσι τὴν πληρότητα, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ἀπολαμβάνοντας τὴν φύση του σὰν μιὰ τέλεια ἐνότητα μὲ τὴν ἀρχή του.

μέσα Του, ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἶναι παντοῦ. [...] Ὁ Θεὸς εἶναι παντοῦ μέσα στὴν ψυχὴ, καὶ ἡ ψυχὴ μέσα Του εἶναι παντοῦ.¹⁸³

---

¹⁸³ Ὀμιλία 63, *DW* III, σ. 82. Ὁχι μισὴ μέσα καὶ μισὴ ἔξω: τὸ ‘μοίρασμα’ σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔγινε ἀκόμη ὅλα τὰ πράγματα. “Ὅταν ἡ ψυχὴ πνέει ὀλόκληρη στὸν Θεὸ μὲ ἀγάπη, δὲν ἔχει κανενὸς συνείδηση παρὰ μόνο τῆς ἀγάπης. [...] Ἀπορεῖ, πῶς γίνεται νὰ γνωρίσει κανεὶς ὀτιδήποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό” (Ὀμιλία 71, *DW* III, σ. 222). Ἡ ψυχὴ μέσα Του εἶναι παντοῦ: ὁ ἴδιος εἶναι μέσα τῆς μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἡ ψυχὴ βρίσκεται ὅπουδήποτε, καὶ ἐκείνη εἶναι μέσα Του μὲ τὸν τρόπο ποὺ ὁ ἴδιος βρίσκεται παντοῦ, ἐπομένως ὄχι μὲ τὴν γνώση, τὴν μνήμη καὶ τὶς αἰσθήσεις τῆς ξεπεσμένης ἀνθρώπινης κατάστασης.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

Φύση τῆς Δημιουργίας

Ἡ ἀρχὴ ποὺ μέσα της ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ, εἶναι τὸ πρωταρχικὸ ἀπλὸ τώρα τῆς αἰωνιότητος. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς τώρα στὸ ὁποῖο ὑπάρχει ὁ Θεὸς αἰώνια, ὅπου ἐπίσης ἡ πρόοδος τῶν θείων προσώπων αἰώνια ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι. Ὁ Μωϋσῆς λέει λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ ἢ νὰ παρεμβάλλεται τὸ παραμικρό, στὴν ἀπολύτως πρώτη ἀρχή, ὅπου ὑπάρχει ὁ Ἰδιος.¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ Principium, in quo *deus creavit caelum et terram*, est primum nunc simplex aeternitatis, ipsum, inquam, idem nunc penitus, in quo deus est ab aeterno, in quo etiam est, fuit et erit aeternaliter personarum divinarum emanatio. Ait ergo Moyses deum caelum et terram creasset in principio absolute primo, in quo deus ipse est, sine quolibet medio aut intervallo: *Eἰς τὴν Γένεσιν* 7, *LW* I,1, σ. 190. Ὅταν ἀρχὴ εἶναι ἡ στιγμῆ-χωρὶς-στιγμῆ τῆς αἰωνιότητος, τί μπορεῖ νὰ σημαίνει ἡ δημιουργία τοῦ χρόνου ‘μέσα’ στὴν ἀρχή, ἂν ὄχι πῶς ἡ φύση τοῦ χρόνου βρίσκεται πέρα ἀπὸ χρόνο; Τί μπορεῖ νὰ σημαίνει πῶς ἡ αἰωνιότητα παράγει τὸν ἑαυτὸ της ὑπὸ τοὺς ὄρους τῶν πλασμάτων, καὶ ὅμως χωρὶς νὰ διαστρέφεται, ἂν ὄχι πῶς

Πρόσεξε τί λέει ο Πλάτων

Πρόσεξε αυτό που έχει πει ο Πλάτων ομοίως όταν λέει πως ο Δημιουργός βλέπει στον νοητό αιώνα και από τον Ίδιο παράγει τα όντα.¹⁸⁵

Πότε δημιουργήθηκε ο κόσμος;

Είναι λάθος να φανταζόμαστε τον Θεό σαν να καθόταν και να περίμενε να έρθει η ώρα για να δημιουργήσει τον κόσμο. Έπειδή την μία και ίδια ‘στιγμή’ που ήταν Θεός και γέννησε τον συναΐδιο Υίο Του ως Θεό Ίσο Του σε όλα, δημιούργησε και τον κόσμο.¹⁸⁶

ο χωροχρόνος είναι ουσιώδης, οικεία και μόνιμη όψη της; Ο Χρυσόστομος (*Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, PG 59, 80) ἐξηγεῖ ὅτι “δὲν περιβλήθηκε τῇ φύσει μας γιὰ νὰ τὴν ἀφήσει πάλι, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἔχει πάντα μαζί Του”.

¹⁸⁵ *Εἰς τὴν Γένεσιν* 1,116, LW 1, σ. 273. Ἀπὸ τὸν Ίδιο: ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του ὡς ἑαυτό Του, δὲν εἶναι μιὰ ἀπομίμηση.

¹⁸⁶ *Εἰς τὴν Γένεσιν* 7, LW I,1, σ. 190.

Τί ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τῆ Δημιουργία;

Δὲν μποροῦσε νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον πρὶν, γιατί πρὶν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸν χρόνο δὲν ὑπῆρχε τὸ πρὶν.¹⁸⁷

Ποῦ βρισκόταν ὁ Θεὸς προτοῦ δημιουργήσῃ;

Ὅταν κάποιος μὲ ρώτησε γιατί ὁ Θεὸς δὲν δημιούργησε πρὶν τὸν κόσμον, ἀπάντησα ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ τὸ κάνει, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε. Δὲν ὑπῆρχε πρὶν δημιουργήσῃ τὸν κόσμον. Ἐπειτα, πῶς θὰ μποροῦσε νὰ τὸν δημιουργήσῃ πρὶν, ὅταν τὸν εἶχε δημιουργήσῃ στὸ τώρα ἐκεῖνο ἀκριβῶς, στὸ ὁποῖο ὑπῆρχε καὶ ὁ Ἰδιος;¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην 1, 38, LW III, σ. 180.*

¹⁸⁸ *Εἰς τὴν Γένεσιν 7, LW I,1, σ. 190.*

Δέν απομακρύνεται

Με τὸν ἐρχομὸ Του καὶ τὴν παρουσία Του ἄμεσα, χωρὶς τίποτε ἄλλο νὰ συνεργεῖ, ὁ Θεὸς ἐργάζεται στὰ πάντα ὄντο-
τητα, ἐνότητα, ἀλήθεια καὶ ἀγαθότητα, ἀναλογικά.¹⁸⁹

Γιατί ὑπάρχουν τὰ ὄντα καὶ ὄχι τὸ τίποτα;

Ἡ θεϊκὴ Του καλωσύνη τὸν ἔκανε νὰ δημιουργήσῃ ὅλα τὰ πλάσματα ποὺ ἐγκυμονοῦσε προαιώνια στὴν πρόβλεψη τῆς εἰκόνας τους, ἐπειδὴ θέλησε νὰ ἀπολαμβάνουν μαζί Του τὴν ἀγάπη Του γι' αὐτά.¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ Deus veniens et eius praesentia immediate et nullo cooperante operatur in omnibus entitatem, unitatem, veritatem et bonitatem analogice quidem: *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, LW III, σ. 84.

¹⁹⁰ Ὀμιλία 75, DW III, σ. 293. Ἡ πρόβλεψη καὶ εἰκόνα τους εἶναι ἀμερῆς, ἀπλή καὶ ἄμορφη, καὶ ἀποτελεῖ τὴν μυστικὴ φύση τους.

Δὲν δημιούργησε καὶ ἔφυγε!

Τὰ δημιούργησε μὲ τέτοιο τρόπο, ὥστε τὰ πράγματα δὲν ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τὸν ἴδιο. Στὸ τέταρτο βιβλίο τῶν Ἐξομολογήσεων ὁ Αὐγουστῖνος λέει, *Δὲν δημιούργησε καὶ ἔφυγε! Τὰ πράγματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ Ἐκεῖνον εἶναι μέσα σ' Ἐκεῖνον.*¹⁹¹

Στὸν χρόνο, χωρὶς χρόνο

Ἡ φύση πρῶτα ζεσταίνει τὸ ξύλο καὶ τὸ θερμαίνει καὶ μετὰ φτιάχνει τὴν φωτιά. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς πρῶτα δίνει στὰ πάντα τὴν φύση τους καὶ μετὰ μέσα στὸν χρόνο καὶ ὅμως χωρὶς χρόνο δίνει [στὸ καθένα] χωριστὰ ὅλα ὅσα τοὺς ἀνήκουν. Ὁ Θεὸς δίνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα πρὶν ἀκόμη δώσει τὰ δῶρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.¹⁹²

¹⁹¹ *Εἰς τὴν Γένεσιν 19–20, LW I, 1, σ. 201.*

¹⁹² *Γιὰ τὸν εὐγενῆ, DW V, σ. 118.* Τὰ πλάσματα δὲν ἀποτελοῦνται ἀπὸ ιδιότητες, οἱ ιδιότητες ἐκδηλώνουν στὶς συνθέσεις τους μιὰ ἀπλή φύση.

Ἐν ἀρχῇ

Ὁ ἄνθρωπος ἀποσχηματίζεται, μεταστοιχειώνεται και μεταμορφώνεται στὴν μία και θεία μορφή, ὅπου εἶναι ἓνα με τὸν Θεό. [...] Ἐνωμένος με τὸν Θεό πηγάζει ὅλα τὰ πλάσματα μαζί με τὸν Θεό, εὐλογώντας ὅλα τὰ πλάσματα χάρη στὴν ἔνωση μαζί Του.¹⁹³

Δὲν εἶμαι ἀπλῶς παιδὶ τοῦ Θεοῦ

Ὁ Θεός δὲν με γεννάει ἀπλῶς υἱό Του, μᾶλλον με γεννάει ἑαυτό Του και τὸν ἑαυτό Του ἐμένα, κι ἐμένα δική Του ὕπαρξη και φύση.¹⁹⁴

---

¹⁹³ Ὅμιλία 40, *DW* II, σ. 278–9. Ἦδη τώρα ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει μέσα στὸν χρόνο και ὅμως πέρα ἀπὸ χρόνο. Ὁ θάνατος εἶναι μεγαλύτερη ἀναχώρηση ἀλλὰ οὔτε ἀπόλυτη οὔτε ἡ μόνη.

¹⁹⁴ Ὅμιλία 6, *DW* I, σ. 109. Δημιουργώντας τὸν ἄνθρωπο δημιουργεῖ μιὰ σχέση με τὸν ἑαυτό Του ὡς ἑαυτό Του.

ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΠΛΑΣΜΑΤΩΝ

Ἡ οὐσία ὄλων

Ὅλα τὰ πλάσματα εἶναι ἓνα ἀπόλυτο τίποτα. Δὲν λέω πὼς εἶναι ἀσήμαντα ἢ ἓνα κάτι: εἶναι τὸ ἀπόλυτο τίποτα. Ὅ,τι δὲν ἔχει οὐσία δὲν ὑπάρχει. Κανένα πλάσμα δὲν ἔχει οὐσία, ἢ οὐσία ὄλων βρίσκεται στὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἄν ὁ Θεὸς ἔφευγε ἀπὸ τὰ πλάσματα γιὰ μία μόνο στιγμή, θὰ χάνονταν στὸ τίποτα.¹⁹⁵

Τί ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό;

Ἐξω ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει τίποτα παρὰ μόνο τὸ τίποτα. Ἐχει ὅλα τὰ ὄντα μέσα Του σὲ πληρότητα, ἐπομένως δὲν

---

¹⁹⁵ Ὁμιλία 4, *DW* I, σ. 69–70.

ζητάει τίποτα ἀπ' ἔξω ἀλλὰ μόνο στὴν πληρότητα ὅπως ὑπάρχει στὸν ἑαυτό Του.¹⁹⁶

Δύναμη

Κανένα ὄν δὲν ἦταν μηδὲν ἀλλὰ εἶχαν τὰ πάντα μιὰ δυναμικὴ ὑπαρξή, [...] [ποὺ εἶναι] τὸ ἀποτέλεσμα [ὅπως βρίσκονται] στὴν πρωταρχικὴ, οὐσιώδη καὶ αὐθεντικὴ αἰτία του.¹⁹⁷

Ὅ,τι ὑπάρχει στὸν Θεό

Τίποτα κτιστὸ δὲν ὑπάρχει στὸν Θεό, παρὰ μόνο ὅπως στὴν αἰτία του, καὶ δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ ὡς μορφή.¹⁹⁸ Ὅ,τι

---

¹⁹⁶ Ὁμιλία 21, *DW I*, σ. 357–358.

¹⁹⁷ *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην* 1, 1–2, 45, *LW III*, σ. 37.

¹⁹⁸ *Παρισινὰ ἐρωτήματα* 1,9, *LW V*, σ. 45. Ἡ ἀπουσία μορφῆς σημαίνει τὴν ἀπλότητα τῆς φύσης τους.

υπάρχει στον Θεό, υπάρχει πάνω από το ίδιο το εΐναι, και εΐναι ολόκληρο νόηση.¹⁹⁹

Πρὶν ἀπὸ ἕξι χιλιάδες χρόνια

Ὅτιδῆποτε δημιούργησε ὁ Θεὸς ὅποτεδῆποτε, τὸ δημιούργησε τρεπτό. Ὅλα τὰ ὄντα, ὅπως δημιουργήθηκαν, φέρουν στὴν πλάτη τους τὸ σημάδι τῆς ἀλλοίωσης.²⁰⁰ Ὅλα ὅσα δημιούργησε ὁ Θεὸς πρὶν ἀπὸ ἕξι χιλιάδες χρόνια καὶ περισσότερο, ὅταν ἔκανε τὸν κόσμον, τὰ δημιουργεῖ ὅλα μαζί τώρα.²⁰¹

¹⁹⁹ *Παρισινὰ ἐρωτήματα* 1, 8, *LW V*, σ. 44. Πάνω ἀπὸ τὸ εΐναι, ἀλλὰ ὄχι σὲ διαίρεση καὶ ἀντίθεση. Τὸ εΐναι εΐναι μιὰ μορφή τῆς νόησης.

²⁰⁰ Ὅμιλία 21, *DW I*, σ. 357.

²⁰¹ Ὅμιλία 30, *DW II*, σ. 94. Δὲν ἐπηρεάζει τὴν σημασία τοῦ κειμένου πὼς ὅ,τι μοιάζει μεγάλη διάρκεια εΐναι πράγματι μηδενική: ὁ χρόνος ἔχει ἄχρονη φύση. Ἡ πράξη τῆς δημιουργίας δὲν εΐναι μιὰ πρωταρχικότερη διαδοχὴ ποὺ 'ἐκπορεύει' τίς χρονικὲς στιγμὲς, ὅποτε δὲν θὰ εἶχε νόημα ἡ ἀλλοίωση. Τὰ ὄντα δὲν 'ξαναρχίζουν' ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή, ἀλλὰ κάθε στιγμή τους θεμελιώνεται στὸ ἄχρονο παρόν, ὅπως αὐτὸ ἐκφράζεται ἀκαριαῖα μὲ τὴν χρονικὴ σύνθεση καὶ διάρκεια στὸ σύνολό της. Κάθε στιγμή ἐνωμένη μὲ ὅλο

Ἐνσάρκωση

Καθολικὰ καὶ οὐσιωδῶς²⁰² ὁ Λόγος ἐνσαρκώνεται σὲ ὁποιοδήποτε ἔργο τῆς φύσης καὶ τῆς τέχνης, τὰ ἔχει ὡς οἶκο Του καὶ ζεῖ σὲ ὅσα γίνονται, ὅπου ὁ Λόγος ἐνσαρκώνεται.²⁰³

Μέσα σὲ ὅλα πέρα ἀπ' ὅλα

Ὁ Θεὸς ρέει μέσα στὰ πλάσματα, καὶ ὅμως παραμένει ἀνέγγιχτος ἀπ' ὅλα, δὲν τὰ χρειάζεται καθόλου.²⁰⁴

τὸν χρόνο περιέχεται στὴν ἄχρονη στιγμὴ—χωρὶς—στιγμὴ ποὺ εἶναι ἡ ὑπερβατικὴ φύση τοῦ χρόνου.

²⁰² Δὲν εἶναι περιστασιακὴ, προσωρινή, μερική, ἐξαιρετικὴ ἢ ἐξωτερικὴ σχέση. Ἡ δημιουργία ἐνώνεται μὲ τὴν θεία φύση.

²⁰³ Universaliter et naturaliter in omni opere naturae et artis verbum caro fit et habitat in illis quae fiunt sive in quibus verbum caro fit: *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, LW III, σ. 108. *Καὶ τῆς τέχνης*: ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει τίποτα ἂν δὲν τοῦ δοθεῖ, καὶ μὲ ὅ,τι δίνει ὁ Θεός, πρῶτα δίνει τὸν ἑαυτό Του.

²⁰⁴ Ὅμιλία 71, DW III, σ. 217. *Ἀνέγγιχτος*: ἡ κτίση εἶναι καθαρὴ δωρεά, ὁ ἴδιος δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίποτα γιὰ νὰ ὑπάρχει. Ἀνέγγιχτος δὲν σημαίνει ὅμως ἀπόμακρος οὔτε ἀδιάφορος.

Τίποτα δὲν θὰ ἤθελε νὰ ὑπάρχει

Ὁ οὐρανὸς δὲν θὰ στρεφόταν ἂν δὲν ζήταγε ἢ δὲν ἔφαχνε τὸν Θεὸ ἢ μιὰ ὁμοιότητα μὲ τὸν Θεό. Ἄν ὁ Θεὸς δὲν ἦταν μέσα στὰ πάντα, ἡ φύση θὰ σταμάταγε κάθε λειτουργία καὶ δὲν θὰ ζήταγε τίποτα. Σοῦ ἀρέσει ἢ δὲν σοῦ ἀρέσει καὶ τὸ γνωρίζεις ἢ δὲν τὸ γνωρίζεις, ἡ φύση μυστικά καὶ στὸ πιὸ μεγάλο βάθος της ζητάει καὶ θέλει τὸν Θεό.²⁰⁵

Τὰ φαινόμενα ἀπατοῦν

Ὁ Λόγος πηγάζει πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὅμως παραμένει μέσα. Ὅσο περισσότερο μέσα στὰ πράγματα τόσο ἔξω ἀπὸ τὰ πράγματα: ὅσο πιὸ μέσα τόσο πιὸ ἔξω καὶ ὅσο πιὸ ἔξω τόσο πιὸ μέσα.²⁰⁶

²⁰⁵ Ὁμιλία 69, *DW* III, σ. 171–172. Φύση κάθε πλάσματος εἶναι ἡ ἰδιαίτερη μετοχή του στὴν θεία φύση. Κάθε τι θέλει τὴν φύση του, πὸ εἶναι γιὰ καθένα μέσα του ὁ Θεός.

²⁰⁶ Ὁμιλία 30, *DW* II, σ. 94. ‘Φύση’ τῶν πραγμάτων καθ’αυτὰ εἶναι τὸ μηδέν. Ὡς μετοχὲς τῆς θεότητας ἔχουν ὑπερβατικὴ φύση.

Τί κάνει τὰ πλάσματα ἐλκυστικά;

Στὰ πλάσματα δὲν φέγγει τίποτα παρὰ μόνο τὸ νόημά τους.²⁰⁷ Πάρε τὸν Θεὸ μέσα σὲ ὅλα τὰ πλάσματα.²⁰⁸ Ὅλα τὰ πλάσματα εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ.²⁰⁹

Ὅλα τὰ πλάσματα, ὁποιαδήποτε, μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν ἔχουν τίποτα παραπάνω ἀπ' ὅ,τι θὰ εἶχε μία σκνίπα μόνη

---

²⁰⁷ in rebus creatis nihil lucet praeter solam rerum ipsarum rationem: *Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην* 1, 1–5, 11, *LW* III, σ. 11. Μεταφράζω τὴν ratio ὡς νόημα ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Λόγο ὡς σχέση μετὰ τὰ πλάσματα καὶ ὡς ποιητικὴ ἢ τελειοποιητικὴ ἀπόβλεψη.

²⁰⁸ Ὁμιλία 5a, *DW* I, σ. 81. Βλ. ἐπίσης Ὁμιλία 30, *DW* II, σ. 100 κ.έ.

²⁰⁹ Ὁμιλία 53, *DW* II, σ. 535. Ἔστω χωρὶς νὰ ἔχει ἐπίγνωση τῆς ἀληθινῆς ταυτότητας καὶ ἀξίας τους, δὲν παύει νὰ μετέχει κανεὶς ὡς ἓνα βαθμὸ στὸ νόημά τους, ὅταν διεγείρουν θαυμασμό, ἀποκαλύπτουν μιὰ μυστικὴ παρουσία, προκαλοῦν χαρά, κ.λπ. Ἡ ἐπίγνωση ὅμως εἶναι προτιμότερη γιατί δίνει μεγαλύτερη δύναμη καὶ πὺ βραθεῖα καὶ μόνιμη ἰκανοποίηση. Τότε ἡ θεία πραγματικότητα καὶ ἡ ἴδια ἡ εὐεργετικὴ πρόνοια γίνεται ἀντιληπτὴ ἐπίσης στὴν ἀρνητικὴ ὄψη τῶν πραγμάτων, στὸν πόνο, τὶς ἀντιξοότητες καὶ τὰ ὅμοια.

της μακριά από τὸν Θεό. Ἀκριβῶς τὸ ἴδιο, οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο.²¹⁰

Φύση τοῦ ἄγγελου

Κάθε ἄγγελος ἔχει μία πλήρη φύση καὶ διακρίνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄγγελους, ὅπως ἓνα ζῶο διακρίνεται ἀπὸ ἓνα ἄλλο πὸν ἔχει διαφορετικὴ φύση.²¹¹

---

²¹⁰ Ὅμιλία 4, *DW I*, σ. 70. Μακριά ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν σημαίνει χωρὶς τὸν Θεό, τότε δὲν θὰ ὑπῆρχαν. Γι' αὐτὸ ἐμφανίζεται κάτι καλὸ ἀκόμα καὶ στοὺς χειρότερους, ἀπ' ὅπου καὶ μποροῦν νὰ ἐξαπατοῦν πιὸ ὕπουλα.

²¹¹ Ὅμιλία 38, *DW II*, σ. 235. Ἐξηγεῖται σὰν μιὰ ἀναφορὰ στὴν μοναδικότητα τῶν χαρισμάτων.

Μιά μϋγα μέσα στον Θεό

Ὁ Θεός δίνει τὸ ἴδιο σὲ ὅλα, καὶ ὅπως πηγάζουν ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἴσα. Πραγματικά: ἄγγελοι, ἄνθρωποι καὶ ὅλα τὰ πλάσματα πηγάζουν ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ ἰσότητα μέσα στὴν πρωταρχικὴ τους ἀνάβλυση. [...] Ἄν πάρεις μιὰ μϋγα μέσα στον Θεό, ἢ μϋγα αὐτὴ εἶναι πρὸ εὐγενικὴ μέσα στον Θεὸ ἀπὸ τὸν ὑψηλότερο ἄγγελο στον ἑαυτό του. Ὅλα τὰ πράγματα μέσα στον Θεὸ εἶναι ἴσα καὶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.²¹²

Γιατί ἡ ὕπαρξη εἶναι στέρηση καὶ πραγματική;

Ὅλα ἔχουν ἄμεσα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ ὅτι εἶναι, ὅτι εἶναι ἕνα, ὅτι εἶναι ἀληθινά, καὶ ὅτι εἶναι ἀγαθά.²¹³

---

²¹² Ὅμιλία 12, *DW I*, σ. 199. Τίποτα δὲν προέρχεται ἀπὸ κατώτερες προϋποθέσεις. Τὶς διαφορὲς διαμορφώνει ὁ προορισμὸς καθενός, ὡς πρὸς τὰ ἔλλογα ἐπίσης ἢ ἐλευθερία τους.

²¹³ *Γενικὸς πρόλογος τοῦ τριμεροῦς ἔργου*, *LW I*, σ. 42. Σύμφωνα μὲ τὴν δημιουργία τους, ἀπ' ὅπου μποροῦν νὰ ἀποκλίνουν. Ἡ ἔμφαση στὴν ἀμεσότητα ἀποκρούει τὴν ζήτηση τῆς αἰτίας ὅπουδήποτε ἄλλοῦ. Οἱ μεταφυσικὲς κατηγορίες δηλώνουν τὴν πληρότητα σύμφωνα μὲ (ὅσες ἀναγνωρίζονται ὡς) κεντρικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς — ἱκανοποίηση τῆς ἐπιθυμίας στὸ ἀγαθό, τῆς νόησης στὴν

Ποιά είναι ή ταυτότητα τῶν πλασμάτων;

Όλα τὰ πλάσματα εἶναι μέσα στὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἡ ἴδια Του ἡ θεότητα, τὸ ὁποῖο σημαίνει μιὰ πλησμονή.²¹⁴

Μιὰ νοερὴ εἰκόνα μέσα στὸν Θεό

Ὁ λόγος ποὺ τώρα προφέρω, πηγάζει μέσα μου, ἔπειτα ἠσυχάζω στὴν εἰκόνα καὶ τέλος προφέρω τὸν λόγο καὶ τὸν ἀκοῦτε ὅλοι. Ἀλλὰ κυρίως παραμένει μέσα μου. Ἔτσι ἔχω παραμείνει στὸν Πατέρα. Στὸν Πατέρα βρίσκονται οἱ εἰκόνες ὅλων τῶν πλασμάτων. Τὸ κομμάτι αὐτὸ τοῦ ξύλου ἔχει μιὰ

ἀλήθεια, τῆς ἐμπιστοσύνης στὴν ἀκεραιότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ἐνός, τῆς ὁρμῆς γιὰ ἐπιβίωση στὸ εἶναι. Ψυχὴ καὶ Θεὸς πηγαίνουν πέρα ἀπ' ὅλα, καὶ παραμένουν ὅμως μέσα σὲ ὅλα. Οἱ κατηγορίες ἔχουν μιὰ ἐγκυρότητα, χωρὶς νὰ ἐξαντλοῦν οὔτε τὴν ψυχὴ οὔτε τὸν Θεό.

²¹⁴ Ὁμιλία 21, *DW I*, σ. 363. Καλεῖται Θεὸς σὲ σχέση μὲ τὰ πλάσματα καὶ μόνο, ἀλλιῶς διαφεύγει ἀπὸ κάθε περιγραφή καὶ ἀκόμη ἀπὸ ἀναγωγικὲς καὶ συμβολικὲς ἢ μεταφορικὲς ἐφόδους. Ἡ πλησμονὴ σημαίνει ὅτι δὲν νοεῖται στέρηση, καθυστέρηση, ἀδυναμία, ἐνδεχομενικότητα.

νοερή εικόνα μέσα στὸν Θεό: δὲν εἶναι μόνο νοερή ἀλλὰ καθαρὸ νοεῖν.²¹⁵ [...] Ἐδῶ ἔχω αἰώνια ἡσυχάσει καὶ ἀποκοιμηθεῖ, στὴν ἀποκεκρυμμένη γνώση τοῦ αἰώνιου Πατέρα, μέσα τῆς παραμένοντας ἀνείπωτος.²¹⁶

---

²¹⁵ Ὁμιλία 22, *DW I*, σ. 376–377. Καθαρὸ νοεῖν: *lûter Vernunft*.

²¹⁶ Ὁ.π., σ. 382: *hie hân ich êwiclîche geruowet und geslâfen in der verborgenen bekantnisse des êwigen vaters, inneblîbende ungesprochen*. Βλ. τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἐκκαρτ ποὺ ἐπισημαίνει ὁ Λόσσυ, *Théologie négative*, σ. 50, σημ. 34 (*Eîs τὴν Γένεσιν*, Ia ed., *LW I*, σ. 62): “*ille aque [οἱ ὑπεράνω τοῦ στερεώματος, δηλαδή οἱ λόγοι τῶν ὄντων καθεαυτοῦς] perfectissime et propriissime benedicunt verbum dei, in quo in silentio, sine verbo exteriori et super tempus, laudant et benedicunt semper verbum quod est in silentio paterni intellectus, verbum sine verbo, aut potius super omne verbum*”. Δὲν εἶναι μιὰ ‘ἐναλλακτικὴ’ ἢ ἀνώτερη καὶ ἀπόμακρη κατάσταση ἀλλὰ τὸ ἀπλὸ νοεῖν ὡς ἡ φύση ὄλων. Αὐτὸ διακρίνοντας ἡ ψυχὴ δὲν κινδυνεύει νὰ μετατρέπει τὴν ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων σὲ φυλακὴ.

Όλα τὰ φύλλα τῆς χλόης

Ένας δάσκαλος λέει ὅτι τὰ φύλλα τῆς χλόης εἶναι τόσο ἀνόμοια ἀπὸ τὴν ὑπερχειλίζουσα ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὴν διαχέει μὲ ὑπεραφθονία σὲ ὅλα τὰ πλάσματα γιὰ νὰ φανερωθεῖ τόσο περισσότερο ἢ δύναμή Του. Ἐγὼ λέω ὅτι εἶναι ἀκόμη πιὸ θαυμαστό, πῶς ὅλα τὰ φύλλα τῆς χλόης εἶναι τόσο ὅμοια, καὶ λέω: ὅπως ὅλοι οἱ ἄγγελοι εἶναι ἓνας ἄγγελος μέσα στὴν πρώτη ἀγνότητα, ὅλοι ἓνας, ἔτσι ἀκριβῶς ὅλα τὰ φύλλα τῆς χλόης εἶναι ἓνα μέσα στὴν πρώτη ἀγνότητα, καὶ ὅλα τὰ πράγματα ἐκεῖ εἶναι ἓνα.²¹⁷

Δύναμη τῆς ζωῆς

Ἄν ἤμουν μόνος σὲ μιὰ ἐρημιὰ καὶ φοβόμουν, ἀκόμη κι ἐνὸς παιδιοῦ ἢ παρουσία θὰ σκόρπιζε τὸν φόβο καὶ θὰ μοῦ ἔδινε θάρρος. Τόσο εὐγενικό, τόσο χαρούμενο καὶ τόσο ἰσχυρὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή.²¹⁸

²¹⁷ Ὁμιλία 22, *DW I*, σ. 384–385. Ἀκόμη πιὸ θαυμαστό, ἐπειδὴ εἶναι πιὸ δύσκολη ἢ ἀναγωγὴ ἐπέκεινα τῶν φαινομένων.

²¹⁸ Ὁμιλία 78, *DW III*, σ. 356. Στὴν ζωὴ τῶν ἄλλων μπορῶ νὰ βεβαιώνομαι καλύτερα ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ δική μου ἀξία, ἐπειδὴ ὡς

Αυτό είναι τελείως δικό μου

Όλα, εκτός από τον Θεό, έχουν το είναι από άλλοῦ και από άλλον. Και ὅμως, τίποτα δὲν εἶναι σὲ ὅλα τόσο μύχιο, τίποτα τόσο πρωταρχικό και δικό τους, ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι.²¹⁹

Ὅτι εἶμαι ἄνθρωπος, εἶναι κάτι ποὺ ἔχω κοινὸ μὲ τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους. Ὅτι βλέπω, ἀκούω, τρώω και πίνω, τὸ κάνουν και τὰ κτήνη. Ἀλλὰ ὅτι εἶμαι, αὐτὸ δὲν ἀνήκει σὲ κανέναν παρὰ μόνο σὲ μένα — οὔτε σὲ ἄνθρωπο οὔτε στὸν ἄγγελο οὔτε κἂν στὸν Θεό, παρὰ μόνο στὸν βαθμὸ ποὺ εἶμαι ἐνωμένος μαζί Του.²²⁰

Τὸ εἶναι τὸ ἀγαπάω περισσότερο ἀπ' ὅλα, εἶναι τὸ πιὸ κοινὸ ποὺ ἔχω μὲ ὅλα και τὸ πιὸ ἐσωτερικό μου ἀπ' ὅλα. [...] Τὸ εἶναι πηγάζει χωρὶς μέσο ἀπὸ τὸν Θεό, και ἡ ζωὴ πηγάζει ἀπὸ τὸ εἶναι, γι' αὐτὸ μοῦ ἀρέσει περισσότερο ἀπὸ κάθε

κύρια και προσωπική προϋποθέτει μιὰ ἔξοδο ἀπὸ τὸν ἑαυτό. Νοιώθω πιὸ ἀσφαλῆς μὲ τὴν παρουσία ἑνὸς παιδιοῦ, ἢ ἀκόμη ἑνὸς ζώου, ὄχι ἐπειδὴ μεγαλώνει ἢ δυνατότητα γιὰ αὐτοάμυνα ἀλλὰ ἐπειδὴ βιώνεται ὡς ἀπρόσβλητη ἢ ἀξία τῆς ὑπαρξης.

²¹⁹ *Εἰς τὴν Γένεσιν LW I*, σ. 49.

²²⁰ Ὅμιλία 28, *DW II*, σ. 63. Τὸ εἶναι εἶναι γιὰ ὅλα ὅ,τι πιὸ δικό τους ἐπειδὴ στηρίζει τὴν μοναδικότητά τους, κι ἂς εἶναι τὸ πιὸ κοινὸ ἢ κι ἂς μὴν προσέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους. Γιὰ τὰ ζωντανὰ σημαίνει ἐπίσης τὴν ἀπόλαυση τῆς ζωῆς τους, γιὰ τὰ ἔλλογα τὴν συνείδηση ὡς ἐπίγνωση και κατάφαση τῆς ταυτότητάς τους.

τι. Ὅλα τὰ πλάσματα τὸ ἀγαποῦν περισσότερο ἀπ’ ὅτιδῆποτε ἄλλο. Ἡ ζωὴ μας εἶναι τόσο καλύτερη καὶ εὐγενικότερη ὅσο περισσότερα τὴ μοιράζονται μαζί μας.²²¹

Κάθε τι ζητάει τὴ φύση του

Ἡ ψυχὴ ζητάει τὴν ἡσυχία μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις καὶ τὶς κινήσεις της, τὸ γνωρίζει ἢ δὲν τὸ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος. Ποτὲ δὲν ἀνοίγει ἢ δὲν κλείνει ἓνα μάτι χωρὶς μ’ αὐτὸ νὰ ζητάει τὴν ἡσυχία. [...] Ἡ πέτρα δὲν εἶναι ποτὲ ἐλεύθερη ἀπὸ κίνηση ὅσο δὲν βρίσκεται στὸ ἔδαφος, συνέχεια ζητάει τὸ ἔδαφος. Τὸ ἴδιο ἡ φωτιά, πασχίζει νὰ ὑψωθεῖ, καὶ κάθε πλάσμα ζητάει τὴν φυσικὴ του κατάσταση. Ἔτσι φανερώνουν τὴν ὁμοιότητα τῆς θείας ἡσυχίας ποὺ ἔχει βάλει ὁ Θεὸς σὲ ὅλα.²²²

²²¹ Ὁμιλία 74, *DW III*, σ. 287. Εἶμαι πιὸ εὐγενὴς ὅσο ἐλευθερώνομαι ἀπὸ τὸν περιορισμὸ καὶ τὴν προσήλωσή στὸ ἐγώ, καὶ ἡ ἐλευθερία μὲ ἱκανοποιεῖ ἀπὸ μόνῃ της καὶ ἐπειδὴ παίρνω χαρὰ ἀπὸ τὰ πλάσματα.

²²² Ὁμιλία 60, *DW III*, σ. 14–15 καὶ 27–28.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Ἀρχή και Τέλος

“Όπου τὸ νὰ ἔρχομαι και τὸ νὰ ἔχω ἔρθει συγκλίνουν και γίνονται ἓνα,²²³ ἐκεῖ γεννιόμαστε, δημιουργούμαστε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ και παίρνουμε πάλι τὴν ὄψη τῆς πρώτης εἰκόνας.²²⁴”

Ἡ χάρη τῆς Παναγίας μου ἀνήκει

Στὸ σῶμα ὅλα τὰ μέλη εἶναι ἐνωμένα και ἐνιαῖα, ἔτσι ποὺ τὸ μάτι ἀνήκει στὸ πόδι και τὸ πόδι στὸ μάτι. Ἄν τὸ πόδι μποροῦσε νὰ μιλήσει θᾶλεγε ὅτι τὸ μάτι, ποὺ εἶναι στὸ κεφάλι, εἶναι πιὸ δικό του ἀπ’ ὅσο θὰ ἦταν ἂν βρισκόταν στὸ

---

²²³ Κίνηση χωρὶς κίνηση. “Σ’ ἐκεῖνο τὸ διάστημα και στὸν πλοῦτο τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι συνειδητὴ. Ἐκεῖ δὲν τῆς λείπει τίποτα και δὲν περιμένει τίποτα” (Ὁμιλία 38, *DW II*, σ. 233).

²²⁴ Ὁμιλία 44, *DW II*, σ. 349.

πόδι, και τὸ μάτι θάλεγε ἀντίστοιχα τὸ ἴδιο.²²⁵ Κι ἔτσι σκέφτομαι πὼς ὅλη ἡ χάρη ποὺ ὑπάρχει στὴν Παναγία, ἀνήκει περισσότερο καὶ πιὸ ἀληθινὰ στὸν ἄγγελο, βρίσκεται περισσότερο μέσα του αὐτὸ ποὺ βρίσκεται στὴν Παναγία, ἀπ' ὅσο ἂν βρισκόταν στὸν ἴδιο ἢ στοὺς ἀγίους. Γιατὶ ὅλα ὅσα ἔχει ἡ Παναγία, τὰ ἔχει ἕνας ἅγιος. Ἡ χάρη ποὺ ἔχει ἡ Παναγία εἶναι περισσότερο δική του καὶ τὴ χαίρεται περισσότερο, ἀπ' ὅσο ἂν τὴν εἶχε ὁ ἴδιος. [...] Στὸν οὐράνιο τόπο εἶναι ὅλα μέσα σὲ ὅλα, εἶναι ὅλα ἕνα, καὶ εἶναι ὅλα δικά μας. Ἄν εἶμαι ἐκεῖ, ἡ χάρη ποὺ ἔχει Παναγία εἶναι ὁλόκληρη μέσα μου, ἀλλὰ ὄχι πηγάζοντας ἢ ἀναβλύζοντας ἀπὸ τὴν Μαρία, μᾶλλον ὡς δική μου καὶ μέσα μου, ὄχι σὰν νὰ ἐρχόταν ἀπὸ ἔξω. [...] Ὅ,τι ἔχει κάποιος ἐκεῖ, αὐτὸ τὸ ἔχει ὁ ἄλλος, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ τὸν ἄλλο ἢ μέσα στὸν ἄλλο, μᾶλλον μέσα στὸν ἑαυτὸ του. Ἐπομένως λέω, πὼς ἡ χάρη ποὺ ὑπάρχει μέσα σὲ κάποιον, ὑπάρχει ὁλόκληρη μέσα στὸν ἄλλο ὡς δική του χάρη. Ἔτσι βρίσκεται πνεῦμα μέσα σὲ πνεῦμα.²²⁶

²²⁵ Μοιάζει ἀτυχῆς μεταφορά, ὅμως δὲν χρησιμοποιεῖται παρὰ μόνο σὰν μιὰ πρόγευση τῆς μεταμόρφωσης ποὺ παρασύρει τὶς ἱεραρχήσεις.

²²⁶ Ὅμιλία 76, *DW* III, σ. 317–9.

Ποιά είναι η μακαριστή πτωχεία;

Ἐκεῖ εἶμαι ὅ,τι ἡμουν, χωρὶς ἀφαίρεση ἢ προσθήκη, ἐπειδὴ ἐκεῖ εἶμαι μιὰ ἀκίνητη αἰτία ποὺ κινεῖ ὅλα τὰ πράγματα. [...] Ὁ Θεὸς τότε εἶναι ἓνα μὲ τὸ πνεῦμα μας, κι αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ ἀύστηρή πτωχεία ποὺ μπορεῖ νὰ βρεῖ ὁ ἄνθρωπος.²²⁷

Ποιό είναι τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου;

Ἡ ἀνθρώπινη φύση θεώθηκε ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς δὲν προσέλαβε κάποιον ἄνθρωπο ἀλλὰ τὴ γυμνὴ ἀνθρώπινη φύση.²²⁸ Γι' αὐτὸ ἂν θέλεις νὰ εἶσαι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, βγῆς

---

²²⁷ Ὁμιλία 52, *DW II*, σ. 505. *Μιὰ ἀκίνητη αἰτία ποὺ κινεῖ ὅλα τὰ πράγματα:* ἡ ἀναγωγή στὴν ἀρχὴ δὲν συμβαίνει μόνο οὔτε κυρίως στὸν χρόνο. *Ἡ πιὸ ἀύστηρή πτωχεία:* ἡ ἐνότητα εἶναι αὐτὸ ποὺ μετράει, μαρτυρεῖ καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ἀληθινὴ ἀκτημοσύνη.

²²⁸ Τὸ πρόσωπο ἐξουσιάζει τὴ φύση καὶ διαστρέφοντάς την. Ἡ ἔνωση τῶν φύσεων εἶναι συντελεσμένη στὸν Χριστό, καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο προσωπικὰ δὲν σημαίνει μελλοντικὸ δῶρο ἢ κατόρθωμα ἀλλὰ τὴν πρωταρχικὴ καὶ μαζὶ ἰδανικὴ καὶ δική του πραγματικότητα.

ἔξω ἀπ' ὅλα ὅσα δὲν προσέλαβε ὁ αἰώνιος Λόγος. Ὁ αἰώνιος Λόγος δὲν προσέλαβε κανέναν ἄνθρωπο, ἄρα βγῆς ἔξω ἀπ' ὅ,τι εἶναι ὁ ἄνθρωπος σὲ σένα, ἀπ' ὅ,τι εἶσαι ἐσὺ εἰδικά, καὶ πάρε τὸν ἑαυτό σου στὴν καθαρὴ ἀνθρώπινη φύση, καὶ τότε θὰ εἶσαι γιὰ τὸν αἰώνιο Λόγο ὅ,τι τοῦ εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φύση.²²⁹ Ἡ ἀνθρώπινη φύση σου δὲν ἔχει καμμιά διαφορὰ ἀπὸ τὴ δική Του, εἶναι ἓνα μὲ τὴ δική Του, ἐπειδὴ καὶ στὸν Χριστὸ εἶναι ὅ,τι εἶναι σὲ σένα. [...] Ὅ,τι ἔχει πεῖ ἡ ἁγία Γραφή καὶ οἱ προφῆτες γιὰ τὸν Χριστό, αὐτὸ ἐκπληρώνεται σὲ κάθε δίκαιο ἄνθρωπο. Ἄν εἶσαι δίκαιος, ὅσα ἔχει πεῖ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, αὐτὰ ὅλα θὰ ἐκπληρωθοῦν σὲ σένα. [...] Κάποιο πράγμα εἶναι πλήρες ὅταν ἔχει ἔρθει στὸ τέλος του, ὅπως ἡ μέρα εἶναι πλήρης στὸ βράδυ της. Ἔτσι, ὅταν ὅλος ὁ χρόνος φεύγει μακριὰ σου, τότε ὁ χρόνος ἔχει συμπληρωθεῖ. Ἡ ἄλλη ἔννοια εἶναι: ὅταν ὁ χρόνος ἔρχεται στὸ τέλος του, δηλαδὴ στὴν αἰωνιότητα. [...] Ὅ,τι ὑπάρχει ἐκεῖ, εἶναι παρὸν καὶ νέο, καὶ βλέπεις ἐκεῖ σὲ ἓνα ἀπλὸ παρὸν, ὅ,τι ἔχει ποτὲ συμβεῖ ἢ πρόκειται νὰ συμβεῖ. Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ οὔτε πρὶν οὔτε μετὰ: ὅλα εἶναι ἐκεῖ στὸ παρὸν, καὶ σὲ αὐτὴ τὴ θέαση, μέσα στὸ παρὸν, κατέχω ὅλα τὰ πράγματα.²³⁰ Αὐτὸ εἶναι τὸ

²²⁹ Ἡ 'ἔξοδος' αὐτὴ ἀποκλήθηκε ἐπίσης ὑποταγή. Δὲν εἶναι μιὰ τυπικὴ πειθαρχία ἀλλὰ αὐθόρμητη παράδοση στὸν Λόγο, ὅπως τὸ σῶμα ἀφήνεται στὴν ψυχὴ ἐπειδὴ ἐκεῖ ἀπολαμβάνει τὴν ζωὴ, τὴν ἰσχὺ καὶ τὴν ἀξία του.

²³⁰ Μοιάζει τουλάχιστον ἀνιαρὴ μιὰ αἰωνιότητα χωρὶς ἔργα, χωρὶς σκοπούς, δεδομένη γιὰ πάντα σὰν παγωμένη. Ἄραγε μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ὁ Θεὸς κουράζεται μὲ τὸν ἑαυτό Του ἐπειδὴ δὲν ἔχει νὰ

πλήρωμα τοῦ χρόνου, καὶ τότε βρίσκομαι στὴ δικαιοσύνη καὶ εἶμαι ἀληθινὰ ὁ μοναδικὸς Υἱὸς καὶ Χριστός.²³¹

Τί διδάσκει ὁ Θεός;

Τὸ ἴδιο εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀκούει μὲ αὐτὸ ποὺ ἄκουσε μέσα στὸν αἰώνιο Λόγο.²³² Ὅλα ὅσα διδάσκει ὁ αἰώνιος Πατέρας εἶναι ἡ οὐσία, ἡ φύση καὶ ὅλη ἡ θεότητά Του. Τὰ ἀποκαλύπτει ὅλα μέσα στὸν Υἱό του, καὶ μᾶς διδάσκει ὅτι εἴμαστε ὁ ἴδιος Υἱός. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ θὰ ἔβγαινε ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του,²³³ ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱός, θὰ εἶχε δικὰ του ὅλα ὅσα ἔχει δικὰ Του Ἐκεῖνος. [...] Ἐδῶ ὁ Πατέρας ἔχει χαρὰ καὶ ἀπόλαυση σὲ πλησμονή, καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς

μάθει κάτι ποὺ ἀγνοοῦσε ἢ νὰ κατορθώσει ἢ νὰ ἀπολαύσει κάτι ποὺ τοῦ ἔλειπε; Τί ὑπάρχει στὴν θεία νόηση ἰκανὸ νὰ δίνει εὐχαρίστηση χωρὶς κορεσμὸ καὶ χωρὶς νὰ χρειάζεται χρόνο καὶ ἔργα;

²³¹ Ὅμιλία 24, *DW I*, σ. 420–3. Ἡ τελευταία φράση δὲν σημαίνει τίποτα διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν κυριολεξία τῆς ἔνωσης τῶν φύσεων σὲ ὅποιον ἐνώνεται μαζί Του.

²³² Μέσα στὸν Λόγο ἀκούει τὸν ἴδιο τὸν Λόγο, ὄχι μιὰ πληροφορία, καὶ ἀκούει στὸν βαθμὸ ποὺ ὁ ἴδιος γίνεται ὁ Λόγος.

²³³ Δηλαδή θὰ ἐπέστρεφε στὸν ἀληθινὸ ἑαυτό του.

στέκεται στη γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ γίνεταί κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.²³⁴

Σὲ ἓνα τώρα τῆς ψυχῆς

Ἡ Γέννηση αὐτὴ δὲν συμβαίνει μιὰ φορά τὸν χρόνο ἢ μιὰ φορά τὸν μῆνα ἢ μιὰ φορά τὴ μέρα, ἀλλὰ συνεχῶς, δηλαδή, πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο, στὸ πλάτος ποὺ δὲν ἔχει ἐδῶ καὶ τώρα.²³⁵

Ὅπως στρέφεται ὁ οὐρανός, ἀπὸ τὴν πρώτη στροφή του γίνεται μέρα. Ἐκεῖ,²³⁶ μέσα σὲ ἓνα τώρα τῆς ψυχῆς γίνεται μέρα — μέσα στὸ φυσικὸ τῆς φῶς, ὅπου εἶναι ὅλα τὰ πράγ-

---

²³⁴ Ὁμιλία 12, *DW I*, σ. 193–4. Μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ ὡς σχόλιο στὴν εἰδοποίηση τοῦ Χριστοῦ (*Ἰω.* 8, 31–51): ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστε, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. [...] Ὁ Υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα, ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. [...] Ὁ ὢν ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ ἀκούει, διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐστέ. [...] Ἐὰν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

²³⁵ Ὁμιλία 37, *DW II*, σ. 219.

²³⁶ Δηλαδή ὄχι στὸν οὐρανὸ ἀλλὰ στὴν αἰωνιότητα.

ματα, γίνεται μιὰ ὀλόκληρη μέρα. Ἐκεῖ ἡ νύχτα καὶ ἡ μέρα εἶναι ἓνα.²³⁷ Ἡ μέρα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖ ὅπου ἡ ψυχὴ στέκεται στὴ μέρα τῆς αἰωνιότητος, σὲ ἓνα οὐσιῶδες τώρα.²³⁸ Ἐκεῖ γεννάει ὁ Πατέρας τὸν μονογενῆ του Υἱό, στὸ αἰώνιο τώρα, καὶ ἡ ψυχὴ γεννιέται μέσα στὸν Θεό. Ὅσο συχνὰ συμβαίνει ἡ Γέννηση αὐτῆ, τόσο συχνὰ ἡ ψυχὴ γεννάει τὸν μονογενῆ Υἱό. Γι' αὐτὸ εἶναι πολὺ περισσότερα τὰ παιδιά ποὺ γεννοῦν οἱ παρθένοι ἀπὸ τὰ παιδιά ποὺ γεννοῦν οἱ νύμφες,²³⁹ ἐπειδὴ γεννοῦν πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο, στὴν αἰωνιότητα. Ὅσο πολλὰ κι ἂν εἶναι τὰ παιδιά ποὺ γεννάει ἡ ψυχὴ στὴν αἰωνιότητα, ὡστόσο δὲν ἔχει περισσότερα ἀπὸ ἓνα παιδί, γιατί αὐτὸ συμβαίνει πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο, στὴν ἡμέρα τῆς αἰωνιότητος.²⁴⁰

²³⁷ Ἡ 'ἡμέρα' χρησιμοποιεῖται ἐδῶ συμβατικά, σημαίνει τὴν ἀρχὴ τῶν πραγμάτων στὸν Θεό, πέρα ἀπὸ χῶρο καὶ χρόνο.

²³⁸ Τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐκεῖ τὰ πράγματα βρίσκονται στὴν ἀρχὴ τους καὶ δὲν μποροῦν νὰ γίνουν ἀντιληπτὰ παρὰ μόνο ὡς εὐρισκόμενα στὴν ἀρχὴ τους.

²³⁹ Ἡ ἔννοια τῆς νύμφης ἐδῶ σχετίζεται μὲ τὴν ἔγχρονη καρποφορία. Ὅσοι ἔχουν μεγαλύτερη ἐνότητα μὲ τὴν ἀρχὴ τους, ἀπολαμβάνουν τὴν ἐνότητα αὐτῆ καὶ ὅπως ἐκφράζεται στὸν χρόνο, καὶ παραμένουν οὐσιαστικά ἀπείραχτοι ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῆς κτιστότητας, γι' αὐτὸ λέγονται παρθένοι.

²⁴⁰ Ὁμιλία 10, *DW I*, σ. 166–7.

Μητέρα ὅλης τῆς εὐλογίας

Ἡ ἀγάπη τῆς ἀρετῆς εἶναι ἓνας ἀνθός, ἓνα στολίδι, μητέρα ὅλης τῆς ἀρετῆς, ὅλης τῆς τελειότητος, ὅλης τῆς εὐλογίας, γιατί εἶναι ὁ Θεός. Γιατί ὁ Θεός εἶναι ὁ καρπὸς τῶν ἀρετῶν. Ὁ ἴδιος γεννάει ὅλες τὶς ἀρετὲς καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ καρπὸς τῶν ἀρετῶν, κι ὁ καρπὸς αὐτὸς εἶναι ποὺ παραμένει στὸν ἄνθρωπο.²⁴¹

Τὸ ἄλλο φῶς

Ὁ Πλάτων, ὁ μεγάλος αὐτὸς ἱερέας, [...] μιλάει γιὰ μιὰ καθαρότητα²⁴² ποὺ δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο. Δὲν ὑπάρχει οὔτε στὸν κόσμο οὔτε ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο,²⁴³ δὲν ὑπάρχει οὔτε στὸν χρόνο οὔτε στὴν αἰωνιότητα, δὲν ἔχει οὔτε ἐξωτερικὸ οὔτε ἐσωτερικὸ. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Πατέρας ἀντλεῖ τὴν πλησμονή καὶ τὴν ἄβυσσο ὅλης Του τῆς θεότητος. Αὐτὸ γεννάει

²⁴¹ Ὁμιλία 28, *DW II*, σ. 60.

²⁴² *Lûterkeit*: ἀγνότητα, λαμπρότητα, καθαρότητα, ἐλευθερία, ἀγαθότητα.

²⁴³ Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν εἰκάσεις ὑπὸ (ὅποιους) ὄρους καὶ συνθήκες.

καὶ στὸν κόσμον μὲ τὸν μονογενῆ Υἱό του — γιὰ νὰ εἴμαστε ἐμεῖς ὁ ἴδιος Υἱός. Ἡ γέννησή Του εἶναι ἡ διαμονή Του μέσα μας, καὶ ἡ διαμονή Του μέσα μας εἶναι ἡ γέννησή Του σὲ μᾶς. Μένει πάντα τὸ Ἔνα ποὺ πηγάζει στὸν ἑαυτό Του.²⁴⁴

---

²⁴⁴ Ὀμιλία 28, *DW* II, σ. 67–68.

ΘΕΙΑ ΓΝΩΣΗ

Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ζοῦν

Ἔτσι συμβαίνει μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν στὴν ἄγνοια. Δὲν γνωρίζουν τί εἶναι ὁ Θεός, καὶ ὅμως νομίζουν καὶ φαντάζονται πὼς εἶναι ζωντανοί.²⁴⁵

Ποιὸς ἀκούει τὸν Λόγο;

Ὁ Λόγος βρίσκεται κρυμμένος μέσα στὴν ψυχὴ, ἀπαρτήρητος καὶ σιωπηλός, ἐκτὸς ἂν γίνῃ χωρὸς στὸ βάθος τῆς ἀκοῆς, διαφορετικὰ δὲν ἀκούγεται. Ὅμως ὅλες οἱ φωνές καὶ

---

²⁴⁵ Ὅμιλία 10, *DW I*, σ. 164. Ὅπως ὅσοι δὲν βγῆκαν ποτὲ ἀπὸ τὴν σπηλιά, δὲν μποροῦν οὔτε νὰ διανοηθοῦν πόσο ἀπέχουν ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

ὅλοι οἱ ἤχοι πρέπει νὰ σταματήσουν καὶ καθαρὴ ἡσυχία νὰ εἶναι ἐκεῖ, ἀκίνητη ἡσυχία.²⁴⁶

Μιὰ ἡσυχία ἀκίνητη στὸν ἑαυτό της

Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἀποστραφεῖ²⁴⁷ τὸν ἑαυτό του καὶ ὅλα τὰ κτιστὰ πράγματα, ὅσο περισσότερο τὸ κάνετε,²⁴⁸ τόσο θὰ ἐνωθεῖτε καὶ θὰ εὐλογηθεῖτε στὴ φλόγα μέσα στὴν ψυχή,

---

²⁴⁶ Ὅμιλία 19, *DW I*, σ. 312. *Κρυμμένος*: ἐλπίζοντας στὴν ἡσυχία. *Μέσα στὴν ψυχή*: ποτὲ δὲν ἔφυγε, δὲν ἀπομακρύνεται, δὲν ἔχεις νὰ πᾶς κάπου γιὰ νὰ τὸν συναντήσεις. *Καθαρὴ ἡσυχία νὰ εἶναι ἐκεῖ*: οἱ ἐξωτερικὲς συνθηκὲς δὲν ἐπιβάλλονται ἐκεῖ, ἐκτὸς ἂν δώσει ἡ ἐλευθερία μας τὴν ἰσχὺ πού τοὺς λείπει.

²⁴⁷ Δὲν εἶναι ‘ἀποστροφή’ ὡς ἐχθρότητα ἀλλὰ ὡς ἀδιαφορία, ὅπως ὅταν ἀποσπάσει τὴν προσοχὴ κάτι σὲ βαθμὸ πού δὲν μπορεῖς νὰ σκεφτεῖς τίποτε ἄλλο. Ὁ Ἔκκαρτ δίνει ἔμφαση στὴν διαρκῆ ἀνοιχτότητα, στὴν ἐγρήγορηση πού ὑπάρχει στὴν καθημερινότητα χωρὶς νὰ συμβεῖ καμμιά ἰδιαίτερη ἀποκάλυψη. Μὲ ‘ὀρθόδοξους’ ὄρους θὰ μπορούσε νὰ περιγραφεῖ σὰν μιὰ ὑπερένταση ἢ τελειότητα τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς.

²⁴⁸ Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὑποκειμένου ὑπάρχει στὸ πρωτότυπο: *swenne sich der mensche bekêret [...]* als vil als dû daz tuost.

ὅπου οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ τόπος ἄλλαξε ποτέ.²⁴⁹ Ἡ φλόγα αὐτὴ ἀποστρέφεται ὅλα τὰ πλάσματα καὶ δὲν θέλει παρὰ μόνο τὸν Θεό, ὅπως εἶναι ὁ Ἰδιος. Δὲν ἱκανοποιεῖται οὔτε μὲ τὸν Πατέρα, οὔτε μὲ τὸν Υἱὸ οὔτε μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα οὔτε μὲ [ὅλα μαζί] τὰ τρία πρόσωπα, ὅσο καθένα τους μένει στὴν ἰδιαιτερότητά του. Μιλᾶω ἀληθινά, τὸ φῶς αὐτὸ δὲν τὸ ἱκανοποιεῖ οὔτε κἂν ἡ ἐνότητα τῆς καρποφόρας ἐνέργειας τῆς θείας φύσης. Ἀκόμη παραπέρα, θέλω νὰ πῶ κάτι πού θὰ φανεῖ ἀκόμη πιὸ παράξενο. Τὸ λέω μὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια καὶ μὲ τὴν αἰώνια καὶ παντοτινὴ ἀλήθεια, τὸ φῶς αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθεῖ οὔτε μὲ τὴν ἀπλή, ἀκίνητη θεία οὐσία, πού οὔτε δίνει οὔτε παίρνει, ἀλλὰ μᾶλλον θέλει νὰ γνωρίσει ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτὴ ἡ οὐσία.²⁵⁰ Θέλει νὰ φτάσει στὸ ἀπλὸ θεμέλιο, στὴν ἡσυχία ἔρημο, ὅπου καμμιά διαφορὰ δὲν ἔχει ρίξει τὸ βλέμμα της, οὔτε ὁ Πατέρας οὔτε ὁ Υἱὸς οὔτε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, στὸ ἐσώτατο, ὅπου κανεὶς δὲν ἔχει τὸ σπίτι του, ἐκεῖ ἱκανοποιεῖται τὸ φῶς αὐτό, κι ἐκεῖ εἶναι πιὸ ἀπλὸ ἀπ' ὅσο τὸ ἴδιο μόνο του. Ἐπειδὴ τὸ θεμέλιο ἐκεῖνο εἶναι μιὰ ἀπλή ἡσυχία, ἀκίνητη μέσα στὸν ἑαυτὸ της, ἀπὸ τὴν ἀκίνησία τῆς ὁποίας κινοῦνται ὅλα τὰ πράγματα καὶ παίρνουν ζωὴ ὅλα τὰ ἔλλογα πού ἐξουσιάζουν τὸν ἑαυτὸ τους.²⁵¹

²⁴⁹ Δηλαδή, θὰ πάρετε ὅλη τὴν εὐλογία πού εἶναι αὐτὴ ἡ φλόγα.

²⁵⁰ von wannen diz wesen her kome.

²⁵¹ Ὁμιλία 48, *DW* II, σ. 419–421.

Στὸ ἀκίνητο σκοτάδι τῆς ἀποκεκρυμμένης πατρότητας, [...] στὸ ἀπόκρυφο σκοτάδι τῆς αἰώνιας θεότητας, πὸ εἶναι ἄγνωστο, δὲν ἦταν ποτὲ γνωστὸ καὶ δὲν θὰ γίνεῖ ποτὲ γνωστό. Ὁ Θεὸς μένει στὸν ἑαυτό Του μέσα ἐκεῖ ἄγνωστος.²⁵²

Ἐκεῖ ἡσυχάζει

Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ ἔχει δύναμη νὰ γνωρίσει ὅλα τὰ πράγματα, ποτὲ δὲν ἡσυχάζει μέχρι νὰ ἀποκτήσει τὴν πρώτη εἰκόνα, ὅπου ὅλα εἶναι ἓνα. Ἐκεῖ ἡσυχάζει, μέσα στὸν Θεό. Στὸν Θεό, κανένα πλάσμα δὲν εἶναι πιὸ εὐγενὲς ἀπὸ τὸ ἄλλο, [...] γιατίι κάθε τι πὸ εἶναι μέσα στὸν Θεό, εἶναι ὁ Θεός.²⁵³

²⁵² Ὁμιλία 22, *DW I*, σ. 388.

²⁵³ Ὁμιλία 3, *DW I*, σ. 55–56.

Δύο γνώσεις

Ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰτία τῶν πραγμάτων, ἐνῶ ἡ δική μας γνώση ἔχει τὴν αἰτία τῆς στὰ πράγματα. Ὅπως ἡ γνώση μας ὑπάγεται στὸ ὄν, ὅπου ἔχει τὴν αἰτία τῆς, ἔτσι τὸ ἴδιο τὸ ὄν ὑπάγεται στὴν θεία γνώση.²⁵⁴

Τὰ ὄντα ἔχουν τὴν ἀρχὴ καὶ ἐξάρτησή τους στὴν θεία γνώση, κι ἔτσι ἐπειδὴ ἔπονται, ὅταν τὰ ἴδια μεταβάλλονται ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ δὲν μεταβάλλεται. Γι' αὐτὸ στὸν Ψαλμὸ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο γίνεται ἡ σημαντικὴ προσθήκη γιὰ τοὺς οὐρανοὺς, θὰ τοὺς ἀλλάξεις καὶ θὰ ἀλλάξουν ἀλλὰ Σὺ εἶσαι πάντα ὁ ἴδιος.²⁵⁵

Μιὰ διαφοροετικὴ ἀκοή

Τὸ τώρα εἶναι τὸ ἐλάχιστο τοῦ χρόνου. Δὲν εἶναι τμῆμα χρόνου ἢ μέρος χρόνου. Εἶναι μόνο μιὰ γεύση ἀπὸ χρόνο, ἔγνος καὶ τέλος τοῦ χρόνου. Ὡστόσο, ἂν καὶ μικρὸ ποὺ εἶναι, πρέπει νὰ φύγει. [...] Τὸ ἐδῶ σημαίνει τὸ ἴδιο ἀλλὰ στὸν

²⁵⁴ Παρισινὰ ἐρωτήματα 1,8 LW V, σ. 44.

²⁵⁵ Εἰς τὴν Γένεσιν 8, LW I, 1, σ. 192.

χῶρο. Ὁ χῶρος πού στέκομαι εἶναι μικρός. Ὅσο μικρός κι ἂν εἶναι, πρέπει νὰ φύγει προτοῦ μπορέσω νὰ δῶ τὸν Θεό.²⁵⁶ Ὅποιος δὲν ἀκούει ἄλλα οὔτε κάτι ἄλλο, ἀκούει τὸν ἴδιο τὸν Θεό.²⁵⁷

Πῶς πρέπει νὰ ζητᾶμε τὸν Θεό;

Γι' αὐτὸ ὁ Μωϋσῆς εἶπε, μὲ ἔχει στείλει ὁ ὦν — Ἐκεῖνος πού εἶναι χωρὶς ὄνομα, ἡ ἄρνηση ὄλων τῶν ὀνομάτων, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν εἶχε ὄνομα — κι ἔτσι ὁ Προφήτης εἶπε: πραγματικά, εἶσαι ἓνας ἀποκεκρυμμένος Θεός, στὸ βάθος τῆς ψυχῆς, ὅπου τὸ βάθος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς εἶναι ἓνα καὶ τὸ ἴδιο.²⁵⁸ Ὅσο πιὸ πολὺ σὲ ζητᾶμε τόσο λιγότερο σὲ βρίσκουμε. Πρέπει νὰ τὸν ζητᾶτε μὲ τέτοιο τρόπο

---

²⁵⁶ Ὅμιλία 69, *DW* III, σ. 170. Ὁ χῶρος ἀφανίζεται ὅποτε ὁ ἴδιος ἐπισκιάζει τὰ πράγματα — δὲν χρειάζεται νὰ κάνω κάτι γιὰ νὰ ξεφορτωθῶ τὶς συνθῆκες.

²⁵⁷ *Παραβολὲς τῆς Γενέσεως* *LW* I,1, 3.149, σ. 619. Θὰ ἔπρεπε νὰ λείει, ἀκριβέστερα, ὁποῖος ἀκούει τὸν ἴδιο, ὅποτε συμβεῖ νὰ τὸν ἀκούσει, δὲν ἀκούει ἄλλα οὔτε κάτι ἄλλο.

²⁵⁸ Ποτὲ δὲν βρίσκεται μακριά.

πού ποτέ νά μή τόν βρίσκετε: ἂν δὲν τὸν ζητήσετε, θὰ τὸν βρεῖτε.²⁵⁹

Μὴ φοβηθεῖς νὰ χάσεις τὸν ἑαυτό σου

Μερικὲς φορές λέω πὼς ἂν ἡ ψυχὴ εἶναι νὰ γνωρίσει τὸν Θεό, πρέπει νὰ ξεχάσει τὸν ἑαυτό της καὶ νὰ τὸν χάσει. [...] Ὅμως, βρίσκει πάλι τὸν ἑαυτό της μέσα στὸν Θεό. Στὴν πράξη της αὐτῆ, γνωρίζοντας τὸν Θεὸ γνωρίζει τὸν ἑαυτό της, καὶ μαζὶ ὅλα τὰ πράγματα μέσα στὸν Θεό, ὅλα ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχε ἀποκοπεῖ.²⁶⁰

²⁵⁹ Ὁμιλία 15, *DW I*, σ. 253. Ἄν δὲν τὸν ζητήσετε: δὲν ὑπάρχει μέθοδος, ἀλλὰ περιττεύει ἀκόμα καὶ ἡ προσωπικὴ ἀποκάλυψη, ἂν δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ σταθεῖ ἐνώπιόν Του καὶ νὰ ζήσει μαζὶ Του. Ἐνδιαφέρομαι σωστὰ μαθαίνοντας, διαβάζοντας, σκεπτόμενος, δι-ορθώνοντας τὶς ἀδυναμίες μου — ὄχι ἐπιδιώκοντας τὴν φανέρωσή Του.

²⁶⁰ Ὁμιλία 68, *DW III*, σ. 149.

Ποιά είναι ἡ ἀξία τῆς πίστεως;

Κανείς δὲν ἐνώνεται πραγματικά μὲ τὸν Υἱὸ ὡς Υἱό, παρὰ μόνο ἐκεῖνος ποὺ γίνεται Υἱός, καὶ κανείς δὲν βρίσκεται ἐκεῖ ποὺ εἶναι ὁ Υἱός, μέσα στὸν κόλπο καὶ τὴν καρδιά τοῦ Πατέρα, ὅπου εἶναι ἓνα μέσα στὸ ἓνα, παρὰ μόνο αὐτὸς ποὺ εἶναι Υἱός.²⁶¹

Μία ζωὴ καὶ μία ὑπαρξὴ

Ὅποιος ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του γιὰ τὸν Θεό, δὲν ἀνήκει σὲ κανένα καὶ δὲν ζεῖ γιὰ τίποτα παρὰ γιὰ τὸν Θεὸ μόνο. Πραγματικά, εἶναι ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ τὸ ἴδιο ποὺ εἶναι ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση Του, καὶ ὁ Θεὸς δὲν καταλαβαίνει καμμιά διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν ἑαυτό Του καὶ στὸν ἄνθρωπο αὐτόν.²⁶²

²⁶¹ Βιβλίο 'Εὐλογημένος', DW V, σ. 46.

²⁶² Ὁμιλία 66, DW III, σ. 109.

Πότε ικανοποιείται πραγματικά η ψυχή;

Ἄν ρωτοῦσες ἓνα δέντρο γιατί ἔφερε καρπούς, ἂν εἶχε σκέψη θὰ σοῦ ἀπαντοῦσε, *Ἄνανεώνω τὸν ἑαυτό μου μέσα σὲ καρπούς, γιατί μὲ τὴν ἀνανέωση πλησιάζω στὴν πηγὴ μου, γιατί ἀγαπάω νὰ εἶμαι κοντὰ στὴν πηγὴ μου. Ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πηγὴ καὶ εἶναι ἀγάπη. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχή ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ικανοποιηθεῖ, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀγάπη. [...]* Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέει, *Κύριε, ἂν μοῦ ἔδινες ὅλα ὅσα μπορεῖς νὰ δώσεις, δὲν θὰ μοῦ ἀρκοῦσαν, ἂν δὲν μοῦ ἔδινες τὸν ἑαυτό Σου.*²⁶³

Τέσσερις σημασίες τοῦ τίποτα

Πράξ. 9, 8: ἠγγέρθη Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς, ἀνεωρμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, οὐδὲν ἔβλεπεν...

Μοῦ φαίνεται πὼς ἡ μικρὴ αὐτὴ λέξη, τὸ οὐδέν, ἔχει τέσσερις σημασίες. Μιὰ σημασία εἶναι: ὅταν σηκώθηκε ἀπὸ τὴ γῆ μὲ ἀνοιχτὰ τὰ μάτια του, δὲν εἶδε τίποτα, καὶ τὸ τίποτα αὐτὸ ἦταν ὁ Θεός, ἐπειδὴ ὅταν εἶδε τὸν Θεό, τὸ ὀνομάζει

²⁶³ Ὁμιλία 63, DW III, σ. 76–7.

αὐτὸ οὐδέν.²⁶⁴ Ἡ ἄλλη σημασία: ὅταν σηκώθηκε δὲν εἶδε τίποτα παρὰ μόνο τὸν Θεό. Ἡ τρίτη: σὲ ὅλα τὰ πράγματα δὲν εἶδε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ τέταρτη: ὅταν εἶδε τὸν Θεό, εἶδε ὅλα τὰ πράγματα σὰν ἓνα τίποτα.²⁶⁵

Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀνοίγεται στὸ Πνεῦμα

Ἡ πόλη σημαίνει τὴν ἐνότητα τῶν πολιτῶν: εἶναι κλεισμένη γιὰ τὸ ἔξω καὶ ἐνωμένη μέσα. Ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ θὰ ἀναβλύσει μέσα της ὁ Θεός: προστατευμένη ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἐμπόδια καὶ μὲ ἐνωμένες μέσα της ὅλες τὶς δυνάμεις της. [...] Ὁ Ἰωάννης λέει πῶς οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν ἀσφαλιστεῖ καὶ συγκεντρωθεῖ μαζί ὅταν ἔλαβαν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.²⁶⁶

²⁶⁴ Δηλαδή ἀπερινόητο.

²⁶⁵ Ὁμιλία 71, *DW* III, σ. 211–212. Δὲν ἔχει νὰ ἐπιλέξει κανεὶς, δὲν εἶναι μιὰ ἐκθεση δυνατοτήτων ἀλλὰ ἡ πραγματικότητα ἐνιαία, ἄμεση καὶ ἀπλή, μὲ ἀποχρώσεις ποὺ μόνο ἐκ τῶν ὑστέρων διακρίνει ἢ περίσκεψη, ὅπως διακρίνονται τὰ χρώματα ἀπὸ τὸ φῶς.

²⁶⁶ Ὁμιλία 81, *DW* III, σ. 396–7.

Δύο τρόποι να αποφύγεις τὸν ζωντανὸ Θεό

Ὁ ἄνθρωπος δὲν θᾶπρεπε νὰ ἔχει ἢ νὰ εἶναι ἰκανοποιημένος μὲ ἓνα Θεὸ τῶν ἐννοιῶν,²⁶⁷ γιατί μόλις ἡ ἔννοια χαθεῖ, χάνεται κι ὁ Θεός. Καλύτερο θὰ ἦταν νὰ ἔχει κανεὶς Θεὸ οὐσιώδη καὶ ὑπαρκτό,²⁶⁸ πὺξεπερνάει τελείως τὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄλων τῶν πλασμάτων. Τέτοιος Θεὸς δὲν χάνεται ποτέ, ἐκτὸς ἂν ὁ ἄνθρωπος θελήσει νὰ φύγει.²⁶⁹

Ἡ γνώση πὺξ δὲν καταργεῖται

Ὁ Θεὸς κι ἐγὼ εἴμαστε ἓνα. [...] Τὸ ξύλο δὲν ἀλλάζει τὴ φωτιά στὸν ἑαυτό του, μᾶλλον ἡ φωτιά ἀλλάζει τὸ ξύλο μέσα της. Ἔτσι μεταμορφωνόμαστε στὸν Θεὸ καὶ τὸν γνωρίζουμε ὅπως εἶναι.²⁷⁰

²⁶⁷ einem gedächten Gote.

²⁶⁸ gewesenenden.

²⁶⁹ Κατηγήσεις, DW V, σ. 205.

²⁷⁰ Ὅμιλία 6, DW I, σ. 113–5. Εἴτε προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνώσις, καταργηθήσεται (Α΄ Κορ. 13, 8).

Άγωγή

Ὁ ἄπειρος Θεὸς ποὺ εἶναι μέσα στὴν ψυχὴ συλλαμβάνει τὸν Θεὸ ποὺ εἶναι ἄπειρος. Ὁ Θεὸς συλλαμβάνει τὸν Θεὸ καὶ ὁ ἴδιος ἐργάζεται στὴν ψυχὴ τὸν ἑαυτὸ Του καὶ τῆς δίνει τὴ μορφὴ Του.²⁷¹

Ἄν μηδενίζαμε τὸν ἑαυτὸ μας

Δὲν ὑπάρχει τίποτα δημιουργημένο, ὅπως ἔχω πεῖ, τὸ ὁποῖο νὰ ἔχει τὴν παραμικρὴ πραγματικότητα. Εἶναι ὅμως κάτι ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν κτιστὴ φύση τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ δὲν τὸ ἀγγίζει τὸ μηδὲν κανενὸς πλάσματος. [...] Ἔχει τὸ γένος τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀπλὸ καθ' ἑαυτὸ, καὶ δὲν ἔχει τίποτα κοινὸ μὲ τίποτα. [...] Εἶναι παράξενο, εἶναι ἐρημικό, περισσότερο ἀνώνυμο παρὰ μὲ ὄνομα καὶ περισσότερο ἄγνωστο παρὰ γνωστό. Ἄν μπορούσατε νὰ μηδενίσετε τὸν ἑαυτὸ σας γιὰ μία μόνο στιγμὴ, λέω, ἀκόμα λιγότερο ἀπὸ μία στιγμὴ, θὰ γίνονταν δικὰ σας ὅλα ὅσα εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἀλλὰ ἂν νοιάζεστε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας ἢ γιὰ ὁποιαδήποτε πράγματα, τότε γνωρίζετε τόσο λίγο τί εἶναι ὁ Θεός, ὅσο τὸ στόμα μου

²⁷¹ Ὁμιλία 84, DW III, σ. 462.

καταλαβαίνει τὸ χρῶμα καὶ τὸ μάτι μου τὴ γεύση. Τόσο γνωρίζετε καὶ ἔχετε καταλάβει τί εἶναι ὁ Θεός.²⁷²

Εἶναι λάθος νὰ φοβᾶσαι τὸν Θεό

Ὁ ἄνθρωπος δὲν θᾶπρεπε νὰ φοβᾶται τὸν Θεό, γιατί ὅποιος τὸν φοβᾶται ἔχει φύγει μακριά Του. Τέτοιος φόβος [δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ γιὰ κάτι καλό,] εἶναι βλαβερός. Σωστός εἶναι ὁ φόβος μήπως χάσεις τὸν Θεό. Δὲν θᾶπρεπε νὰ τὸν φοβᾶται κανεὶς ἀλλὰ νὰ τὸν ἀγαπάει, γιατί ὁ Θεός τὸν ἀγαπάει μὲ ὅλη τὴ δική Του τελειότητα.²⁷³

²⁷² Ὁμιλία 28, *DW II*, σ. 66. Ἐκμηδένιση τοῦ ἑαυτοῦ μὲ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο δὲν εἶναι κάποιου εἴδους ‘διαλογισμός’, ἀλλὰ ἡ πιὸ συνηθισμένη καθημερινότητα ἐνωμένη μὲ τὴν ἀρχή της.

²⁷³ Ὁμιλία 22, *DW I*, σ. 385.

Ποῦ βρίσκεται ἡ εὐτυχία;

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὸ εὐλογημένος ἀπὸ μιὰ πέτρα ἢ ἓνα ξύλο, ἐπειδὴ γνωρίζει τὸν Θεὸ καὶ ἔχει ἐπίγνωση πόσο κοντά του εἶναι ὁ Θεός. Εἶμαι τόσο πιὸ μακάριος ὅσο περισσότερο τὸ γνωρίζω αὐτό, καὶ τόσο λιγότερο μακάριος, ὅσο λιγότερο τὸ γνωρίζω. [...] Ὁ προφήτης λέει στοὺς Ψαλμούς, *μὴν εἴσαστε ἀσύνητοι, ὅπως τὸ μουλάρι ἢ τὸ ἄλογο.*²⁷⁴ Καὶ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ τὸ λέει διαφορετικά: *βρίσκεται ὁ Θεὸς στὸν τόπο αὐτό, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν τὸ γνώριζα.*²⁷⁵ Νὰ ἔχουμε ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ Βασιλεία Του εἶναι κοντά.²⁷⁶

---

²⁷⁴ *Ψαλ.* 31, 9.

²⁷⁵ *Γεν.* 28, 16.

²⁷⁶ *Ὁμιλία* 68, *DW* III, σ. 142.

Πότε βλέπουμε τὸν Θεό;

Οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ νόηση, καὶ τὸ ἴδιο εἶναι ὅτι μὲ κάνει νὰ γνωρίζω καὶ ὅτι γνωρίζω: ἡ δική Του νόηση γίνεται δική μου.²⁷⁷

Αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ καταλάβετε, ὅτι εἶναι πραγματικὰ τὸ ἴδιο νὰ γνωρίζεις τὸν Θεὸ καὶ νὰ σὲ γνωρίζει ὁ Θεός, νὰ βλέπεις τὸν Θεὸ καὶ νὰ σὲ βλέπει ὁ Θεός. Γνωρίζουμε καὶ βλέπουμε τὸν Θεό, ὅποτε Ἐκεῖνος μᾶς κάνει νὰ γνωρίσουμε καὶ νὰ δοῦμε. Καὶ ὅπως ὁ ἀέρας εἶναι φωτεινὸς χωρὶς νὰ γίνεται κάτι ἄλλο ἀπὸ ἀέρας ἐπειδὴ δέχεται τὸ φῶς καὶ εἶναι φωτεινός, ἔτσι γνωρίζουμε μὲ τὸ νὰ μᾶς γνωρίζει καὶ νὰ μᾶς κάνει νὰ γνωρίζουμε.²⁷⁸

Τὸ μάτι μὲ τὸ ὁποῖο βλέπω τὸν Θεό, εἶναι τὸ ἴδιο μάτι μὲ τὸ ὁποῖο μὲ βλέπει ὁ Θεός: τὸ μάτι μου καὶ τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνα μάτι, μία ὄραση, μία γνώση, μία ἀγάπη.²⁷⁹

²⁷⁷ Ὁμιλία 76, *DW III*, σ. 320.

²⁷⁸ Ὁμιλία 76, *DW III*, σ. 310–312.

²⁷⁹ Ὁμιλία 12, *DW I*, σ. 201. Οὔτε κἂν ἡ ἔμμεση γνώση δὲν διενεργεῖται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Ἴδιος χαρίζει ὁποιοδήποτε βαθμὸ εὐφυΐας καὶ κάθε ἄλλη προϋπόθεση ἀκόμα καὶ γιὰ τὴν γνώση ἀπὸ δεύτερο χέρι. Πραγματοποίηση τῆς θέλησης νὰ μάθω εἶναι ἡ δωρεὰ τῶν χαρισμάτων ποὺ χρειάζονται γιὰ τὴν μάθηση, καὶ ἡ μάθηση εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν θέληση. Ἄγνοεῖ τὸν Θεὸ αὐτὸς ποὺ δὲν θέλησε νὰ τὸν γνωρίσει. “Γι’ αὐτὸ οὔτε τώρα μᾶς ἐμπιστεύεται ὁ Χρι-

Ποιά είναι η ἀληθινή ἐλευθερία;

Μόνο τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ὅμοιο κάνουν τὸ ἓνα, τὴν ἐνότητα. Πρέπει λοιπὸν νὰ εἶναι παρθένος ὁ ἄνθρωπος ποὺ θὰ ὑποδεχθεῖ τὸν παρθένο Ἰησοῦ.²⁸⁰ Παρθένος σημαίνει ἓναν ἄνθρωπο ἐλεύθερο ἀπ' ὅλες τὶς ξένες εἰκόνες, τόσο ἐλεύθερο, ὅσο ἦταν ὅταν ἀκόμα δὲν ἦταν.

Ἴσως ρωτοῦσε κανεὶς, πῶς ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει γεννηθεῖ καὶ ἔχει ἔρθει στὴν ἔλλογη ζωὴ, θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τόσο ἐλεύθερος ἀπὸ εἰκόνες ὅσο ἦταν ὅταν δὲν ἦταν, ὅταν δὲν ὑπῆρχε, ἀφοῦ πιά γνωρίζει τόσο πολλά, καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι εἰκόνες; Πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι τόσο ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς εἰκόνες;

Ἄν ἡμουν χωρὶς ἐξάρτηση,²⁸¹ ἔτσι ποὺ καθόλου νὰ μὴ τὶς ἔχω μὲ ἐξάρτηση, νὰ μὴν κάνω ἢ νὰ μὴν ἀφήνω τίποτα στὸ πρὶν ἢ τὸ μετὰ τους, ἀλλ' ἂν ἔμενα σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ τώρα, ἀδέσμευτος καὶ ἐλεύθερος γιὰ τὸ πιὸ ἀγαπητὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ τὸ πραγματοποιῶ χωρὶς διακοπὴ, τότε ἀληθινὰ θὰ

στὸς τὸν ἑαυτό Του”, ἐξηγεῖ ὁ Χρυσόστομος (*Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην*, PG 59, 143), “ἀλλὰ τὰ περισσότερα μᾶς τὰ κρύβει. Ὅπως κάνουμε ἐμεῖς, ποὺ ὄχι μόνο μὲ τοὺς φίλους ἀλλὰ μὲ τοὺς πραγματικούς φίλους ἔχουμε θάρρος κι ἐμπιστοσύνη, ἔτσι καὶ ὁ Θεός”.

²⁸⁰ Ὁμιλία 2, DW I, σ. 26.

²⁸¹ *âne eigenschaft*: χωρὶς νὰ ταυτίζομαι μαζί τους.

ἤμουν παρθένος, χωρίς νὰ μὲ ἐμποδίζει καμμιά εἰκόνα — τόσο ἀληθινά, ὅσο ἤμουν ὅταν ἀκόμα δὲν ἤμουν.²⁸²

Γι' αὐτό, ἄς προσευχηθοῦμε στὸν Θεὸ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπ' τὸν Θεό. Γιὰ νὰ κερδίσουμε τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ χαίρομαστε αἰώνια τὴν ἀλήθεια, ἐκεῖ ποὺ ὁ ὑψηλότερος ἄγγελος, ἡ μῦγα καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἕνα. Ἐκεῖ ὅπου στεκόμουν, καὶ ἤθελα αὐτὸ ποὺ ἤμουν καὶ ἤμουν αὐτὸ ποὺ ἤθελα.²⁸³

Ἡ ἀκοὴ ποὺ εἶναι ὁμιλία

Νὰ μιλήσουμε στὸν Θεὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ ἀκούσουμε καὶ νὰ ὑπακούσουμε τὸν Θεὸ καὶ τὸ Πνεῦμα ποὺ μᾶς στέλνει. Νὰ ἀποστραφοῦμε ὅλα τὰ ἄλλα καὶ νὰ στραφοῦμε σὲ Ἐκεῖνον καὶ στὴν ἔνωση μὲ Ἐκεῖνον, ἀκριβῶς σὰν κάποια βουνὰ καὶ τόπους ποὺ ἀπαντοῦν καὶ μιλοῦν σὲ ὅσους τοὺς μιλοῦν, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸν ἦχο ἐκεῖνο ποὺ ὁ Ἄριστοτέλης ὀνομάζει ἠχώ.²⁸⁴ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος συνομιλοῦν μὲ ἀρμονικὴ φωνὴ στὴν ἴδια τὴν εἰκόνα ποὺ γεννιέται σὰν ἀπό-

²⁸² Ὅμιλία 2, *DW* I, σ. 24–26.

²⁸³ Ὅμιλία 52, *DW* II, σ. 493–4.

²⁸⁴ *Παραβολὲς τῆς Γενέσεως* *LW* I,1, 3.150, σ. 619–20.

γονός τους, για να είναι τὰ δύο σὲ κοινὸ ἀπόγονο πνευματικὰ καὶ ἀληθινὰ, ὅπως ἀκριβῶς ἡ γυναίκα καὶ ὁ ἄνδρας γίνονται ‘οἱ δύο σὲ σάρκα μία’ σωματικά.²⁸⁵

Ἕνα λεπτὸ ζήτημα

Ἕνας δάσκαλος λέει πὼς ἂν χανόταν κάθε τι ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τὸ τεῖχος αὐτό, θὰ βρισκόμουν ἐπάνω στὸ τεῖχος καὶ ὄχι πιά στὴ μέσα πλευρά. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο στὰ πνευματικὰ πράγματα, γιατί ἐδῶ τὸ ἕνα βρίσκεται πάντα μέσα στὸ ἄλλο — αὐτὸ ποὺ περικλείει εἶναι αὐτὸ ποὺ περικλείεται, γιατί δὲν περικλείει τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο τὸν

---

²⁸⁵ Ὁ.π., σ. 620–1. Αὐτὸς εἶναι ἐπίσης ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς, ἂν προσεύχομαι σωστά. Ὅχι νὰ ἀνακοινώσω κάτι ἢ νὰ ζητήσω ὀτιδήποτε, οὔτε νὰ δοξάζω ἕνα Θεὸ τοῦ Ὑπερέραν ἢ νὰ ἐξευμενίζω τὸν Κύριο τῶν Δυνάμεων. Ἡ προσευχή, τὰ μυστήρια, ὅποιαδήποτε ‘θρησκευτικὴ’ πράξη, ὅταν γίνεται σωστά, δὲν εἶναι παρὰ μόνο μιὰ εὐκαιρία νὰ μεγαλώσει ἡ οἰκειότητα μαζί Του, ἕως ὅτου φθάσω νὰ μὴ με ἐνδιαφέρει τίποτα καὶ νὰ μὴ χρειάζομαι ὀτιδήποτε περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἴδιο.

έαυτό του. Αυτό είναι λεπτό ζήτημα. Όποιος τὸ κατανοεῖ δὲν χρειάζεται ἄλλη διδαχή.²⁸⁶

Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μὲ τὸν Θεό;

Τί εἶναι ἡ ζωὴ μου; Ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ζωὴ μου. Ἄν ζωὴ μου εἶναι ἡ ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ, τότε τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ εἶναι μου, καὶ ἐαυτὸς μου ὁ ἐαυτὸς τοῦ Θεοῦ, οὔτε λιγότερο οὔτε περισσότερο. [...] Κι ἔτσι, ἡ δίκαιη φυχή θὰ εἶναι ἴση μὲ τὸν Θεὸ καὶ πλάι στὸν Θεό — ἀκριβῶς ἴση, οὔτε πιὸ κάτω οὔτε πιὸ πάνω. Ποιοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μαζί Του; Αὐτοὶ ποὺ δὲν εἶναι τίποτα, δὲν εἶναι ἴσοι μὲ τίποτα, μόνο αὐτοὶ εἶναι ἴσοι μὲ τὸν Θεό.²⁸⁷

²⁸⁶ Ὀμιλία 16a, DW I, σ. 258. Δὲν χρειάζεται ἄλλη διδαχή, ἐπειδὴ τίποτα δὲν εἶναι τόσο χρήσιμο, ἰσχυρό, σημαντικό καὶ περιεκτικό ὅσο ἡ ἐπίγνωση τῆς Εἰκόνας, ἡ ἐνότητα μὲ τὴν ἀρχή.

²⁸⁷ Ὀμιλία 6, DW I, σ. 106–7. Δὲν εἶναι ἴσοι μὲ τίποτε, σημαίνει ὅτι δὲν ταυτίζονται μὲ καμμιά ἀξία, δύναμη, ἀρετὴ καὶ προσδοκία τους, βρίσκονται πέρα ἀπ’ ὅτιδήποτε μποροῦν νὰ κατορθώσουν, νὰ σκεφτοῦν καὶ νὰ θελήσουν.

Στήν ενότητα δὲν ὑπάρχει ἀπόσταση

Τὸ ὅμοιο εἶναι κακὸ καὶ ἀπατηλό. Ἄν εἶμαι σάν ἄνθρωπος, ἢ ἄν βρῶ κάποιον ποὺ εἶναι σάν ἐμένα, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐνεργεῖ σάν νὰ ἦταν ἐγώ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐγώ, κι αὐτὸ εἶναι μιὰ ἀπάτη. [...] Ἡ ὁμοιότητα εἶναι αὐτὸ ποὺ δὲν ὑπάρχει στὸν Θεό. Ὑπάρχει ἐνότητα²⁸⁸ στὴ Θεότητα καὶ τὴν αἰωνιότητα, ἀλλὰ ἡ ὁμοιότητα δὲν εἶναι ἓνα. Ἄν ἤμουν ἓνα, δὲν θᾶπρεπε νὰ εἶμαι ὅμοιος. Στὴν ἐνότητα δὲν ὑπάρχει τίποτα ξένο. Μοῦ δίνει ἐνότητα στὴν αἰωνιότητα, ὄχι ὁμοιότητα.²⁸⁹

Μιὰ τέλεια παρηγοριά

Ἡ ψυχὴ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σταματήσει μέχρι νὰ φτάσει νὰ ἐργάζεται μετὰ τὴ δύναμη ποὺ ἔχει ὁ Θεός.²⁹⁰ Τότε ἐργάζε-

²⁸⁸ einsîn, εἶναι ἓν.

²⁸⁹ Ὀμιλία 13, DW I, σ. 215–6.

²⁹⁰ Δηλαδή μετὰ ὅποια δύναμη ἀποφασίζει ὁ ἴδιος τὴν κάθε στιγμή νὰ χρησιμοποιεῖ, ἀκόμα καὶ πολὺ μικρὴ ἢ ‘περίεργη’ ἢ δυσάρεστη γιὰ μᾶς. Μετὰ τὴν δύναμη αὐτὴ ἐργαζόμαστε σωστά — οὔτε μετὰ καλύτερη οὔτε μετὰ χειρότερη, μεγαλύτερη ἢ μικρότερη.

ται με τὸν Πατέρα ὅλα τὰ ἔργα της. Ἐργάζεται ἐνωμένη μαζί Του καὶ με σοφία καὶ ἀγάπη.²⁹¹

Ἄν εἶναι νὰ γνωρίσω τὸν Θεὸ χωρὶς μέσα, εἰκόνες ἢ ὁμοιώματα, τότε πρέπει ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ πολὺ πιὸ ἐγώ, κι ἐγὼ νὰ γίνω πολὺ πιὸ Θεός. Τόσο τέλεια ἔνα, ὥστε νὰ ἐργάζομαι μαζί Του. Ὅχι νὰ τὸ κάνω ἔτσι ὥστε αὐτὸς νὰ μὲ κινεῖ κι ἐγὼ νὰ ἐργάζομαι, ἀλλὰ νὰ ἐργάζομαι με τὸ δικό μου. Τόσο ιδιαίτερα ἐργάζομαι μαζί Του ὅσο ιδιαίτερα ἐργάζεται ἡ ψυχὴ με τὸ σῶμα μου. Αὐτὴ εἶναι μιὰ τέλεια παρηγοριὰ γιὰ μᾶς, ὥστε κι ἂν δὲν εἶχαμε τίποτε ἄλλο, θὰ ἀρκοῦσε αὐτὸ νὰ μᾶς ὑψώσει νὰ τὸν ἀγαπήσουμε.²⁹²

²⁹¹ Ὀμιλία 31, *DW* II, σ. 125.

²⁹² Ὀμιλία 70, *DW* III, σ. 194–195. Τί παρηγορεῖ περισσότερο ἀπ’ τὸ νὰ μὴ χρειάζεται νὰ συμμορφωθῶ με κανένα πρότυπο ἀλλὰ νὰ εἶμαι τόσο πιὸ ἀγαπητὸς καὶ τόσο πιὸ σωστός, ὅσο ἀκριβῶς γίνομαι ὁ ἑαυτός μου;

Η ΨΥΧΗ

Πώς γεννιέται η ψυχή;

Ὁ Πατέρας γεννάει τὸν Υἱὸ στὴν ἐσώτατη πηγὴ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ τότε πηγάζει στὸν Θεὸ ἓνα θέλημα ποὺ ἀνήκει στὴν ψυχή.²⁹³

Τί γνωρίζουμε γιὰ τὴν ψυχή;

Τί εἶναι ἡ ψυχή, χρειάζεται ὑπερφυσικὴ νόηση γιὰ νὰ τὸ μάθουμε. Πῶς ἀναβλύζουν ἀπὸ τὴν ψυχή οἱ δυνάμεις μέσα στὰ ἔργα, δὲν γνωρίζουμε τίποτα γι' αὐτό, ἢ μπορεῖ νὰ γνωρίζουμε κάτι, ἀλλὰ εἶναι ἐλάχιστο. Τί εἶναι ἡ ψυχή στὸ βάθος καὶ τὸ θεμέλιό της, δὲν τὸ γνωρίζει κανείς.²⁹⁴

---

²⁹³ Ὁμιλία 5b, *DW I*, σ. 93–94.

²⁹⁴ Ὁμιλία 7, *DW I*, σ. 124.

Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ ἄγγελος

Ὁ ἄγγελος λεγόταν Γαβριήλ. Ἔκανε αὐτὸ πού ἔλεγε τὸ ὄνομά του. Τὸ ὄνομά του δὲν ἦταν περισσότερο Γαβριήλ ἀπ' ὅσο Κόνραντ. Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει τὸ ὄνομα ἑνὸς ἄγγελου. Κανένας δάσκαλος καὶ καμμιά νόηση δὲν πῆγε ποτὲ ἐκεῖ πού ὁ ἄγγελος πῆρε τὸ ὄνομά του. Ἴσως εἶναι χωρὶς ὄνομα. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ψυχὴ, δὲν ἔχει ὄνομα. [...] Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸ ἀληθινὸ ὄνομα τῆς ψυχῆς, ἂν καὶ ἔχουν γραφεῖ πολλοὶ τόμοι. Ἀλλὰ τῆς ἔχουμε δώσει ἓνα ὄνομα σύμφωνα μὲ τίς ἐνέργειές της.²⁹⁵

Οἱ ὑψηλότεροι ἄγγελοι μοιάζουν πολὺ μὲ τὸν ναὸ πού ἀνήκει στὴν εὐγενικὴ προέλευση τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι τελείως ὅμοιοι. Μοιάζουν μὲ τὴν ψυχὴ στὴ γνώση καὶ τὴν ἀγάπη, ὥστόσο ἔχουν ὄριο πού δὲν μποροῦν νὰ ὑπερβοῦν. Ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ προχωρήσει παραπέρα. Ἄν ἡ ψυχὴ ἦταν ἴση μὲ τὸν ὑψηλότερο ἄγγελο, ἡ ψυχὴ ἑνὸς ἀνθρώπου ζωντανοῦ τώρα, μέσα στὸν χρόνο, καὶ πάλι, ἀκόμα κι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, θὰ εἶχε τὴν ἐλευθερίαν τῆς δύναμης νὰ ὑψωθεῖ ἀπεριόριστα πιὸ πάνω ἀπὸ τὸν ὑψηλότερο ἄγγελο, σὲ κάθε τώρα νέος χωρὶς μέτρο, δηλαδὴ χωρὶς ἰδιαίτερο τρόπο, καὶ πάνω ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ ἄγγελου καὶ κάθε κτιστῆς διάνοιας.²⁹⁶

²⁹⁵ Ὁμιλία 38, *DW* II, σ. 236–7.

²⁹⁶ Ὁμιλία 1, *DW* I, σ. 13.

Κανείς δὲν μπορεῖ νὰ κοιτάξει ἐκεῖ

Ἔχω πεῖ μερικές φορές πὼς ὑπάρχει μιὰ δύναμη στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, πὸ μόνον αὐτὴ εἶναι ἐλεύθερη. Κάποτε ἔχω πεῖ πὼς ὑπάρχει ἓνας φρουρὸς τοῦ πνεύματος. Ἄλλοτε ἔχω πεῖ πὼς ὑπάρχει ἓνα φῶς τοῦ πνεύματος, καὶ ἄλλοτε ἔχω πεῖ πὼς ὑπάρχει μιὰ φλόγα. Ἀλλὰ τώρα λέω, δὲν εἶναι οὔτε αὐτὸ οὔτε ἐκεῖνο, ὥστόσο εἶναι κάτι πὸ εἶναι ψηλότερα ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο, ψηλότερα ἀπ' ὅσο ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὴ γῆ. Γι' αὐτὸ τὸ ὀνομάζω τώρα πὸ εὐγενικὰ ἀπ' ὅσο τὸ ὀνομάζα πρίν, ἂν καὶ ἀντιστέκεται στὴν εὐγένεια καὶ σὲ ὅλους τοὺς τρόπους, ἐπειδὴ τοὺς ξεπερνάει. Εἶναι ἐλεύθερο ἀπ' ὅλα τὰ ὀνόματα καὶ ἄδειο ἀπ' ὅλες τὶς μορφές. [...] Εἶναι τόσο τέλεια ἓνα καὶ ἀπλό, ὅσο ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας καὶ ἀπλός, ἔτσι πὸ κανεὶς μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ κοιτάξει ἐκεῖ. Εἶναι ἡ ἴδια δύναμη γιὰ τὴν ὁποία ἔχω πεῖ, πὸ ὁ Θεὸς μέσα της φουντώνει καὶ ἀνθίξει μὲ ὅλη Του τὴ θεότητα, καὶ τὸ πνεῦμα μας μέσα στὸν Θεό. Σὲ αὐτὴ τὴν ἴδια δύναμη ὁ Πατέρας γεννάει τὸν Μονογενῆ του Υἱό, τόσο ἀληθινὰ, ὅσο μέσα στὸν ἑαυτό Του, γιὰτὶ ἀληθινὰ ζεῖ στὴ δύναμη αὐτὴ, καὶ τὸ δικό μας πνεῦμα γεννάει μὲ τὸν Πατέρα τὸν ἴδιο Μονογενῆ Υἱό καὶ τὸν ἑαυτό του ὡς τὸν ἴδιο Υἱό. Εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς μέσα σὲ αὐτὸ τὸ φῶς καὶ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἄν μπορούσατε νὰ τὸ δεῖτε μὲ τὴν καρδιά μου, θὰ καταλαβαίνατε καλὰ τί λέω, γιὰτὶ εἶναι ἀληθινό, καὶ τὸ λέει ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια.²⁹⁷

²⁹⁷ Ὁμιλία 2, DW I, σ. 39–41.

Τὸ κάστρο αὐτὸ στὴν ψυχὴ γιὰ τὸ ὁποῖο μιλάω καὶ τὸ ὁποῖο σκέπτομαι εἶναι τόσο ἐνιαῖο καὶ ἀπλό, πάνω ἀπ' ὅλες τὶς διαφορὲς [...] καὶ ἀπ' ὅλες τὶς δυνάμεις, τὸ ἀπλό ἔνα, ὥστε καμμία δύναμη καὶ κανένας τρόπος δὲν μπορεῖ νὰ κοιτάξει ἐκεῖ, οὔτε κἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Τὸ λέω μὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια καὶ τόσο πραγματικὰ ὅσο ζεῖ ὁ Θεός. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν θὰ κοιτάξει ἐκεῖ οὔτε μία στιγμή, καὶ ποτὲ δὲν ἔχει κοιτάξει μέσα ἐκεῖ ὅσο ἔχει διαφορὲς καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ιδιότητα τῶν προσώπων Του. Αὐτὸ εἶναι εὐκόλο νὰ τὸ καταλάβετε, ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἐνιαῖο ἀπλό εἶναι χωρὶς διαφορὰ καὶ χωρὶς ιδιότητα, καὶ γι' αὐτό, ἂν ποτὲ ὁ Θεὸς κοιτάξει ἐκεῖ, θὰ Τοῦ κοστίσει ὅλα τὰ θεῖα ὀνόματά Του καὶ τὶς ιδιότητες τῶν προσώπων Του. Θὰ πρέπει νὰ τὰ ἀφήσει ὅλα αὐτὰ ἔξω, ἂν εἶναι νὰ κοιτάξει μέσα ἐκεῖ. Ἀλλὰ ὅσο εἶναι ἀπλὸς καὶ ἐνιαῖος, χωρὶς καμμία διαφορὰ καὶ ιδιότητα, τότε, μὲ τὴν ἔννοια αὐτή, δὲν εἶναι Πατέρας οὔτε Υἱὸς οὔτε Ἅγιο Πνεῦμα, κι ὡστόσο εἶναι κάτι, πού δὲν εἶναι οὔτε αὐτὸ οὔτε ἐκεῖνο. Βλέπετε, ὅσο εἶναι ἐνιαῖος καὶ ἀπλός, ἔρχεται μέσα σὲ αὐτὸ πού ὀνομάζω κάστρο μέσα στὴν ψυχὴ, ἀλλιῶς μὲ κανένα τρόπο δὲν ἔρχεται. Μόνο ἔτσι ἔρχεται μέσα ἐκεῖ, καὶ εἶναι ἤδη μέσα. Μὲ αὐτὸ τὸ μέρος ἡ ψυχὴ ταυτίζεται μὲ τὸν Θεὸ καὶ ὄχι ἀλλιῶς. Αὐτὸ πού σᾶς εἶπα εἶναι ἀληθινό. Βάζω τὴν ἀλήθεια μάρτυρα καὶ τὴν ψυχὴ μου ἐγγύηση. Γιὰ νὰ εἶμαστε ἔτσι ὅπως εἶπα κι ἐμεῖς, ἔνα κάστρο πού ἀνεβαίνει ὁ Ἰησοῦς, τὸν δεχόμαστε καὶ μένει αἰῶνια μέσα μας, ἃς ἔχουμε τὸν Θεὸ βοηθό μας. Ἀμήν.²⁹⁸

²⁹⁸ Ὁμιλία 2, DW I, σ. 42–44. Τὸ κείμενο μοιάζει ἀκατανόητο

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ βρίσκεται στὴν ἀλήθεια

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ γνωρίζει τὸν Θεό, γνωρίζει ὅλα ὅσα γνωρίζει ὁ Θεός. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς παίρνει τὸν Θεὸ μέσα στὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ ἑαυτοῦ του, στὴ δική του ἐνότητα, στὸ δικό του παρόν, στὴ δική του ἀλήθεια. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ ὅλα εἶναι σωστά. Ἀλλὰ ὅποιος δὲν ἔχει γευθεῖ τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα δὲν γνωρίζει τί εἶναι ὁ Θεός, ἀκριβῶς ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἔχει κρασιὸ στὸ κελάρι του καὶ δὲν ἔχει πιεῖ καὶ δοκιμάσει, δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει πῶς εἶναι καλὸ. [...] Ἡ ψυχὴ ἔχει δύο μάτια, ἓνα ἐσωτερικὸ καὶ ἓνα ἐξωτερικὸ. Τὸ ἐσωτερικὸ μάτι τῆς ψυχῆς εἶναι αὐτὸ ποὺ βλέπει πρὸς τὸ εἶναι καὶ ἀντλεῖ τὸ εἶναι του ἀπὸ τὸν Θεὸ χωρὶς κανένα μέσο, αὐτὸ εἶναι τὸ ἰδιαίτερο ἔργο του. Τὸ ἐξωτερικὸ μάτι τῆς ψυχῆς εἶναι στραμμένο πρὸς ὅλα τὰ πλάσματα, καὶ τὰ παρατηρεῖ μέσα ἀπὸ εἰκόνες καὶ μέσα ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς. [...] Ὅποιος ἔχει στραφεῖ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ἔτσι ὥστε νὰ γνωρίζει τὸν Θεὸ μέσα στὴν ἴδια τὴ δική του γεύση καὶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ δικό του βάθος, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπ' ὅλα τὰ κτιστὰ πράγματα καὶ ἔχει κλειστεῖ στὸν ἑαυτό του, μέσα σ' ἓνα γνήσιο κάστρο τῆς ἀλήθειας.

ἢ βλάσφημο, ἂν ἔχει κανεὶς προσκολληθεῖ στὶς χωροχρονικὲς συνθηκὲς ἀπομένοντας τυφλὸς γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων καὶ τὴν φύση τῆς ψυχῆς. Ὁ Ἔκκαρτ δὲν παύει νὰ ἀναφέρεται στὴν ὑψηλότερη νόηση παιδαγωγικά, μὲ τρόπο ποὺ δείχνει πόσο ἀναγκαῖο εἶναι νὰ ξεφορτώνεται κανεὶς τὸν Θεὸ τοῦ δόγματος.

[...] Στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ ὁ Θεὸς δὲν ἔρχεται, ἀλλὰ ἤδη βρίσκειται ἐκεῖ στὸ εἶναι Του.²⁹⁹

Πῶς ἐργάζεται ἡ ψυχή;

Ἡ ψυχὴ δημιουργεῖται σὰν σὲ ἓνα σημεῖο ἀνάμεσα στὸν χρόνο καὶ τὴν αἰωνιότητα, ποὺ ἀγγίζει καὶ τὰ δύο. Μὲ τὶς ὑψηλότερες δυνάμεις τῆς ἀγγίζει τὴν αἰωνιότητα, ἐνῶ μὲ τὶς χαμηλότερες ἀγγίζει τὸν χρόνο. Ἔτσι, δὲς, ἐργάζεται στὸν χρόνο ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν χρόνο, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν αἰωνιότητα.³⁰⁰

Ποιό εἶναι τὸ μεγάλο ἐλάττωμα;

Ἡ ψυχὴ δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, παρὰ μόνον στὸ ὅτι ἔχει πιὸ σκληρὴ φύση. Ἡ φύση

---

²⁹⁹ Ὁμιλία 10, *DW I*, σ. 164–5.

³⁰⁰ Ὁμιλία 47, *DW II*, σ. 404–5.

της βρίσκεται μέσα στο αιώνιο πρόσωπο. Στόν βαθμό που απομακρύνει τή σκληρότητά της — και μπορεί νά τήν απομακρύνει τελείως — γίνεται ακριβῶς τὸ ἴδιο, καὶ ὅλα ὅσα μποροῦν νά εἰπωθοῦν γιὰ τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὰ ἴδια μποροῦν νά εἰπωθοῦν γιὰ τήν ψυχή.³⁰¹

Μιὰ ἐνιαία ὑπαρξη

Στὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἢ ψυχή εἶναι ἐνωμένη τόσο στενά μὲ τὸν Θεό, ὥστε οὔτε οἱ ἄγγελοι, Χερουβείμ ἢ Σεραφείμ, δὲν μποροῦν νά βροῦν ἢ νά καταλάβουν τή διαφορὰ τους. Γιατὶ ὅπου ἀγγίζου τὸν Θεό, ἀγγίζου τήν ψυχή, καὶ ὅπου ἀγγίζου τήν ψυχή, ἀγγίζου τὸν Θεό.³⁰²

---

³⁰¹ Ὁμιλία 59, *DW* II, σ. 632. *Δὲν διαφέρει καθόλου*: ὅσο δημιουργεῖ μόνη της ἓνα κατώτερο ἑαυτὸ τόσο πῶς ξένος καὶ ἀπίστευτος γίνεται ἀκόμα καὶ γιὰ τήν ἴδια ὁ πραγματικὸς ἑαυτὸς της.

³⁰² *Κατηγήσεις*, *DW* V, σ. 268–9.

Πῶς μπορεῖς νὰ σκοτώσεις τὸν Θεό

Ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὴν ψυχὴ μὲ τόση δύναμη, πὺ εἶναι ἀπίστευτο. Ἄν ἦταν κάποιος νὰ κλέψει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἀγάπη Του γιὰ τὴν ψυχὴ, θὰ Τοῦ ἔκλεβε τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑπαρξὴ Του, ἢ θὰ σκότωνε τὸν Θεό, ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πεῖ αὐτό. Γιατὶ ἡ ἴδια ἀκριβῶς ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ἀγαπάει τὴν ψυχὴ, εἶναι ἡ ζωὴ Του, στὴν ἀγάπη αὐτὴ πηγάζει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἡ ἴδια αὐτὴ ἀγάπη εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἄν ὁ Θεὸς ἀγαπάει τὴν ψυχὴ μὲ τόση δύναμη, ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἶναι κάτι πολὺ μεγάλο.³⁰³

Ἡ καρδιά

Ἡ ψυχὴ εἶναι ὀλόκληρη σὲ κάθε μέλος τοῦ σώματος,³⁰⁴ [...] τὸ ἴδιο τέλεια σὲ ὅλα τὰ μέλη, τὸ ἴδιο τέλεια στὸ πιὸ ἀσήμαντο καὶ στὸ πιὸ σημαντικό, ὡστόσο ἡ οὐσία καὶ πηγὴ τῶν ἐνεργειῶν της βρίσκεται κυρίως στὴν καρδιά.³⁰⁵

³⁰³ Ὁμιλία 69, DW III, σ. 163–4.

³⁰⁴ Ὁμιλία 71, DW III, σ. 218.

³⁰⁵ Ὁμιλία 82, DW III, σ. 423. Ἡ καρδιά γίνεται πηγὴ ὡς ὄργανο ὄχι ὡς αἰτία.

Τί δίνει πραγματική ικανοποίηση;

Ἡ ψυχὴ ἔχει νὰ ὑψωθεῖ στὴν ταυτότητα ποὺ βρίσκει στὸν Θεό, γιατί ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει διαφορά. Σοφία καὶ ἀγαθότητα εἶναι τὸ ἴδιο στὸν Θεό. Τὸ ἴδιο ποὺ εἶναι ἡ σοφία, εἶναι ἐπίσης ἡ ἀγαθότητα, καὶ ὅ,τι εἶναι τὸ ἔλεος, αὐτὸ εἶναι ἐπίσης ἡ δικαιοσύνη. Ἄν ἦταν στὸν Θεὸ ἄλλο ἢ ἀγαθότητα καὶ κάτι ἄλλο ἢ σοφία, ἡ ψυχὴ δὲν θὰ ἔβρισκε καμμιά ικανοποίηση στὸν Θεό.³⁰⁶

Ἡ νόηση εἰσδύει μέσα, δὲν ικανοποιεῖται οὔτε μὲ τὴν ἀγαθότητα οὔτε μὲ τὴ σοφία οὔτε μὲ τὴν ἀλήθεια, οὔτε καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Θεό. Naί, μὲ ὅλη τὴν ἀλήθεια: ικανοποιεῖται μὲ τὸν Θεὸ τόσο λίγο, ὅσο μὲ μιὰ πέτρα ἢ μὲ ἓνα δέντρο.³⁰⁷ Δὲν ἠσυχάζει καθόλου ἀλλὰ διασχίζει ὡς τὸ θεμέλιο, ἀπ' ὅπου ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ ἀλήθεια πηγάζουν, καὶ τὶς παίρνει στὴν ἀρχὴ τους, ἐκεῖ ὅπου ἀγαθότητα καὶ ἀλήθεια ἀναβλύζουν προτοῦ ἀποκτήσουν ὁποιοδήποτε ὄνομα, προτοῦ ξεχυθοῦν — σὲ ἓνα πολὺ πιὸ ὑψηλὸ θεμέλιο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι ὡς ἀγαθότητα καὶ ἀλήθεια. Ἡ ἀδελφὴ τῆς νόησης, ἡ ἐπιθυμία, ικανοποιεῖται πολὺ μὲ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ ὅμως ἢ

³⁰⁶ Ὀμιλία 84, DW III, σ. 459. Ἰκανοποίηση δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς συμφωνία, ἀκεραιότητα καὶ ἐνότητα.

³⁰⁷ Ἡ σχέση μὲ τὸν χωροχρόνο, τὴν σύνθεση, τὴν ἀλλοίωση καὶ τὴν πολλαπλότητα σὰν νὰ διαιρεῖ τὴν θεία ὑπαρξὴ ἀπογοητεύοντας. Ὁ Θεὸς ἀπογοητεύει ἐπειδὴ γίνεται ἀντιληπτὸς ὡς Θεὸς μόνο στὴ σχέση μὲ τὴν κτίση, τὰ πλάσματα καὶ τὸν χωροχρόνο.

νόηση τὰ προσπερνάει ὅλα, εἰσέρχεται καὶ εἰσδύει ὡς τὶς ρίζες, ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει νὰ ἀναβλύζει ὁ Υἱὸς καὶ νὰ ἀνθίζει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.³⁰⁸

Πέντε ιδιότητες τῆς ὑψηλότερης νόησης

Υπάρχει μιὰ δύναμη στὴν ψυχὴ, ποὺ εἶναι ἡ νόηση. Ὄταν ἀποκτήσει γνώση καὶ γεύση τοῦ Θεοῦ, ἔχει πέντε ιδιότητες. Ἡ πρώτη, ὅτι ἐλευθερώνεται³⁰⁹ ἀπὸ τὸ ἐδῶ καὶ τὸ τώρα. Ἡ δεύτερη, ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τὸ τίποτα. Ἡ τρίτη, ὅτι εἶναι ἀπλή καὶ ἀνόθευτη.³¹⁰ Ἡ τέταρτη, ὅτι ἐργάζεται καὶ ἐρευνᾷ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό της.³¹¹ Ἡ πέμπτη, ὅτι εἶναι μιὰ εἰκόνα.³¹²

³⁰⁸ Ὀμιλία 69, *DW* III, σ. 179–180. Ἡ τελευταία φράση στὸ πρωτότυπο: vernünfticheit diu scheidet diz allez abe und gât in und durchbrichet in die wurzeln, dâ der Sun ûzquillet und der heilige Geist ûzblüejende ist.

³⁰⁹ si abescheidet: ἀπεξαρτᾶται, ἀποκόβεται.

³¹⁰ lûter und unvermenget.

³¹¹ in ir selber wûrkende oder suoehende.

³¹² Ὀμιλία 69, *DW* III, σ. 169. Ἡ πέμπτη ιδιότητα σημαίνει τὴν ἐπίγνωση τῆς φύσης καὶ ἀρχῆς της.

Ἡ ψυχὴ καὶ ὁ κόσμος

Ὁ Θεὸς εἶναι μέσα σὲ ὅλα τὰ πράγματα. Ἀλλὰ ὅπως εἶναι θεῖος καὶ νοερός, πουθενὰ δὲν ὑπάρχει τόσο ἀληθινά,³¹³ ὅσο στὴν ψυχή. [...] Ἐκεῖ πού δὲν ἤρθε ποτὲ ὁ χρόνος, ὅπου καμμιὰ εἰκόνα δὲν φάνηκε, στὸ ἐσώτερο καὶ ὑψηλότερο μέρος τῆς ψυχῆς ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμο αὐτὸν ὁλόκληρο. [...] Ὅ,τι πέρασε, ὅ,τι ὑπάρχει τώρα καὶ ὅ,τι πρόκειται νὰ γίνεῖ, ὁ Θεὸς τὸ δημιουργεῖ στὸ ἐσώτατο μέρος τῆς ψυχῆς.³¹⁴

Γιατί συμβαίνουν ὅσα συμβαίνουν;

Ἄν κάποιος μὲ ρώταγε, γιατί προσευχόμαστε, γιατί νηστεύουμε, γιατί κάνουμε ὅλα τὰ ἔργα μας, γιατί βαπτίζομαστε, γιατί ἔγινε ὁ Θεὸς ἄνθρωπος, πού εἶναι καὶ τὸ ὑψηλότερο, θὰ ἀπαντοῦσα: γιὰ νὰ γεννηθεῖ ὁ Θεὸς στὴν ψυχὴ καὶ νὰ γεννηθεῖ ἡ ψυχὴ στὸν Θεό. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἔχει γραφεῖ

---

³¹³ Δηλαδή μὲ ὁλόκληρη τὴ φύση καὶ ὑπαρξή Του.

³¹⁴ Ὁμιλία 30, *DW II*, σ. 95–96. Ὁ χωροχρόνος στὸ σύνολό του δημιουργεῖται στὴν ψυχὴ ὅπως στὸν Θεό: “ἡ ἐλάχιστη ἀπὸ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μου εἶναι πιὸ πλατεῖα ἀπὸ τὸ διάστημα τῶν οὐρανῶν” (Ὁμιλία 38, *DW II*, σ. 232–3.)

ὅλη ἡ Βίβλος, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμο καὶ ὅλες τὶς ἀγγελικὲς φύσεις.³¹⁵

Τὸ μεγαλύτερο καλὸ

Τὸ μεγαλύτερο καλὸ ποὺ ἔκανε ποτὲ ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο, εἶναι ὅτι ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Ἰδιος.³¹⁶ Ἐχει δημιουργήσει τὴν ψυχὴ σύμφωνα μὲ τὴ δική Του τέλεια πληρότητα, ἔχει πηγᾶσει μέσα της ὀλόκληρη τὴν καθαρότητά Του μέσα στὴν πρωταρχικὴ ἀγνότητα.³¹⁷

Ἀμέτρητος πόνος

Ὅταν ἡ ψυχὴ χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα, αὐτὸ εἶναι πολὺ ὀδυνηρό, ἀλλὰ ὅταν ὁ Θεὸς χωρίζεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὁ πόνος

---

³¹⁵ Ὁμιλία 38, *DW* II, σ. 227–8.

³¹⁶ Ὁμιλία 22, *DW* I, σ. 377.

³¹⁷ Ὁ.π., σ. 380.

τος.³²⁰ Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ γνωρίζει ὅλα τὰ πράγματα, καὶ τὰ γνωρίζει τέλεια. [...] Ἡ ἐλάχιστη ἀπὸ τῆς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μου εἶναι πιὸ πλατειὰ ἀπὸ τὸ διάστημα τῶν οὐρανῶν. [...] Σ' ἐκεῖνο τὸ διάστημα καὶ στὸν πλοῦτο τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι συνειδητὴ, ἐκεῖ δὲν τῆς λείπει τίποτα καὶ δὲν περιμένει τίποτα.³²¹

Ποιά εἶναι ἡ ἡλικία τῆς ψυχῆς;

Ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ εἶναι τόσο νέα ὅσο τὴν στιγμή τῆς δημιουργίας της, καὶ τὴν ἐπηρεάζει ἡ ἡλικία μόνο σὲ σχέση μὲ τὸ σῶμα, στὸν βαθμὸ πὸν χρησιμοποιοῦ τῆς αἰσθήσεις. [...] Ἐκεῖ πὸν ἤμουν χθὲς εἶπα κάτι πὸν ἀκούγεται τελείως ἀπίστευτο, εἶπα ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ βρίσκεται τόσο κοντὰ στὴν ψυχὴ μου ὅσο τὸ ἔδαφος πὸν πατάω τώρα. Ναί, μάρτυράς μου ἡ ἄγια ἀλήθεια: ὅ,τι βρίσκεται χίλια μίλια πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, βρίσκεται τόσο κοντὰ στὴν ψυχὴ μου, ὅσο τὸ ἴδιο τὸ σῶμα μου. [...] Ἡ ψυχὴ μου εἶναι τόσο νέα ὅσο

³²⁰ Ἡ παραδοξότητα τῶν σχημάτων αὐτῶν σημαίνει πὸς ὁ φωτισμένος ἄνθρωπος δὲν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὰ πράγματα, τὰ οἰκιοποιεῖται σὲ μιὰ διαφοροετικὴ κατάσταση τῆς συνείδησης.

³²¹ Ὁμιλία 38, *DW* II, σ. 232–3.

ὅταν δημιουργήθηκε, καὶ πραγματικά, εἶναι ἀκόμη πιὸ νέα! Καὶ μάθετε ἀκόμη ὅτι θὰ ντρεπόμουν ἂν δὲν γινόταν αὔριο ἀκόμη πιὸ νέα ἀπ’ ὅσο εἶναι σήμερα!³²²

Περνῶντας πέρα

Ὅταν στεκόμουν στὴν πρώτη αἰτία μου, δὲν εἶχα κανένα Θεὸ καὶ ἤμουν αἰτία τοῦ ἑαυτοῦ μου, δὲν ἤθελα τίποτα καὶ δὲν παρακαλοῦσα γιὰ τίποτα, γιατί ἤμουν ἀπλὸ εἶναι καὶ γνώριζα τὸν ἑαυτό μου μέσα στὴ χαρούμενη ἀλήθεια.³²³ [...] Μὲ τὴ γέννησή μου γεννήθηκαν ὅλα τὰ πράγματα καὶ ἤμουν

---

³²² Ὅμιλία 42, *DW II*, σ. 304–5. Ἐφόσον γεννιέται πέρα ἀπὸ χρόνο καὶ χῶρο, ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ἡλικία, ὅμως γίνεται συνεχῶς πιὸ νέα ἐπειδὴ συνεχῶς σχετίζεται μὲ τὴν χωροχρονικὴ φύση. Ἀνανέωση εἶναι ἡ ἀποδέσμευση ἀπὸ ὀτιδήποτε κτιστὸ καὶ ἀναβάπτιση στὴν ἀρχή.

³²³ Σύμφωνα μὲ τὸν Harmless (*Mystics*, σ. 108) τὸ κείμενο ἀναφέρεται στὴν ‘ὑπαρξή’ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἰδεῶν τῆς θείας νόησης. Ἔτσι ὅμως δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐξηγηθεῖ, ἂν μὴ τι ἄλλο, ἡ ἀναγνώριση στὸν ἑαυτό μιᾶς ποιητικῆς αἰτίας, μὲ οἰκεία βούληση καὶ ἐλευθερία ἱκανὴ ἀκόμη καὶ νὰ ἀρνηθεῖ τὴ δημιουργία. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Ἔκκαρτ ἀναφέρεται στὴν καθαρὴ ἐλευθερία, ὅπου τὰ πρόσωπα σὰν νὰ ‘λησμονοῦν’ τὸν ἑαυτό τους.

αίτια τοῦ ἑαυτοῦ μου καὶ ὅλων τῶν πραγμάτων. Ἄν δὲν ἤθελα, δὲν θὰ εἶχα γίνει, κι ἔτσι κανένα πράγμα δὲν θὰ εἶχε γίνει. Κι ἂν δὲν ἤμουν ἐγώ, δὲν θὰ ἦταν οὔτε ὁ Θεός. Ἐγὼ εἶμαι ἢ αἰτία ποὺ ὁ Θεὸς εἶναι Θεός. [...] Ὅταν γεννήθηκα ἀπὸ τὸν Θεό, ὅλα τὰ πράγματα εἶπαν ὑπάρχει Θεός, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ μὲ κάνει μακάριο, γιατί μὲ κάνει νὰ γνωρίζω τὸν ἑαυτό μου σὰν ἓνα πλάσμα. Διασχίζοντας καὶ περνώντας πέρα, ἐκεῖ ὅπου στεκόμουν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ θέλησή μου, ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα Του καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ἐκεῖ εἶμαι πέρα ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα, καὶ δὲν εἶμαι οὔτε Θεός οὔτε πλάσμα, ἀλλὰ εἶμαι ὅ,τι ἤμουν, ὅ,τι εἶμαι καὶ ὅ,τι θὰ μείνω γιὰ πάντα.³²⁴

³²⁴ Ὁμιλία 52, *DW* II, σ. 492 καὶ 502–505.

Ο ΕΚΚΑΡΤ ΚΙ ΕΜΕΙΣ*

Με τὴν καθυστέρηση τῶν μεσαιωνικῶν³²⁵ σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἐπόμενο νὰ ἔχει ἀγνοηθεῖ ὁ Ἔκκαρτ παρὰ τὴν

---

* Ἀντιγράφω τὶς σ. 41–60 ἀπὸ: Γ. Βαλσάμης, *Χρόνος καὶ Δημιουργία στὸν Γρηγόριο Νύσσης καὶ τὸν Μάιστερ Ἐκκαρτ*, Ἀθήνα 2018².

³²⁵ Ὅπως εἶναι γνωστό, τὴν ‘μεσαιωνικὴ’ ταυτότητα ἐπινόησε τὸ μεγάλομα τῆς ἐπαφῆς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης μὲ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἡ ἔξοδος ἀπ’ ὅ,τι θεωρήθηκε περίοδος δεισιδαιμονίας καὶ ἀνελευθερίας. Τὸ φαινόμενο ἀποκλήθηκε ‘Ἀναγέννηση’, ἀπ’ ὅπου προέρχεται ἐπίσης ἡ μοντέρνα ἐπιστημοτεχνικὴ καὶ ἡ ‘παγκοσμιότητα’. Ἡ ἀπουσία παρόμοιων ἐξελίξεων στὴν Ἀνατολὴ δὲν ἐπιτρέπει ἀναφορὰ σὲ ἑλληνικὸ μεσαίωνα. Ἡ ἀναφορὰ σὲ ‘μεσαιωνικὴ’ περίοδο τοῦ Ἑλληνισμοῦ εὐνοεῖ τὴν ψευδαίσθηση ὅτι μεσαιωνικὴ Δύση καὶ βυζαντινὴ Ἀνατολὴ ταυτίζονται στὰ οὐσιώδη. Ἀπὸ ἐδῶ γίνεται δυνατὴ μιὰ παρανόηση τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο πλευρῶν τῆς χριστιανοσύνης, μάλιστα τῶν σχετικῶς ὁμοίων. Γιὰ τὴν ἴδια τὴν μεσαιωνικὴ Δύση ἄς μὴν λησμονεῖται ὅτι στὸν ἑαυτὸ της ἀναγνώριζε ἄκρο καὶ ἔσχατο αἰῶνα, τέλος τῶν καιρῶν καὶ ὄχι μεσότητά (Ul. Wiethaus, “Christian spirituality in the medieval West”, σ. 106), δημιουργῶντας ἔτσι προκαταβολικὰ μιὰ ἀντίθεση, ὄχι μὲ τὸν ἐξίσου θρησκευτικὸ καὶ ἀσκητικὸ ἀρχαῖο καὶ βυζαντινὸ Ἑλληνισμό, ἀλλὰ μὲ μιὰ τάση τῆς εὐρωπαϊκῆς νεωτερικότητας νὰ περιφρονεῖ τὸ θρησκευτικὸ βίωμα.

μεγάλη του σπουδαιότητα.³²⁶ Ποῦ ὀφείλεται ἡ καθυστέρηση αὐτή, ὅταν ἡ ἐπαφή μὲ τὴν δυτικὴ σκέψη ἐν γένει ἔχει ἀναπτυχθεῖ μᾶλλον ἰκανοποιητικά; Δὲν φαίνεται νὰ ἐκτιμᾶται οὔτε καὶ ἡ θεμελίωση στοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, τόσο τῆς Ἀναγέννησης ὅσο καὶ ὅλης τῆς σκέψης ποὺ ἀκολούθησε. Ἀκόμη καὶ ὡς ἐπαφή μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, τὴν Ἀναγέννηση πραγματοποιοῖσε ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος ἀλλάζοντας τὸν ἑαυτό του. Ὅπως εἶναι γνωστό, παρόμοιες προκαταλήψεις ταλαιπωροῦσαν γιὰ αἰῶνες τὴν ἴδια τὴν Δύση. Οἱ οὐμανιστὲς εἰρωνεύονταν τὸν σχολαστικισμό, μολονότι προέρχονταν ἀπὸ ἕναν πολιτισμὸ ποὺ εἶχαν διαμορφώσει οἱ Σχολαστικοί, οἱ ‘θετικοὶ’ ἐπιστήμονες εἰρωνεύονταν τὸν οὐ-

³²⁶ Γιὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα βλ. J. Koch, “Zur Einführung”, σ. 1 κ.έ.· L. Sturlese, “A portrait of Master Eckhart”, σ. 7 κ.έ.· J. Ancelet-Hustache, *Master Eckhart and the Rhineland Mystics*, σ. 41 κ.έ.· X. Νάσιος, *Ὁ μυστικισμὸς τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ*, σ. 85 κ.έ.· W. Senner, “Meister Eckhart’s life, training, career, and trial”, σ. 7 κ.έ., ὁ ὁποῖος προσδιορίζει τὴν γέννηση τοῦ Ἐκκαρτ κατὰ τὸ 1250 ἀντὶ τοῦ συνήθους 1260. Τὴν κοινωνικὴ κατάσταση στὴν δυτικὴ Εὐρώπη τὸν καιρὸ τοῦ Ἐκκαρτ συνοφίζει καλὰ ὁ R. Gram, “Eckhart as Preacher”, σ. 17 κ.έ. Ὑποβλητικὴ ἀναπαράσταση τῆς ἐποχῆς δημιουργεῖ στὴν 7η σφραγίδα ὁ Ἰγκμαρ Μπέργμαν. Ἡ ἔμφαση τοῦ Ἐκκαρτ στὴν προσωπικὴ ἐνότητα μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἡ ἀντίστοιχη τάση ὑποτιμήσεως τῶν ‘καλῶν ἔργων’, ἴσως βρῆκε ἐπιπλέον ἀφορμὴ καὶ στὴν προσπάθεια νὰ μειώσει τις τρομακτικὲς διαστάσεις ποὺ ἔπαιρνε στὴν συνείδηση τῶν ἀνθρώπων ἡ θεία Παρουσία, ἐπειδὴ συσχέτιζαν τις ἀκραῖες ταλαιπωρίες τῆς ἐποχῆς μὲ ὅσα ἔνοιωθαν ὡς προσωπικὲς καὶ συλλογικὲς ἁμαρτίες.

μανισμό... Όμως ή κατασκευαστική λογική τής έκκλησιαστικής κοσμολογίας και ή ίδια ή αύστηρότητα τής έκκλησιαστικής όργάνωσης συνεργάστηκαν για τήν μετάβαση στο θετικιστικό σύμπαν. “Ο Άλφρεντ Γουάιτχεντ τόνισε πώς ή σχολαστική πεποίθηση σ’ ένα σύμπαν τακτοποιημένο από τον Θεό ήταν ένα από τά θεμέλια τής σύγχρονης φυσικής: αλλά πίσω άπ’ αύτή τήν πεποίθηση ύπήρχε ή παρουσία τής τάξης στα ιδρύματα τής ίδιας τής Έκκλησίας. [...] Άν τó μηχανικό ρολόι δέν έμφανίστηκε ώσπου νά χρειαστοϋν μιá τακτική ρουτίνα οί πόλεις του 13ου αιώνα, ή συνήθεια τής ίδιας τής τάξης και ό σοβαρός διακανονισμός τών χρονικών ακολουθιών είχαν γίνει σχεδόν δεύτερη φύση στο μοναστήρι”.³²⁷

Η συνείδηση ένότητας τής εύρωπαϊκής ιστορίας δέν επέτρεψε στην Δύση νά περιφρονήσει τελείως τήν φιλοσοφία τής

³²⁷ L. Mumford, *Ό μύθος τής μηχανής*, σ. 91–92, γόνιμο δοκίμιο, πού όμως γίνεται άδικο στην ασύνδετη και οϋτως ή άλλως άβάσιμη κατάληξη (ό.π., σ. 102): “στο κράτημα του χρόνου, στο έμποριο, στον πόλεμο, οί άνθρωποι μετροϋσαν άριθμούς· και στο τέλος, καθώς επικρατοϋσε όλο και πιό πολύ ή συνήθεια, μόνο οί άριθμοί μετροϋσαν πιά”. Υπονομεύει τήν ίδια τήν διόρθωση τών σφαλμάτων ό,τι θα μπορούσε νά αποκληθει ‘πολιτισμική άχαριστία’, όταν ή άπουσία τελειότητας γίνεται άλλοθι για νά διαβληθει ό δυτικός πολιτισμός, μολονότι αύτός κατ’ έξοχήν άναγνωρίζει τήν μοναδικότητα και άξία κάθε ανθρώπου προσωπικά, καλλιεργεί τήν κριτική σκέψη, αποβλέπει στην άτομική έλευθερία και σέβεται τήν διαφορετικότητα.

μεσαιωνικής περιόδου, φαίνεται όμως επικρατέστερη ή τάση να επιχειρείται ένα άλμα από την έλληνική αρχαιότητα στον Καρτέσιο, κι έτσι ή σπουδή των μεσαιωνικών στοχαστών καταντάει συχνά άχαρη ύποχρέωση έγκυκλοπαιδικού κυρίως περιεχομένου, που βιάζεται κανείς να ολοκληρώσει για να ασχοληθεί με τα προηγούμενα και τα επόμενα. Είναι όμως δυνατόν μια σπουδαία συνείδηση να υποφέρει όχι έναν ή δύο αλλά δεκατρείς αιώνες διανοητικής καθυστέρησης τόσο μεγάλης, ώστε να μην έχει ή ίδια την παραμικρή ύποψία ότι ασχολείται με το άσήμαντο; Αφήνω το έρώτημα ανοιχτό, και άρκομαι να έπισημάνω ότι στην περίπτωση του Έκκαρτ, μετά από ένα μεγάλο διάστημα περιθωριακού θαυμασμού,³²⁸

³²⁸ Θαυμασμού μυθικών διαστάσεων, όφειλόμενων στην γνησιότητα, την έκταση, το βάθος και την ποιητική δύναμη τής σκέψης του, και όμως θαυμασμού περιθωριακού μετά την καταδίκη του από την παπική έδρα, ή όποια έμπόδιζε ακόμα και την αντιγραφή των έργων του και την σπουδή τους στις πανεπιστημιακές σχολές και τις μονές, ταυτόχρονα ‘έμφυτεύοντας’ σπόρο καχυποψίας εναντίον του σε καιρούς όπου ή απόρριψη από τον ‘διάδοχο’ του Πέτρου δεν λειτουργούσε διαφημιστικά, όπως ενδέχεται να συμβαίνει σήμερα. Ολόκληρα πνευματικά κινήματα άφανίστηκαν πλήρως όταν ασχολήθηκε μαζί τους ή Ίερά Έξέταση. Ο Β. McGinn τονίζει πως ή Ρώμη δεν σύρθηκε από περιστάσεις στην καταδίκη του Έκκαρτ, δεν δίστασε, και δεν έδειξε την παραμικρή εκτίμηση για το πρόσωπό του, αντιθέτως, “είναι προφανές ότι ό πάπας Ίωάννης [ιεράρχης μακιαβελικής και εκκοσμικευτικής νοοτροπίας· βλ. W. Harmless, *Mystics*, σ. 113–114] θέλησε να καταστείλει την επίδραση του Έκκαρτ άποφασιστικά, όπως δείχνει άναμφίβολα ή προσωπικά δυ-

ἀναπτύσσεται πιά με ἔνταση ἢ σπουδή του. Ἦδη “ἀσκει τὴν ἐπιρροή του στοὺς περισσότερους στοχαστὲς τοῦ τέλους τοῦ μεσαίωνα”,³²⁹ μεταξὺ τῶν ὁποίων σημαντικότερος εἶναι ὁ Νικόλαος Κουζανός (1401–1464), πού ἂν καὶ καρδινάλιος, δὲν δίστασε νὰ ὑποστηρίξει τὸν Ἔκκαρτ, ἀντιτιθέμενος ἀκόμη καὶ ἀνοιχτὰ στὸν διευθυντὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χαϊδελεβέργης. Τὸν 19ο αἰῶνα φιλόσοφοι ὅπως ὁ Ἐγκελσ³³⁰ καὶ

σφημιστικὴ [ἄκρως περιφρονητικὴ] γλῶσσα, πού χρησιμοποιήθηκε στὸν πρόλογο τοῦ κειμένου [τῆς καταδίκης]”: B. McGinn, *The mystical thought of Meister Eckhart: the man from whom God hid nothing*, σ. 18. Ἡ παπικὴ βούλλα ἐκδόθηκε στὶς 27 Μαρτίου 1329 ἀναθεματίζοντας 28 θέσεις τοῦ Ἔκκαρτ, ἀπὸ ἀγνοία, βλακεία καὶ φθόνο, ὅπως ἐξήγησε ὁ ἴδιος. Ἀνασκόπηση τῶν γεγονότων βλ. εἰς J. Koch, “Zur Einführung”, σ. 13 κ.έ., περισσότερα εἰς H. Stirnimann, R. Imbach (ἐπιμ.), *Eckardus Theutonicus, homo doctus et sanctus*. Βλ. ἐπίσης, W. Senner, “Meister Eckhart’s life, training, career, and trial”, σ. 44 κ.έ. Ὁ W. Harmless, *Mystics*, σ. 113, σημειώνει ὅτι ἐνῶ καὶ ἄλλοι στοχαστὲς καταδικάστηκαν γιὰ αἵρεση, ὁ Ἔκκαρτ εἶναι ὁ μόνος σὲ ὅλη τὴν διάρκεια τοῦ μεσαίωνα πού ἐκλήθη νὰ ἀπολογηθεῖ στὴν Ἱερὰ Ἐξέταση.

³²⁹ J. Le Goff, *Οἱ διανοούμενοι στὸν μεσαίωνα*, σ. 205. Ἐπίδραση πού δὲν τερματίζεται στὸν ὕστερο μεσαίωνα, ὅπως δείχνει, γιὰ παράδειγμα, ἡ περίπτωση τοῦ Ἁγγελου Σιλέσιου τὸν 17ο αἰ., ὁ ὁποῖος δέχεται ἐπιρροὲς ἀπὸ τὸν Ἔκκαρτ, ἀλλὰ ἔμμεσα. Βλ. B. McGinn, *The mystical thought*, σ. 1 κ.έ.

³³⁰ Σύμφωνα με τὸν Bullivant, “ἰδίως σχολιαστὲς τὸν 19ο αἰῶνα δὲν δίσταζαν καθόλου νὰ ἀποδώσουν τὴν φιλοσοφία τῆς θρησκείας

τοῦ Ἐγέλου, ἀκόμα καὶ τὸ σύνολο τῆς φιλοσοφίας του, στὴν ἐπίδραση τοῦ Ἐκκαρτ”: S. Bullivant, “A Meister among the moderns: Hegel, Rosenberg, Bloch and Cage”, σ. 6. Ἡ ἀπουσία δισταγμοῦ δὲν εἶναι παράξενη ἂν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Ἐγκελος τελείωσε μιὰ ὀμιλία του γιὰ τὸν Ἐκκαρτ λέγοντας, “ἔδῳ ἔχουμε αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ θέλουμε”. Βλ. F. von Baader, *Sämtliche Werke*, τ. 14, σ. 93, ὅπου παραπέμπει ὁ S. Knaebel, “La réception de la mystique rhénane dans l’idéalisme allemand”, σ. 173 (δὲς καὶ στὴν συνέχεια, ἰδίως σ. 176 κ.έ. γιὰ τὴν ἀναγωγὴ θεμελιακῶν ὄρων τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ ρομαντισμοῦ στὸν Ἐκκαρτ καὶ τὴν λεγόμενη ρηγο-φλαμανδικὴ μυστικὴ, ὅπως “ὄλων τῶν ὄντολογικῶν ὄρων γιὰ παράδειγμα, *Sein, Wesen, Wesenheit, das Seiende, das Nichts, Nichtigkeit, nichtigen, ὄλων τῶν ὄρων ὅπως, Form, Gestalt, Anschauung, Erkenntnis, Erkennen, Vernunft, Vernünftigkeit, Verstand, Verständnis, Verständigkeit, Bild, Abbild, Bildhaftigkeit, entbilden, ὄλων τῶν ἐννοιῶν ὅπως, Grund, Ungrund, Urgrund, ergründen, Ich, Ichheit, Nicht-Ich, entichen, Entichung...*”). Γιὰ τὴν ἐν γένει νεοπλατωνικὴ ταυτότητα τοῦ Ἐκκαρτ, βλ. J. Macquarrie, “Eckhart and Heidegger”, σ. 63 κ.έ.: “ἡ σκέψη τοῦ Πλωτίνου ἐνσωματώθηκε στὴν χριστιανοσύνη ἀπὸ πολλοὺς μεταγενέστερους [τοῦ Πλωτίνου] πατερικὸς συγγραφεῖς, πιὸ ἀξιοσημεῖωτα ἴσως ἀπὸ τὸν Διονύσιο Ἀρεοπαγίτη, ἔπειτα συνεχίζοντας [στὴν Δύση] σὲ διάφορες μορφές μέσα ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Ἐριγένη, τὸν Νικόλαο Κουζανό, τὸν Λάμπνιτς, τὸν Ἐγκελο, τὸν Γουάιτχεντ καὶ τὸν Χάιντεγγερ. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱστορικὸ ρεῦμα ὅπου ἀνήκουν καὶ οἱ δύο, ὁ Ἐκκαρτ καὶ ὁ Χάιντεγγερ”. Βλ. P. Šajda, “Meister Eckhart: The patriarch of German speculation who was a lebemeister: Meister Eckhart’s silent way into Kierkegaard’s Corpus”, σ. 237 κ.έ., ἰδίως σ. 245 κ.έ., γιὰ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἐκκαρτ στὸν Κίρκεγκωρ μέσῳ

ἔπειτα ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἀνακαλύπτουν τὴν σκέψη τοῦ Ἐκκαρτ, ὅποτε πληθαίνουν οἱ ἐκδόσεις τῶν ἔργων του.³³¹

Φθόνος, ἄγνοια καὶ ἀνοησία χαρακτηρίζουν τοὺς κατηγοροῦς του, ὅπως ἐξήγησε ὁ Ἐκκαρτ καὶ ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνει ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς καταδίκης του, ὅμως ἡ ἐξήγηση αὐτὴ δὲν περιγράφει ἰκανοποιητικὰ τὴν αἰτία τῆς δίωξης. Τὸ ἴδιο ἀνεπαρκὲς εἶναι ἡ ἐπίκληση τῆς ἐξάπλωσης τῆς “αἵρεσης τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος” ὡς ἀφορμῆς γιὰ ἐπιπλέον αὐστηρότητα ἐκ μέρους τῆς παπικῆς ἑδρας.³³² Πέρα ἀπὸ ὅποιεσδήποτε περιστάσεις, ἡ περιθωριοποίησις κορυ-

κυρίως τοῦ Μάρτενσεν. Τὸν 19ο αἰῶνα δὲν ἔρχεται στὸ προσκῆνιο μόνον ὁ Ἐκκαρτ, ἀλλὰ ἡ μεσαιωνικὴ φιλοσοφία ἐν γένει, γιὰ τὴν ὁποία προηγουμένως δὲν ὑπάρχουν ἀξιόλογες σπουδές.

³³¹ Χειρόγραφα ἔχουν σωθεῖ καὶ βρίσκονται σήμερα κυρίως στὴν Ἐρφούρτη, τὰ Τρέβηρα, τὸ Βερολίνο, τὴν Ἀβινιὸν καὶ τὴν βιβλιοθήκη τοῦ Βατικανοῦ. Ἐκδόσεις ἄρχισαν ἀπὸ τὸν Πφάιφερ (F. Pfeiffer, *Deutsche Mystiker*, II, *Meister Eckhart*, Leipzig 1857), τὸν Ντενίφλ (H. Denifle, *Meister Eckhart's Latin Schriften*, Berlin 1885–1886), τὸν Γιόστες (F. Jostes, *Meister Eckhart und seine Jünger, Ungedruckte Texte*, Freiburg 1895), κ.ἄ. Τὸ 1936, μὲ ὑπεύθυνο τὸν J. Quint, ὁργανώνεται ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν ἔργων του, ἡ ὁποία ἔχει οὐσιαστικὰ ὀλοκληρωθεῖ καὶ εἶναι ὑπόδειγμα φιλολογικῆς ἐπιμέλειας.

³³² B. McGinn, *The mystical thought*, σ. 14.

φαιών μεγεθῶν³³³ προϋποθέτει συγκρούσεις ανάμεσα σὲ ἰσχυρὲς καὶ θεμελιώδεις κοινωνικὲς δυνάμεις, ὅταν ἓνας πολιτισμὸς κυοφορεῖ τὴν ταυτότητά του. Διαφορετικὰ ὁ φθόνος ἢ ὅποια μειονεξία τῶν ἐπικριτῶν δὲν θὰ γινόταν ἀνεκτὴ στὶς ἐπόμενες γενιές, τὰ λάθη τῆς Ἱερᾶς Ἐξέτασης, ἰδίως ἐφόσον παιδαριώδη, θὰ διορθώνονταν, ὅπως συνέβη στὴν περίπτωση τοῦ Ἀκινάτη. Ὅμως ὁ Ἔκκαρτ “ὑπῆρξε καὶ παραμένει ὁ πιὸ ἀμφιλεγόμενος στοχαστὴς τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων”.³³⁴ Ἡ κύρια εὐθύνη χρειάζεται νὰ ζητηθεῖ στὴν νοοτροπία τῆς παποσύνης, καὶ ἔχει συμβολικὴ εἰρωνικὴ ἔκφραση στὴν σύμπτωση τῆς κοιμήσεώς του στὶς 28 Ἰανουαρίου τοῦ 1328 μὲ τὴν ἡμερομηνία κατὰ τὴν ὁποία ἡ παπικὴ Ἐκκλησία γιορτάζει τὴν μνήμη τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη: ἡ μετὰ τὸν ἀπόσταση ἐξηγεῖ τὴν βαθυτέρη αἰτία τῆς καταδίκης τοῦ Μάιστερ Ἔκκαρτ, “τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς δὲν ἔκρυψε τίποτα”,³³⁵ καταδίκης οὐσιαστικὰ ἀποδεκτῆς μέχρι σήμερα

³³³ Ἄν βοηθοῦσε μιὰ ἀναφορὰ στὴν βυζαντινὴ παράδοση, ὥστε νὰ εἰκάζουν τὸ μέγεθός του καὶ ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὸ ἔργο του, θὰ περιέγραφα τὸν Ἔκκαρτ συμβολικὰ σὰν μιὰ συνένωση στὸ ἴδιο πρόσωπο, τοῦ Διονύσιου Ἀρεοπαγίτη, τοῦ Ἰωάννη Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου.

³³⁴ J. Aertsen, “Meister Eckhart”, σ. 434.

³³⁵ Τὴν περιγραφὴ αὐτὴ περιέχει στὸν τίτλο τῆς μιὰ ψευδεπιγραφῆς ὁμιλία, ἀπὸ τὶς πολλὲς ποὺ κυκλοφοροῦσαν ὡς ἔργα τοῦ Ἔκκαρτ τὸν 14ο αἰῶνα. Βλ. B. McGinn, “Meister Eckhart: an introduction”, σ. 237. Φυσικὰ ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἀναφερόταν ἑαυτὸ του, ἀντιθέτως, ἀποδίδει συχνὰ δικές του θέσεις ἀνωνύμως σὲ ἕναν

στον Ρωμαιοκαθολικισμό,³³⁶ μολονότι ὁ πάπας Βενέδικτος καὶ ἤδη ὁ Ἰωάννης Παῦλος ὁ 2ος παρέθεσαν, ἐπιδοκιμάζοντας, λόγους του. Σύμφωνα μὲ τὴν μαρτυρία τοῦ Κόνολου, ἀκόμη ὡς τὴν δεκαετία τοῦ 1960 “ὁ Ἔκκαρτ ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένει σταθερὰ περιθωριακὴ καὶ ἐσωτερικὴ μορφή, ἀκόμη καὶ (ἴσως ἰδιαίτερα) σὲ Καθολικοὺς κύκλους”.³³⁷ Ὑφέρπει κυρίως στὴν παπικὴ Ἐκκλησία μιὰ καχυποψία γιὰ

δάσκαλο’, ὅμως ἡ φράση εἶναι χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν φήμη του σὲ ὀρισμένους κύκλους. Ἡ μυστικὴ του ἐμπειρία, ἡ σχολαστικὴ παιδεία καὶ ἡ ποιητικὴ ἔκφραση συνεργάστηκαν διαμορφώνοντας λόγο μεγάλης ἰσχύος. Τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ ἀντιλαμβάνονταν τὴν ἀξία του ἀνήκει σὲ ὅσα ἀποδεικνύουν πὼς ἡ δυτικὴ χριστιανοσύνη διατηρεῖ δυνάμεις, ἔστω περιθωριακές, ἱκανὲς νὰ ἀναθερμάνουν τὸ θρησκευτικὸ βίωμα καὶ νὰ ἐπανέλθουν στὸ ἐπίκεντρο.

³³⁶ “Ἀτέρμονο ἐμπόδιο στὴν ὑστεροφημία τοῦ Ἔκκαρτ” χαρακτηρίζει τὴν παπικὴ ἀπόφαση ὁ B. McGinn, ὁ.π., σ. 239. Μὲ δεδομένη τὴν μεγάλη τιμὴ πού ἀπολαμβάνει, ἔστω ὄχι καθολικὰ οὔτε ἐπίσημα, εἶναι εὐλόγο νὰ εἰκάσει κανεὶς πὼς ἂν δὲν ὑπῆρχε οὔτε τὸ ἐμπόδιο τῆς παπικῆς καταδίκης, ὁ Ἔκκαρτ θὰ ἀποκτοῦσε ἀξονικῆς σπουδαιότητος σημασία στὴν πορεία τῶν δυτικῶν Ἐκκλησιῶν.

³³⁷ J. Connolly, *Living without why*, σ. ix. “Ἄν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναφέρω προσωπικὴ μου ἐμπειρία, συνομιλώντας μὲ Καθολικὸ ἱερέα καὶ καθηγητὴ, δὲν μπορῶ νὰ λησμονήσω τὴν ἔκπληξή του, ὅταν μὲ ρώτησε ποιὸν θεωρῶ περισσότερο συγγενῆ μὲ τὸν ἅγιο Συμεῶν τὸν Νέο Θεολόγο, καὶ ἀπάντησα ὅτι στὸν Ἔκκαρτ ὑπάρχει ἡ ἴδια ἔνταση τῆς ἄμεσης προσωπικῆς ἐνότητας μὲ τὸν Θεό, ἂν καὶ δὲν ἐκφράζεται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

τὴν διδασκαλία του, ὅτι ἀκόμη κι ἂν εἶναι ὀρθή, περιέχει σκάνδαλα, γίνεται ἐπικίνδυνη γιὰ τοὺς πιὸ ‘ἀπλοϊκοὺς’, ἢ ὑπερβολικὰ ‘ἀπαιτητικὴ’, προτάσσοντας μιὰ οἰκειότητα μὲ τὸν Θεό, γιὰ τὴν ὁποία μόνο λίγοι ἀξιῶνονται, ὥστε ἡ καλὴ θρησκευτικὴ προαίρεση τῶν ὑπολοίπων σὰν νὰ περιφρονεῖται.³³⁸ Παρόμοια καχυποψία ἐμφανίσθηκε στὸ Βυζάντιο γιὰ τὸν Συμεὼν τὸν Νέο Θεολόγο, χωρὶς νὰ ὀδηγήσει ὅμως στὴν καταδίκη του, ἐφόσον ἀνάμεσα στὴν διδασκαλία του καὶ τὸ γενικώτερο ἐκκλησιαστικὸ ἦθος δὲν παρεμβαλλόταν ἀχαλῆς ἀπόσταση. Ὁμοιότητες πού ἐνώνουν τὸν Ἐκκαρτ μὲ τὴν μυστικὴ σκέψη τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ μαζὶ ἡ ποιητικὴ δύναμη τοῦ λόγου του, ἀρχίζουν νὰ εὐνοοῦν στὴν Ἑλλάδα ἐπίσης ἓνα ἐνδιαφέρον.³³⁹

³³⁸ Ὁ Ἐκκαρτ ἀντιμετώπιζε τὸν φόγο αὐτὸ ἐξηγῶντας ὅτι τὸ ὑψηλότερο δὲν ἀφορᾷ μόνο ἐξαιρέσεις, καὶ ὅτι δὲν ἀφορᾷ κανέναν ἢ δουλοπρέπεια. Μὲ ἄλλα λόγια, ἂν πρόκειται νὰ ἀπομείνει κάποιος στὰ μισὰ τοῦ δρόμου, ἀκόμη καὶ αὐτὸς χρειάζεται νὰ βλέπει, ἔστω ἀπὸ μακριά, τὸν Μωϋσῆ ἀόρατο μέσα στὸ Φῶς. “Ἄν ὑπάρχει κάποιος πού παρεξηγεῖ τὰ λόγια μου, τί σημαίνει αὐτὸ γιὰ ἐκεῖνον πού λέει τὴν ἀλήθεια ἀληθινά; Ὁ ἅγιος Ἰωάννης διηγεῖται τὸ ἅγιο Εὐαγγελίό του γιὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς καὶ ἐπίσης γιὰ ὅλους τοὺς ἄπιστους, γιὰ νὰ πιστέφουν, καὶ ὅμως, ἀρχίζει τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τίς πιὸ ὑψηλές σκέψεις πού μπορεῖ νὰ προφέρει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν Θεό. Καὶ συχνὰ τὸν λόγο του καὶ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου μας δὲν τὸν καταλαβαίνουν ἀληθινά”: *Βιβλίον τῆς θείας παράκλησης, DW V*, σ. 61.

³³⁹ Μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ὁμιλίες τοῦ Ἐκκαρτ μεταφράζει ὁ Πλατῆς στὸ βιβλίον του γιὰ *Τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο στὸν μυστικισμό*

Ἱερομόναχος καὶ ἐπίτροπος τῶν Οἴκων τῶν Δομηνικανῶν στὴν κεντρικὴ καὶ βόρεια Γερμανία, ὁ Ἔκκαρτ δίδαξε στὸ κέντρο τῶν Δομηνικανῶν στὴν Κολωνία καὶ στὸ παρισινὸ Πανεπιστήμιο (ἀπὸ τὸ 1302 ὡς τὸ 1303 καὶ ἀπὸ τὸ 1311 ὡς τὸ 1313), ὁπότε εἶχε ἀπομείνει “ὁ μόνος στὴν δυτικὴ Εὐρώπη μεγάλος γνώστης τῶν φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν παραδόσεων”.³⁴⁰ Χρησιμοποιεῖ ἄφθονα τὴν θύραθεν σκέψη,

(1964). Ἀποσπάσματα μεταφράζει ὁ Βαρδῆς στὸ ἄρθρο του, “Meister Eckhart, μεταφραστικὲς δοκιμὲς” (2001). Ἀποσπάσματα περιέχουν ἐπίσης τὰ ἔργα τῶν Κατερέλου, *Esse est deus* (2002), καὶ Νάσιου, *Ζὲν καὶ Μάιστερ Ἐκκαρτ* (2011). Δυστυχῶς δὲν διαθέτουμε πλήρη κείμενα τοῦ Ἔκκαρτ στὴν γλῶσσα μας σὲ ἐκτενῆ ἀνθολόγηση, ἐνῶ καὶ τὰ ἀποσπάσματα ποὺ μεταφράζονται στίς πιὸ πάνω ἐργασίες δὲν καλύπτουν ἱκανοποιητικὰ τίς ὑφολογικὲς ἀξιώσεις τοῦ πρωτοτύπου. Εἶναι, ἐλπίζω, κοινὰ ἀποδεκτό, ὅτι μορφὴ καὶ περιεχόμενο δὲν διαιροῦνται, δημιουργοῦνται μαζί, ἐπομένως μειονεξία στὸ ἓνα προϋποθέτει καὶ συνεπάγεται ἀμέσως μειονεξία στὸ ἄλλο. Στὴν περίπτωσή τοῦ Ἔκκαρτ τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἔχει καθοριστικὴ σπουδαιότητα, ἐφόσον καὶ τὸ ὕψος τοῦ λόγου εἶναι μοναδικό.

³⁴⁰ Βλ. D. Linge, “Mysticism, poverty and reason in the thought of Meister Eckhart”, σ. 471, καὶ J. Ancelet-Hustache, *Master Eckhart and the Rhineland Mystics*, σ. 41. Γιὰ τὴν ἀνάθεση στὸν Ἔκκαρτ τῆς ἔδρας τῶν Δομηνικανῶν στὸ Πανεπιστήμιο, ὁ W. Harmless, *Mystics*, σ. 110, σημειώνει ὅτι “τὸ νὰ ἀναλάβει κάποιος τὴν ἔδρα μία φορά, ἦταν μεγάλο προνόμιο, νὰ τὴν ἀναλάβει δύο φορές ἦταν μοναδικὴ τιμὴ. Στὴν διάρκεια τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων αὐτὸ συνέβη μόνο μὲ τὸν Ἀκινάτη καὶ τὸν Ἔκκαρτ”.

ιδίως κείμενα τοῦ νεοπλατωνικοῦ περιβάλλοντος, κρατῶντας ἀποστάσεις τόσο ἀπὸ τὴν ἐχθρευόμενη τὴν ‘κοσμικὴ’ παιδεία τάση τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ παρισινοῦ Πανεπιστημίου ὅσο ἀπὸ τὴν παγανίζουσα μονομέρεια τῶν ‘ριζοσπαστικῶν ἀριστοτελιστῶν’.³⁴¹

³⁴¹ L. Sturlese, “A portrait of Master Eckhart”, σ. 7 κ.έ. Μᾶλλον στὴν δευτέρη περίοδο τῆς διδασκαλίας στὸ παρισινὸ Πανεπιστήμιο συνέλαβε τὸ σχέδιο τῆς συγγραφῆς τοῦ *τριμεροῦς ἔργου* (Προτάσεις, Ἀπορίες, Ἐξηγήσεις), ἐνῶ οἱ πραγματεῖες τοῦ ‘Benedictus’ (*Βιβλίον τῆς θείας παράκλησης, καὶ Γιὰ τὸν εὐγενῆ*), ὅπως καὶ οἱ Ὅροι, προέρχονται ἀπὸ προηγούμενα χρόνια, ὅταν τοῦ ἀνετέθη γιὰ πρώτη φορὰ ἡ ἐπιτροπεία μονῶν τοῦ τάγματός του. Βλ. B. McGinn, “Meister Eckhart: an introduction”, σ. 245. Ἡ *Περὶ ἀποσπάσεως πραγματεία* εἶναι ἔργο τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ βίου του. Προσιτὸ σὲ λιγώτερους ὡς λατινόφωνο, μετὰ τὴν καταδίκη τοῦ Ἐκκαρτ ἀπὸ τὴν παπικὴ ἔδρα τὸ *τριμερὲς ἔργο* δὲν ἦταν ἐξίσου εὐκόλο νὰ ἀντιγράφηται κι ἔτσι ἔχει στὴν μεγάλη του ἔκταση ἀπωλεσθεῖ. Οἱ σελίδες ποὺ διασώθηκαν, κυρίως ἀπὸ τὸ τελευταῖο μέρος, τὰ ὑπομνήματα καὶ οἱ ὁμιλίες, δείχνουν τὴν πρωτοτυπία καὶ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἐκκαρτ. Βλ. σχετικὰ B. McGinn, ὅ.π. Οἱ ὁμιλίες στὴν καθομιλουμένη, ὅπου ὀφείλεται ἡ μεγάλη δημοτικότητά του καὶ ἡ κύρια ἀφορμὴ τῶν διώξεων ἐναντίον του, ἀνάγονται κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τους στὴν δεκαετία ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν δευτέρη περίοδο τῆς διδασκαλίας του στὸ Παρίσι, ὅταν βρέθηκε στὸ Στρασβούργο καθοδηγῶντας μοναστικὲς κοινότητες τῶν Δομηνικανῶν. Παλαιότερα κυριαρχοῦσε ἡ ἐντύπωση ὅτι διασώθηκαν χάρις στὸ ἀκροατήριό του ποὺ κατέγραφε τὴν ὥρα τῆς ἐκφώνησης, ἀπ’ ὅπου θὰ ἦταν εὐλόγο νὰ προκύπτουν ἀλλοιώσεις, ὅμως ἡ ἔρευνα ἔχει πιά ὀδηγηθεῖ στὸ συμπέρασμα πὼς ἄλλοτε τὶς συνέτασσε ὁ ἴδιος καὶ ἄλλοτε

Ο Tobin ισχυρίζεται ότι ο Έκκαρτ θέλησε να αντιμετωπίσει τους κινδύνους ενός μυστικισμού ο οποίος θα περιφρονοῦσε τὴν σχολαστικὴ παράδοση καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ λατρεία, γι' αὐτὸ ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀναφορὲς σὲ προσωπικὲς του μυστικὲς ἐμπειρίες.³⁴² Ἡ ἐξήγηση αὐτὴ δὲν ταιριάζει μὲ τὸ πλῆθος τῶν ὁμιλιῶν ὅπου ὁ Έκκαρτ γίνεται ἀκραῖα προκλητικὸς ἀπέναντι στὴν ἐθιμικὴ θρησκευτικότητά.³⁴³ Προσωπικὰ δὲν ἀμφιβάλλω πὼς ἡ σκέψη του προϋποθέτει μυστικὲς ἐμπειρίες,³⁴⁴ ἢ ἀποσιώπηση τῶν ὁποίων ἐξηγεῖται μᾶλλον ἀπὸ τὴν γενικὴ προσπάθειά του νὰ ἀπομακρῶ-

ἔλεγχε τὸ κείμενο ὅσων τὶς κατέγραφαν. Βλ. W. Harmless, *Mystics*, σ. 112.

³⁴² F. Tobin, “Mechthild of Magdeburg and Meister Eckhart”, σ. 45.

³⁴³ Εὐλογία ὁ W. Harmless, *Mystics*, σ. 132, σημειώνει ὅτι χρειάζεται νὰ ἀναλογισθεῖ κανεὶς τὰ τελευταῖα 15 χρόνια τοῦ Έκκαρτ, “γιὰ ποιὸ λόγο διακινδύνευσε τὰ πάντα —καριέρα, ὑπόληψη, καὶ πολλὰ ἀκόμη— κηρύσσοντας ὅ,τι καὶ ὅπως ἐκήρυττε; Ὅταν ὁ Έκκαρτ ἐγκαταστάθηκε στὸ Στρασβούργο κι ἔπειτα στὴν Κολωνία, ἡ ἀποστολή του δὲν ἦταν νὰ διδάσκει παρισινὴ μεταφυσικὴ στὰ ἀνεκπαίδευτα πλήθη...”

³⁴⁴ Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ ἀποφατισμὸς τοῦ Έκκαρτ δὲν ἐξαντλεῖται στὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὶς ἔννοιες ἀλλὰ στὴν ἀναγνώριση καὶ ἀπόλαυση τῆς θεότητας: “ὅπως ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ πεθάνει κάποιος ἀπὸ φόβο, ἤδη προτοῦ δοθεῖ τὸ χτύπημα, ἔτσι μπορεῖ νὰ πεθάνει ἀπὸ ἀγαλλίαση. Ἔτσι πεθαίνει ἡ ψυχὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς προτοῦ εἰσελθεῖ στὸν Θεό”. Βλ. Ὅμιλία 84, *DW* III, σ. 464.

νει τὴν προσοχὴ ἀπὸ διακοπὲς τοῦ χρόνου, ἀπὸ αἰφνίδιες / μυστικὲς συναρπαγές. Δὲν δίνει ἔμφαση οὔτε στὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι ἀπαξιώνοντάς τα ἀλλὰ διδάσκοντας τὴν συνέχεια, ὅταν ὁ χωροχρόνος βιώνεται ἱερὸς σὲ κάθε καιρὸ καὶ περιοχῇ. Ὁ Ἔκκαρτ δὲν εὐνοεῖ τὴν περιφρόνηση τῆς καθημερινότητος οὔτε τὴν ἀφοσίωση στὴν ἀσκητικὴ πειθαρχία καὶ τὰ ‘καλὰ ἔργα’, ἀλλὰ προτάσσει ὡς ἰδανικὴ πνευματικὴ κατάσταση τὴν οἰκαιοποίηση ὅλων τῶν πράξεων καὶ συνθηκῶν, τὴν ἐπίγνωση τῆς ἱερότητος ἀκόμη καὶ τῆς πιὸ τετριμμένης βιοτικῆς ἀσχολίας.³⁴⁵ Τὴν ἐμπιστοσύνη στὸ νόημα ποὺ ἐκπληρώνει τὴν ὑπαρξή, περιγράφει ὡς ἀπόσπαση ἀπὸ ὀτιδήποτε κτιστὸ ὡς τέτοιο, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρῶτα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ, ἀπὸ χαμηλὲς καὶ ὑψηλὲς ἐπιθυμίες, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἀγιότητα! Ἔτσι ἀναπτύσσεται μιὰ ἐμπιστοσύνη ποὺ εὐνοεῖ τὸ ἀνοιγμα τῆς ψυχῆς στὴν ἀρχὴ της.

³⁴⁵ Ἡ νοοτροπία αὐτὴ χαρακτηρίζει τὴν Ὀρθοδοξία. Βλ. γιὰ παράδειγμα τὸν ἅγιο Πορφύριο: “Νὰ τὰ θεωρεῖτε ὅλα σὰν εὐκαιρίες ἀγιασμοῦ. [...] Δὲν εἶναι ἄλλο ἢ δουλειὰ καὶ ἄλλο ἢ προσευχὴ. Ἡ ἐργασία δὲν ἐμποδίζει τὴν προσευχὴ, ἀντίθετα, τὴν ἐνισχύει καὶ τὴν κάνει πιὸ καλή. Εἶναι θέμα ἀγάπης. Ἡ ἐργασία μάλιστα εἶναι σὰν νὰ προσεύχεται κανεὶς, σὰν νὰ κάνει μετάνοιες. Ἡ ἐργασία εἶναι εὐλογία. Γι’ αὐτὸ βλέπουμε ὅτι τοὺς μαθητὲς Του ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτες Του ὁ Χριστὸς τοὺς καλοῦσε τὴν ὥρα ποὺ ἐργάζονταν, ἐπὶ παραδείγματι τὴν ὥρα ποὺ κάποιος ψάρευε ἢ ἔβασκε τὰ πρόβατά του”: Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης, *Τὸ Μυστικὸ εἶναι ἢ Εὐχαριστία*, σ. 64–65.

Νὰ εἶσαι σταθερὸς καὶ ἀμετακίνητος, νὰ στέκεσαι ὁ ἴδιος στὴν χαρὰ καὶ τὴν λύπη, στὴν εὐτυχία καὶ τὴν δυστυχία, νὰ ἔχεις τὴν εὐγένεια τῶν πολύτιμων λίθων: ὅλες οἱ ἀρετὲς νὰ εἶναι κλεισμένες μέσα σου καὶ νὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν οὐσία σου. Νὰ διατρέξεις καὶ νὰ ὑπερβεῖς ὅλες τὶς ἀρετές, νὰ πάρεις τὴν ἀρετὴ μόνο στὸ θεμέλιό της, ὅπου εἶναι ἓνα μὲ τὴν θεία φύση. Καὶ ὅσο εἶσαι ἐνωμένος μὲ τὴν θεία φύση περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄγγελο, τόσο ὁ ἄγγελος ὀφείλει νὰ πάρει τὴν ἀρετὴ μέσα ἀπὸ σένα.³⁴⁶

Ὁ Μάρρη, λόγιος μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν Δομηνικῶν, δὲν ἐκφράζει μόνο τὸν ἑαυτό του ὅταν παραδέχεται ὅτι

---

³⁴⁶ Ὁμιλία 16b, *DW I*, σ. 276. Βλ. Ὅροι 6, *DW V*, σ. 203 κ.έ., ὅπου φαίνεται ἀκόμη πιὸ καθαρὰ ὅτι δὲν ὑπερασπίζεται τὸν ἐθιμισμό, ἀλλὰ καὶ δὲν τὸν περιφρονεῖ: “ἡ προσευχὴ εἶναι καλύτερη ἀπὸ τὸ τρέξιμο καὶ ὁ ναὸς εἶναι πιὸ εὐγενικὸς τόπος ἀπὸ τὸν δρόμο. Ἀλλὰ στίς πράξεις σου ἔχε ἴσο νοῦ, ἴση πίστη, ἴση ἀγάπη γιὰ τὸν Θεό σου, καὶ ἴση σοβαρότητα. Νὰ εἶσαι βέβαιος, ἂν κράταγες τὸν νοῦ σου ἔτσι ἴσο, κανεὶς δὲν θὰ σὲ ἐμπόδιζε νὰ ἔχεις συνέχεια τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ἂν ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἔτσι ἀληθινὰ στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ πρέπει νὰ μπεῖ ἀπὸ ἔξω, ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἂν γυρεύει τὸν Θεὸ χωρὶς ἴσο νοῦ, εἴτε σὲ συγκεκριμένες πράξεις εἴτε σὲ ἀνθρώπους εἴτε σὲ τόπους, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν βρῆκε τὸν Θεό [...] καὶ ἔτσι δὲν ἐμπόδιζεται μόνο ἀπὸ τὴν κακὴ παρέα, ἀκόμα καὶ ἡ καλοσύνη τοῦ εἶναι ἐμπόδιο, ὄχι μόνο ὁ δρόμος ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκκλησία, καὶ ὄχι μόνο οἱ κακὲς κουβέντες καὶ πράξεις ἀλλὰ καὶ οἱ καλὲς κουβέντες καὶ πράξεις, γιατί τὸ ἐμπόδιο εἶναι μέσα του, γιατί μέσα του ὁ Θεὸς δὲν ἔχει γίνει ὅλα τὰ πράγματα”.

“σήμερα δὲν μελετᾶμε τὸ ἔργο τοῦ Ἐκκαρτ μὲ ἱεροεξεταστική ματιὰ ἢ ἔλεγχο, μᾶλλον οἱ ἴδιοι νοιώθουμε νὰ βρισκόμαστε κάτω ἀπὸ τὴν δική του ματιὰ, τὸν δικό του σιωπηλὸ ἔλεγχο. Ὁ Ἐκκαρτ μᾶς πλησιάζει σχεδὸν σὰν νὰ ἦταν σύγχρονός μας καὶ σὰν ὁ δάσκαλος ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους μας. Δὲν τὸν ὑποβάλλουμε σὲ ἔλεγχο, μᾶλλον τὰ δικά του λόγια, ἀρχαῖα λόγια, ὅμως ἐκφραστικὰ καὶ νέα μέσα στὴν γαλήνη καὶ τὴν φρεσκάδα τους, μᾶς ἐρευνοῦν καὶ μᾶς δοκιμάζουν”.³⁴⁷

Ὁ John O’Donohue προσθέτει ὅτι “σὲ ὀλόκληρη τὴν δυτική φιλοσοφική παράδοση δὲν ὑπάρχει ἄλλη φωνὴ ὅπως ἐκείνη τοῦ Μάιστερ Ἐκκαρτ”.

³⁴⁷ P. Murray, “The way of the void: notes on the rediscovery of an ancient path”, σ. 3. Ὁ J. Mills, “Comparing Eckhart”, σ. 3, διαπιστώνει πὼς ἡ καχυποψία ποὺ περιβάλλει τὸν Ἐκκαρτ ἀκόμη σήμερα, ὀφείλεται στὴν παπική καταδίκη καὶ ἀκόμη περισσότερο στὴν ἴδια τὴν ἀφορμὴ τῶν διώξεών του, στὴν μυστικὴ ποιότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὴν σκέψη του: “ὅπως ὁ Καρδινάλιος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κολωνίας μοῦ ἔλεγε ἤδη ἀπὸ τὸ 1980, ὁ Ἐκκαρτ δὲν εἶναι αἰρετικός, ἀλλὰ νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν θὰ συνεχίσει νὰ σκανδαλίζει ἀρκετούς”. Ὁ Δομηνικανὸς R. Woods, “Eckhart on contemplation”, σ. 3, δὲν χρησιμοποιεῖ ἀπερίσκεπτα ἢ μὲ ὑπερβολὴ τὸ ἐπίθετο τῆς ἀγιότητος: “ὁ Ἐκκαρτ ἀσφαλῶς ὑπῆρξε ἓνας βαθὺς στοχαστής, καὶ πραγματικά, στὴν παράδοση τοῦ Ἀλβέρτου καὶ τοῦ Ἀκινάτη, ἓνας μεταφυσικὸς διανοητής, ἀλλὰ ἐπίσης ἓνας ἅγιος”. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ τάγματος τῶν Δομηνικανῶν ἔχει ἐγερθεῖ ἔμπρακτη ἀμφισβήτηση τῆς παπικῆς καταδίκης.

Συγκρότησε τελείως μοναδικό κόσμο σκέψης. Ήξιώθησε τὸ σκέπτεσθαι στὰ ἀπώτατα ὄριά του, τὸ ἔφερε νὰ καταδυθεῖ στους βυθούς, ὅπου ἡ πηγή εἶναι ἀδιαπέραστη, καὶ νὰ ἐγερθεῖ στὶς ὑψηλές κορυφές, ὅπου δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἀπὸ φῶς. Ἔστρεψε τὸ βλέμμα του στὸν κόσμο ὑπὸ ἐκπληκτικὴ γωνία. Ὅ,τι κοίταξε καὶ κατόρθωσε νὰ φέρει στὸν λόγο, συνεχίζει νὰ μᾶς συναρπάζει μὲ τὴν ζωτικότητά του, τὸ σφρῖγος καὶ τὸν καλὸ κίνδυνο. Τὰ κείμενά του εἶναι γνήσιες παρουσίες. Ἡ γνωριμία μαζί τους σημαίνει ἔναρξη μιᾶς ἀνατρεπτικῆς καὶ μεταμορφωτικῆς περιπέτειας τῆς σκέψης. [...] Συχνὰ νοιώθεις ὅτι στὴν πραγματικότητα τὰ κείμενα διαβάζουν ἐσένα, ἢ ἄλλες φορὲς ὅτι ἔχουν γίνει ὁδηγοὶ στὴν ἔρημο, ἀποσπῶντας σε μακριὰ ἀπὸ κάθε κυριαρχία μιᾶς συνηθισμένης πίστης καὶ σκέψης.³⁴⁸

Κοινὸς τόπος ὅτι ὁ σχολαστικισμὸς καὶ ὁ ὑπαρξισμὸς τοῦ Ἔκκαρτ συνυπάρχουν προϋποθέτοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο.³⁴⁹ Ἡ προκατάληψη πὼς ἡ μυστικὴ σκέψη εἶναι ἀνορθολογικὴ διαψεύδεται στὸ ἔργο του ἐκτυφλωτικά. Τὰ ‘μυστικά’ του κείμενα ἔχουν πιὸ ἰσχυρὴ ἐστίαση, τὰ σχολαστικά, ἀκόμη καὶ τὰ

³⁴⁸ J. O’Donohue, “The absent threshold”, σ. 21. Ὁ B. McGinn, *Meister Eckhart and the beguine Mystics*, σ. 9, παρατηρεῖ πὼς οἱ ὁμιλίες τοῦ Ἔκκαρτ “δὲν μοιάζουν μὲ κανενὸς ἄλλου, ἂν καὶ πολλοὶ τὶς μιμήθηκαν”.

³⁴⁹ R. Dobie, “Meister Eckhart’s ‘ontological philosophy of religion’”, σ. 565.

υπομνήματα, όπου έρμηνεύει άντι τοϋ πλήρους κειμένου όρισμένα μόνο σημεία κατ' έπιλογήν, όπως έκανε ο Αύγουστινος, απλώνονται σε περισσότερα θέματα ή περισσότερες πλευρές ενός θέματος, πιό άδιόρατα συγγενείς. Περαιτέρω, στα μυστικά κείμενα χρησιμοποιεί περισσότερες μεταφορές, στα σχολαστικά κυρίως τόν άφηρημένο συλλογισμό. Τα σχολαστικά είναι σαν μια προετοιμασία, όταν κανείς συγκεντρώνει το ύλικό για να προχωρήσει στο έργο.

Ο συλλογισμός δέν υποτιμάται και δέν ζημιώνεται στα μυστικά έργα, αντιθέτως, κερδίζει άμεσότητα και με την σειρά του δυναμώνει την ούσία τοϋ λόγου. Άκόμη και ύπονομεύοντας την χαρακτηριστική για σχολαστικούς ύπαγωγή της σκέψης στην διάσταση της μέτρησης, και παιδαγωγώντας στην βίωση της ύπαρξης ως μυστηρίου της γνήσιας ένότητας τοϋ ανθρώπου με την αρχή του, ο Έκκαρτ δέν παύει να είναι επίσης ένας διανοούμενος. Όμως σε αντίθεση με τα έργα τοϋ Άκινάτη, ή ποιητική δύναμη δέν απουσιάζει από τα σχολαστικά του κείμενα, τα διαπερνάει σαν μια ύπόρρητη διάθεση και τα προστατεύει να μήν καταντήσουν μηχανιστικά, ενώ εύνοεί και άπροσδόκητες έρμηνευτικές επεκτάσεις. Όπως είναι γνωστό, ο όρος 'σχολαστικισμός' έφθασε να γίνει συνώνυμος με την άφόρητη λεπτολογία και άσημαντότητα, πολυ κοντά σε ό,τι σήμερα άποκαλείται επίσης 'άκαδημαϊσμός', σκέψη άποστεωμένη σαν μια τεχνική δραστηριότητα άποκομμένη από την όλόκληρη ανθρώπινη ύπαρξη. Η ποιητική δύναμη τοϋ Έκκαρτ εισφέρει την παρουσία βιωματικής πληρότητας ικανής να καλύπτει τις άδυναμίες της σχολαστικής, γι' αυτό τα λατινόφωνα έργα του, μολοντί δέν έχουν την όρμη των όμιλιών στην καθομιλουμένη, όχι μόνο δέν άπωθοϋν, αλλά διαβάζονται με πολυ μεγάλο

ένδιαφέρον. ἼΑς προσέξουμε ἓνα παράδειγμα πού εἶναι χαρακτηριστικό. Ἔστω αὐτὸ μόνο ἂν ἔχει διαβάσει κανεῖς, γνωρίζει πῶς γράφει ὁ σχολαστικός Ἔκκαρτ. Προέρχεται ἀπὸ μιὰ ὀμιλία ὅπου περιγράφει τὸν ἀνθρώπινο νοῦ στὴν ἐπαφή μὲ τὸν θεῖο νοῦ, ζήτημα κεντρικῆς σπουδαιότητος στὴν σκέψη του. Ὅ,τι θὰ κινδύνευε νὰ καταντήσῃ πνιγηρὴ ἀνάλυση ἀφήνεται συνοπτικὸ σὰν ἀπόφθεγμα, πολὺπλευρο, ἀλλὰ χωρὶς νὰ γίνεταί φορτικὸ, εἶναι συγκεντρωμένο στὴν δῆλωση καὶ ἐκμυστήρευση ἀντὶ ἀποδείξεων, μὲ τὸ νόημα διευρυνόμενο νὰ ἐμπνέει πληρότητα καὶ ἀκόμη νὰ ἐξωθεῖ σὲ περαιτέρω προσωπικὸ στοχασμὸ. Καὶ ἐδῶ ὁ Ἔκκαρτ ἀξιοποιεῖ τὴν σχολαστικὴ διεξοδικότητα, μετριάζοντάς την, καθιστῶντας μὲ τὴν ἀπλότητα τῆς διατύπωσης ἀκόμη πιὸ ἐντυπωσιακὸ τὸ ἤδη αἰνιγματικὸ περιεχόμενο.

Ἐπάρχει μιὰ δύναμη στὴν ψυχὴ, πού εἶναι ἡ νόηση. Ὅταν ἀποκτήσῃ γνώση καὶ γεύση τοῦ Θεοῦ, ἔχει πέντε ιδιότητες. Ἡ πρώτη, ὅτι ἐλευθερώνεται³⁵⁰ ἀπὸ τὸ ἐδῶ καὶ τὸ τώρα. Ἡ δευτέρα, ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τὸ τίποτα. Ἡ τρίτη, ὅτι εἶναι ἀπλὴ καὶ ἀνόθευτη.³⁵¹ Ἡ τέταρτη, ὅτι ἐργάζεται καὶ ἐρευνᾷ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της.³⁵² Ἡ πέμπτη, ὅτι εἶναι μιὰ εἰκόνα.³⁵³

³⁵⁰ si abescheidet: ἀπεξαρτᾶται, ἀποκόβεται.

³⁵¹ lûter und unvermenget.

³⁵² in ir selber wûrkende oder suochende.

³⁵³ Ὅμιλία 69, *DW* III, σ. 169.

Τὸ κείμενο παρουσιάζει τὴν ψυχὴ συγκεντρωμένη στὸν ἑαυτό της, ὅταν ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὶς μερικότητες, ἀπὸ ὀλόκληρη τὴν κτιστὴ πολλαπλότητα. Ἡ ἀναφορὰ στὸν Δημιουργὸ ὑπερβαίνει τὴν ἀπόσταση ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, μὲ τὴν ἀπλότητα νὰ προβάλλεται ὅμως σὲ μιὰ εἰκόνιση, ἀπ' ὅπου ἐπανεισάγεται σχέση, ἐφόσον ἡ εἰκόνα ὡς τέτοια παραπέμπει σὲ εἰκονιζόμενο. Ἡ ἔμφραση στὴν ἐσωστρέφεια σημαίνει τὴν εἰκόνιση ὡς ἐνότητα, ὅταν ὁ νοῦς δὲν οἰκειοποιεῖται τὸν Θεὸ ἀπὸ ἔξω ἀλλὰ τὸν ἀπολαμβάνει στὸν ἑαυτό του: ἡ λειτουργία τῆς εἰκόνισης θὰ ἀπέμενε λειψή, ἂν ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀποκλεισθεῖ ἀπὸ τὴν αὐτάρκεια ποὺ ἀπολαμβάνει τὸ ἀρχέτυπο. Ἡ εἰκόνιση γίνεται ἀντιληπτὴ ὡς τέτοια στὸν βαθμὸ ποὺ παραμένει ἀτελής. Πραγματοποιῶντας τὴν φύση της ἡ ψυχὴ παύει νὰ ἀντιλαμβάνεται στὸν ἑαυτό της μιὰ εἰκόνα, καὶ τότε ἔχει οἰκειοποιηθεῖ πλήρως τὸ ἀρχέτυπο καὶ ἔχει γίνει τέλεια εἰκόνα.

Ἀναγνωρίζοντας προτεραιότητα στὴν νόηση ἔναντι τῆς θελήσεως ὁ Ἐκκαρτ προϋποθέτει πὼς ἀκόμη καὶ στὴν ἀδιάκοπη ἀπόλαυση τοῦ ἀγαθοῦ, γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσε ἤδη ὁ Πλάτων, ἐπιμένει ἡ ἀπόσταση ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου. Συγκεντρωμένη στὸν ἑαυτό της ἐπέκεινα διανοητικῶν συγκροτήσεων, ἡ νόηση βυθίζεται στὴν ἀπειρία τῆς φύσης της. Ὅταν ἡ νοητικὴ πληρότητα δὲν εἶναι μόνον κατεύθυνση ἀλλὰ ταυτόχρονα φύση, θεμέλιο καὶ περιεχόμενο τῆς ἐπιθυμίας, βούληση καὶ νόηση ἔχουν ἐνωθεῖ. Τονίζοντας τὴν δυνατότητα τῆς ψυχῆς νὰ κατορθώνει ἀπόλυτη ἐνότητα μὲ τὸν ἑαυτό της καὶ τὸν Δημιουργό, ὁ Ἐκκαρτ παρουσιάζει τὴν προοπτικὴ, τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἀξία τῆς χριστιανοσύνης, μετριάξει τὴν φραγκισκανικὴ τάση νὰ ἐρμηνεύεται ἡ βούληση ὡς κυριώτερος τρόπος ἀναφορᾶς τοῦ ἀνθρώ-

που στην αρχή του, και ταυτόχρονα αντιτίθεται στην αποξένωση λαού και κλήρου την οποία καλλιεργούσε τόσο η σχολαστική τεχνική μάλλον παρά φιλοσοφία όσο η έκκοσμηκευτική όρμη του παπισμού. Την σκέψη του δεν εμπνέουν περιστασιακές ανάγκες αντικρούσεως αίρετικών κινήματων, όπως συνέβη στην περίπτωση του Γρηγορίου, μάλλον η αγωνία για ασθένειες της ίδιας της κυρίαρχης Έκκλησίας. Ο Έκκαρτ έλπιζε σε γνησιώτερη θεμελίωση του θρησκευτικού έθιμισμού, όπως προσπάθησε στην βυζαντινή παράδοση ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος, αναγωγή του κοινού βίου πέρα από συμβάσεις και τύπους, στην ένότητα των μελών της Έκκλησίας ως ένταση και άμεσότητα της προσωπικής καθενός σχέσης με τον Λόγο της ιστορίας, που ταυτίζεται με τον Λόγο της θεότητας και τον Λόγο της ψυχής. Ο Έκκαρτ προστατεύει όσους θέλουν να διδαχθούν, εμπνεόμενος και από νεοπλατωνικές έπιγνώσεις, την ασκητική εισηγεΐται ως διάνοιξη στον μυστικό Λόγο της ύπαρξης πέρα απ' όλα τα διανοήματα. Ο φιλοσοφικός ρεαλισμός του δεν εΐναι άπλη πεποίθηση αλλά αντίκρουσμα της απελευθέρωσης από την μικρότητα του εγώ. Ο άνθρωπος γνωρίζει τα πράγματα καθεαυτά μάλλον παρά στην φαινομενική τους διάσταση επειδή απολαμβάνει ούσιώδη ένότητα με τον Λόγο της δημιουργίας, ο οποίος τα γνωρίζει στον έαυτό Του ως έαυτό Του. Η εικόνα στην ψυχή εΐναι τόσο άπλη και άχρονη όσο άκριβώς τὸ θεῖο ἀρχέτυπο.

Στά λατινόφωνα κείμενα εργάζεται περισσότερο ο διανοούμενος και λιγώτερο ο πνευματικός πατέρας, γι' αυτό εΐναι πιὸ συμβατικά στις διατυπώσεις τους. Η έμφασή του στην γνησιότητα της εικόνας ως μετοχής στην άπλότητα και αὐτάρκεια του ἀρχετύπου, δὲν εΐναι σωστό να αποδίδεται σε

υποτίμηση τοῦ τριαδικοῦ δόγματος. Ὁ λεγόμενος ‘Θεὸς–πέρα–ἀπὸ–τὸν–Θεὸ’³⁵⁴ εἶναι μιὰ μεταφορὰ γιὰ τὴν ὑπέρβαση τῶν διανοητικῶν συγκροτήσεων, τὴν ἀπελευθέρωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν περιοριστικὴ σκέψη, καὶ ἀκόμη γιὰ τὴν ἀναγωγή τῆς θεότητος στὴν ὑπερούσιο αἰτιώδη σχέση τῶν θείων προσώπων. Ὁ ἀποφατισμὸς τοῦ Ἐκκαρτ δὲν ἐξαντλεῖται ἀποκαρδιωτικὰ στὴν ἄγνοια,³⁵⁵ σημαίνει τὴν ὑψηλότερη θέαση, ὅπως τὴν περιέγραφε ἤδη ὁ Πλωτῖνος. Στὴν ἴδια ἀκριβῶς πραγματικότητα ἀναφέρεται ἡ μεταφορὰ γιὰ τὴν ἄκτιστη ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς, σημαίνοντας τὴν ἀπουσία διαιρέσεων καὶ ὑπέρβαση τῆς συλλογιστικῆς πολλαπλότητος.³⁵⁶ Ὁ Ἐκκαρτ δὲν ταυτίζει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν θεότητα ἀλλὰ ἐξηγεῖ τὰ ιδιώματα ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἐπάνοδο στὴν γνησιότητά της, τὴν ἀπλότητα ποὺ ταιριάζει στὴν θεία εἰκόνα.³⁵⁷ Κάθε ψυχὴ ἔχει ἀξιωθεῖ μὲ τὴν δυνατότητα νὰ γίνεῖ θεοτόκος.

³⁵⁴ Βλ. π.χ. Ὁμιλία 52, *DW* II, σ. 492 καὶ 502–505.

³⁵⁵ Ἡ καθαρὴ ἄγνοια χαρακτηρίζει τὸν ἀποφατισμὸ τοῦ Διονυσίου, καὶ ἐκφράζει, σύμφωνα μὲ τὸν V. Lossky, *Ἡ Μυστικὴ Θεολογία*, σ. 32 κ.έ., κατ’ ἐξοχὴν τὴν νοοτροπία τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας. Ἡ παρατήρηση εἶναι σωστὴ, ὑπὸ τὴν παραδοχὴ ὅμως, ὅτι ἡ ἐννοιολογικὴ περιγραφή δὲν ἐξαντλεῖ τὴν γνωστικὴ δυνατότητα, ὅτι ἡ ἐμπειρία τῆς θεότητος εἶναι ἐπίσης μορφή γνώσης, καὶ πῶς τοῦλάχιστον στὴν Ὀρθοδοξία “ἡ ὁδὸς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπαραιτήτως αὐτὴ τῆς θεώσεως” (ᾠ.π., σ. 40).

³⁵⁶ Ὁμιλία 2, *DW* I, σ. 24–25.

³⁵⁷ Ὁμιλία 69, *DW* III, σ. 170.

Ὑπερβαίνοντας τὴν ἐννοιολογικὴ ἀναγνώριση τοῦ Λόγου καὶ ὅλες τὶς μερικότητες, ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀλλάζει τὴν φύση του, τὴν πραγματοποιεῖ, οἰκειοποιεῖται τὰ θεῖα ἰδιώματα, μέσα στὸν χρόνο ἐνσαρκώνοντας καὶ πέρα ἀπὸ τὸν χρόνο πηγάζοντας τὴν ἐλεύθερη ἐνότητα θείας καὶ ἀνθρώπινης φύσης.³⁵⁸ Κερδίζοντας ἐπίγνωση τῆς ἐλευθερίας του δὲν προσανατολίζεται στὴν θεία ὕπαρξη ὅπως σὲ ἀλλότρια πραγματικότητα, σχετίζεται καὶ ἐνώνεται μαζί της ἀνακτῶντας τὴν γνησιότητα τῆς δικῆς του φύσης.³⁵⁹

---

³⁵⁸ Ὅμιλία 49, *DW* II, σ. 428 καὶ 432, Ὅμιλία 75, *DW* III, σ. 300, Ὅμιλία 2, *DW* I, σ. 27 κ.έ.

³⁵⁹ Ὅμιλία 6, *DW* I, σ. 109 καὶ 113, Ὅμιλία 70, *DW* III, σ. 194–195, Ὅμιλία 5a, *DW* I, σ. 80–81, Ὅμιλία 46, *DW* II, σ. 379–380 καὶ 383.

Συντμήσεις – Βιβλιογραφία

DW Meister Eckhart, *Die Deutschen Werke*, Stuttgart / Berlin.

LW Meister Eckhart, *Die Lateinischen Werke*, Stuttgart / Berlin.

*

Ἐξελληνισμένοι τίτλοι

Ὅροι : *Rede der Underscheidung*

Βιβλίο τῆς θείας παράκλησης : *Buoch der Göttlichen Tröstunge*

Γιὰ τὸν εὐγενῆ : *Von dem Edeln Menschen*

Γιὰ τὴν ἀπόσπαση : *Von Abegescheidenheit*

Εἰς τὴν Γένεσιν : *Expositio Libri Genesis*

Εἰς τὴν Ἔξοδον : *Expositio Libri Exodi*

Παραβολές τῆς Γενέσεως : *Liber Parabolarum Genesis*

Εἰς τὸ Κατὰ Ἰωάννην : *Expositio sancti evangelii secundum Iohannem*

Εἰς βιβλία προτάσεων : *Collatio in Libros Sententiarum*

Γενικὸς πρόλογος τοῦ τριμεροῦς ἔργου : *Prol. Gen. in Opus Tripartitum*

Παρισινὰ ἐρωτήματα : *Quaestiones Parisienses*

Βιβλίο Ἐὐλογημένος : *Liber ‘Benedictus’*

Εἰς Σοφίαν Σειράχ : *Sermones et Lectiones super Ecclesiastici*

Εἰς Σοφίαν Σολομῶντος : *Expositio Libri Sapientiae*

*

- Βαλσάμης Γ., *Ἡ Ἄλλη Ζωή*, Ἀθήνα 2019².
- , *Χρόνος καὶ Δημιουργία στὸν Γρηγόριο Νύσσης καὶ τὸν Μάιστερ Ἐκκαρτ*, Ἀθήνα 2018².
  - , *Κιβωτός*, Ἀθήνα 2019.
  - , *Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες*, Ἀθήνα 2017³.
  - , *Ἀσκητική – Μ. Βασίλειος καὶ Ἰω. Κασσιανός*, Ἀθήνα 2020.
- Νάσιος Χ., *Ὁ μυστικισμὸς τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ*, Ἀθήνα 2000².
- Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης, *Τὸ Μυστικὸ εἶναι ἡ Εὐχαριστία*, ἐπιμ. Γ. Βαλσάμης, Ἀθήνα 2014.
- Aertsen J., *Medieval philosophy as transcendental thought*, Leiden 2012.
- Ancelet–Hustache J., *Master Eckhart and the Rhineland Mystics*, μτφρ. H. Graef, London 1957.
- Bullivant S., “A Meister among the moderns: Hegel, Rosenberg, Bloch and Cage”, *ER* 18 (2009), σ. 4–21.
- Connolly J., *Living without why: Meister Eckhart’s critique of the medieval concept of will*, Oxford 2014.
- Dobie R., “Meister Eckhart’s ‘ontological philosophy of religion’”, *The Journal of Religion* 82/4 (2002), σ. 563–585.
- Harmless W., *Mystics*, Oxford 2008.
- Imbach R., Stirnimann H. (ἐπιμ.), *Eckardus Theutonicus, homo doctus et sanctus*, Freiburg 1992.
- Knaebel S., “La réception de la mystique rhénane dans l’idéalisme allemand”, *Maître Eckhart et Jan van Ruusbroec: études sur la mystique ‘rhéno-flamande’ (XIIIe–XIVe siècle)*, ἐπιμ. Dierkens A., Ryke B., Bruxelles 2004, σ. 171–186.
- Koch J., “Zur Einführung”, *Meister Eckhart der Prediger*, ἐπιμ. Nix U., Öchslin R., Freiburg 1960, σ. 1–24.
- Koch J., “Zur Einführung”, *Meister Eckhart der Prediger*, ἐπιμ. Nix U., Öchslin R., Freiburg 1960, σ. 1–24.
- Le Goff J., *Οἱ διανοούμενοι στὸν μεσαιῶνα*, μτφρ. Μ. Παραδέλλη, Ἀθήνα 2002.
- Linge D., “Mysticism, poverty and reason in the thought of Meister Eckhart”, *Journal of the American Academy of Religion* 46/4 (1978), σ. 465–488.

- Lossky V., *Ἡ Μυστικὴ Θεολογία τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, μτφρ. Στ. Πλευράκη, Θεσσαλονίκη 1964 (ἐπανέκδοση 1991).
- , *Théologie négative et connaissance de Dieu chez Maître Eckhart*, Paris 1973 (ἐπανέκδοση 1998).
- Macquarrie J., “Eckhart and Heidegger”, *ER* 2 (1993), σ. 63–69.
- McGinn B., *The mystical thought of Meister Eckhart: the man from whom God hid nothing*, New York 2001.
- , “Meister Eckhart: an introduction”, *An introduction to the medieval Mystics of Europe*, ἐπιμ. Szarmach P., New York 1984, σ. 237–257.
- (ἐπιμ.), *Meister Eckhart and the beguine Mystics*, New York 1997.
- Mills J., “Comparing Eckhart”, *ER* 3 (1994), σ. 3–4.
- Mumford L., *Ὁ μῦθος τῆς μηχανῆς*, μτφρ. Ζ. Σαρίκας, Ἀθήνα 1985.
- Murray P., “The way of the void: notes on the rediscovery of an ancient path”, *ER* 2 (1993), σ. 3–17.
- O’Donohue J., “The absent threshold: the paradox of divine knowing in Meister Eckhart”, *ER* 12 (2003), σ. 21–38.
- Šajda P., “Meister Eckhart: the patriarch of German speculation who was a leibemeister: Meister Eckhart’s silent way into Kierkegaard’s Corpus”, *Kierkegaard and the patristic and medieval traditions*, ἐπιμ. Stewart J., Farnham 2008, σ. 237–254.
- Senner W., “Meister Eckhart’s life, training, career, and trial”, *A Companion to Meister Eckhart*, ἐπιμ. Hackett J., Leiden 2012, σ. 7–84.
- Sturlese L., “A portrait of Master Eckhart”, *ER* 5 (1996), σ. 7–12.
- Tobin F., “Mechthild of Magdeburg and Meister Eckhart”, *Meister Eckhart and the beguine Mystics*, ἐπιμ. McGinn B., New York 1997, σ. 44–64.
- Wiethaus U., “Christian spirituality in the medieval West”, *The Blackwell Companion to Christian spirituality*, ἐπιμ. Holder A., Oxford 2005, σ. 106–121.
- Woods R., “Eckhart on contemplation”, *ER* 6 (1997), σ. 3–12.

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίο,
ἀγόρασέ το στὴν ἔντυπη μορφή του.

ELPENOR

www.elpenor.org